

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE
SURIYE MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB
İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

NAGİHAN SÖYLEMEZ

İZMİR – 2017

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE
SURİYE MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB
İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI

Yüksek Lisans Tezi

NAGİHAN SÖYLEMEZ

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. SEDEF EYLEMER

İZMİR – 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları*” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06.07.2017

Nagihan SÖYLEMEZ

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN : ... Uluslararası İlişkiler Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora Programı öğrencisi ... Nagihan SÖYLEMEZ ...
ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: 6/7/2017 Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanı
Sayı : İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen ... Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye AB ilişkilerine Yansımaları başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz ... 6.07.17 ... tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Sedat EYLEMER	
Üye	Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ	
Üye	Yard. Doç. Dr. Sühan SEMİT	
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE SURIYE MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI

Nagihan SÖYLEMEZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Ulusal sınırların hangi koşullar altında ve kimler tarafından aşılacağına kararı ulus-devletlerin yetki alanındadır. Küreselleşme, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle bir taraftan bu egemenlik alanı sorgulanırken; devletler tarafından sınırlarını aşan yabancılar ulusun güvenliği, kimliği ve ekonomisi için birer tehdit unsuru olarak değerlendirilebilmektedirler. Bununla birlikte, uluslararası hareketlilik artık rollerin sadece devletler tarafından tanımladığı bir alan değildir. Uluslararası hukuk çerçevesinde belirlenen uluslararası örgütler ve hükümet-dışı örgütler tarafından da etkilenen bir alandır. Devlet egemenliğinin bu konuda uluslararası sistem vasıtasıyla sınırlandırılması göçmen hakları ihlallerinin veya devletlerin keyfi uygulamalarını önlenmesi bakımından avantajlar sağlamaktadır. Fakat iç çatışmalar, terörizm ve iklim değişikliği gibi yeni tehditler insanların büyük kitleler halinde göç etmelerine neden olabilmektedir.

2011 yılında Suriye’de iç çatışmaların başlamasıyla, milyonlarca kişi ya ülke içinde yerinden edilmiş ya da komşu ülkelere sığınmıştır. Bazıları ise tehlikeli deniz rotalarını kullanarak Avrupa’ya ulaşmaya ve ardından mülteci statüsü kazanmaya çalışmaktadır. 2015 yılında düzensiz göçmen sayısı bir milyonun üzerine çıkarken, bu rakam içerisinde Avrupa’ya ulaşmaya çalışırken boğulan kişi sayısı 4,000 civarında olmuştur. Diğer yandan, 1970’li yılların sonlarından bu yana uyguladığı sıkı göç politikaları nedeniyle “Avrupa Kalesi”

olarak nitelendirilen Avrupa Birliği(AB) göç politikalarında düzensiz göçle mücadeleye öncelik vermektedir.

Daha önce görülmemiş boyutta olan bu krizin yönetiminde, Birlik hem üye devletler arasında hem Birlik dışında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte, kriz üye devletlerin göçe ilişkin yasal çerçevesinin uyumlaştırılması ve üçüncü ülkeler ile işbirliği için fırsatlar yaratmıştır. Türkiye-AB ilişkilerinde uzun süredir devam eden durgunluk göçe ilişkin işbirliği ile yeniden canlanmıştır. Diğer taraftan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin "tampon bölgesi" olma tehlikesi altında olduğu ve bunun Türkiye'nin AB'ne tam üyelik hedefine zarar verebileceği de tartışılmaktadır. Bu anlamda, AB göç politikaları ekseninde Suriye mülteci krizinin Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere yansımalarının tüm yönleriyle analiz edilmesi son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Avrupa Birliği, AB Göç Politikaları, Suriye Mülteci Krizi, AB- Türkiye İlişkileri.

ABSTRACT

Master Thesis

EUROPEAN UNION MIGRATION POLICIES AND REFLECTIONS OF THE SYRIAN REFUGEE CRISIS ON TURKEY-EU RELATIONS

Nagihan SÖYLEMEZ

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations Program

Nation-state has the power to decide who or under which conditions can transcend its national borders. While on the one hand this area of state sovereignty has been coming under question due to globalization and high development of communication and transportation technologies, on the other hand foreigners who cross national boundaries can still be seen as a threat to national security, identity and economy by states. Yet, international mobility is no longer an area where the key roles are defined solely by states. It is an area which is determined by the international law and influenced by international organizations and non-governmental organizations as well. The limitations on state sovereignty in this area through international system gives some advantages such as prevention of migrant rights abuses or state's arbitrary implementation. However, new threats ranging from internal conflict and terrorism to climate change may result in mass migration of people.

With the beginning of the Syrian internal conflict in 2011, millions of people are either internally forced displaced or had to seek asylum in neighbour countries. Some of Syrians have tried to reach Europe, using dangerous sea routes and to get refugee status. In 2015 this mass flow of irregular migrants was peaked over 1 billion people, near 4,000 of whom drowned in the Mediterranean. On the other hand, the European Union (EU), which is often labelled as "Fortress Europe", due to the strict migration policies implemented since the end of 1970s has given priority to cope with irregular migration.

EU has faced serious challenges both internally among the member states and also externally in the management of this unprecedented scale crisis. Nonetheless, the crisis has also created opportunities for EU member states to harmonize their legal framework on migration and to cooperate with third-countries. After the long-term stagnation, Turkey-EU relations revived with the cooperation on migration. On the other side, it is also argued that Turkey has been facing the challenge of becoming a “buffer zone” for the EU and thus the risk of harming Turkey’s full membership perspective. Within this context, it is of utmost importance to analyze the reflections of Syrian refugee crisis on Turkey-EU realtions considering the EU’s migration policies in a comprehensive manner.

Keywords: International Migration, European Union, EU Migration Policies, Syrian Refugee Crisis, Turkey-EU Relations.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ SINAV TUTANAĞI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE TEMEL KAVRAMLAR.....	5
1.2 ULUSLARARASI GÖÇ KATEGORİLERİ.....	15
1.2.1 Zorunlu ve Gönüllü Göç.....	16
1.2.2 Düzenli ve Düzensiz Göç.....	22
1.3 GÖÇ TEORİLERİ.....	25
1.3.1 Ekonomik Göç Teorileri.....	25
1.3.2 Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşımlar.....	30
1.3.3 Göç Sistemleri ve Göç Ağları Yaklaşımları.....	33
1.3.4 Ulusötesi Toplumsal Alanlar Yaklaşımı.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ VE SURİYE MÜLTECİ KRİZİNİN ETKİLERİ

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ...	39
2.1.1 Maastricht Antlaşması.....	47
2.1.2 Amsterdam Antlaşması.....	49
2.1.3 Tampere Programı.....	51
2.1.4 Lahey Programı.....	54
2.1.5 Lizbon Antlaşması.....	57

2.1.6 Stockholm Programı.....	59
2.2. GÖÇ VE HAREKETLİLİĞE KÜRESEL YAKLAŞIM.....	62
2.3 AVRUPA GÖÇ GÜNDEMİ VE SURİYE MÜLTECİ KRİZİ.....	69
2.3.1 Avrupa Göç Gündeminde Öncelikli Alanlar.....	69
2.3.2 AB Göç Ortaklığı Çerçevesi.....	72
2.3.3 AB'nin Suriye Mülteci Krizine Yaklaşımı ve Avrupa Göç Gündemi Çerçevesinde Alınan Önlemler.....	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SURİYE MÜLTECİ KRİZİNİN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI	
3.1 ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE: GÖÇ VEREN BİR ÜLKEDEN “GÖÇLER ÜLKESİ”NE DÖNÜŞÜM.....	90
3.1.1 Göç Veren Ülke Olarak Türkiye.....	91
3.1.2 Göç Alan Ülke Olarak Türkiye.....	95
3.1.3 Transit Ülke Olarak Türkiye.....	98
3.2 TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE GÖÇ.....	100
3.3 ARTAN MÜLTECİ AKIMI VE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM.....	106
3.3.1 Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi.....	108
3.3.2 Ulusal Mevzuattaki Değişiklikler.....	111
3.3.3 Ortak Eylem Planı'ndan Türkiye- AB Uzlaşısına.....	113
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	155

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLolar

Tablo 1.1: En Çok Düzensiz Göçmen Bulunan Ülkeler.....	23
Tablo 1.2: Göç Sistemlerindeki Bağlantılar.....	34
Tablo 2.1: Schengen Bölgesinin Yıllara Göre Genişlemesi.....	42
Tablo 2.2: Tampere Avrupa Konseyi Sonuçlar Bildirgesine Göre Ortak Göç ve Sığınma Politikası İçin Oluşturulacak Politika Alanları.....	52
Tablo 2.3: Stockholm Programının Beş Önceliği.....	59
Tablo 2.4: Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım.....	64
Tablo 2.5: Avrupa Göç Gündemi'nin Dört Sütunlu Yapısı.....	70

ŞEKİLLER

Şekil 1.1: Uluslararası Göç Kaynak ve Varılan Ülkeler (Milyon).....	14
Şekil 1.2: 2010-2015 Arasındaki En Önemli İkili Göç Koridorları (Bin).....	15
Şekil 1.3: Zorla Yerinden Edilenlerin Yıllara Göre Oranları (Milyon).....	19
Şekil 2.1: Yerleştirme Programı ile Yerleştirilenlerin Ülkelere Göre Dağılımı.....	79
Şekil 2.2: Avrupa'da Yeniden Yerleştirme.....	80
Şekil 3.1: 18 Mart Uzlaşısı Çerçevesinde Türkiye'den Avrupa'ya Yerleştirilen Suriyeliler.....	118
Şekil 3.2: Türkiye'deki Mültecilere Yardım Fonu (Milyon €).....	120

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AOGP	Avrupa Ortak Göç Politikası
AOSS	Avrupa Ortak Sığınma Sistemi
AP	Avrupa Parlamentosu
AT	Avrupa Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EU	European Union
GHKY	Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım
GKY	Göç Küresel Yaklaşım
IŞİD/DAEŞ	Irak Şam İslam Devleti
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
ÖGAA	Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı
PYD	Demokratik Birlik Partisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Suriye mülteci krizinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine etkilerini incelemektir. Çalışma süresince, Türkçe ve yabancı dilde olmak üzere; kitap, dergi, makale, basın bültenleri ile Avrupa Birliği, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı gibi resmi site ve yayınları kullanılmıştır. Literatür taraması yapılırken öncelikle, uluslararası göçe ilişkin temel kavramlar ve yaygın uluslararası göç teorileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Daha sonra sırasıyla, tarihsel bağlamda Avrupa Birliği göç politikaları, Türkiye-AB ilişkilerinde “uluslararası göç” ve nihai olarak mülteci krizinin Türkiye-AB ilişkilerine etkilerinin incelenmesi ile sonlandırılmıştır.

Tez çalışma alanının belirlenmesi, planlanması, araştırma ve çalışma süreci boyunca katkıları, tecrübesi ve anlayışını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yard. Doç. Dr. Sedef EYLEMER’e,

Eğitim hayatım boyunca desteğini hiç esirgemeyen ve bana inanan annem Filiz SÖYLEMEZ’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nagihan SÖYLEMEZ

Temmuz 2017

GİRİŞ

Uluslararası göç, en geniş tanımı ile bir ulusal sınırın aşılması ile gerçekleşmektedir. Uluslararası göç birçok farklı şekilde sınıflandırılmış olsa da bu çalışmada zorunlu ve gönüllü göç ile düzenli ve düzensiz göç şeklinde bir sınıflandırma yapılmaktadır. Uluslararası göç, günümüzde uluslararası ilişkileri birçok farklı yönden etkilemektedir. İç çatışmalar, savaşlar, iklim değişiklikleri veya doğal felaketler sonucu ortaya çıkan göç akımları devletler tarafından istenmeyen akımlardır. Bu göç akımları karşısında geliştirilen politikaların, devlet ve güvenlik odaklı olduğu ve insan haklarının ihmal edildiği Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından sık sık dile getirilen bir konu olmuştur. Bununla birlikte, çalışma, eğitim veya daha iyi ekonomik şartlar için uluslararası göç süreçlerine dahil olan göçmen grupları da bulunmaktadır. Diğer bir ayırım olan düzenli ve düzensiz göç ayırımı ise devletlerin resmi normlarının ihlal edilip edilmediğiyle ilişkilidir. Bununla beraber çağdaş göç akımları iç içe geçmiş karma akımlardan oluşmaktadır.

Göç çalışmaları interdisipliner bir alan olup, birçok farklı teorik yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. Ekonomik teoriler, hedef ülkenin çekici kaynak ülkenin itici faktörlerine odaklanırken; tarihsel yapısalcı yaklaşımlar kapitalist sistemden kaynaklanan Kuzey-Güney eşitsizliklerinin uluslararası göç süreçlerine neden olduğunu savunmaktadırlar. Diğer yandan göçün sebeplerine değil göç süreçlerine dikkat çeken göç sistemleri ve göç ağları gibi yaklaşımlar, ağların veya sistemlerin bir defa kurulduktan sonra bu ağlar vasıtasıyla yeni göçlerin gerçekleşeceğini savunmaktadırlar. Son olarak bahsedilmesi gereken diğer bir yaklaşım uluslararası göç sonucu oluşan “ulusötesi toplumsal alanlar” ile göçmenlerin iki ayrı mekânda aynı anda bulunabildiği ve bu ulusötesi toplumsal alanların ulus devleti erozyona uğrattığını savunan yaklaşımdır. Buna göre anavatanından uzakta yaşayan bir göçmenin, küreselleşme, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile kaynak ülke bağlarını sürdürmesini kolaylaştırırken kaynak ülkede toplumsal, siyasal ve kültürel süreçlere katılımını arttırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde uluslararası göçe ilişkin kavramlar ve uluslararası göç kategorileri ile birlikte göçe

ilişkin teorik yaklaşımlar genel hatları ile açıklanmış ve bu şekilde uluslararası göçün kavramsal çerçevesi bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Avrupa Birliği göç politikaları ve Suriye mülteci krizinin Avrupa Birliği göç politikalarına etkisi incelenmektedir. 1985'te imzalanan Schengen Antlaşması ile beş Avrupa devletinin ulusal sınırlarını kaldırması, Avrupa Birliği göç politikasının temellerini oluşturmuştur. Bunun ardından 1990 yılında ilk Dublin Düzenlemesi ile sığınma alanında ortak bir mekanizma oluşturulması Ortak Sığınma Sistemi'nin mihenk taşı sayılmaktadır.

Maastricht Antlaşması ile Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı'nın (ÖGAA) üç sütunlu sisteme dahil edilmesi, Birliğin bu alanlarda işbirliğinin yolunu açmıştır. 1999 yılında Amsterdam Antlaşması ile Schengen Sistemi Avrupa Birliği ile birleştirilmiş ve ÖGAA uluslararası sütuna taşınmıştır. 1999 Tampere Zirvesi ve ilan edilen program ile Amsterdam Antlaşması'nın doğurduğu fırsatlardan en iyi şekilde faydalanmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte, üye devletlerin göçe ilişkin işbirliklerinin geliştirilmesi için egemenliklerinden feragat konusunda her zaman çok istekli olmadıklarını belirtmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca kriz ortamlarında üye devletlerin göçe ilişkin konuları güvenlik ekseninde ele alma eğilimi artmaktadır. Bu bağlamda 9 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen terör saldırıları, 2004-09 yıllarını kapsayan ikinci çok yıllık çalışma programı olan Lahey Programına yansımış ve göçün güvenleştirilmesinin görünürlüğünü arttırmıştır.

Avrupa Birliği göç politikaları ulusal güvenlik, kimlik ve ekonomik temelli olarak göçü güvenleştirme eğilimini yansıtmaktadır. Buna göre göçmenler, ulusal güvenlik, kimlik ve ekonomi için bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda, büyük Avrupa başkentlerinde yaşanan terör olayları ve mülteci krizi bu güvenleştirme eğiliminin zirveye ulaşmasına sebep olmuştur. Diğer yandan, 2010-14 yıllarını kapsayan üçüncü çok yıllık çalışma programı olan Stockholm programı, ilk iki programın aksine başarılı bir program olarak değerlendirilmemektedir. Bu durumda, Avrupa Birliği Komisyonu ve Avrupa Konseyi'nin göç yönetimine ilişkin farklı bakış açılarına sahip olması, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizi ve son olarak Arap Baharı sonucu ortaya çıkan çatışmalar ile Avrupa'ya yönelen yoğun mülteci akımları rol oynamıştır.

İlk olarak 2005 yılında özellikle düzensiz göçü önlemeye yönelik başlatılan Göçe Küresel Yaklaşım (GKY), 2011 yılında Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım (GHKY) olarak yeniden başlatılmıştır. Göçün dış boyutunun yürütüldüğü bu yaklaşım ile birlikte geliştirilen “hareketlilik ortaklıkları” ilk olarak Afrika ülkeleri ile öngörülmüş, ardından coğrafi kapsam genişletilerek Avrupa’nın tüm doğu ve güneydoğu komşularını kapsayacak şekilde geliştirilmiştir. Hareketlilik ortaklıkları ile vize kolaylaştırma gibi teşvikler verilerek AB dış sınırlarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu Avrupa Birliği’nin göçün dışsallaştırılmasının bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir.

Diğer yandan artan mülteci hareketlerinin 2015 yılında zirveye ulaşması sonucunda Avrupa Göç Gündemi oluşturulmuştur. Avrupa Göç Gündemi ilk olarak denizlerde yaşamların kurtarılması, sığınma mekanizmasının etkin bir şekilde kullanılması ve insan kaçakçıları ile mücadeleyi öngörmüştür. İki uygulama paketinin ardından mülteci krizinin yönetimine ilişkin öncelikli alanlar belirlenmiştir. Bu öncelikli alanlar, uluslararası korumaya ihtiyacı olanların Birlik içerisinde yerleştirilmesi, İtalya ve Yunanistan gibi mülteci akımlarının yüksek olduğu üye devletlerden yeniden yerleştirme ile yük paylaşımı ve “sıcak nokta alanları” gibi bir dizi yasal çalışma ve göçün dış boyutuna yönelik üçüncü ülkeler ile işbirliği geliştirilmesi öngörülmüştür.

Bu bağlamda Suriye mülteci krizi Avrupa Birliği göç politikalarının gelişimini doğrudan etkilemektedir. Ayrıca Avrupa Birliği göç politikalarının ve söz konusu krizin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilere yansımaları da yadsınamaz boyuttadır. Bu çerçevede çalışmanın üçüncü bölümünde Suriye mülteci krizinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine yansımaları ele alınmaktadır. Konunun arka planının ve uluslararası göç bağlamında Türkiye’nin konumunun net bir şekilde ortaya konulabilmesi için ilk olarak Türkiye’nin tarihsel süreç içerisinde göç veren bir ülkeden göçler ülkesine dönüşümü ve bu durumun 1960’lardan günümüze Avrupa ülkeleri ve Avrupa Birliği ile olan ilişkilerine yansımaları incelenmektedir. Türkiye’nin 1999 yılında başlayan Avrupa Birliği’ne adaylık sürecinde yasal mevzuatında gerçekleştirdiği değişiklikler ve bu ekseninde “Avrupalılaşıma” tartışmaları, geri kabul anlaşması ve vize serbestisi diyaloguna ilişkin tartışmalar ve mülteci krizinin Türkiye-AB ilişkilerine etkisi üçüncü bölümün başlıca inceleme

konuları arasında yer almaktadır. Bu kapsamda çalışma temel olarak; Avrupa Birliği göç politikalarının gelişimini ve temel kısıtlarını Suriye mülteci krizinin etkilerini de dikkate alarak incelemeyi ve aynı zamanda Birliğin göç politikalarında mülteci krizinin etkilerini Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bakımından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlığın tarihi kadar eski olan göç, geçmişten günümüze toplumları sosyal, ekonomik ve siyasal olarak etkilemiş, dönüştürmüş ve geliştirmiştir. Göç ve göçmen konusu özellikle ulus-devletin ortaya çıkışıyla beraber önem kazanmış ve uluslararası göç çok boyutluluğunun doğal bir sonucu olarak her zaman üzerinde uzlaşmaya varılamayan, birçok farklı disiplin tarafından yorumlanan disiplinlerarası bir alan olarak meydana çıkmıştır. Ülke sınırları içinde yapılan göç yeniden yer değiştirme ve uluslararası göçün öncülü olarak kabul edilecek olursa, uluslararası göç ancak belirli siyasi sınırların aşılmasıyla gerçekleşebilmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada ilk olarak, uluslararası göç olgusu ve uluslararası göç kategorileri incelenecektir. Bölümün ikinci kısmında ise, göç kuramları açıklanmaya çalışılacaktır. Uluslararası göç çalışmaları, birçok farklı disiplin tarafından geliştirilmiş teoriler ve çalışmalar ile disiplinlerarası bir alan olarak gelişmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak uluslararası göçü ekonomik temelli olarak ele alan ekonomik göç teorileri, ikinci olarak uluslararası göçü Marksist ekole göre ele alan tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar ve son olarak uluslararası göç süreçlerini sistemler, ağlar ve nihai olarak ulusaşırı toplumsal alanlar kavramı ile açıklayan yaklaşımlar ele alınacaktır.

1.1 ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE TEMEL KAVRAMLAR

Göçün insanlığın tarihi kadar eski olması, insanlığın ilk ataları olarak kabul edilen Âdem ve Havva'nın belirli bir rotayı izleyerek, Afrika kıtasından yeni dünyaya başlayan yolculuğuna işaret eder. Hayatta kalma mücadelesiyle başlayan bu göçler, insanlık tarihinin ilk göçlerini oluşturmuştur ve toplumların günümüzdeki çeşitliliğini sağlamıştır.¹ Sosyolog Clifford Jansen'a göre göç; kaynak ve varılan bölgelerin çevrelerini değiştirip nüfuz ettiği için esas olarak coğrafi, varılan ve kaynak ülkenin nüfus yapılarını etkilediği için demografik, bölgeler arasındaki ekonomik

¹ Spencer Wells, *Journey of Man: A Genetic Odyssey*, NATGEO: BELGESEL, Yönetmen: Clive Maltby, 2003.

eşitsizliklere sebep olan nüfus hareketlerine (özellikle işçi göçü) yol açtığı için ekonomik, uluslararası göçmenlerin ve mültecilerin ülkeye giriş ve çıkışlarının devletler tarafından kontrol veya kısıtlanması gerekliliğinden dolayı siyasi, göçmenlerin ayrılma isteklerinin altında yatan veya varılan ülkedeki adaptasyon problemlerinin çalışılması zorunluluğu bakımından sosyal psikolojiyi ilgilendiren, varılan ve kaynak ülkedeki sosyal yapı ve kültürel sistemleri etkilediği için sosyolojik bir fenomendir.²

Göçmen ifadesi genellikle kendisi ve ailesi için daha iyi sosyal ve ekonomik koşulların sağlandığı başka bir bölgeye gönüllü hareket eden kişi veya kişiler için kullanılsa da, bu tanımlama çoğunlukla yetersiz bulunmaktadır.³ Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ), kişinin yasal statüsüne, gönüllü veya gönülsüz olarak hareket ettiğine veya kalış süresine bakılmaksızın daimi ikamet ettiği bölgeden, ülke içinde veya uluslararası sınırları aşarak hareket eden kişileri göçmen olarak tanımlanmaktadır.⁴ Göç, bireysel olarak daha iyi bir yaşam koşulu arama motivasyonunun da ötesinde; göçmenlerin kendilerinden sonraki kuşakları da etkileyecek daha karmaşık ve uzun soluklu, etnik azınlıkların oluşmasına neden olan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.⁵

İç göç ve uluslararası göç birbirinden keskin ve kesin bir şekilde ayrılan süreçler değildir, aksine kimi zaman iç göçler ve uluslararası göçler ardışık olarak gerçekleşmektedir. Bununla beraber egemen devletlerin idaresinde bulunan siyasal sınırların her an değişime açık olduğu unutulmamalıdır. Russel King'e göre, Yugoslavya'nın dağılması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte bu bölgelerde ki iç göçmenlerin statüsünün uluslararası göçmen olarak değişmesi veya Doğu ve Batı Almanya'nın birleşimi ile uluslararası göçmen statüsünün bir anda vatandaşlık olarak

² Clifford Jansen, "Some Sociological Aspects of Migration", **Migration**, der. Jackson JA, Cambridge, University Press, Cambridge, 1969, s.60'tan Aktaran: Russel King, "Towards a New Map of European Migration", **International Journal Of Population Geography**, sayı:8, 2002, s.90.

³ Deniz Sert, "Küresel Hareketlilik ve Göç", **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, der. Evren Balta, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 514.

⁴ International Organization For Migration, "Key Migration Terms", <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 04.06.2017).

⁵ Stephen Castels ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2008, s.29.

değişmesinin aslında bu statülerin birbirleri ile zaman zaman ne kadar örtüşebildiklerinin en bariz örneklerini oluşturmuştur.⁶

Göçün tarihi insanlık tarihiyle örtüşse de uluslararası göç ulus-devletin bir sonucudur. Uluslararası göçmenlerden bahsedebilmek için modern ulusların oluşması, uluslararası bir göç hareketinden bahsedebilmek için modern ulus devletlerin kurulmasını beklemek gerekmiştir. 15.yüzyıl ile başlayan coğrafi keşifler çağı, Avrupa'nın dünyayı egemenliği altına almaya başladığı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bilimin ilerlemesi, önce kilisenin ardından kralların güçlerini Tanrı'dan aldıklarının sorgulanması, ekonomik yoksunluklar 1789 Fransız Devrimi ile sonuçlanırken; ulus-devlet kavramını da ortaya çıkarmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak egemen devletlerin, günümüzde hala kabul edilen haliyle, kendi sınırları içindeki ve dışındaki hareketleri kontrol etme yetkisi doğmuştur.⁷

Uluslararası göçün genel sebeplerinden bahsedilecek olursa, bunlardan ilki ülkeler arasındaki farklı demografik özelliklerden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş Avrupa ülkeleri temel alındığında doğum oranlarının giderek düşüşü ile birlikte artan yaşlı nüfusu ve buna bağlı olarak gelişen yeni işgücü ihtiyacının her geçen gün arttığı görülmektedir. Bu da iş ve emek göçünün önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceğini göstermektedir. İkinci husus, kapitalizmin dönemsel krizleri ve ekonomik durgunluk hallerinde gün yüzüne çıkmaktadır. Ekonomik kriz ve durgunluklar ülkeler arasındaki gelir farklarını arttırmakta ve uluslararası göç rotalarının zengin ülkelere kaymasına sebep olmaktadır. Üçüncü olarak ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler küreselleşmeyle birlikte gün geçtikçe artmaktadır. 1960'larda dünya zenginliklerini elinde bulunduran nüfus oranı 30:1 şeklinde gerçekleşirken,⁸ Oxfam verilerine göre 2016 itibariyle dünya nüfusunun %1'ni oluşturan zenginler dünya zenginliklerinin %48'ni ellerinde tutmaktadırlar.⁹ Son olarak, 1980'ler sonrası, bilişim teknolojilerin

⁶ King, s.92.

⁷ Castles ve Miller, s.73.

⁸ Belkıs Kümbetoğlu, "Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik, **Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik**, der. Ayhan Kaya ve Günay Göksoy Özdoğan, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 279-282.

⁹"An Economy for the 1%", **210 Oxfam Briefing Paper**, 2016, https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf (Erişim Tarihi: 1.12.2016).

dünya çapında hızla gelişmesiyle yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler de uluslararası göçü tetiklemeye başlamıştır.¹⁰

Bununla birlikte, insanlık tarihi boyunca, karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmek için göç eden bireylerin göç etme sebepleri salt ekonomik kaygılar olmadığı gibi, göç bireylerin tek başlarına karar verdikleri bir süreç de değildir. Daha ziyade, ailelerin, hane halklarının, cemaatlerin, etnik veya dini grupların, cinsiyet gruplarının ve pek çok diğer grup üyeliklerinin etkisini taşımaktadır. Göç tercihi çoğu zaman basit ve hatta özgür değil, birçok çevresel belirleyiciyle şekillenmektedir.¹¹ Bu çevresel belirleyiciler siyasal baskılar, cinsiyet veya ırk temelli ayrımcılık kaynaklı olabileceği gibi, kuraklık, doğal felaketler gibi çevresel faktörler de olabilir. Göç, göçmenin geriye kalan hayatını ve hatta gelecek nesilleri de etkileyecek bir süreçtir.¹² Buradan hareketle, uluslararası göçü ülkeleri de içerecek şekilde sadece bireylerin daha iyi fırsat arayışından ziyade, birçok ekonomik ve jeopolitik sürecin bileşkesi olarak tanımlamak mümkündür.¹³

Göç tarihçisi Robin Cohen'e göre yakın tarihte, başka bir deyişle son iki veya üç yüzyıl içerisinde, önemli bir dizi göç hareketi meydana gelmiştir. Bunların içerisindeki üç önemli akımdan ilki, 18. ve 19.yüzyıl'da büyük çoğunluğu Afrika'dan Yeni Dünya'ya doğru olan, daha az bir kısmı ise Hint Okyanusu'nu aşarak Ortadoğu'ya yönelen köle ticaretidir. Bu göç 12 milyon insanı etkilerken; bugünkü Afro-Amerikan nüfusunun temelini oluşturmuştur. Kölelik sisteminin sona erdirilmesinin ardından ise, Hindistan'dan, Çin'den, Japonya'dan getirilen, sadece Hindistan'dan 1,5 milyon

¹⁰ Kümbetoğlu, s. 283

¹¹ İbrahim Sirkeci ve Jeffrey H. Cohen, "Hareketsizlik, Göç ve Güvensizlik", **İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi**, s:14, 2015, s.10.

¹² Castles ve Miller, s. 29.

¹³ Saskia Sassen, **Guest and Aliens**, The New Press, New York, 1999, s.1.

olmak üzere, önemli sayıda sözleşmeli işçi¹⁴ (indentured labour) Avrupa güçlerinin plantasyonlarında çalışmaya devam etmiştir.¹⁵

İkinci önemli akım, kolonileşme süreciyle birlikte Avrupalı devletlerin kendi vatandaşlarını fethettikleri ülkelere yerleştirmeleridir.¹⁶ Her ne kadar göç süreçlerinde salgın hastalıklar ve kazalar nedeniyle göçmenlerin ölüm oranları yüksek boyutlarda olduysa da bu göç, Avrupalı muhacirler için yoksulluktan kaçmanın tek yolu olmuştur. Bu deniz aşırı göçler gerek kaynak Avrupa ülkelerinde gerek sömürge devletlerinin ekonomik ve sosyal yapılarının dönüşümünde önemli değişikliklerine sebep olmuştur.¹⁷ 19.yüzyılın sonlarına doğru Avrupa yayılcılığının durması ve sömürge karşıtı hareketlerin artmasıyla birlikte bu göçler azalmış; hatta Avrupa'ya geri göç akımları başlamıştır.¹⁸

Son önemli akımı ise Kuzey, Güney ve Doğu Avrupa'da yaşanan durağan ekonomi, baskıcı rejim veya kıtlık gibi sorunlardan kaynaklanan göçler oluşturmaktadır. 1850'lerden Büyük Buhran'a dek süren bu göçler¹⁹ yaklaşık 40 milyon Avrupalının başta Kuzey ve Güney Amerika ve Avustralya olmak üzere sürekli olarak denizaşırı ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Castles ve Miller'e göre sanayileşme ile birlikte mesleğini kaybeden zanaatkarların, bağımsız çiftçilerin ve Avrupa'nın yoksullaşmış topluluklarının, özgürlüklerin ve fırsatların ülkesi olarak görülen Amerika'ya göçü her ne kadar umdukları gibi sonuçlanmasa da büyük umutlarla dolu olmuştur. 1920'de nüfusun %13,2'ne tekabül eden bu göçmenlerden

¹⁴Indentured Servitude olarak bilinen sözleşmeli işçilik sistemi, köleliğin kaldırılmasının ardından Hindistan, Japonya, Çin gibi ülkelerde bulunan fakir ve genellikle okur-yazar olmayan kişilerin Avrupalı güçlerin Amerika kıtasındaki kolonilerinde çalışmak üzere işgücü göçlerinin gerçekleştirildiği sistem olarak tanımlanmaktadır. Yerel bürolar tarafından seçilen bu kişiler başlangıçta ücret ve diğer koşullar hakkında yanlış bilgilendirilmiş ve beklenenin aksine ücretleri çok düşük olduğu gibi çalışma şartları da oldukça zorlayıcı olmuştur. Bu ağır şartlardan dolayı sözleşmeli kölelik olarak adlandırılmaktadır. Bu işçiler şeker, pamuk ve çay plantasyonları ile demiryolu inşaatlarında ağır çalışma koşulları altında çalıştırılmış, kaçmaya çalışanlar ise ağır şekilde cezalandırılmış veya hapsedilmiştir.

¹⁵ Robin Cohen, **The Cambridge Survey of World Migration**, der. Robin Cohen, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, Cohen'den Aktaran: Khalid Koser, **International Migration: A Very Short Introduction**, Oxford Press, New York, 2007, ss. 2-3.

¹⁶ Sert, s. 506.

¹⁷ Castels ve Miller, s. 71.

¹⁸ Sert, s. 506

¹⁹ Ibid., s.506.

belirli bir kısmı umdukları zenginliklere ulaşırken; büyük bir kısmı Kuzey Amerika’da gelişmekte olan sanayide işçi olarak çalışmışlardır.²⁰

Günümüzdeki göç anlayışı ise İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeye başlamıştır. Dünya Savaşının meydana getirdiği büyük yıkımın ardından, Avrupalı devletler savaşta kaybettikleri ciddi orandaki işgücünü yakın komşular, eski sömürgeler ve aralarında Türkiye’nin de bulunduğu işsizlik sorunu yaşayan devletlerden gerçekleşen uluslararası göçü kullanarak temin etmeye çalışmışlardır.²¹ Göçmen işçi sayıları 1956’da 95 000 iken 1973’de 2,6 milyona ulaşan eski Federal Alman Cumhuriyeti’nin misafir işçi deneyimi bu bağlamdaki önemli örneklerdendir. İspanya, İtalya, Türkiye ve Fas’tan gelen “misafir işçiler”, beklenenin aksine belirli bir zaman çalıştıktan sonra geri dönmemiş ve bugünkü Alman toplumunun önemli bir kısmını oluşturmuşlardır.²² 1973 Petrol Krizine kadar devam eden bu dönemde Avrupa’nın kapıları “misafir işçilere” ve kolonyal göçmenlere açıktır. Bu konuda 1973 Petrol Krizi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra Avrupalı Devletler misafir işçi alımını durdurmuş ve göçmelere karşı tutumları sertleşmiştir.²³

1989 Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Avrupa yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Beklenenin aksine göçmenlere karşı tutumlar pek de iyimser olmamıştır. Belkis Kümbetoğlu’nun ifade ettiği gibi bir yerin yerlisi olma her zaman öteki olmaktan daha tercih edilir bir durumdur.²⁴ Keşifler çağından bu yana dünyanın merkezi haline gelen Avrupa devletleri ve diğer gelişmiş refah ülkeleri her zaman göç edilen hedef ülkeler olagelmışlerdir. Küreselleşme, bilgi ve teknolojiye ulaşımı kolaylaştırırken, hayali sınırları da aşındırmaktadır. Öyle ki Soğuk Savaş sonrası dönemi en iyi tanımlayan özelliklerinden birisi de uluslararası göçte gerçekleşen ciddi artıştır.²⁵

²⁰ Castles ve Miller, ss.77-78.

²¹ Sert, s. 507.

²² Brian Keeley, **International Migration: The Human Face of Globalism-OECD Insights**, OECD Publishing, 2009, s.27.

²³ Ayşe Akalın, “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar:20.Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S. Gülfer İhlamur Öner ve H. Ashlı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 95,98.

²⁴ Kümbetoğlu, s. 271.

²⁵ Castles ve Miller, ss. 4-5.

Buna karşılık, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) Dünya Ticaret Merkezi'nin, 11 Eylül 2001 tarihinde teröristlerce vurulması, göçme kararı alan ya da göçmen olarak yaşayan birçok insanın hayatını derinden etkilemiştir. Bu saldırılar ile birlikte 1990'da Samuel Hungtinton tarafından ortaya atılan "medeniyetler çatışması"²⁶ fikri güçlenirken, Avrupa'da aşırı sağ ve ırkçılık daha çok taraftar bulmaya başlamıştır. Batılı ülkelerde göçmenlere -özellikle Müslümanlara- karşı güven azalmıştır. Batılı devletlerin diğer bir kaygısı ise, demografik dengelerin yerli nüfusun aleyhine değişmesi yönündedir. Göçmenlerdeki yüksek doğum oranları, yerli nüfusun düşük doğum oranları ve artan yaşlı nüfusu bu kaygıları arttırmaktadır.²⁷

1960'lardan 1980'lere kadar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kırdan kente göçlerin ciddi oranda artışı, esasında sınıraşan göçlerin de bir dinamiğini oluşturmuştur. Neo-liberal reformlar ile sınıraşan ilişkiler gelişirken ulusötesi yapılar da güçlenmeye başlamıştır. Buna karşın, 2001'de gerçekleşen terörist saldırı veya sonrasında yaşanan Batı karşıtı eylemlerden dolayı, devletlerin göçmen kabul ve vize rejimlerini değiştirmesi, zorlaştırması ve bununla beraber göçmen karşıtı siyasetin yükselişi de uluslararası hareketliliği etkilemektedir.²⁸

Yukarıda bahsedilen örneklerdeki gibi, göçme kararları dünyadaki olaylardan etkilenmektedir.²⁹ Bilgi çağıyla birlikte iş, eğitim gibi amaçlar için geçici veya sürekli göç etme kararı alan bireylerin kararları dünyadaki gelişmelere bağlı olarak her an kısıtlanabilmektedir. Göçmeler gittikleri ülkelerde ekonomik olarak yeni eşitsizliklerle karşılaşabilmekte, ırkçı hareketlerin hedefi haline gelebilmekte veya devletlerarası ilişkilerin bozulması yüzünden anavatanlarına geri dönmek zorunda kalabilmektedirler. Birkaç kuşak sonra gerçekleşen geri dönüşlerde ise değişen toplumsal dinamiklerden dolayı sözkonusu toplumda kabul görmeleri zorlaşabilmekte ve hatta sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler.³⁰

²⁶ Ayrıntılı bilgi için: Samuel P. Hungtinton, "The Clash of Civilization?", **Foreign Affairs**, vol:73, s:3, 1993, ss.22-49.

²⁷ Onur Unutulmaz, "Göçmen Entegrasyonu", **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. Gülfer Ihlamur-Öner ve Aslı Şirin Öner İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.138-139.

²⁸ Sirkeci ve Cohen, s.13.

²⁹ Stephen and Castles, s. 64.

³⁰ Sirkeci ve Cohen, s.14.

Özellikle, Soğuk Savaşın bitmesinin ardından devletlerin göçmenlere yönelik politikalarında önemli bazı değişimler olmuştur. Devletler için, göç hangi sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin göç ve göçmen yönetimi her zaman zorlayıcı bir alan olmuştur. Burada devletlerin karşılaştıkları ve çözmeleri gereken ilk konu egemenlik ikilemiyle nasıl baş edecekleri ve ikinci konu ise göçle birlikte başlayan toplumsal dönüşümle nasıl baş edecekleridir.³¹ Kaynak ulus-devlet, göç alan ulus-devlet ve göçmenler uluslararası göçün temel aktörleridir. Devletin ulusal sınırlarının yabancılar tarafından aşılması ile gerçekleşen uluslararası göç ile yabancıların, İçduygu'nun ifadesi ile hem “ulus-devlet denilen siyasal coğrafyaya” hem de “ulus denilen toplumsal coğrafyaya” geçici veya kalıcı katılımı her zaman önemli bir siyasal etkinlik alanı olmuştur. Bu yüzden bu üç aktör arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve politikaların oluşum süreçleri her zaman dinamik bir süreç olagelmıştır.³²

1990'lar itibari ile Avrupa'nın gündemine oturan “transit göç”³³ uluslararası ilişkilerde transit göçmenlerin ve transit ülkelerin önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Transit ülke, en genel tanım ile, bir bireyin kaynak devletten hedef ülkeye doğru olan yolculuğu esnasında üzerinden geçtiği ülkedir.³⁴ Bu geçiş ilgili ulusal yasalara uygun olarak gerçekleşebileceği gibi, insan kaçakçıları ve yasadışı örgütler yardımı ile düzensiz olarak da gerçekleşebilmektedir. Uluslararası örgütler, AB büroları ve ulusal hükümetler düzensiz transit göçü önleyici tedbirler geliştirmektedir. Transit olarak tanımlanan ülkelere, özellikle AB, düzensiz transit geçişleri önlemesi için çeşitli baskılar uygulamaktadır.³⁵

Devletlerin göçmen entegrasyonu yönetimi ise, kendi içinde bazı sorunlara sahip iki yaklaşımdan oluşmaktadır. Göçmenlerin, ‘öteki’, asayiş sorunu yaratan, kendi ulusal kültürleri için tehdit oluşturduğunu düşünen devletler göçü güvenlikleştirme

³¹ Unutulmaz, s. 137.

³² Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ömer Faruk Gençkaya, **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, MİREKOÇ Proje Raporları, sayı:1, İstanbul, 2014, s.26.

³³ Franck Düvell, “Transit Migration: A Blurred and Politicised Conception”, **Population, Place and Space**, vol:18, s:4, Temmuz/Ağustos 2012, s. 416.

³⁴ Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross, **Glossary on Migration**, IOM, Cenevre, 2011, http://www.un.am/up/library/Glossary%20nd%20_2011_eng.pdf (Erişim Tarihi: 07.06.2017), s. 94.

³⁵ Düvell, s. 415.

eğilimindedir. Bu sebeple klasik anlamda, asimilasyon politikası göçmenin bir tehdit unsuru oluşturmadan entegrasyonuna olanak sağlamaktadır. Diğer yaklaşımda ise azınlıkların kendilerini kültürel ve etnik ekseninde mobilize edebilmelerine olanak sağlayan çokkültürcülük politikası savunulmaktadır. Bununla beraber, çokkültürcülük politikalarının azınlık olan grubu iyice azınlıklaştırma tehlikesi bulunmaktadır. Bir yandan asimilasyona dayanan entegrasyon politikaları ile kimlik temelli talepler ve farklılıklar görmezden gelinirken, çokkültürcü entegrasyon politikaları, Ayhan Kaya'nın ifade ettiği gibi, göçmenleri kendi etnik ve kültürel adalarına hapsetmektedir. Bu bakış açısına göre göçmen entegrasyonunun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için, çok boyutlu düşünce yapısı ile geliştirilecek yeni formüller ve yaklaşımlar gerekmektedir.³⁶

Günümüzde, klasik anlayışa göre gittikleri toplumda asimile olma eğilimine karşın göçmeler, kaynak ülke ve diğer ülkelerle iletişimlerini devam ettirerek varılan ülkede çoklu kimlikler ve yeni kültürel değerler oluşturmaktadırlar. Öyle ki internet, telefon ve ulaşımdaki gelişmeler, göçmenlere kaynak ülkede kalan yakınlarıyla bağlarını yoğun bir biçimde koruma olanağı sağlamaktadır. Uydu alıcıları sayesinde her gün anavatanındaki kanallardan televizyon izleyebilen, ya da internet aracılığıyla her gün kaynak ülkedeki yakınlarıyla iletişim kurabilen bir göçmen, kaynak ülkeden kopmamakta ve anavatan ile duygudaşlığını sürdürebilmektedir.³⁷

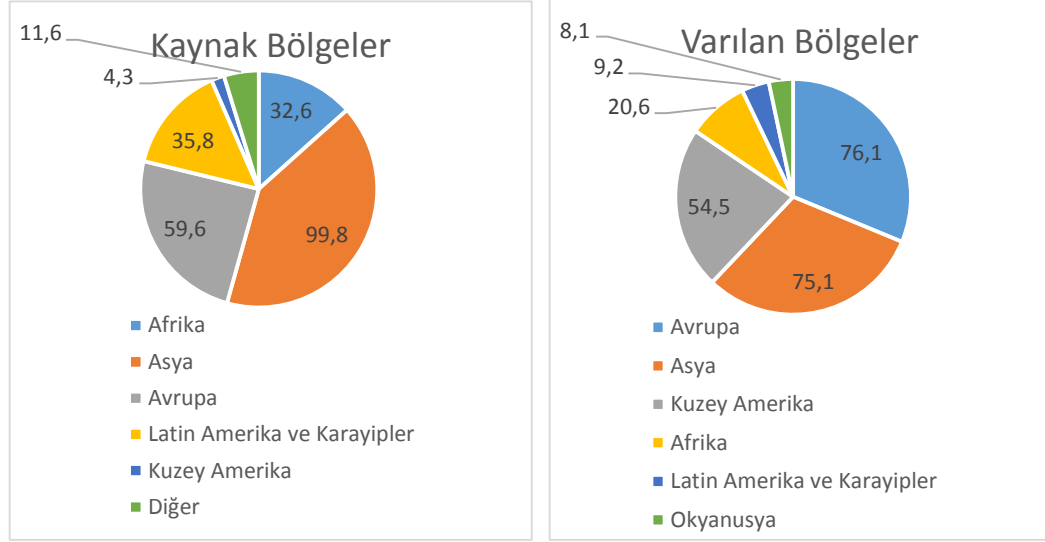
Uluslararası göç, küreselleşmeyle beraber güçlü bir fenomen haline gelmiştir. Göç ve kalkınma arasındaki ilişki üzerinden uluslararası göçü değerlendirdiğimizde ülkeler açısından uluslararası göçün hem avantajları hem dezavantajları vardır. Uluslararası göç, göç alan ülkenin nitelikli-niteliksiz işgücünün gereken bilgi, uzmanlık ve hizmete ulaşabildiğinde, ülkenin kalkınmasını kolaylaştıran pozitif bir etkiye sahiptir. Fakat göç alan ülke, mülteci akımları gibi istenmeyen göç dalgalarıyla birlikte bu süreçten sıkıntı duyabilmektedir. Göçmenlerin kaynak ülkelere aktardıkları dövizler göç veren ülkelerin ekonomilerinde önemli bir kaynak oluştururken diğer

³⁶ Ayhan Kaya, "Göç, Güvenlik ve Korkunun İktidarı", **Uluslararası Göç Sempozyumu: Bildiriler**, 8-15 Aralık 2005, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 2006, ss.25,27.

³⁷ Alev Yücel, "Batı Avrupa'da Göçmeliğin Değişen Algısı ve Türkiye Kökenli Göçmenler", **İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi**, s:15, Ocak 2015, s.67.

yandan ciddi oranda gerçekleşen, nitelikli işgücünün beyin göçü ile dışarı çıkması göç veren ülke açısından önemli bir maliyet unsuru olabilmektedir.³⁸

Şekil 1.1: Uluslararası Göç Kaynak ve Varılan Ülkeler (Milyon)

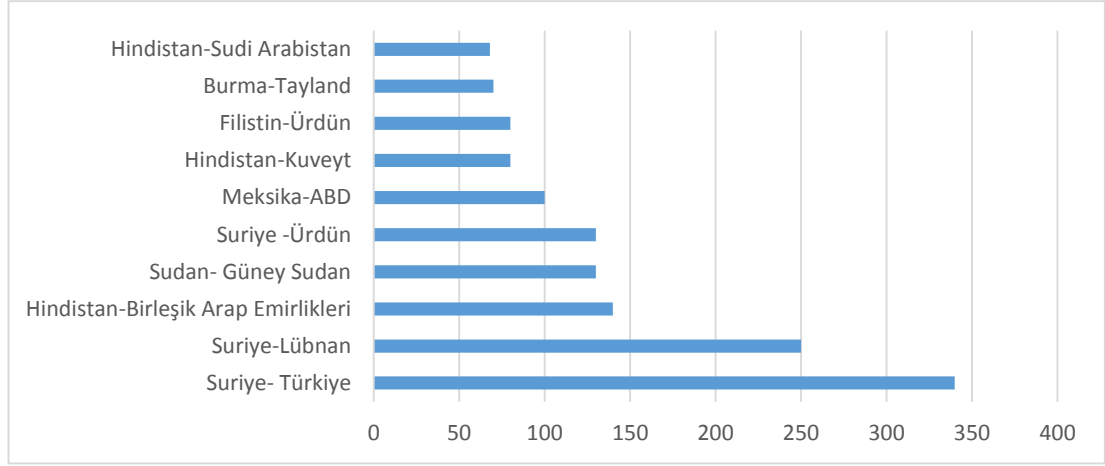
Kaynak: Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Raporu 2015 verileri temel alınarak oluşturulmuştur. United Nations, "International Migration Report 2015", United Nations Publishing, 2016, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2017), ss. 1-2

Şekil 1.1'de görüldüğü üzere, Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Göç Raporu'na (International Migration Report 2015) göre dünya nüfusunun %3,3'e denk gelen 243,7 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 140,5 milyonu yani yaklaşık olarak %58'i gelişmiş bölgelerdeyken, 103,2 milyonu yani %42'si gelişmekte olan bölgelerdedir. 1990-2015 arasındaki dönemde, gelişmiş ülkeler dünyadaki uluslararası göçmenlerin %64'üne sahip olurken; gelişmekte olan bölgeler %36'sını toplamıştır. Her ne kadar %3,3 dünya toplam nüfusunun az bir kısmına tekabül ediyor olsa bile Küresel Kuzey bugün uluslararası göçmen nüfusun %11,2'sine sahiptir. Ayrıca 1990-2015 arası döneme bakıldığında Kuzey'e olan

³⁸ A.A.I.N. Wickramasinghe ve Wijitapure Wimalaratana, "International Migration and Migration Theories", **Social Affairs: A Journal for the Social Sciences**, s:5, 2016, s.15.

göçlerin giderek arttığı buna karşın Güney'e yönelik göçlerde çok az bir değişiklik olduğunu görülmektedir.³⁹

Şekil 1.2: 2010-2015 Arasındaki En Önemli İkili Göç Koridorları (Bin)

Kaynak: Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Raporu 2015 verileri temel alınarak oluşturulmuştur. United Nations, “International Migration Report 2015”, United Nations Publishing, 2016, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2017), s.6.

Şekil 1.2’de görüldüğü üzere, 2010 sonrası dönemde, en yoğun göç akımlarının üç tanesi, iç savaş ve çatışmaların yoğun olduğu Suriye’den Türkiye ve Lübnan ve Ürdün’e doğru gerçekleşmektedir. Ayrıca, 2010-15 arasında dünyanın en yoğun göç koridorlarından sadece bir tanesi (Meksika-ABD) kuzeye yöneliktir. Diğer dokuz koridordan sekiz tanesi Asya ülkeleri arasındayken bir tanesi (Sudan-Güney Sudan) Afrika içerisindedir.⁴⁰

1.2. ULUSLARARASI GÖÇ KATEGORİLERİ

Uluslararası göç kategorileri birçok şekilde sınıflandırılabilmeyle birlikte, burada en yaygın sınıflandırma olan ve bu çalışmada ele alınan Suriye mülteci krizi açısından en önemli ayrıma işaret eden zorunlu-gönüllü göç türleri ve düzenli-düzensiz göç kategorileri ele alınacaktır. Zorunlu ve gönüllü göç sınıflandırılması yapılırken zorunlu göçe odaklanarak; mültecilik, sığınmacılık ve zorla yerinden edilme statüleri

³⁹ United Nations, “International Migration Report 2015”, United Nations Publishing, 2016, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf#page=7> (Erişim Tarihi: 13.02.2017), s.1.

⁴⁰ United Nations, s.7.

incelenecektir. Düzenli ve düzensiz göç sınıflandırmasında ise özellikle Suriye mülteci krizinde ön plana çıkan düzensiz göç üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Zorunlu ve Gönüllü Göç

Göçmen gruplarını sınıflandırmada ilk karşımıza çıkan ayırım zorunlu ve gönüllü göçmen ayrımıdır. Gönüllü göçmenler serbest iradeye sahip ekonomik göçmenler ya da aile birleşmeleri yoluyla göç edenleri kapsamaktadır. Zorunlu göçmenler politik mültecileri, sürgün edilenleri, sığınmacıları (asylum-seeker) ve ülke içinde yerinden edilmiş kişileri (Internally Displaced Person) kapsamaktadır. Zorunlu göçler daha çok kölelik, etnik temizlik, zorla sürgün gibi insani krizler, silahlı çatışmalar veya sosyal dışlanma süreçleri sonunda göçme kararı almış kişileri kapsamaktadır.

Tarih boyunca gerçekleşen başlıca göçlerin birçoğu, zorunlu göç veya sürgün sebebiyle olmuştur. M.Ö 586'da Kudüs Süleyman Mabedi'nin yıkımının ardından Yahudi diasporasının oluşumu, 1850'den önce Transatlantik köle ticareti süresince yaklaşık 15 milyon Afrikalının köleleştirilmek üzere Amerika Kıtası'na gönderilmesi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan ve Türkiye arasında uygulanan mübadele, Yahudilerin önce Rusya'daki polgram⁴¹ süresince zorunlu tahliyesi ve sonrasında gerçekleşen nazi soykırımı (holocaust), İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanların Çekoslovakya'nın Südet bölgesinden tehciri, 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla yerli Arap nüfusunun zorunlu göç ile mülteci haline gelmesi, Balkan Savaşları sürerken yapılan etnik temizlik ve birçoğuna göre modern kölelik olan başta Doğu Avrupa ve Doğu Asya olmak üzere kadınların zorunlu göçleri bu göç dalgalarının örnekleridir.⁴²

Uluslararası hukuk, kendi sınırlarına giriş çıkışların düzenlenmesi otoritesini egemen devletlere vermiştir. Bu durum göç hareketlerinde ve özellikle zorunlu göçlerin oluşumunda en aktif aktörlerin devletler olmasına sebep olmuştur. Devlet inşa sürecinde mülteci sayıları ise giderek artmıştır.⁴³ Birinci Dünya Savaşı sonrası ilk

⁴¹ Rusya'da bulunan Yahudi nüfusunu hedef alan şiddet eylemleridir.

⁴² Fiona B. Adamson, "Crossing Borders: International Migration and National Security", **International Security**, vol:31, Sayı: 1, 2006, s.171.

⁴³ Ibid., s.172

birkaç on yılda 9,5 milyon mülteci olduğu tahmin edilmektedir. Diğer yandan, ortaya çıkan devletler arası sistem, yurtsuz kişilerin, mültecilerin tanınmasında anahtar bir role sahip olmuştur. Bu anlamda ilk olarak 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile “sığınma hakkı”nın temel bir insan hakkı olarak tanımlanması ve Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin kurulması önemli adımlar olmuştur.⁴⁴

İki Dünya Savaşı arası dönemde Avrupa’da yükselen otoriter rejimler, başlarda elitlerin İtalya ve Almanya’yı ve Alman işgali sonrası Fransa’yı terk etmeleriyle başlasa da daha sonra kitlesel hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan büyük yıkım ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası toplumda mültecilere karşı oluşan hassasiyet, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) kurulmasının alt yapısını oluşturmuştur. Örgüt, mülteciler hakkında dönüm noktası olma özelliğini taşıyan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmeyi uygulamaktadır. Genel kullanıma göre, tehlikelere karşı sığınak arayan kişi olmakla beraber mültecilik uluslararası hukukta daha dar bir anlamda tanımlanmıştır.⁴⁵ 1951 tarihli Sözleşmeye göre;⁴⁶

1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında olan ve bu ülkenin korumasından faydalanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ülkenin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle oraya dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme “tarihi” ve “coğrafi” olarak iki sınırlandırma içermektedir. Bununla beraber Sözleşmenin 1967 tarihli Ek Protokolü’nde sözleşmenin kapsadığı tarihi sınırlandırma, sözleşme imzalandığı tarihten itibaren birçok mülteci akımı gerçekleştiğinden dolayı kaldırılmıştır. Buna göre sözleşme kapsamına giren her mültecinin, Ocak 1951 sınırlamasına bakmaksızın bu kapsama alınacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Protokol’e göre taraf devletlerin mültecilik

⁴⁴ Sassen, ss. 83-84.

⁴⁵ Martin Griffiths, Terry O’Callaghan ve Steven C. Roach, **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, çev. Cesran, Nobel Yayınları, Ankara 2013, s.241.

⁴⁶ İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü, “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”, 1961, http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641 (Erişim Tarihi: 22.02.2017)

statüsünü hiçbir coğrafi sınıra⁴⁷ bakılmaksızın uygulamaları öngörülmüştür.⁴⁸ Sözleşme'nin 33.maddesine göre devletler mültecileri geldikleri ülkeye geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesini uygulamak zorundadırlar. Bu aynı zamanda bu kişilere ülkeye giriş ve geçici veya kalıcı oturma izni verilmesini gerektirmektedir.⁴⁹

UGÖ'nün tanımına göre "sığınmacı" zulüm ve zarardan korunmak amacıyla kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal veya uluslararası kanunlar gereği mültecilik başvurusu sonucunu bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır.⁵⁰ Sığınmacı, mültecilik belgelerinin onaylanmasını bekleyen kişi olduğundan dolayı, geri gönderilmeme ilkesi ve insanca muamele standartlarından peşinen yararlanmaktadır. Ayrıca, değerlendirme sonucunda mültecilik statüsü onaylanan sığınmacı mülteci olarak kabul edilir.⁵¹ 2016 yılı itibari ile dünyada üç milyon kişi sığınma talebiyle beklemektedir. Ayrıca iki milyon kişi, başta Almanya, ABD, İsviçre ve Rusya'ya sığınma başvurusunda bulunmuştur.⁵²

Resmi olarak tanınmış bir statüye sahip oldukları ve BMMYK'nın himayesinde buldukları için diğer zorunlu göçmenlerden daha iyi bir konuma sahip olan mülteciler, ilk olarak kendilerine komşu olan bir ülkeden mültecilik statüsü kazanmanın yollarını aramaktadırlar. Şayet mülteciler bu ülkelerde de kötü şartlara maruz kalır ise BMMYK mültecileri Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri başta olmak üzere başka bölgelere yerleştirmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, devletler bu konuda gittikçe daha fazla isteksiz hale gelmişlerdir.⁵³

⁴⁷ Türkiye coğrafi sınırlandırmayı sürdürmektedir. Bu çalışmanın son bölümünde detaylıca ele alınmaktadır.

⁴⁸ İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü, "Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Ek Protokolü", 1967, [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%c3%9cLTEC%c4%b0LER%c4%b0N%20HUKUK%20STAT%c3%9cS%c3%9cNE%20%c4%b0L%c4%b0%c5%9eK%c4%b0N%201967%20PROTOKOL%c3%9c\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%c3%9cLTEC%c4%b0LER%c4%b0N%20HUKUK%20STAT%c3%9cS%c3%9cNE%20%c4%b0L%c4%b0%c5%9eK%c4%b0N%201967%20PROTOKOL%c3%9c(1).pdf) (Erişim Tarihi: 22.02.2017)

⁴⁹ Stephen Castles, "The International Politics of Forced Migration", **Socialist Register 2003: Fighting Identities**, vol:39, 2003, ss. 173-174.

⁵⁰Perruchoud ve Redpath-Cross, s. 11.

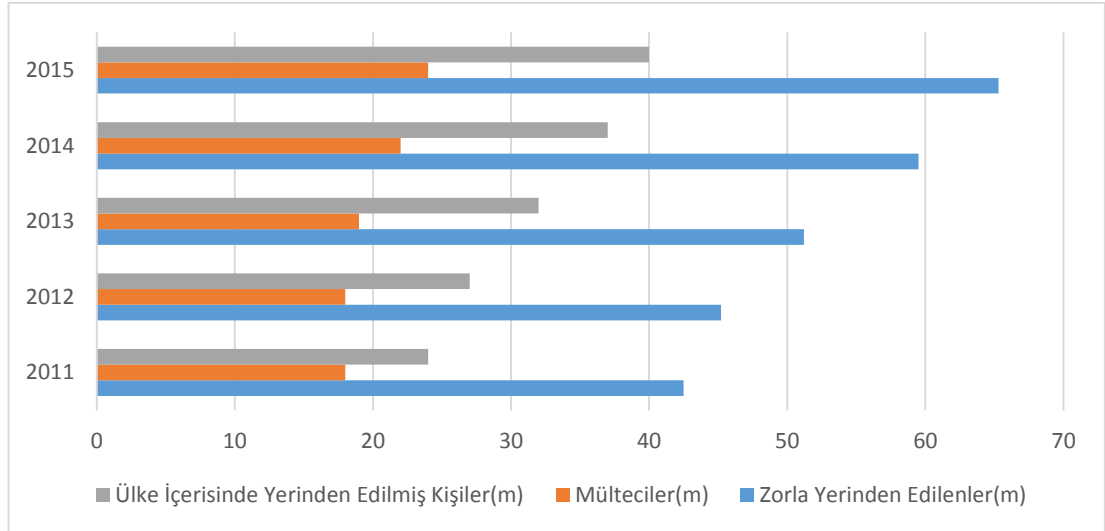
⁵¹ Taner Kılıç, "Bir İnsan Hakkı Olarak İltica", **Uluslararası Göç Sempozyumu 8-11 Aralık 2005**, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul, 2006, s.176.

⁵² United Nations Refugee Agency, "Global Trends Forced Displacement in 2015", 2016, <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2017), ss.1-5

⁵³ Castles ve Miller, ss.144-145.

Diğer yandan, Sözleşme ile yapılan mülteci tanımı bugün birçok yönüyle tartışılmaktadır. İlk olarak, 70 yıl önce yazılan bu sözleşmedeki mülteci tanımı, günümüz dünyasındaki gerçekliklerle örtüşmediği için yetersiz kalmaktadır. Örneğin, zulüm veya zulüm korkusunda baş aktör devletler olarak kabul edilmiştir. Nazi rejimi veya Komünist rejimin baskıları dikkate alındığında bu tanım yeterlidir. Fakat, günümüzde mülteci oluşumunda devletler tek aktör değildir. Çatışmaların yol açtığı genel güvensizlik ortamı, mülteci akışlarında artık oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, bu tanım yine cinsiyet ve cinsellik temelli zulme uğrayan kişileri açıkça kapsamamaktadır. Radikal İslam'ın ve iç çatışmaların yüksek olduğu Afganistan, Suriye gibi ülkelerde cinsiyet ve cinsellik temelli baskıların yaygın olduğu görülmektedir. Son olarak, yine mülteci tanımında, kuraklık, büyük deprem ve felaketler yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalmış çevre mültecileri de tanımlanmamıştır.⁵⁴

Şekil 1.3: Zorla Yerinden Edilenlerin Yıllara Göre Sayıları (Milyon)

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteci Dairesi Küresel Eğilimler 2015'deki Zorla Yerinden Edilmeler Raporu temel alınarak oluşturulmuştur. United Nations Refugee Agency, "Global Trends Forced Displacement in 2015", <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> (Erişim Tarihi: 21.06.2017), s. 6.

Mültecilere Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmenin, kendi bölgelerinde yaşanan yerinden edilme ve göç süreçlerinde önemli fakat yeterli olmadığı kanısına

⁵⁴ Kossler, ss.70-71.

varan Afrika Birliği üyesi ölkeler, oluşturdukları “Afrika Sözleşmesi” ile, daha genişletilmiş bir tanımda karar kılmışlardır. 1951 sözleşmesinde yer alan kriterlere ek olarak “işgalden, yabancı güçlerin baskısından ve kamu düzenini ciddi anlamda bozan durumlardan” kaynaklı yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış insanların da mülteci olarak tanımlanmasına karar vermişlerdir. Yine benzer bir şekilde, Latin Amerika’daki Amerikan Devletleri Örgütü, “Cartegane Mülteciler Bildirgesi” ile, 1951 sözleşmesine ilave olarak “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkeden kaçan kişileri” mülteci olarak tanımlamışlardır.⁵⁵

Şekil 1.3’te görüldüğü üzere, 2015 yılı bitiminde bir önceki yıla göre 5,8 milyonluk bir artışla; dünyada işkence, çatışma, yaygın şiddet veya insan hakları ihlalleri sonucunda zorla yerinden edilmiş 65,3 milyon insan bulunmaktadır. Eğer bu 65,3 milyonluk insan grubu bir devlet olsaydı bugün dünyanın 21. büyük devletini oluştururlardı. Bunlardan 21,3 milyon olan mültecilerin, 16,1 milyonu BMMYK koruması altındayken; 5,2 milyonluk Filistinli mülteci Birleşmiş Milletler Yakın Doğudaki Filistinli Mülteciler İçin Yardım ve Bayındırlık Bürosu (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) adına kayıtlıdır. Birleşmiş Milletler Mülteci Bürosu’na (United Nations Refugee Agency) göre dünya çapındaki mültecilerin %53’nü Suriyeli(4,9milyon), Afganistanlı (2,7milyon) ve Somalili (1,1milyon) mülteciler oluşturmaktadır.⁵⁶

Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, uluslararası sınırları aşmamış, silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri, doğal ya da insan kaynaklı felaketler sonucunda sürekli ikamet alanlarını terk etmek zorunda kalan ya da terk etmeye zorlanan, kişilerdir.⁵⁷ Şekil 1.3’te görüldüğü üzere, dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri olan Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, bugün BMMYK’nın sorumluluğundaki en büyük sayıda insan grubunu oluşturmaktadır. Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişilere, 1990’ların başına kadar potansiyel mülteciler olarak

⁵⁵ Jacob Ceki Hazan, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der: Gülfer İhlamur-Öner ve Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul,2015, s. 188.

⁵⁶ United Nations Refugee Agency, ss. 1-5.

⁵⁷ Perruchoud ve Redpath-Cross., s.52

bakılmaktaydı. 1990'ların ortalarında, gerek ülke içinden yerinden edilmiş kişilerin sayılarının belirginleşmesi, gerek sivil toplum ve uluslararası yardım örgütlerinin çalışmaları sonucunda, Birleşmiş Milletler özel temsilcisi, Francis Deng'in hazırladığı rapora göre, Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişiler “özellikle silahlı çatışmalarda, toplu şiddet durumlarından insan hakları ihlallerinden, doğal veya insan eliyle yapılmış felaketlerden dolayı yaşadıkları yeri terk etmiş fakat uluslararası sınırları geçmemiş kişiler veya gruplar” olarak tanımlamıştır.⁵⁸

Francis Deng'in 1998 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na (United Nations Commission on Human Rights) sunduğu “Yol Gösterici İlkeler” (Guiding Principles) uluslararası koruma sisteminin önemli bir boşluğunu doldurmuştur. Bu boşluk Cenevre Sözleşmesi'nde yer almayan “ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin” statüsü hakkındadır. İlkeler geleneksel devletlerarası müzakerelerle belirlenmemiş, onun yerine bağımsız uzmanlar tarafından hazırlanıp gözden geçirilmiş ve sonuçlandırılmıştır. Buna rağmen, ilkeler büyük bir uluslararası tanınma ve otorite kazanmıştır. Bu ilkeler ile yeni kanunlar yapılmamış onun yerine; Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsani Hukuk ile uyumlu olarak yeni gelişen sorunlarda var olan mevzuata nasıl başvurulacağı anlaşılır kılınmıştır.⁵⁹

Ülkesi İçinde Yerinden Edilmiş Kişileri Gözlem Merkezi (Internally Displaced Person Monitoring Center) 2016 Küresel Raporu'na göre, dünyada çatışma kaynaklı yerinden edilmelerin yarısından fazlası, başlangıçta Arap Baharı olarak nitelendirilen iç çatışmaların başlaması ve terör örgütü “Irak Şam İslam Devleti”nin (İŞİD/DAEŞ) kurulmasının ardından, Orta Doğu Devletleri olan Suriye, Irak ve Yemen'de bulunmaktadır. Bununla beraber Afrika'da da çatışma kaynaklı ülke içinde yerinden edilmeler giderek artmıştır. Ortadoğu'nun dışında en yüksek ülke içinde yerinden edilme sayıları Ukrayna, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Afganistan, Kolombiya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudan'dadır.⁶⁰

⁵⁸ Hazan, ss.192-193.

⁵⁹ Roberta Cohen, “Lessons from the Development of the Guiding Principles on Internal Displacement”, **Forced Migration Review**, vol:45, Şubat 2014, ss.12-14.

⁶⁰ Internal Displacement Monitoring Center, “Global Report on Internal Displacement Grid:2016”, 2016, <http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2016/2016-global-report-internal-displacement-IDMC.pdf> (Erişim Tarihi:05.06.2017), s.8.

Ülke içinde yerinden edilmeye sebep olan diğer bir önemli faktör ise doğal felaketlerdir. Doğal felaketler yüzünden yerinden edilme tehlikesi devletler için önemli bir sorundur. Her ne kadar depremler, seller, taşkınlar, kasırgalar veya tsunamilerin yol açtığı yıkım devletlerin kapasitesini aşıyor olsa bile; bu doğal felaketlerin zararını hafifletecek etkili erken uyarı sistemleri gibi yöntemler geliştirmeleri beklenmektedir. Felaketleri Azaltmaya İlişkin Dünya Konferansı'nda (World Conference on Disaster Reduction) benimsenen “Hyogo Deklarasyonu” ile devletler, kapasiteleri ve ulaşabildikleri kaynaklar ölçütünde, kendi topraklarında yaşayan insanları ve onların mülkiyetlerini korumada başlıca sorumlu tutulmuştur. Tehlike riskinin azaltılması sadece bir yönetim konusu değil; aynı zamanda risk altında olan toplumların temel hakkı olarak tanımlanmıştır.⁶¹

Felaketler yüzünden yerinden edilmiş kişi sayısı çatışmalar ve şiddet yüzünden yerinden edilmiş kişi sayısının iki katına ulaşmıştır. Hindistan, Çin ve Nepal en yüksek doğal felaketler sonucu yerinden edilmiş kişilere sahip ülkelerdir. Deprem gibi jeofiziksel nedenli yerleşim yerlerinin terk edilmesine ek olarak, seller ve kasırgalar başta olmak üzere, iklim değişikliklerine bağlı felaketler, bu konuda önemli bir orana sahiptir. Öyle ki Hindistan'da meydana gelen iki önemli sel felaketi ve kasırğa yaklaşık üç milyon insanın yerleşim yerlerini terk etmelerine sebep olmuştur.⁶²

1.2.2. Düzenli ve Düzensiz Göç

Düzenli göç devletler tarafından tanınan ve resmi olarak izin verilen göç türüdür. Üzerinde karar varılmış bir uluslararası tanım bulunmamasına rağmen, düzensiz göç ise kaynak, transit veya hedef ülkenin var olan göç yasalarına uygun olarak hareket etmeyen göçmenleri içermektedir.⁶³ Başka bir deyişle düzenli ve düzensiz ayrımı göçün devletler tarafından yasal kabul edilen şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği ile

⁶¹ Walter Kälin, “Protection of Internally Displaced Persons in Situations of Natural Disasters: a working visit to Asia by the Representative of the United Nations Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons Walter Kälin(27 February to 5 March 2005)”, General Collection, Geneva:OHCHR 2005, <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IDPersons/Tsunami.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2017), ss. 11-13.

⁶²Internal Displacement Monitoring Center, ss.20-21

⁶³ Perruchoud ve Redpath-Cross, s.27.

alakalıdır.⁶⁴ Sığınma başvurusunda bulunan bir kişinin, başvurusu kabul edilmediği takdirde o ülkede bulunması yasal olmayacağı için düzensiz göçmen olarak tanımlanabilir. Düzensiz göç, bununla beraber, oturma izni olup çalışma izni olmayan, yasal yollarla giriş yapmış fakat vizesiz oturmaya ve çalışmaya devam eden, oturma ve çalışma vizelerinin zamanı dolmuş fakat oturmaya devam eden veyahut ülkeye yasadışı yollarla girmiş göçmenleri kapsamaktadır. Yani düzensiz göç giriş, oturma ve çalışma süresi boyunca, devletin normlarının ihlal edilip edilmediğiyle ilişkilidir.⁶⁵

Düzensiz göçün ortaya çıkma sebepleri, Topçuoğlu'na göre küreselleşme politikalarının çelişkilerinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, bilgi, sermaye ve malların hareket özgürlüğünü savunan liberal demokrasiler; işgücünün hareket özgürlüğü konusunda aynı istekliliği göstermemektedirler. İkinci bir sebep ise, insan hakları ve vatandaşlık hakları arasındaki boşluk ve mültecilik statüsünün coğrafi sınırlarından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde artan çatışma ve insan hakları ihlalleri sonucunda ortaya çıkan sığınma arayışları, gelişmiş ülkelerin sıkı mültecilik yasalarına takılmakta ve bu da daha fazla düzensiz göçe yol açmaktadır. Sınırların yükselmesi, gelişmiş ülkelerin göç kısıtlayıcı politikaları ve göçmen arzının asimetrisi göçün düzensizleşmesinin belirleyici faktörleridir.⁶⁶

Tablo 1.1: En Çok Düzensiz Göçmen Bulunan Ülkeler

Ülkeler	Tahmini Belgesiz Göçmen
Amerika Birleşik Devletleri	11,7 milyon
Avrupa Birliği	1.9-3,8 milyon
Avustralya	61,000.
Rusya Federasyonu	3milyon (OECD tahmini 5-6milyon)

Kaynak: BM Uluslararası Göç Raporu 2015 verileri temel alınarak oluşturulmuştur.

United Nations, "International Migration Report 2015", United Nations Publishing, 2016, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2017)

⁶⁴ Nazlı Şenses Özcan, "Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus-Devletler, Göçmenler", **Göç Dergisi**, sayı:15, 2015, s. 24.

⁶⁵Ibid., ss.26-27

⁶⁶ Reyhan Atasü-Topçuoğlu, "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S.Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.509-510

Düzensiz veya belgesiz göçmenleri, bu tip göç süreçlerinin doğası gereği, belirlemek ve nicelleştirmek zordur. Tablo 1.1’de görüldüğü üzere BM tahminlerine göre yaklaşık olarak 12 milyon düzensiz göçmen bulunan ABD, dünyada en çok düzensiz göçmen bulunan ülkedir. Bununla birlikte, mülteciler ve sığınmacılar, hukuki tanınmaları olmasına rağmen sınırları çoğu zaman düzensiz geçmelerinden dolayı düzensiz göçmenlerle karışabilmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın tahminlerine göre az gelişmiş bölgelerden göç eden kişilerin üçte birini oluşturan belgesiz göçmenler, UGÖ’nün tahminlerine göre dünyadaki tüm uluslararası göçmenlerin %10 ile %15’ni oluşturmaktadır. Düzensiz göç tüm ülkeleri eşit oranda etkilemiyor olsa bile, devletlerin %77’si düzensiz göçü temel bir sorun olarak görmektedir.⁶⁷

Düzensiz göçün diğer iki türü, döngüsel ve çalışma amaçlı düzensiz göçü ve düzensiz transit göçü içermektedir.⁶⁸ Döngüsel ve çalışma amaçlı yasadışı göç altında iki grup sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki bavul ticaretini içeren, tekrarlanan ve uzun kalışlar içeren ziyaretler ile ağırlıklı olarak ev işleri, fuhuş, eğlence gibi sektörlerde çalışmak üzere, ilkin ülkeye yasal olarak girdikten sonra vize süreleri dolduğu halde ülkeyi terk etmeyip kayıt dışı çalışmaya devam etmeleriyle oluşmaktadır.⁶⁹ Transit göç, göçmenlerin belirli bir süre bir ülkede kaldıktan sonra başka bir ülkeye göç etme süreçleri olarak nitelendirilmektedir.⁷⁰ Düzensiz transit göç, göçmenlerin insan kaçakçıları yardımıyla varılmak istenen ülkelere coğrafi yakınlığı olan transit ülkeler üzerinden geçmesi ile gerçekleşmektedir. Avrupa’ya ulaşmak isteyen düzensiz göçmenlerin transit rotası üzerinde bulunan Türkiye bu anlamda önemli bir örnektir.⁷¹

Düzensiz göçle, sınır güvenliğini ihlal eden göçmenlere yönelik iki önemli politika bulunmaktadır: geri kabul anlaşmaları ve yasallaştırma. Geri kabul

⁶⁷ United Nations, s.91.

⁶⁸ Ahmet İçduygu(a), “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde ‘Transit Göç’”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, s.280.

⁶⁹ İçduygu vd., s.235

⁷⁰ Reyhan Atasü Topçuoğlu(a), “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, **İnsan Hakları Yıllığı**, vol:34, 2016, s.4

⁷¹ Ahmet İçduygu ve Duygu Aksel, “Türkiye’de Düzensiz Göç”, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Ankara, 2012, <http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf> (Erişim Tarihi: 26.06.2017), s.22.

anlaşmaları ile, ülke içerisindeki düzensiz göçmenler geldikleri yerlere veya geçtikleri transit ülkelere geri gönderilmektedirler. Yasallaştırma ise, göçmelerin yasa dışı kalış ve çalışmalarını düzenlemek üzere çıkardıkları af programlarını içermektedir.⁷² Avrupa Birliği ele alınacak olursa, Birlik ikili geri kabul anlaşmaları imzalarken düzensiz göçü bir yandan ‘mücadele edilmesi gereken’, ‘riskli’ bir alan olarak güvenleştirenken; diğer yandan Avrupa’da işgücüne olan ihtiyaç ve ekonomik çıkarlar bağlamında ekonomikleştirmektedir. Başka bir deyişle, düzensiz göçmenlerin iş arzı ve Birlik ülkelerinin ucuz işgücü talebi bu süreci kaçınılmaz hale getirmektedir.⁷³

1.3. GÖÇ TEORİLERİ

Göçün nedenleri ve göç süreçlerini açıklamaya yönelik coğrafya, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji ve ekonomi gibi birçok farklı disiplinden beslenen çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teorik yaklaşımlar çeşitlilik göstermekle beraber, bu kısımda uluslararası göçün neden ve süreçlerini açıklamaya çalışan ekonomik temelli yaklaşımlar, tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar, göç sistemleri ve ağları yaklaşımları ve son olarak ulusaşırı toplumsal alanlar yaklaşımı incelenecektir.

1.3.1. Ekonomik Göç Teorileri

Odak noktası ‘emek göçü’ olan ekonomik göç teorileri uluslararası göçü, ücretler ve ülkelerin iş gücü piyasasındaki değişimlerin bir sonucu olarak değerlendirmektedir.⁷⁴ E. G. Ravenstein ilki 1885’de, ikincisi 1889’da yayınlanan “Göç Kanunları” (The Law of Migration) makaleleri ile göç akımlarının genel kurallarını açıklamıştır. 1885 tarihli istatistikî çalışma ile İngiltere’de yaşanan iç göçlerin, detaylı bir analizini yapan Ravenstein’a göre, göç akımlarının temel sebebi hızla büyüyen endüstri ve ticaret merkezlerinin işgücüne olan ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Buna göre, ülkenin endüstrileşmiş veya ticaret merkezlerinde bulunan işgücü eksikliği; ülkenin nüfus fazlası olan kırsal kesiminden bu merkezlere göç

⁷² Özcan, s.30.

⁷³ İçduygu(a), s.288.

⁷⁴ Sert, s. 509.

akımlarını tetiklelemektedir ve bu süreç bu merkezlerin etkisi, ülkenin en ücra köşesinde hissedilene dek devam etmektedir.⁷⁵

1889'da yayımlanan ikinci makale ile Ravenstein, Avrupa ülkeleri, Kanada ve ABD'de gerçekleşen göç hareketlerini incelemiş, benzer koşulların benzer göç akımlarına sebep olduğunu belirtmiştir.⁷⁶ Ravenstein'a göre baskıcı kanunlar, ağır vergiler, kötü iklim şartları, uyumsuz sosyal çevre, köle ticareti veya sürgün gibi faktörlerin göç akımları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Fakat, bu faktörlerin sebep olduğu göç akımları ile daha iyi ekonomik şartlar ulaşmak için göç edenlerin hacmi kıyaslanamayacak boyuttadır.⁷⁷ Ravenstein'ın çalışmasının önemi göçün bir yandan genel geçer kanunlarını ortaya koymaya çalışırken; diğer yandan göç çalışmalarında gelecek kuram ve modellere öncülük etmiş olmasıdır.⁷⁸

Neoklasik teorilerin başlıca varsayımı, sermayeye göre işgücü arzı az olan ülkelerde düşük olan piyasa ücretlerine karşılık, sermayeye göre işgücü arzı fazla olan ülkelerde bu ücretlerin fazla olmasına dayanmaktadır. Maliyet-fayda analizi yapan rasyonel bireyler bunun sonucunda ücretlerin düşük olduğu ülkelere, ücretlerin yüksek olduğu ülkelere göç edecektir. Böylece, teorik olarak optimum denge durumu gerçekleşecek, sermaye zengini olan ülkelerde iş arzının artışına bağlı olarak ücretler düşecek, sermaye yoksunu ülkelerde ise işgücü arzının düşüşüne bağlı olarak ücretler yükselecektir. Buna göre göç göçmelerin pozitif net kazanç ve kar maksimizasyonu yapmak için aldıkları kararın sonucudur.⁷⁹

Bireyselci ve tarih-dışı olan bu model neoklasik ekonomik içerisinden temellendirilmiş; sosyoloji, sosyal demografi gibi diğer disiplinlerden de etkilenmiştir.⁸⁰ Bu çerçevede, 1966 yılında Everett Lee "Bir Göç Teorisi" (A Theory of Migration) makalesi ile, itme-çekme kuramını geliştirmiştir. Göçü genel anlamda bir yerden başka bir yere hareket olarak tanımlayan Lee'ye göre, ne kadar kısa veya

⁷⁵ E.G Ravenstein, "The Laws of Migration", **Journal of Statistical Society of London**, vol: 48, s:2, Haziran 1885, ss. 198-199

⁷⁶ E.G Ravenstein(a), "The Laws of Migration", **Journal of Statistical Society of London**, vol: 52, s:2, Haziran 1889, s. 242.

⁷⁷ Ibid., s. 286.

⁷⁸ Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 17, 2006, s. 68.

⁷⁹ Sert, s. 509.

⁸⁰ Castles ve Miller, s. 31.

uzun, kolay veya zor olması fark etmeksizin, her göç hareketi köken, hedef ve bir grup araya giren engelden oluşmaktadır. Göç kararları ve sürecini etkileyen etkenleri dört birim altında inceleyen Lee'ye göre bunlar; kaynak yer ile ilgili etkenler, hedef yer ile ilgili etkenler, müdahil engeller (uzun mesafe, yüksek maliyet gibi) ve bireysel faktörlerden oluşmaktadır.⁸¹

Buna göre hem yaşanan hem gidilecek yerde itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Ayrıca bu itici ve çekici faktörler, kişiden kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Başka bir deyişle, iyi iklim şartları neredeyse herkes için çekici bir faktör ya da kötü iklim şartları herkes için itici bir faktör olabilirken; iyi bir okul sistemi okul çağında çocukları olan aileler için çekiciyken bekar bir erkek göçmenin göç etme kararı ve sürecini etkileyebilmektedir.⁸² Bununla birlikte, göç etme nedenleri mikro düzeyde bireysel olabileceği gibi, makro düzeyde bireysel olmayan faktörlere de dayanmaktadır.⁸³

İtme-çekme teorileri olarak bilinen bu teoriler, göçün nedenlerini insanları doğdukları yerden uzaklaşmaya zorlayan 'itici' faktörler ve göç alan bölgedeki ülkelere çeken 'çekici' faktörlerle açıklamaktadır. İtici faktörler demografik büyüme, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunlukları veya siyasal baskıları içerirken; çekici faktörler göç alan ülkedeki emeğe yönelik talep, yeni ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler olarak açıklanabilir. Bu modelin merkez kavramı 'insan sermayesi'ne göre insanlar eğitime ya da mesleki eğitime karar verdikleri gibi; gidecekleri ülkede kazanmayı umdukları ücretler göç etme sürecinde harcanan giderleri aşıyorsa da göç etme kararı alırlar.⁸⁴

Beşerî sermaye yaklaşımı aslında standart sermaye yaklaşımının belirli ekonomik ve politik fenomenlere uygulanmasıdır. Bu fenomenler sağlık, eğitim, iş arama ve göçle ilişkili seçimlerle ilgilidir. Bunlar gerek bireysel gerek bir sosyal grup adına alınmış olsun, bu seçimler tüketim değil yatırım benzeri seçimlerdir. Buna göre bireyler göç kararlarını, kendilerini çevreden soyutlayarak değil, yaş grupları veya

⁸¹ Everet S. Lee, "A Theory of Migration", **Demography**, vol:3, s:1, 1996, ss.49-50.

⁸² Ibid., s.50.

⁸³ Çağlayan, s.72.

⁸⁴ Castles ve Miller, s.31

diğer gruplarının gerçek veya planlanmış göç seçimlerinin belirli özelliklerinden etkilenecek almaktadırlar.⁸⁵

Neoklasik göç teorileri ve itme-çekme modeli tarihsel olarak, göçmen ağları, grupların etkileri, göçmen kümelenmeleri ve göçmen zincirleri türü dışsallıkların etkilerine değinmedikleri için eleştirilmektedir. Benzer şekilde, itme-çekme modeli hareketliliğin yoğun nüfuslu yerlerden seyrek nüfuslu bölgelere olduğunu ileri sürse de günümüzde Almanya ve Hollanda gibi yoğun göç alan bölgeler oldukça yoğun nüfusludur. Son olarak, bu teoriler göçmenlerin neden belirli bir bölgeden özellikle belirli bir bölgeye, başka bir deyişle Türklerin neden daha çok Almanya'ya ya da Cezayirliilerin neden daha çok Fransa'yı tercih ettiğini açıklayamamaktadır.⁸⁶

Ekonomik göç teorilerinden bir diğeri olan “göçün yeni ekonomisine” göre bireylerin göç kararı, karlarını maksimize etmek için bireysel olarak aldıkları kararlardan ziyade, hane-halkı ve aileler gibi daha büyük birimlerle aynı zamanda göç ettikleri süreçte zararlarını minimize etme isteklerine dayanmaktadır.⁸⁷ Göç tecrübesi, hane halkı büyüklüğü, eğitim, sosyal sermaye, etnik bağlantılar, tarım dışı aktiviteler ve sulamanın yanında ekonomik teşvikler dahi göç kararlarını belirlemede etkilidir.⁸⁸ Ücret farkları, uluslararası göç hareketleri için yeterli bir koşul değildir, haneler ücret farklılıklarının yokluğunda bile uluslararası hareketliliğin riskini alabilmektedirler. Diğeri yandan, bir haneden bazı üyeler uluslararası hareketliliğe katılırken diğeri yerel piyasalarda çalışmayı sürdürebilmektedirler.⁸⁹

Buna göre mükemmel olmayan işgücü piyasalarında göç sadece işgücü piyasalarıyla açıklanamamaktadır. Sigorta, sermaye, kredi piyasaları gibi diğeri sektörler de bu kararların alınmasında etkilidir.⁹⁰ Bu nedenle aileler, hanenin en genç bireyinin göç etmesi kararını alarak kimi zaman bu bireyin gönderdiği dövizlerle

⁸⁵ Dragos Radu ve Thomas Straubhaar, “Beyond Push-Pull: The Economic Approach to Modelling Migration”, **An Introduction to International Migration Studies: European Perspectives**, der. Jan Rath ve Marco Martiniello, Amsterdam University Press, Amsterdam 2012, s. 29.

⁸⁶ Castles ve Miller, s.33.

⁸⁷ Douglas S. Massey vd., “Uluslararası Göç Kuramlarının bir Değerlendirilmesi”, **Göç Dergisi**, Ekim 2014, <http://www.tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/1> (21.02.2017), s.16.

⁸⁸ Sert, s. 510.

⁸⁹ Maasey vd., s.19

⁹⁰ Deniz Şenol Sert(a), “Uluslararası Göç Yazınında Bütüncü Bir Kurama Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.34.

yatırım yapmayı düşündükleri alanlara yatırım yapabilmektedirler. Gelişmiş ülkelere göç etmiş hane üyesinin bu kaynaklara ulaşım imkânı bu şekilde uluslararası göçü haneler için çekici kılmaktadır. Bununla birlikte, göç deneyimi olmayan ve olan aileler arasındaki bu görece yoksunluğa şahit olan aileler hane bireylerinin uluslararası göçüne daha istekli olabilmektedirler.⁹¹

Ekonomik teorilerin altında incelenebilecek bir diğer kuram ise Piore'nin geliştirdiği "ikiye bölünmüş emek piyasası modelidir". Bu modele göre, işgücü piyasası birincil ve ikincil sektörler olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır. Birincil sektör, göreceli olarak yüksek ücretli, iyi çalışma koşulları sağlayan, ilerleme fırsatları sunan ve yönetim kurallarına bağlı olarak çalışanlar arasında eşitliğin sağlandığı sektördür. Buna karşın ikincil sektör ise, düşük ücret, kötü iş koşulları, ilerleme fırsatlarından yoksunluk, işveren ve çalışan arasında sert ve kayırmaya dayalı kişiselleştirilmiş ilişkiler içeren istikrarsız işlerden oluşmaktadır.⁹²

Piore'a göre göçmenler, genel işgücü sıkıntısını, toplumsal hiyerarşiye göre en alt pozisyonların doldurulmasını ve ikili işgücü piyasasının ikincil sektörün gerekliliklerini karşılarlar.⁹³ Göç ve yeniden oryantasyon dönemi gidilen bölgede göçmen için istikrarlı iş bulma fırsatını düşürmektedir.⁹⁴ Bu göçmenlerin düşük güvenilirlikli, düşük maaşlı, statüsüz ve yerliler tarafından istenmeyen işlerde çalışmalarına sebep olmaktadır.⁹⁵ Göçmenlerin işleri ile yerlilerin işleri arasındaki ikilik, birincil sektördeki işlerin yerlilere ayrılmasından kaynaklanmaktadır.⁹⁶ Buna göre, göçü kabul eden ülkelerin göçü kabul etme nedeni ise kronik düşük ücretli işgücü gereksiniminden ileri gelmektedir.⁹⁷

⁹¹ Alejandro Portes ve R.G. Rumbaut, **Immigrant America: A Portrait**, University of California Press, London, 2014, ss.53-54.

⁹² Michael Joseph Piore, "Notes for a Labor Market Stratification", **Massachusetts Institute of Technology Working Paper**, no:95, Ekim 1972, <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/64001/notesfortheoryof00pior.pdf> (Erişim Tarihi:26.06.2017), s.2

⁹³ Michael Joseph Piore(a), **Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Society**, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s.26.

⁹⁴ Piore, s.34

⁹⁵ Piore(a), ss.15-16.

⁹⁶ Ewa Morawska, "Historical Structural Models of International Migration", **An Introduction to International Migration Studies**, der. Marco Martiniello ve Jan Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012, s.58.

⁹⁷ İçduygu, ss.37-38.

Staubhaar'a göre ülke içinde göç etme sebeplerinin aksine, uluslararası iş göçü itici çekici faktörler, ücret oranlarındaki farklılıklar veya işsizlik oranları farkına göre açıklanamaz. Dikkat edilmesi gereken husus iç göç serbestken, uluslararası göçün kontrole tabi olmasıdır. Bu da devletlerin talebi olmadan uluslararası işgücü göçünün gerçekleşmeyeceği anlamına gelmektedir ve iş talebinin belirleyicisi devletlerdir. Başka bir deyişle, göç etmeye gönüllü işgücünün varlığı gereklidir fakat yeterli değildir.⁹⁸ Sert'e göre talebe dayalı bu çalışmalar önemli olmakla birlikte, uluslararası göç, devletlerin sınırlayıcı politikalarının çok üstünde seyrettiğini ve bu kontrollerin işlevsiz olduğu kanıtlanmıştır. Buna göre düzensiz uluslararası göç bu tarz sınırlamalara açık bir meydan okumadır.⁹⁹

1.3.2. Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşımlar

Tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar ilk olarak 1950'ler ve 1960'larda hâkim ekonomik göç modellerine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel-yapısalcı yaklaşımların argümanları Marksist gelenekten beslenmektedir. Buna göre, doğası gereği sömürücü ve tarihsel olarak makro yapısal eşitsiz ekonomik ve politik güçlere sahip olan küresel kapitalizm, uluslararası hareketliliğe sebep olmaktadır. Küresel kapitalist piyasanın sömürücü işleyişi uluslararası göçle bir bütün olarak ilişkilidir.¹⁰⁰ Bu ilişki, ancak yapısal dönüşümlerin daha geniş bir şekilde tarihsel bağlamda incelenmesiyle açıklanabilir. Bu yaklaşımı benimseyenler, işgücünün değeri ve doğal kaynaklara erişimdeki eşitsizliklerin var olan tarihsel sömürüyü kalıcı hale getiren bir mekanizma ortaya çıkardığını savunmuşlardır. Göçü bireysel bir süreç olarak değil, öncelikle makro-sosyal olarak incelemektedirler.¹⁰¹

1950'lerde Latin Amerikalı düşünürler, kalkınma ve modernleşmeye yönelik çizilen genel iyimser tabloya karşın, gelişmemiş ve az gelişmiş bölgelerin, ileri sanayileşmiş devletlerin sömürü ve ikincil ilişkilerinden dolayı devamlı fakirliğe

⁹⁹ Sert(a), ss.33-34.

¹⁰⁰ Morawska, s.57.

¹⁰¹ Charles H. Wood, "Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration", **The International Migration Review**, vol:16, sayı:2, 1982, ss.301-303.

hapsedilmiş olduklarını ileri sürmüşlerdir. Buna göre dünyanın fakir kısmıyla oluşturulan bu ilişki, onları hem iç göçe hem de uluslararası göçe zorlamıştır. Bağımlılık teorisine göre, uluslararası göç sonrası göç veren bölgeler daha fazla gelişmezken aksine bu süreç gelişmemenin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Buna göre en değerli işgücünden yoksun kalan yerel ve ulusal ekonomiler zayıflamakta ve gelişmiş ülkelere daha bağımlı hale gelmektedirler.¹⁰²

Immanuel Wallerstein'in dünya sistemleri teorisi ise bağımlılık derecesine göre ülkeleri sınıflandırmıştır. Wallerstein'a göre kapitalist dünya ekonomisinde yapısal konumlar merkez, çevre ve yarı çevre olarak yer almaktadır.¹⁰³ Teoriye göre, dünya ekonomisinde avantajlı bölgeler olan merkez devletlerin yanısıra, merkezin hiyerarşik olarak kontrolü altında bulunan çevre bölgeler bulunmaktadır. Bununla birlikte, merkez devlet olmanın bir önceki aşamasında bulunan yarı çevre bölgeler de bulunmaktadır.¹⁰⁴ Teori, uluslararası göçü ise piyasa ekonomisinin küreselleşmesinin sonucu olarak ele almaktadır.¹⁰⁵

Sermaye piyasası küreselleşip yüksek eğitim ve nitelik gerektiren işlere talep küresel kentlerde artarken, az eğitilmiş ya da niteliksiz işçiler için ücretler düşmüştür. Küresel şehirlerde nitelikli yüksek ücretli işçiler ve sermaye zenginleri toplanırken; otellerde, restoranlarda inşaat ve personel hizmetleri gibi yardımcı alanlarda yerli halk düşük ücretlerde çalışmak istemedikleri için işverenler buralarda uluslararası göçmenleri istihdam etmeye başlamışlardır.¹⁰⁶ Bu bağlamda, göç üretim biçimlerinin değişimi ve sömürü ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, göçmenler, gelişmiş ülkelerdeki ucuz işçi taleplerini karşılamaktadırlar.¹⁰⁷

Dünya sistemleri teorisine göre, küresel politik ve ekonomik bağların yanı sıra, kaynak ve varılan ülkeler arasındaki ideolojik, tarihsel ve kültürel bağlantılar da göçün

¹⁰² Morawska, ss. 61,63.

¹⁰³ Immanuel Wallerstein, "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis", **Comparative Studies in Society and History**, vol:16, s:4, Eylül 1974, s. 401.

¹⁰⁴ Immanuel Wallerstein, **The Modern World System I: Capitalist Agriculture and the Oring of the European World Economy in the Sixteenth Century**, University of California Press, California, 2011, s.349.

¹⁰⁵ Massey vd.(a), "Evaluation of International Migration", **Population and Development Review**, vol:20, sayı:4, 1994, s. 723

¹⁰⁶ Ibid., s. 723.

¹⁰⁷ İçduygu vd., s.39

belirleyici etmenleridir.¹⁰⁸ Göçmenlerin hareketliliği sadece ulaşım ve iletişimin değil aynı zamanda kapitalist üretimin ve sosyal tutumların çevre ülkelerde inşa ettiği kültürel bağlarla birlikte kolaylaşmaktadır. Sömürgeciliğin çözülmesinin ardından çevreden merkez ülkelere göç akımları bunu ispatlar niteliktedir. Ayrıca, merkezde bulunan gelişmiş ülkelerin sermaye birikimi eş zamanlı olarak gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına engelsiz giriş ve doğal kaynaklara ulaşım ile büyük kar sağlamaktadır. Geçmişte Avrupalılar bu ihtiyacını Asya, Latin Amerika ve Afrika’da kolonyal rejimler kurarak sağlamışlardır. Günümüzde ise, Avrupa ve özellikle ABD, uluslararası sistemin entegrasyonunu diplomatik ve askeri olarak yaymayı hedeflemektedir.¹⁰⁹

Tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar, göç etme süreçlerinde bireylerin veya grupların motivasyonlarını gerekli ölçüde ele almayıp, daha çok makro düzeyde açıklamalar yaptıkları için eleştirilmektedir.¹¹⁰ Tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlar göç süreçlerinde etkili olmasına rağmen tamamıyla bunlarla açıklanması bu yaklaşımların boşluklarından biridir. Tarihsel yapısalcı yaklaşımlar, göçmenleri küresel sermayenin kurbanları olarak görmekte ve çevre ülkelerin küresel kapitalizmin sonucu olarak gelişmeyeceklerini ve hep çevrede kalacaklarını iddia etmektedir. Oysa Haas’a göre göçmenler kaynak ülke ve bölgelerin kalkınmasında 1980’ler ve 1990’larda önemli bir rol oynamışlardır. Güney Avrupa ülkeleri olan İspanya ve İtalya Doğu Asya ülkeleri olan Malezya ve Güney Kore gibi göçmen kaynak ülkelerinin ekonomilerin yükselmesi bu tarihsel yapısal yaklaşımları çürütür niteliktedir. Buna göre küresel kapitalist sisteme eklenmenin az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkeler açısından hem negatif hem pozitif etkileri bulunmaktadır.¹¹¹

¹⁰⁸ Sert(a), ss.36-37.

¹⁰⁹ Massey vd. (a). s.724.

¹¹⁰ Stephen and Castles, s. 35.

¹¹¹ Hein de Haas, “Migration and Development: A Theoretical Perspective”, **International Migration Review**, vol:44, s:1, Bahar 2010, ss. 238-240.

1.3.3. Göç Sistemleri ve Göç Ağları Yaklaşımları

Göç sistemleri teorisi, hem uluslararası göçün altında yatan sebepleri hem de farklı göç yaklaşımlarını bir araya getiren disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Göç perspektiflerindeki analiz düzeylerinin göç alan ve göç veren ülkeler üzerinden yapılması göçün çok boyutlu yapısını açıklamakta etkili olamamaktadır. Göç sistemleri ise analiz boyutunu göç alan ülke, göç veren ülke ve göçmenler arasındaki ilişkilerden hareketle açıklamaktadır. Buna göre, göç sistemleri insan akışı veya karşı insan akışlarıyla birbirine bağlı iki ya da daha fazla mekânı içermektedir. Bu sistem etrafında bulunan ülkeler arasında önceden var olan sömürgecilik, etkileşim, ticaret yatırım gibi bağlantılar bulunmaktadır.¹¹²

Göç akışlarının iki ucuna da odaklanan göç sistemleri teorisi, her iki mekânda karşılıklı durağanlık ve hareketliliği açıklamaktadır. Buna ek olarak, göç sistemleri bir göç akımını diğer göç akımları bağlamında veya varılan mekânı diğer alternatif hedef ülkeler ilişkisi içerisinde incelemektedir. Teori, mekanlar arasında hareket eden düşünceler, mallar, bilgi, hizmetler ve hatta insanlar arasında çok çeşitli bağlantılar olduğunu vurgulamaktadır. Sistemler birbirine karşılıklı bağlantılıdır ve sistemlerin herhangi birinde oluşabilecek herhangi bir değişim tüm sistemleri etkilemektedir. Göç dinamik bir süreç olup, içinde zaman içerisinde ortaya çıkan bir olaylar dizisi barındırmaktadır.¹¹³

Göçmen akımlarını fiziksel olmaktan ziyade ekonomik ve siyasi yakınlıkla ilişkilendiren teori bu noktada dünya sistemleri teorisiyle benzerlik göstermektedir. Buna göre göçmen akımlarında, ulus-devletler arasında var olan siyasi ve ekonomik bağlar göç sistemlerinin kurulmasına olanak sağlayan başlıca etkenlerdendir. Başka bir deyişle, ekonomik ve siyasi olarak yakın olan iki ulus-devletin arasında göçmen akımlarının olması coğrafi uzaklıkla ortadan kalkmamaktadır.¹¹⁴ Bir göç sisteminde, ekonomik ve siyasi ilişkileri ilerlemiş olan göç alan ülkeler benzer göç politikaları uygularken, diğer yandan birbiriyle yakın ilişkileri olmasa dahi göç veren ülkelerin de göç politikaları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bazı devletler bazen birden çok

¹¹² İçduygu vd., s.39-40.

¹¹³ James T. Fawcett, "Networks, Linkages and Migration Systems", **The International Migration Review**, Cilt:23, sayı: 3, 1989, ss. 672-673

¹¹⁴ Massey vd., s.34.

göç sistemine dahil olabilmektedirler fakat bu genellikle gönderen ülkelerde görülmektedir.¹¹⁵

Tablo 1.2: Göç Sistemlerindeki Bağlantılar

Bağlantı Türleri	Bağlantı Kategorileri			
	Ülke İlişkileri	Kitlesel Kültürel Bağlar	Aile ve Kişisel Bağlar	Göçmen Büro Aktiviteleri
Somut Bağlantılar	Ticaret, Finansal Akışlar İki Taraflı Ekonomik, Teknik Yardım	Uluslararası Medya Yayınları (Televizyon, Sinema, Yazılı basın, İnternet)	Para Havaleleri Göçmelerle İletişim	İş istihdamı ve Tanıtıcı Materyaller Resmi ve Maddi Yardımlar
Düzenleyici Bağlantılar	Göç Politikaları Geçici İşçi Politikaları	Yönetimsel Olmayan Göç Normları Göçmenlerin Toplumsal Kabulü	Ailevi Yükümlülükler Toplumsal Dayanışma	Göç Süreçlerinin Yönetimindeki Kurallar ve Kanunlar İşçi Göçmenlerle Yapılan Sözleşmeler
İlişkisel Bağlantılar	Geçici İşgücü Arzı ve Talebi Ekonomik Bağımlılık	Kültürel Benzerlikler Değer Sistemlerinin Uyumu	Göçmen ve Göçmen Olmayanların Göreceli Toplumsal Statüleri	Kaynak ve varılan ülkede Tamamlayıcı Büro Aktiviteleri

Kaynak: James T. Fawcett'in *Networks, Linkages and Migration Systems* makalesinden alınmıştır. James T. Fawcett, "Networks, Linkages and Migration Systems", *International Migration Review*, vol:23, s:3, Sonbahar 1989, s. 674.

Göç sistemleri yaklaşımına göre bir göç hareketi makro ve mikro düzeyde yapıların karşılıklı etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Makro yapılar, devletlerarası ilişkiler, anlaşmalar ve göç politikaları ile şekillenirken; mikro yapılar aile, göçmen ağları, göçmen büroları gibi resmi olmayan birimlerden oluşmaktadır. Son beş yüzyıldan bu yana gittikçe daha çok bütünleşen dünyada insanların, emeğin, ürünlerin ve hizmetlerin değiş tokuşu ve hareketi daha kolay hale gelmiştir ve uluslararası ilişkiler bunu daha fazla kolaylaştırmaktadır.¹¹⁶

¹¹⁵ İçduygu vd., s.41

¹¹⁶ Castles ve Miller, s. 37.

Mikro yapıların açıklanmasında kullanılan “zincirleme göç” kavramı, kaynak veya varılan ülkede bulunan önceden göç etmiş veya göçmen olmayan akrabalar, arkadaşlar veya ortak topluluk üyeleri gibi kişilerarası ilişkileri tanımlayan bağlara işaret etmektedir. Bu sosyal bağlar ve bir topluluğun üyesi olma hissi göçmenlerin neden kazançlarının önemli bir kısmını ailelerine (kaynak ülkede yaşayan) gönderme eğilimlerine sahip olduklarını açıklamaktadır.¹¹⁷ Fawcett’e göre çeşitli düzeylerde kurulan bu sosyal ağların en etkili ve sürekli olanı aile bağlarıdır. Göçü önlemeye veya teşvik etmeye yönelik kurallar, yasalar ya da normlar değişse de aile bağları ve bu çerçevedeki yükümlülükler kalıcılığını korumaktadır.¹¹⁸

Bu sosyal ağlar, göçün dinamik süreci evrimleştikçe yeni göçlere sebep olacak yeni koşullar yaratmaktadır. Önceden göç etmiş kişilerin göç edecek kişilerle iletişimi, ardıl göçler meydana getirecektir. Bu göçmenler için göç etme maliyetlerini düşürecek ve göçten net getirilerini arttıracak sosyal bir sermaye oluşturacaktır.¹¹⁹ Bu sosyal sermaye ile azalan riskler ve azalan maliyetler sonucunda her yeni göç yeni birer göçe sebep olacaktır. Buna göre uluslararası göç bir kez kurumsallaştıktan sonra, başlangıçta göçe yol açan bireysel faktörlerden bağımsız hale gelecektir.¹²⁰

Diğer yandan göçmen ağlarının olumsuz yönleri de mevcuttur. İşçi ağlarından bahsedilecek olursa, işçi ağları yerleşme ve istihdamda büyük faydalar sağlıyor olsa bile; göçmen işçiler, sık sık yasal olmayan ve yerli nüfusla çok temas etmedikleri işlerde çalışmaktadırlar. Bununla birlikte bu işçi ağlarının işçileri düşük ücretlerle veya tehlikeli işlerde çalıştırarak üzerlerinden fayda sağlamaları söz konusudur. Bunların en tehlikelisi ise, insan kaçakçılığı ve kadın ticaretini içeren yasadışı ağlardır. Hiyerarşik olarak örgütlenen bu ağlar bu yöntemlerle insanları sömürebilmektedirler.¹²¹

¹¹⁷ Hein de Haas(a), “Migration and Development: A Theoretical Perspective”, **IMI Working Papers**, no:9, 2008, <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-09-08> (Erişim Tarihi:26.06.2017), s.19.

¹¹⁸ Fawcett, s. 678.

¹¹⁹ Sert, s. 513.

¹²⁰ Massey vd., ss. 28-29

¹²¹ Monica Boyd ve Joanne Nowak, “Social Networks and International Migration”, **An Introduction to International Migration Studies**, der. Marco Martiniello ve Jahn Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam 2012, ss. 81-85.

1.3.4 Ulusötesi Toplumsal Alanlar Yaklaşımı

Son yıllarda uluslararası göç süreçlerini açıklamada geliştirilen yeni bir kavram olarak; ulus-aşırı toplumsal alanlardan söz edilmektedir. Ulusaşırı toplumsal alanlar ile birlikte göçmen ağlarına atıfta bulunulur ve uluslararası göçmenlerin ulusötesi toplumsal alanlar inşa ettiği iddia edilir. Bunu göre, ulusaşırılık, ulusötesi göçmenlerin kaynak ve yaşadıkları ülkeler arasında sosyal alanlar inşa etme sürecidir.¹²² Ulus-ötesi göçmenler günlük faaliyetlerinde, kendi toplumları ve göç ettikleri toplumları birbirine bağlayan, çok yönlü sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkileri çerçevesinde ulusal sınırları aşan ulusötesi sosyal alanları oluştururlar. Bu sürece ulusötesi denmesinin sebebi artık birçok göçmenin coğrafi, kültürel ve siyasi sınırları aşarak sosyal alanlarını inşa etmeleridir. Buradaki ana unsur ise ulusötesi göçmenin hem kaynak hem göç ettiği ülkelerin her ikisine çoklu bir şekilde dahil olmasıdır.¹²³

Lewitt ve Jaworksky, ulus-ötesi alanların daha çok katmanlı ve daha çok mekanlı olduğuna dikkat çekerek, sadece kaynak ve gidilen ülkeyi değil aynı zamanda göçmenlerin dünyanın diğer yerlerinde yaşayan aynı dinden ve aynı ulusal kimlikten olan yakınlarının da bu sürece dahil olduğunu ifade eder. Bununla birlikte göçmenler gibi göçmen olmayanlar da bu sürece dahildir.¹²⁴ Ulusaşırılışmanın ilk itici faktörü, teknolojik gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Modern iletişim teknolojisi, internet, uygun fiyatlı hava ulaşımının yaygınlaşması ve medyanın küreselleşmesi göçmenlerin kaynak ülkeleriyle sürekli iletişim halinde olmalarını kolaylaştırmıştır. Yeni teknoloji göçmenler için hem anavatanlarındaki hem göç ettikleri ülkedeki politik, toplumsal ve sosyal meselelerden haberdar olma ve katılma yollarını açmıştır.¹²⁵

Ulusaşırılışmanın itici faktörlerinden ikincisi uluslararası göçün gelişmiş devletlerin demografik kaygılarına yanıt vermesidir. Uluslararası göç, birçok gelişmiş

¹²² Nina Glick Schiller, Linda Basch ve Cristian Blanc-Szanton, "Transnationalism: A new Analytic Framework for Understanding Migration", **Annals of the New York Academy of Sciences**, vol:645, sayı:1, 1992, s.1.

¹²³ Alejandro Portes, "Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities", **Working Papers**, Princeton University, 1997, <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/portes.pdf> (Erişim Tarihi 26.02.2017), s.2.

¹²⁴ Peggy Lewitt ve B.Nadya Jaworksy, "Transnational Migration Studies: Post Developments and Future Trends", **Annual Review of Sociology**, vol:33, sayı:1, 2007, ss.131-132.

¹²⁵ Eva Østergaard-Nielsen, "Transnational Migration", **An Introduction to International Migration Studies: European Perspectives**, der. Marco Martiniello ve Jahn Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012, s. 111.

ülkede azalan doğal nüfusun boşluğunu doldurmaya başlamıştır. Ulusaşırılaşmanın üçüncü itici faktörü ise, küresel politik değişimler ve uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerin etkisiyle, artık egemen devletlerin hakların tek kaynağı olmadığı düşüncesinin, daha fazla kabul görmeye başlamış olmasıdır. Uluslararası toplumda insan haklarının güçlenmesi egemen devletlerin kişiler üzerindeki yetkilerini kısıtlamıştır ve devletleri insanları sadece vatandaş olarak değil aynı zamanda “insan” olarak değerlendirmeye zorlamıştır.¹²⁶

Ulusaşırı toplumsal alanlarla birlikte ortaya çıkan en önemli gerçeklerden biri göç kararlarının kesin ve değişmez olmadığı; her an geriye dönüşler olabileceğidir. Buna göre göç tek yönlü gidişi olan değil, geri dönüşleri, zincir göçleri de içeren dinamik bir süreçtir. Ayrıca uzun bir süredir anavatanından ayrı yaşıyor olsa bile; bir göçmenin güçlü ulusaşırı bağları devam etmektedir. Buna ek olarak ulusaşırı toplumsal alanda gerçekleşen faaliyetler ilgili devletlerin az ya da çok kontrolünden çıkabilmektedir.¹²⁷ Ulus-devletleri bölgesel, kültürel, dilsel ve hatta bazen dinsel bağlamda bir bütün kabul ettiğimizde, ulusüstü kurumlar ve ulusötesi ağlar gibi küresel yapılar ulus-devlete önemli birer meydan okumadır. Buna göre ulus-devlet, bir taraftan ulusötesi sermaye, küresel medya ve ulusüstü kurumların ortaya çıkmasıyla diğer taraftan ise, etnik milliyetçilik ve yasadışı ekonominin etkisiyle zayıflamaktadır.¹²⁸

¹²⁶ Alvaro Lima, “Transnationalism: A New Mode of Immigrant Integration”, **The Mauricio Gastón Institute Scholar Works**, 2010, <http://www.bostonplans.org/getattachment/b5ea6e3a-e94e-451b-af08-ca9fcc3a1b5b/> (Erişim Tarihi: 28.02.2017), s.3

¹²⁷ Thomas Faist, **Uluslararası Göç ve Ulus-aşırı Toplumsal Alanlar**, Çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003, s.271.

¹²⁸ Linda Jakobowicz, “Transnationalism-Migration-Integration. Migration and Nation State in the New World Order Through the Prism of Concept of Transnationalism”, **SIK-Journal for Police Science and Practice**, vol: 2, 2012, s.11.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ VE SURIYE MÜLTECİ KRİZİNİN ETKİLERİ

Avrupa Birliği Göç Politikaları'nın gelişimini, Avrupa bütünleşmesi ile göç politikalarının gelişiminin paralel bir şekilde ilerlediğini göstermektedir. Bununla birlikte, geliştirilen bu politikalar hem devletlerin egemenlik alanını muhafaza etmek istemeleri, hem de özellikle 1990'lar itibariyle ortaya çıkan birçok yeni göç akımı ile birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Devletlerin göç politikalarının gelişimini dünyada yaşanan olaylardan bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Sovyetler Birliği'nin dağılması, 11 Eylül 2001 Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan terörist eylemin yansımaları Avrupa Birliği programlarına ve politikalarına yansımıştır. Son olarak Arap Baharı sonucu ortaya çıkan çatışmaların sebep olduğu göç akımları, esasında Birliğin kapsamlı bir politika eksikliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle Suriye İç Savaş'ı ile birlikte milyonlarca Suriyelinin Avrupa'ya ulaşmak üzere tehlikeli rotalar izlemesi ve bu girişimlerin çoğunlukla denizlerde yaşamlarını kaybetmeleriyle sonuçlanması, Birliğin son yıllardaki en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Birlik üyesi devletler, karma göç akımlarıyla başa çıkabilmek için, göç politikalarını yeniden değerlendirmiş; sadece Birlik üyesi devletler ile değil -transit veya kaynak- üçüncü ülkeler ile işbirlikleri kurma yollarını aramaya başlamıştır.

Bu bağlamda bu bölümde ilk olarak, Avrupa Birliği Göç Politikaları'nın tarihsel gelişiminde önemli rol oynayan Maastricht, Amsterdam ve Lizbon Antlaşmaları ile Tampere, Lahey ve Stockholm Programları ele alınacaktır. Sonrasında ilk olarak 2005'te Göçe Küresel Yaklaşım olarak başlayan ve 2011'de yeniden başlatılan Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım incelenecektir. Son olarak ise, 2015 yılı Mayıs ayı itibariyle karşılaşılan mülteci krizinin ardından oluşturulan Avrupa Göç Gündemi ele alınacaktır. Bu kısımda, Gündem'in öncelikli alanları, AB ve üçüncü ülkeler arasında geliştirilen Göç Ortaklığı Çerçevesi ve son olarak AB'nin mülteci krizine yaklaşımı ve Gündem çerçevesinde alınan önlemlerden bahsedilecektir.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

Avrupa 20.yüzyıla kadar başta Amerika, Kanada, Brezilya, Avustralya, Arjantin olmak üzere dünyanın geri kalanına göç veren kıta olarak nitelendirilmiştir. Buna karşın İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa yavaş yavaş önemli bir hedef bölge olmaya başlamıştır.¹²⁹ İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlayan zorunlu göç bu dönemin göç hareketlerinin ilk ayağı olarak nitelendirilebilir. Nitekim 1945-50 arası dönemde barış antlaşmalarının doğrudan veya dolaylı etkisiyle insanlar toplu halde göç etmeye, etnik azınlıklar homojenliklerini sürdürecekleri topraklara göç etmeye zorlanmışlardır. Bu dönemde 15,4 milyon insanın Doğu'dan Batı'ya, 4,7 milyon insanın ise Batı'dan Doğu'ya¹³⁰ göç ettiği ve ülke içindeki göçler hesaba katıldığında, Avrupa'daki göçmen sayısının 30 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Bu göç hareketleri coğrafi olarak daha çok Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden Batı Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşmiştir. Bunların en önemlileri, Polonya'dan Doğu ve Batı Almanya'ya; eski Çekoslovakya'dan Doğu ve Batı Almanya ve Avusturya'ya ve Eski Sovyetler Birliği'nden iki Almanya ve Polonya'ya olan göç akımlarıdır.¹³¹

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ekonomisinin yeniden yapılandırılması bu dönem Avrupa'ya olan göçlerin ikinci ayağını oluşturmaktadır. Kolonilerden çekilme ve işgücü istihdamı, bu dönemde Avrupa'ya yönelik yaşanan göçlerin temel sebeplerini oluşturmuştur. Eski sömürge güçleri olan İngiltere ve Fransa'nın eski sömürgelerden çekilmesi, sömürgelerden bu ülkelere büyük göç akımlarına sebep olurken; Belçika, Almanya ve Hollanda gibi kuzey Avrupa ülkeleri özellikle savaş sonrası ekonominin yeniden yapılandırılmasında Yunanistan, İtalya,

¹²⁹ Sara de la Rica, Albrecht Glitz ve Francesc Ortega, "Immigration in Europe: Trends, Policies and Empirical Evidence", **The Institute for the Study of Labor(IZA) Discussion Paper Series**, No: 7778, 2013, <http://ftp.iza.org/dp7778.pdf> (Erişim Tarihi:28.06.2017), s. 7.

¹³⁰ Batı'dan Doğu'ya olan en önemli transferlerden biri 1944 tarihli Lublin Uyumu çerçevesinde yapılan mübadele sonucu ortaya çıkmıştır. Mübadele ile Polonya'da bulunan yaklaşık yarım milyon etnik Ukraynalının Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne; Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde bulunan yaklaşık 800.000 Polonyalının Polonya'ya transfer edilmiştir.

¹³¹ Corrado Banifazi, "Evolution of Regional Patterns of International Migration in Europe", **International Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis**, der. Corrado Bonifazi, Marek Okólski, Jeannette Schoorl ve Patrick Simon, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2008, s. 106.

İspanya ve Türkiye gibi ülkelerden işgücü temin etmiştir.¹³² Batı Avrupa’da 1950’lerde başlayan sözleşmeli işçi alımları 1970’lerin ortalarında işçi göçmen nüfusunun yaklaşık olarak 10 milyona ulaşmasına sebep olmuştur.¹³³ Birliğin ekonomik olarak güçlenmesinde, göçmen işçilerin önemli bir katkısı olmuştur.¹³⁴

1957-89 arası dönemde Birlik üyesi ülkelerin daha çok ulusal bakış açıları ile geliştirdikleri göç politikaları uygulanmıştır. Diğer yandan, bu dönem her ne kadar devletlerin ulusal politikalarıyla şekillenmiş olsa da ülkelerin temel motivasyonunun tepkisel, korumacı ve kısa dönemli olması Topluluk üyesi ülkelerin politikalarının benzer özellikleri olarak tanımlanmaktadır.¹³⁵ 1957 yılında imzalanan ve Avrupa Topluluğu’nun (AT) kurucu antlaşması olarak kabul edilen Roma Antlaşması çalışanlar, serbest meslek sahipleri ve hizmet sağlayanlar için serbest dolaşım öngören maddeler içermekte ve esasında Topluluğun serbest dolaşımı ekonomik temelli olarak değerlendirdiğini yansıtmaktadır. Antlaşma’ya göre 10 yıl sonra yürürlüğe girecek bu düzenlemeler ile, Topluluk içi var olan işgücünden azami surette yararlanılmak istenmiştir. Antlaşma’da aynı zamanda işçilerin ailelerine yönelik seyahat ve yerleşimi sağlayan düzenlemeler de bulunmaktadır.¹³⁶

Bu dönemin en önemli kararlarından biri ise, üye ülke vatandaşları ile üçüncü ülke vatandaşlarının serbest dolaşım haklarını ayıran, 1612/68 numaralı Konsey Düzenlemesidir. 1973 Paris Zirvesi’yle de onaylanan karara göre üye ülke vatandaşları bazı imtiyazlı haklara sahiptir.¹³⁷ AT içerisinde ulusal aidiyete bağlı serbest dolaşım hakkının tanınması bir yandan Avrupa vatandaşlığının ilk şekli olarak tanımlanırken; diğer yandan oluşturulan yeni toplumsal alana ilişkin imtiyazlardan üçüncü ülke vatandaşlarının dışlanması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Mehmet Uğur’a göre

¹³² Rica vd., s. 6.

¹³³ N. Aslı Şirin Öner, “Çabalar Sonuç Verecek mi? Avrupa Birliği’nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 539.

¹³⁴ Ahmet İçduygu(b), **Türkiye-AB İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, Tüsiad, İstanbul, 2006, s. 48.

¹³⁵ Fatma Yılmaz-Elmas, **Avrupa ‘Kapı Duvar’: Göç Yaklaşımında Söylem Eylem Tutarsızlığı**, Usak Yayınları, Ankara, 2016, s. 31.

¹³⁶ Öner, s. 542.

¹³⁷ Jef Huysmans, **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, Routledge, New York, 2006, s. 66.

“Avrupa Kalesi” kavramının ortaya çıkışı 1968 tarihli bu düzenlemeye dayanmaktadır.¹³⁸

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve 1973’de patlak veren petrol krizi Topluluk üye devletlerinin, göç politikalarını sertleştirmesine sebep olmuştur. Göç politikaları kontrol odaklı ve kısıtlayıcı özellikler gösterirken; politik söylem göçmenlerin kamusal düzeni bozduğu yönündedir.¹³⁹ Göçmen sayısında kısıtlamalar, senelik kotalar ve göçmenlerin geri dönüşünü teşvik etmek için bu bağlamda politikalar yapılmasına rağmen, “geçici misafir işçiler” aile birleşmeleri yoluyla artmış ve bir bakıma kalıcı misafirlere dönüşmüşlerdir.¹⁴⁰ Nitekim 1973-1975 arası dönemde uygulanan kısıtlayıcı politikalara rağmen, sosyal haklar için birçok göçmenin aile birleşmeleri ve evlilik yoluyla göç ettiği ve sadece %10’luk bir kesimin geri dönüş yaptığı tespit edilmiştir.¹⁴¹

1973 Paris Zirvesi ile birlikte Avrupa Topluluğu’nda yabancılar için ortak yasama oluşturulmasına karar verilmiş, 1974’te Avrupa Topluluğu, Komisyon’nun hazırladığı Sosyal Eylem Programı ile göçmen işçilerin istihdam şartlarının iyileştirilmesi, göçmenler ve göçmen ailelerinin sosyal haklarının düzenlenmesi, iş hayatında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması gibi konularda ortak tutum geliştirilmesinde ilk adımlar atılmıştır.¹⁴² 1970’lerin sonu ve 1980’lerde düzensiz göç hareketlerinin artması, Topluluk içinde göçmenlere yönelik düzenlemeler için önemli adımların atılmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede önemli bir adım 1976’da terörizmle mücadele amacıyla kurulmuş Trevi Grubu’nun 1980 itibarıyla ilgi sahasını genişleterek yasadışı göç ve mültecilik konularını da görev alanı içinde tanımlamaya başlamasıdır. Aynı şekilde 1986’da Konsey tarafından hükümetlerarası düzeyde *ad hoc* Göç Çalışma Grubu kurulmuştur.¹⁴³ Bu yapılar resmi olarak Avrupa entegrasyonunun bir parçası değildir. Fakat hükümetlerarası ve ulusötesi politika

¹³⁸ Mehmet Uğur, “Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the ‘Insider’ - ‘Outsider’ Divide in the European Union”, **The International Migration Review**, vol:29, s:4, Kış 1995, s. 977.

¹³⁹ Yılmaz Elmas, s.32.

¹⁴⁰ Jef Huysmans (a), “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, vol:38, s:5, 2000, s. 754.

¹⁴¹ Ayhan Gençler, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, sayı:49, 2005, s. 175.

¹⁴² Huysmans, s. 66.

¹⁴³ Öner, ss.542-543.

ağlarının geliştirilmesi yoluyla ortak göç politikasının gelişimini önceden yapılandırmıştır.¹⁴⁴

Tablo 2.1: Schengen Bölgesinin Yıllara Göre Genişlemesi

Yıllar	Ülkeler
1995	Belçika, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, Portekiz, Fransa
1997	Avusturya, İtalya
2000	Yunanistan
2001	Danimarka, Finlandiya, İzlanda (üye değil), Norveç (üye değil), İsveç
2007	Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya
2008	İsviçre (üye değil)
2011	Lihtenştayn (üye değil)

Kaynak: Avrupa Komisyonu *Sınırsız Bir Avrupa: Schengen Alanı broşürü temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, "Europe Without Borders a Schengen Area", http://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_en.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2017), ss.14-15*

Avrupa'da göç, sığınma ve sınır politikaları tartışmaları Topluluk düzeyinde esas olarak beş Avrupa Topluluğu ülkesinin (Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda) sınır rejimini temelde insanların serbest dolaşımı fikrine dayandırarak 1985 yılında Schengen Antlaşması ile serbestleştirmesiyle başlamıştır. Bu Antlaşma'nın uygulanmasına yönelik 1990 yılında Schengen Konvansiyonu yapılmıştır.¹⁴⁵ Bu tarihe kadar daha önce de belirtildiği üzere Topluluğun, göç politikaları konusunda ortak bir tutumu olmayıp, politikalar ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Bir kısım Topluluk üyesi ülke sıkı göç politikaları uygularken, diğerlerinin ise daha esnek politikalar izlediği söylenebilir.¹⁴⁶ Esasında Avrupa'da göç yeni bir olgu olmamakla birlikte, bu dönemde Topluluğa ve daha sonra kurulacak olan Birliğe yönelik uluslararası göçe, Birliğin nasıl cevap vereceği ve nasıl çözümler üreteceği cevaplandırılması gereken sorular olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Huysmans, s. 66.

¹⁴⁵ Katerina Stancova, **Integrating EU Migration Policy into the European Neighbourhood Policy: The Origins, Achievements and Prospects**, Verlag Dr. Müller(VDM), Saarbrücken, 2009, s.31.

¹⁴⁶ Yılmaz Elmas, s.35.

¹⁴⁷ Andrew Geddes, **Migration as Foreign Policy? The External Dimension of EU Action on Migration and Asylum**, Swedish Institute for European Policy Studies, Stockholm, sayı:2, 2009, s. 9.

İç pazarda bütünleşme gelişirken, diğer yandan göç politikaları ve insan hareketleri de buna bağlı olarak gelişmiştir. Bu yüzden 1985’de imzalanan Schengen Antlaşması Avrupa Birliği Göç Politikasının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Schengen Anlaşmasının imzalanmasından kısa bir süre sonra diğer Avrupa Topluluğu ülkeleri de antlaşmayı (İrlanda ve İngiltere hariç) imzalamıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Schengen kurallarını uygulamaya başlamasıyla, Batı ve Güney Avrupa devletleri arasındaki ortaklık yeniden genişlemiştir.¹⁴⁸ Bu şekilde Topluluğun iç sınırlarında serbest dolaşım kolaylaşırken, diğer yandan birlik dışı sınırlar yükselmiştir. Topluluk bir yandan adım adım kendi içindeki sınırları kaldırırken diğer yandan dış sınırlarını kontrollü bir şekilde güçlendirmektedir.¹⁴⁹ Huysmans’a göre, Schengen’e taraf olan ülkelerin serbest dolaşımı kolaylaştırmaktan çok sınır kontrolleri, göç ve terörizm gibi konularda kontrolleri daha fazla arttırmaya çalışmaları güvenlik etkisinin tezahürüdür. Öyle ki bu güvenlik etkisi Birliğin bütünleşme süreci boyunca yayılma etkisi gösterecektir.¹⁵⁰

1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte Avrupa yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmış ve bu noktadan sonra iç sınırların kaldırılması dış sınırlarda ortak bir politika yürütülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş döneminde, Avrupa’ya giriş-çıkış ve hareket özgürlüğü oldukça sınırlı olmuştur. Ancak Sovyet Sistemi’nin çöküşü bu kısıtlamaları yumuşatmış ve sınır-ötesi hareketlerin daha yaygın bir hale gelmesine olanak tanımıştır. Yeni rejimlerin ortaya çıkmasıyla birlikte gerçekleşen ekonomik dönüşüm, insanların hareket koşullarında değişimlere sebep olmuştur. Böylece düzensiz göç, insan kaçakçılığı, insan ticareti Soğuk Savaş sonrası dönemde daha belirgin bir hal almıştır.¹⁵¹

¹⁴⁸ Berry Tholen, “Privileging the near and dear? Evaluating Special Ties Considerations in EU Migration Policy”, **Ethnicities**, vol:9, sayı:1, 2009, s. 34.

¹⁴⁹ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, **Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi**, Rapor no:123, ORSAM, 2012, s.11.

¹⁵⁰ Huysmans, s. 85.

¹⁵¹ Christiane Barnickel ve Tim Beichelt, “Shifting Patterns and Reactions – Migration Policy in the New EU Member States”, **East European Politics and Societies and Cultures**, vol: 27, sayı:3, 2013, s. 467.

Göç politikalarının Avrupalılaşması dolaylı olarak göçün güvenikleştirilmesine destek olmuştur.¹⁵² Buna göre iç sınırların kaldırılması ile gerçekleşecek ulusötesi mal, sermaye, hizmet ve insan akımları kamu düzeni ve hukukun egemenliğine meydan okuyacaktır. Bu yüzden iç sınırların kaldırılması aynı zamanda güçlendirilmiş dış sınırları gerektirmektedir.¹⁵³ Bu bağlamda Schengen Antlaşması ile birlikte yeni bir güvenli alan oluşturulmak istenmiştir. Buna göre, sınırların olmadığı alanlarda güvenliğin sağlanması için Schengen ülkeleri sınır-ötesi suç ve terörizmle mücadele için bilgi alışverişinde bulunacak, ortak polis merkezleri ve Schengen Bilgi Servisi kurulacak ve acilen mücadele edilmesi gereken konularda işbirliğine gidilecektir. Ortak dış sınırlara sahip olan Schengen ülkeleri, Avrupa ekonomileri lehine gelişecek iş gezilerini, turizmi ise teşvik etmekte ve aynı zamanda savaştan ve zulümden kaçıp sığınma talep eden insanlara veya çalışma amaçlı düzenli göçlere kapısını açık bırakmaktadır.¹⁵⁴

Bununla beraber güvenikleştirme eğiliminin bir sonucu olarak göçmenler sadece iç güvenlik değil aynı zamanda kültürel varlığın korunması bakımından da bir tehdit unsuru olarak görülebilmekte, göçmenlerin ulusal kültürel homojenliği bozduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, Avrupa'nın ihtiyacı olan nitelikli işgücünün girişinin kolaylaştırılması kültürel homojenliğe zarar verecek bir gelişme olarak ele alınmamaktadır. Göçün güvenikleştirilmesi ile birlikte, nitelikli işgücünün kabulüne karşın niteliksiz veya yarı-nitelikli işgücüne kapıların kapatılması, AB'de ırkçılık tartışmalarını da gündeme getirmiştir.¹⁵⁵ Bununla birlikte, Avrupa sadece nitelikli işgücü değil aynı zamanda niteliksiz işgücüne de ihtiyaç duymaktadır. Politikaların nitelikli işgücü kıstasına göre belirlenmesi, düzensiz göçmenlerin, sığınmacıların, özellikle kadınların ve gençlerin kayıt dışı çalışmasına yol açmaktadır.¹⁵⁶

Aidiyet sadece kültürel kimlik ve sınır yönetimi ile ilgili olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel haklara erişimi de kapsamaktadır. Sığınmacı, göçmen ve düzensiz göçmenlerin refah devletinin sonunu getireceği düşüncesi bu şekilde

¹⁵² Huysmans, s. 770.

¹⁵³ Ibid, s. 759.

¹⁵⁴ European Commission, ss. 6-7

¹⁵⁵ Huysmans, s. 762, 764.

¹⁵⁶ Carl-Ulrick Schierup, Poe Hansen ve Stephen Castles, **Migration, Citizenship, and the European Welfare States: A European Dilemma**, Oxford University Press, New York, 2006, s. 22.

güvenlik söylemi inşa edilmesine olanak sağlamaktadır. Huysmans'ın refah şovenizmi olarak ifade ettiği refah devletinin önemli bir mücadele alanı olan göçmenler, sığınmacılar ve mültecilerin sosyal yardım ve refah hükümlerinden yararlanmaları, ekonomik durgunluk ve işsizliğin arttığı dönemlerde göçmen, sığınmacı ve mültecilerin vatandaşların sadece rakipleri değil aynı zamanda kanunsuz hak talep edenleri olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Buna göre bu kişiler sosyal haklar bakımından ekonomik ve toplumsal olarak refah devletine ağır bir külfet oluşturmaktadırlar.¹⁵⁷

1986'da kurulan Göç Grubu'nun çalışmaları sonucunda 1990'da Dublin Sözleşmesi imzalanmıştır. Tam adı "Sığınma Başvurularının Değerlendirilmesinden Sorumlu Devletleri Belirleyen Sözleşme" olan Dublin Sözleşmesi ile sığınma başvurularının incelenmesinde tek bir ülkenin yetkili kılınması amaçlanmıştır.¹⁵⁸ Tek başına sığınma konusuna ilişkin olan sözleşme, hükümetlerarası bir sözleşme niteliğindedir. AT üyesi ülkeler bu sözleşme ile, sığınmacıların ilk girdikleri ülkeye sığınma başvurusu yapmasını kurala bağlamış ve olası sığınma pazarlıklarına girilmesini engellemek istemiştir.¹⁵⁹

İlki 1990'da imzalanan Dublin Sözleşmesi, ancak tüm AT üyesi devletlerin sözleşmeyi imzalayıp kendi parlamentolarından geçirmesiyle birlikte 1997'de yürürlüğe girmiştir. Dublin Sözleşmesi öncesi, üye ülkeler birçok durumda birbirleriyle "geri kabul anlaşmaları" imzalamıştır. Bu anlaşmalara göre sığınma isteyen kişiler, daha önce geçtikleri üye devletlere geri gönderilebileceklerdi. Bu geri gönderilen ülkeler üçüncü güvenli ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü güvenli ülke olarak adlandırılan bu ülkeler Dublin Sözleşmesi ile de sürdürülmüştür. İngiltere'de 1996 tarihli İltica ve Göç Kanunu'na (Asylum and Immigration Act) göre üye devletleri ve ek olarak ABD, Kanada, İsveç ve Norveç'i içermektedir. Buna göre bu ülkeler üzerinden İngiltere'ye gelmiş ve sığınma talep eden kişi veya grupların başvuruları reddedilerek bu üçüncü ülkelere gönderilmesi öngörülmüyordu.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Huysmans, ss. 758-770.

¹⁵⁸ Müşerref Yardım, "Göçmen Algısından Mülteci Fobyasına", **Sosyoloji Divanı**, yıl:3, sayı:6, 2015, s. 132.

¹⁵⁹ Öner, s. 545.

¹⁶⁰ Refugee Council Briefing, "The Dublin Convention on Asylum Applications: What It Means and How It's Suppose to Work", 2002,

Dublin Sözleşmesinin temeli üçüncü güvenli ülke anlayışı ile geliştirilmiştir. Bununla birlikte, üçüncü güvenli ülkeye tekrar gönderilmenin tek istisnası ise sığınma talep eden kişi veya kişilerin, aile üyelerinden birinin daha önce ilgili üye ülkede mülteci statüsünün kabul edilmiş olmasıdır. Bu durumda bu kişi üçüncü güvenli ülkeye geri gönderilmemektedir.¹⁶¹

Schengen Antlaşması ve Dublin Sözleşmesi karşılaştırmalı olarak ele alındığında, Schengen ele alınan konular bakımından Dublin Sözleşmesine göre daha geniş kapsamlı olmakla birlikte katılan taraflar bakımından daha dar kapsamlıdır. Dublin Sözleşmesi sadece sığınma arayan kişilere yönelik konuları ele almış buna karşılık Schengen Antlaşması aynı zamanda dış sınır giriş-çıkışları, ulusal vize politikalarının uyumlaştırılması, polis-gümrük-adalet konularında işbirliğine değinmiştir. Bununla birlikte, 1992’de Europol’ün¹⁶² kuruluşuna dek polis, gümrük ve adalet alanlarında ciddi bir ilerleme kaydedilememiş (Schengen Bilgi Sistemi¹⁶³ dışında), sadece sığınma konularında ilerleme kaydedilebilmiştir. Schengen Antlaşmasında öngörülen polis ve adalet işbirliği veya uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili mücadele gibi konular daha çok geleceğe yönelik temenni ifadeleri olarak kalmıştır.¹⁶⁴

Dublin Sözleşmesi Avrupa Ortak Göç Politikasının (AOGP) oluşmasında mihenk taşı olarak kabul edilse de ileride ele alınacağı üzere sığınma arayan kişilerin temel haklarının ihlaline yol açtığı için eleştirilmektedir. Ayrıca sınır devletlere fazla baskı uygulanması ve zorunlu göç ve düzensiz göç ile mücadelede en fazla baskının bu devletlere yapıldığı yönünde ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Güvenli üçüncü ülke anlayışı temelli olan Dublin Düzenlemesi, geri göndermeme ilkesinin¹⁶⁵ ihlali

https://www.refugeecouncil.org.uk/assets/0001/5851/dublin_aug2002.pdf (Erişim Tarihi: 18.03.2017), s.1.

¹⁶¹ Sandra Lavenex, **Safe Third Countries: Extending the EU Asylum and Immigration Policies to Central and Eastern Europe**, Central European University Press, Budapeşte, 1999, s.40.

¹⁶² Europol AB’nin emniyet teşkilatı olup, 1 Ekim 1998 tarihinde kurulmuştur. Uluslararası suçlar ve terörizmle mücadele esas görev alanıdır. Ayrıntılı bilgi için: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (Erişim Tarihi: 13.06.2017).

¹⁶³ Schengen Bilgi Sistemi Schengen ülkelerinin dış sınır kontrolleri ve kolluk kuvvetlerinin işbirliğini desteklemek amacıyla kullanılan büyük ölçekli bilgi sistemidir. Sınır Kontrol İşbirliği Yönergesi, Kolluk Kuvvetleri İşbirliği Konsey Kararı ve Araç Tescil İşbirliği Yönergesi olan üç yasal altyapıya sahiptir.

¹⁶⁴Lavenex, ss. 38-39.

¹⁶⁵ “Geri göndermeme ilkesi” 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’nin 33.maddesi ile tanımlanmıştır. Buna göre, sözleşmeye taraf olan hiçbir devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti,

olarak eleştirilmektedir. Öyle ki Avrupa Birliği Adalet Divanı'na (ABAD) göre uluslararası antlaşmalara taraf olmak, devletleri uluslararası insan hakları hukuku ve özellikle geri göndermeme ilkesi yükümlülüklerinden kurtarmamaktadır.¹⁶⁶

2.1.1. Maastricht Antlaşması

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) olarak da bilinen Maastricht Antlaşması ile birlikte, Birlik üyesi devletler Birliğin, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı (ÖGAA) olarak geliştirilmesi ve sürdürülmesi hedeflerini ortaya koymuşlardır. Bu hedeflere ulaşmak için dış sınırların kontrolü, sığınma, göç ve uluslararası suçlarla mücadele konularında devletler işbirliğini taahhüt etmişlerdir.¹⁶⁷ Maastricht Antlaşması ile birlikte Avrupa halkları arasında sürekli gelişen bir birlik oluşturma sürecinde yeni bir adım atılmıştır. Birlik Avrupa Topluluklarına dayanmakta ve ABA ile sağlanan işbirliği ve politikalarıyla desteklemektedir.¹⁶⁸

Maastricht düzeni sığınma prosedürlerinin ihlalini önlemek ve üye ülkelerde sığınma arayışlarının düşürülmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, üçüncü ülke vatandaşlarının, Birlik üye devletlerine giriş kriterlerinde uyumlaştırma ve düzensiz göç ile mücadele çağrısında bulunulmuştur. Öncelikli hedef olarak, ortak kriterlerin benimsenmesi, açıkça temelsiz olan sığınma taleplerinin hızlıca elenmesi ve yerel sığınma prosedürlerinin hızlandırılması amaçlanmıştır. İkincil ve acil olmayan hedefler olarak ise, Cenevre Konvansiyonu ve Ek Protokolü'nün mülteci tanımı yorumunu da içeren ortak bir mülteci tanımının geliştirilmesi, sınır-dışı etme prosedürlerinde uyumlaştırma yapılması hedeflenmiştir. Buna ek olarak yasal, siyasi, adli ve istatistiksel ortak bir merkez kurulması yönünde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmalar, göç ve sığınma konularında Avrupa işbirliğinin bir özeti

belirli bir gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.

¹⁶⁶ ECRE, "Report on the Application of the Dublin II Regulation in Europe", European Legal Network on Asylum, 2006, <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-ELENA-Report-on-the-Application-of-the-Dublin-II-Regulation-in-Europe- March-2006.pdf> (Erişim Tarihi:11.06.2017), s. 6.

¹⁶⁷ Stancova, s.32.

¹⁶⁸ European Parliament, "The Maastricht and Amsterdam Treatment", **Fact Sheets on the European Union**, 2017, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.1.3.pdf (Erişim Tarihi: 21.03.2017), s.1.

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte sadece ülkelerin ileriye yönelik politikalarında uyumlaştırma hedeflerini değil, önceliklerinin altında yatan düşünceleri de yansıtmaktadır.¹⁶⁹

Göç, sığınma, adalet ve güvenlik konuları, 1970'ler ve 1980'lerin başlarında Batı Avrupa devletleri tarafından münferit olarak ele alınan konular iken, 1990'ların başlarında bu konulara yönelik çabalar artmış ve karar verme süreçleri Avrupa kurumlarına doğru kaymaya başlamıştır. ABA'nın 1993'te yürürlüğe girmesiyle birlikte, Adalet ve İçişleri, Avrupa Birliği'nin himayesinde, Birliğin "üçüncü sütunu" olarak tanımlanmıştır. Antlaşmaya göre belirlenen dokuz "ortak çıkar" alanı: sığınma politikaları; birliğin dış sınırlarının geçiş düzenlemeleri; göç politikaları ve üçüncü ülke yurttaşlarının idaresi; madde bağımlılığı ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele; uluslararası yolsuzlukla mücadele; adli ve idari konularda adalet işlerinde işbirliği; gümrük ile ilgili konularda işbirliği ve uluslararası organize suçlarla mücadelede polis işbirliği ve terörizmi önlemek için mücadele olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁰

Maastricht Antlaşması ile birlikte kurulan üç sütunlu sisteme göre ilk sütun olan Avrupa Toplulukları (ekonomik ve sosyal işler) uluslararası olarak tanımlanırken, ikinci sütun olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve üçüncü sütunda tanımlanan Adalet ve İçişleri konuları hükümetlerarası olarak tanımlanmıştır. Adalet ve İçişleri konularının hükümetlerarası tanımlanması pratikte devletlerin bu konularda tüm kontrolü muhafaza edecekleri anlamına gelmekteydi. Bakanlar Konseyi ancak oybirliği ile karar çıkarabilmekte ve Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu (AP) karar verme süreçlerinin dışında bırakılmaktaydı.¹⁷¹

Göç Grubu ve Trevi Grubu kapsamında göç çalışmaları aktif olarak yürütülüyor fakat Birlik bazında ele alındığında sorumlulukların kısıtlı ve şeffaflığın minimal düzeyde olması bazı sorunlara sebep oluyordu. Yeni düzenlemeler ile birlikte içinde Göç ve Trevi gruplarının bulunduğu birçok farklı girişim K.4 Komitesi olarak da bilinen Koordinasyon Komitesi (Coordinating Committee) şemsiyesi altında birleştirilmiştir. Bu komite Daimî Temsilciler Konseyi ve Adalet ve İçişleri Bakanlar

¹⁶⁹ Lavenex, s.43.

¹⁷⁰ Emek M. Uçarer, "Justice and Home Affairs", **European Union Politics**, der. Michelle Cini, Oxford University Press, Oxford, 2005, ss. 298-299.

¹⁷¹ Stancova, s. 32.

Konseyi'ne karşı sorumlu hale getirilmiştir. Bununla birlikte, işbirliği için merkez oluşturulmuş olsa bile, birçok bürokratik engel ve karar verme süreci düzeyi içerdiği için göreceli olarak ağır işleyen bir mekanizma ortaya çıkmıştır.¹⁷²

Maastricht Antlaşması ile birlikte AOGP mekanizmasının temelleri atılmış olup aynı zamanda birinci sütunda AB vatandaşlığı da tanımlanmıştır. Avrupa Tek Senedi ile birlikte kişilerin, hizmetlerin, malların ve sermayenin Birlik içerisinde serbest dolaşımı ve Maastricht Antlaşmasıyla oluşturulan AB vatandaşlığı, Birlik üyesi herhangi bir ülke vatandaşı olanların aynı zamanda Birliğin de vatandaşı olarak kabul edilmesini içeriyordu. Bununla beraber, AB vatandaşlığı, Birlik sınırları içerisinde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarını kapsamadığı için eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu görüşe göre, Birlik içerisinde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının dışlanması ortak Avrupa kimliğinin oluşmasını engellemektedir.¹⁷³

2.1.2. Amsterdam Antlaşması

Göç ve sınır kontrolleri konuları devletlerin egemenlik yetkilerini paylaşma konusunda isteksiz oldukları alanlardır. Amsterdam Antlaşması'nın 2 Ekim 1997'de imzalanması ile birlikte, vize, sığınma, göç ve üçüncü ülke vatandaşlarını da içeren kişilerin serbest dolaşımına yönelik politikalar Maastricht Antlaşması ile oluşturulan hükümetlerarası üçüncü sütundan, Başlık IV olarak, Avrupa Toplulukları kapsamına yani uluslararası nitelikteki birinci sütuna taşınmıştır. Böylece, Adalet ve İçişleri sütununda bulunan bu konular ile ilgili politika oluşturmada hükümetlerarası yaklaşımlardan ortak yaklaşıma geçilmiştir. İngiltere, İrlanda ve Danimarka Başlık IV'e dahil olmamakla birlikte İrlanda ve İngiltere, belirli konulara mahsus bazı önlemlerin alınmasına katılabilirken; Danimarka sadece Schengen Müktesebatı içinde bulunmuştur.¹⁷⁴

Adalet ve İçişleri konularında AB Komisyonu, AP ve ABAD'ın karar verme mekanizmalarının dışında bırakılmasına yönelik eleştiriler sonucunda Amsterdam

¹⁷² Monica den Boer, "Justice and Home Affairs in European Union Current Issues", EIPA, s:1, 1996, http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop96_1_2.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2017), s.1

¹⁷³ Öner, ss.548-549.

¹⁷⁴ International Organization for Migration, **International Migration Law: Laws for Legal Immigration in the 27 EU(N°16)**, Geneva, 2009, s. 19.

Antlaşması ile bu üç Avrupa Birliği kurumunun göç politikaları çerçevesindeki rolleri genişletilmiştir. Bakanlar Konseyi'nin beş yıllık geçiş sürecinin ardından oybirliği ile karar alma zorunluluğu ortadan kaldırılmış ve Schengen Sistemi Avrupa Birliği ile birleştirilmiştir. Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin ÖGAA olmasına tekrar vurgu yapılmış, kişilerin AB vatandaşlarının güvenliği ve insan haklarının tehdit edilmeyeceği şekilde serbest dolaşımını kolaylaştırma yönünde kararlar alınmıştır.¹⁷⁵

1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ulusal göç politikalarının Avrupalılaşması bağlamında en önemli adımlarından biridir.¹⁷⁶ Adalet ve İçişleri konularının üçüncü sütundan Avrupa Toplulukları olan birinci sütuna taşınmasıyla üçüncü sütun konuları Topluluklaştırılmaya başlanmıştır. Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte bir yandan kişilerin Birlik içerisindeki hareket özgürlüğü sağlanırken diğer yandan göç, sığınma ve dış sınır kontrolleri bakımından güvenlik önlemleri devreye konulmuştur. Bunlar Birliğin dış sınırlarına girişte standart düzenlemelerin uygulanması, üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanacak vize kuralları, üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik içerisindeki seyahatleri, sığınma ve uluslararası örgütlü suçla yönelik önlemleri içermektedir.¹⁷⁷

Amsterdam Antlaşması'nın 67.maddesine göre, öngörülen beş yıllık geçiş süreci sonrasında, göç ve sığınma konularının çoğuna yönelik önlemler ve uygulamaların düzenlenmesinde Avrupa Parlamentosu'na ortak karar alma¹⁷⁸ yetkisi tanınmıştır.¹⁷⁹ Amsterdam Antlaşması'nın 63. Maddesine göre, Konsey beş yıllık geçiş sürecinde sığınma ve yerinden edilmiş kişilerin geçici koruması ve düzensiz göç konularında önlemler alacaktı. Bununla birlikte, üçüncü ülke vatandaşlarının, giriş ve kalış koşulları, vize uygulamaları gibi birtakım konular ele alınmamış ve bu geçiş sürecinde

¹⁷⁵ Uçarer, s. 301.

¹⁷⁶ Yılmaz Elmas, s.35.

¹⁷⁷ Uçarer, s.301.

¹⁷⁸ "Ortak karar alma prosedürü" Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin yasama görevini eşit düzeyde paylaştığı, AB'nin temel karar alma prosedürüdür.

¹⁷⁹ Tony Bunyan, "How the EU Works and Justice and Home Affairs Decision Making", Civil Liberties Wrkshop, Statewatch, Ocak 2013, <http://www.statewatch.org/analyses/no-205-cleu.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2017), s.2.

karar alma mekanizmasının oybirliği esasına dayalı olarak devam edeceği kararlaştırılmıştır.¹⁸⁰

Amsterdam Antlaşması ile pozitif adımlar atılsa da AB Konseyi'nde oybirliği ile karar alma mekanizmasının beş yıllık geçiş süreci boyunca kullanılmasının sistemde blokajlar yaratması, devletlerin ulusal yetkilerini devretme konusundaki isteksizliklerinin sistemi yavaşlatması sisteme yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmuştur.¹⁸¹ Bununla birlikte, Avrupa Parlamentosu'nun danışma yetkisi demokratik eksiklik olarak diğer bir eleştiri konusunu oluşturmuştur. Ek olarak, ABAD'ın yargılama yetki sınırları, politika yapımında zayıf bir adli yönetimin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁸²

2.1.3. Tampere Programı

Amsterdam Antlaşmasıyla belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla 1999'da düzenlenen ilk çok-yıllı program olan Tampere Programı AB'nin ÖGAA inşasında ve ortak göç politikasının oluşmasında önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Göç konularının ele alındığı Tampere Programı'nın ilk toplantısında, Avrupa Konseyi Avrupa'ya doğru olan göçlerde kaynak veya transit ülkelerdeki siyasi sorunlar, insan hakları ve kalkınma sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Avrupa Konseyi'ne göre, Avrupa üçüncü ülkelerde yoksulluğun giderilmesi, iş ve yaşam koşullarının yükseltilmesi, iş olanaklarının yaratılması, çatışmaların önlenmesi ve demokratik sistemlerin sağlaştırılmasını sağlamak zorundadır.¹⁸³

Tampere Avrupa Komisyonu Sonuç Bildirgesine göre Birlik, herkesin temel insan hakkı olan sığınma hakkını tanımaktadır. Ortak bir sığınma sisteminin oluşturulmasına ve bu sistemin Cenevre Konvansiyonuna dayanmasına karar

¹⁸⁰ Andrew Geddes(a), "Migration Policy in an Integrating Europe", **European Community Studies Assosiation**, 2001, <http://aei.pitt.edu/2086/> (Erişim Tarihi: 22.03.2017), s.3.

¹⁸¹ Sühal Şemşit, **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2010, s. 94.

¹⁸² Sergio Carrera, "The Impact of the Treaty of Lisbon over EU Policies on Migration, Asylum and Borders: The Struggles over the Ownership of the Stockholm Programme", **The First Decade of EU Migration and Asylum Law**, der. Elspet Guild ve Paul Minderhoud, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, 2012, s. 232.

¹⁸³ Stancova, s. 36.

verilmiştir. Oluşturulan bu sistemle devletlere sığınma başvurularının kısa süreçte, etkin ve çalışabilir şekilde düzenlenmesi sorumluluğu yüklenirken; uzun süreçte Birlik düzeyinde meşru sığınma talepleri için ortak bir sığınma politikasının oluşturulması kararlaştırılmıştır.¹⁸⁴ Birinci nesil Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (AOSS) kurulmuştur. Bu dönemde Birliğin göç, sığınma ve sınır yönetimine yönelik çalışmaları yönergeler ve düzenlemeler şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁸⁵

Tablo 2.2: Tampere Avrupa Konseyi Sonuçlar Bildirgesine Göre Ortak Göç ve Sığınma Politikası İçin Oluşturulacak Politika Alanları

Kaynak Ülkeyle Ortaklık	Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Adil Muamele	Göç Akımlarının Yönetimi

Kaynak: Uluslararası Göç Örgütü'nün Uluslararası Göç Hukuku: 27 AB Ülkesine Yasal Göç Kanunları. N°16 adlı yayını temel alınarak oluşturulmuştur. International Migration Organization, "International Migration Law: Laws for the Legal Immigration in the 27 EU (N°16), Cenevre, 2009, s.20.

AOSS hedefinin benimsenmesi, Dublin Sözleşmesi'nin Birlik aracı olarak yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu amaçla hazırlanan Dublin II Düzenlemeleri, Eylül 2003'te yürürlüğe girmiştir. Düzenleme ile, Avrupa Konseyi kararlarının üye ülkeler üzerinde doğrudan etkisi sağlanıyordu. Her ne kadar geri gönderme ilkesinin ihlali ve sınırda olan ülkelere fazlaca yüklenildiği konusunda eleştiriler yapılmışsa da Dublin II Düzenlemeleri ile de "üçüncü güvenli ülke" anlayışı sürdürülmüştür. Ayrıca, bu sistemin tam anlamıyla işleyebilmesi için oluşturulan Eurodac¹⁸⁶ ile parmak izi veri tabanı oluşturulmuş; bu şekilde sığınma arayan kişiler veya düzensiz göçmelerin ilk girdikleri ülkelerin tespitini sağlayacak bir sistem kurulmuştur.¹⁸⁷

¹⁸⁴ "Tampere European Council Presidency Conclusions", 15 and 16 October 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (Erişim Tarihi: 23.03.2017).

¹⁸⁵ European Commission-Migration and Home Affairs, "20 Years of Migration Policy: the Path to a European Agenda on Migration", https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/timeline_en/timeline_en.pdf (Erişim Tarihi: 27.03.2017).

¹⁸⁶ 2003'te kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için: "Identification of Applicants", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/identification-of-applicants_en (Erişim Tarihi: 13.06.2017).

¹⁸⁷ ECRE, ss.10-11.

Tampere Sonuçlar Bildirgesine göre nc ülke vatandaşlarına ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamda eşit muamele sağlanırken yabancı düşmanlığı ve ırki yaklaşımlarla mücadele edilecektir. Ayrıca nc ülke vatandaşlarının statüleri Birlik yesi ülkelerin vatandaşları ile yakınlaştırılacaktır.¹⁸⁸ Tampere Avrupa Konseyi kararlarına göre, nc ülke vatandaşlarına yönelik tutumların eşitlik ve özgürlük temelli adil muameleye dayanacağı ifade edilmiş olsa da bu durum pratikte tam anlamıyla sağlanamamıştır. Buna ek olarak Tampere’de özgürlük ve adalet ön plana çıkarılmasına karşın uygulamada güvenlik konularının her zaman daha çok ön planda olduğu görülmektedir.¹⁸⁹ 2000’li yıllarda güvenlik konularının ön plana çıkmasında 11 Eylül 2001’de ABD’de yaşanan terör saldırılarının yanı sıra, yasadışı g ve insan kaçakçılığı hakkında artan siyasi söylemlerinde etkisi olmuştur.¹⁹⁰

Tampere Programı ile hedeflenen Amsterdam Antlaşmasıyla sağlanan tüm imkanların kullanılmasıydı.¹⁹¹ Fakat Avrupa Komisyonu tarafından sunulan Tampere Programı’nın ye ülkeler tarafından benimsenmesi yavaş ve oldukça zor olmuştur. Zira, daha önce de ifade edildiği gibi, devletler sığınma ve g konularında ortak karar alma konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Ülkelerin bu konulara yönelik değişik tutumlar sergilemesinin yanında, ye devletlerin GAA’ya yönelik politik hedefleri ve yasal faaliyetleri arasında da her zaman uyum sağlanamamaktadır. Ayrıca Tampere Programının hedeflerinin tamamıyla uygulanması için herhangi bir belirli süre belirlenmemiştir. Ek olarak, 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi Birlik yesi devletlerin ge yönelik tutumlarında negatif anlamda değişikliklere neden olmuştur.¹⁹²

¹⁸⁸ECRE(a), **The Ecre Tampere Dossier**, 2000, https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/The-ECRE-Tampere-Dossier_June-2000.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2017), ss.68-69.

¹⁸⁹ şemşit, s. 96.

¹⁹⁰ Huysmans, s.68.

¹⁹¹ Carrera, s. 233.

¹⁹² Stancova, ss.36-37.

2.1.4. Lahey Programı

Lahey Programı, Avrupa’da ÖGAA’nın geliştirilmesi için Tampere Avrupa Konseyi sonrasında ortak göç politikasının oluşumunda önemli dönüm noktalarından biridir. Avrupa Konseyi’ne göre Tampere Programı ile istenilen tüm hedeflere ulaşılamamış olsa bile, kapsamlı ve eşgüdümlü ilerleme kaydedilmiştir. Avrupa Ortak Göç Politikası’nın temellerinin atılması, sınır kontrol uyumlaştırmasının hazırlanması, polis işbirliğinin gelişimi, karşılıklı tanıma prensibiyle yargı karar ve hükümlerinde yargısal işbirliği Konsey’e göre kaydeder ve memnuniyet vericidir. Diğer yandan 2001’de ABD’de ve 2004’de Madrid’de gerçekleşen terör olaylarının Birlik ve üye ülkelerin güvenlikleri bağlamında ivedilikle ele alınması gereken bir konu olduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁹³

2004-2009 yıllarını kapsayan Lahey Programı ile göç ve sığınma konularının hükümetlerarası yaklaşımdan hükümetlerüstü bir yaklaşıma kaydığı söylenebilir. İlk olarak çokça eleştiri alan göç ve sığınmaya yönelik politika yapımında kullanılan oybirliği esaslı yöntem yerini nitelikli oy çokluğuna ve ortak karar sistemine bırakmıştır. Buna ek olarak her ne kadar İngiltere, Danimarka ve İrlanda dahil olmasa dahi; ABAD’ın sığınma politikaları üzerindeki engelleyici hükümler kaldırılmış ve bu şekilde Birlik’te insan haklarının korunmasına yönelik nitelik gelişmiştir.¹⁹⁴ İkinci nesil AOSS, yasama uyumlaştırmaları, uygulama işbirlikleri ve üye devletler arasındaki dayanışmaya dayanan üç sütunlu yapı olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁵

Lahey Programında iç ve dış boyutlarıyla güvenlik başta olmak üzere, işbirliği ve tutarlılığın aktif bir şekilde devam etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre devletler, ulusal boyutta ele alınan güvenlik tehditlerinin yanı sıra, Birliğe yönelik

¹⁹³ European Council(a), “The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union”, **Official Journal of the European Union**, s:53, 3.3.2005, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s.1.

¹⁹⁴ Andreas Maurer ve Roderick Parkers, “Asylum Policy and Democracy in the European Union from Amsterdam towards the Hague Programme”, **German Institute for International and Security Affairs Working Paper**, Berlin, Kasım 2006, https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/HagueprogKS_update2.pdf (Erişim Tarihi:27.06.2017), s.12.

¹⁹⁵ Christian Kaunert and Sarah Léonard, “The European Union Asylum Policy After the Treaty of Lisbon and The Stocckholm Programme: Towards Supranational Governance in a Common Area of Protection?”, **Refugee Survey Quarterly**, vol, 31, sayı:4, 2012, s. 14.

tehditlerin tam anlamıyla bilincinde olmalıdırlar. AB bir yandan temel hak ve özgürlükleri garanti ederken diğer yandan, düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve ticaret, terörizm gibi sınıraşan konular daha etkin ve ortak bir yaklaşımla ele almaktadır. Lahey Programının hedefleri; Birlik içerisinde temel hakların garantisi ve adalete erişim, uluslararası sözleşmelere dayalı olarak tanımlanan mültecilere koruma sağlamak, göç dalgalarının ve dış sınırların kontrolü, Europol ve Eurojust'ın¹⁹⁶ potansiyellerini hayata geçirmek ve yargısal konularda sağlanan karşılıklı tanıma ilkesini kamusal ve cezai konularda da sağlanması olarak özetlenebilir.¹⁹⁷

Avrupa Konseyi, Lahey Programı'nın ardından Programda belirlenen hedeflerin somut eylemlere dönüşmesi için, ilk defa Avrupa Komisyonu'na bir Eylem Planı oluşturması için çağrıda bulunmuştur. Programın somut eylemlere dönüşmesi için bir eylem planı ve bu planın uygulama sürelerinin belirlenmesi gerekli görülmüştür. Komisyon buradan hareketle 2005 yılında “*Lahey Programı: Gelecek Beş Yıl İçin Ön Öncelik- Özgürlük Güvenlik ve Adalet Alanlarında Avrupa Revizyonu İçin Ortaklık*” başlıklı Eylem Planını yayınlamıştır. Lahey yapısı ve stratejik hedeflerine bağlı olarak oluşturulan Plan aynı zamanda, beş yıl içerisinde gerçekleştirilecek somut eylemler ve bir grup süre düzenlemelerini içermektedir.¹⁹⁸

Lahey Programı ile birlikte, mülteci ve ikincil koruma sağlanan kişilere yönelik ortak sığınma prosedürü ile tek tip bir statü oluşturulmak istenmiştir. Bununla birlikte hedeflenen politikaları gerçekleştirmek amacıyla ortak fonlar oluşturulması ve mültecilerin, sığınmacıların yeniden yerleştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Fonlara ilişkin düzenlemeler ile birlikte 2007-2013 yılları arasında kullanılmak üzere “Avrupa Entegrasyon Fonu” ve 2008-2013 yıllarını kapsayan “Avrupa Geri Dönüş Fonları” oluşturulması öngörülmüştür.¹⁹⁹ Avrupa Entegrasyon Fonu ile birlikte, Birlik üyesi olmayan göçmenlerin Avrupa toplumuna entegrasyonunun sağlanması amaçlanırken; fonun uygulama mekanizması ulusal programlar ve topluluk eylemleri

¹⁹⁶ Eurojust, Avrupa Birliği yargısal işbirliği birimi olup 28 Şubat 2002 yılında kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için: <http://www.eurojust.europa.eu/Pages/home.aspx> (Erişim Tarihi: 13.06.2017).

¹⁹⁷ European Council(a), s. 1-2.

¹⁹⁸ Carrera, ss. 235-236.

¹⁹⁹ Öner, ss.555-556.

olarak hayata geçirilmiştir.²⁰⁰ Geri Dönüş Fonu, geri göndermelerin yönetimi ve geri gönderilen ülkelerdeki entegrasyon ve AB'nin bu ülkelerle göç yönetimi çerçevesinde işbirliğini arttırmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu fonların hem ulusal hem Birlik eylemleri ile uygulamasında Danimarka haricinde tüm Birlik üyeleri mutabakata varmıştır.²⁰¹

Lahey Programına yönelik son olarak bahsedilmesi gereken önemli bir konu “Avrupa Ortak Yeniden Yerleştirme Programı”nın hazırlanmasıdır.²⁰² Yeniden yerleştirme(relocation), üye ülke topraklarında uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin AB dayanışma ve yük paylaşımı ilkeleri gereği başka bir üye ülkeye transferi ile gerçekleşmektedir.²⁰³ Bu sistem, AB üye ülkeleri arasında, göç akımlarının baskısı altında kalan devletlerin diğer üye devletler tarafından yükünün hafifletilmesi amacıyla oluşturulmuş bir sistemdir.²⁰⁴ Bu külfet paylaşımı, aynı zamanda Birliğin dayanışma ruhunu da temsil etmektedir. Böylece AB üyesi devletler, Birlik içerisinde yüksek oranda göç alan devletlerdeki sığınmacıların kendi ülkelerinde yeniden yerleştirilmelerini kabul etmişlerdir.²⁰⁵

2008-2013 arası dönemi kapsayan diğer bir fon olan “Avrupa Mülteci Fonu” ise fazla göç alan ülkelerin desteklenmesi ile birlikte yeniden yerleştirme süreçlerinde kullanılmak üzere oluşturulmuştur. Fon aynı zamanda mültecilerin yasal ve toplumsal entegrasyonu ve dil eğitimi gibi alanlarda desteklenmesini de içermektedir. Diğer iki

²⁰⁰ European Commission-Migration and Home Affairs, “Integration Fund”, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/integration-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

²⁰¹ European Commission-Migration and Home Affairs, “Return Fund”, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/return-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

²⁰² Öner, s.556.

²⁰³ EU Council Decision, “Establishing Provisional Measures in the Area of International Protection for the Benefit of Italy and Greece”, **Official Journal of the European Union**, 14 Ekim 2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1523&from=EN> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s. 152.

²⁰⁴ European Resettlement Network, “Resettlement, Relocation or Humanitarian Admission?! We explain the terminology”, **Factsheet**, <http://www.resettlement.eu/sites/icmc.ttp.eu/files/ERN%20Factsheet%20Terminology.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s.1.

²⁰⁵ International Organization for Migration: Regional Office for the European Economic Area, the EU and NATO, “EU Relocation Programme and IMO”, <http://eea.iom.int/index.php/what-we-do/eu-relocation> (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

fon gibi ulusal ve Birlik eylem programlarıyla uyumlu uygulama mekanizmaları oluşturulmuş ve Danimarka hariç Birliğin tüm üyeleri fona dahil olmuştur.²⁰⁶

2.1.5. Lizbon Antlaşması

Lizbon Antlaşması göç, sığınma ve sınır konularında Avrupa işbirliği için yeni bir kurumsal yapı oluşturmuştur. Buradaki temel hukuki altyapı, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişine Yönelik Antlaşmadır.²⁰⁷ Avrupa Parlamentosu'nun ortak karar verme gücü ve ABAD gibi yargısal kontrol mekanizmalarının yetkisini genişleten Lizbon Antlaşması önemli kurumsal dönüşümlere sebep olmuştur. Daha önce sınırlı yetkilere sahip olan yargısal denetim, bütün ÖGAA'yı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Diğer yandan, Parlamento ve yargısal denetimin yetki alanı genişletilirken; Konsey'in yetkileri de arttırılarak dengelenmiştir.²⁰⁸

Lizbon Antlaşması'nın amacı temel hak ve özgürlüklere uygun olarak ÖGAA'nın kurulmasıdır. Buna göre bir yandan vatandaşların serbest dolaşımı sağlanırken, diğer yandan yüksek düzeyde güvenlik garanti edilmektedir. Lizbon Antlaşması ile birlikte, ortak göç politikası oluşturulması onaylanırken, tutarlı bir yaklaşım ile göç akımlarının kıtadaki demografik ve ekonomik şartlar dikkate alınarak etkin bir şekilde yönetilmesi öngörülmüştür.²⁰⁹

Amsterdam Antlaşması'nda öngörülen sığınma yasaması için minimum standartların oluşturulması yetkisi Lizbon Antlaşması'yla birlikte; sığınma, ikincil koruma ve geçici koruma statülerinin ortak tek bir statüye bağlanması, bunlara yönelik ortak prosedürler oluşturulması, koruma başvurularının değerlendirilmesinde devletlerin sorumluluğuna ilişkin ortak kriterler ve mekanizma oluşturulması ve göç akımlarının yönetiminde üçüncü ülkeler ile işbirliği ve ortaklıkların kurulmasına

²⁰⁶ European Commission-Migration and Home Affairs, "Refugee Fund", https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/refugee-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

²⁰⁷ Carrera, s. 243.

²⁰⁸ Kaunert ve Léonard, ss. 16-17.

²⁰⁹ Europa Forum, "The Lisbon Treaty: Information Leaflet for the Citizens of European Union", http://www.europaforum.public.lu/fr/dossiers-thematiques/2008/traite-lisbonne/Traite_Lisbonne_EN_08-04-2008_def_SIP.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2017), s. 24.

yönelik kanunların yapılması olarak AB yetki alanı lehine genişletilmiştir. Fakat bu önlemlerin uygulanmasına ilişkin herhangi bir süre düzenlemesi belirlenmemiştir.²¹⁰

Dayanışma ve insan haklarına saygı prensipleri benimsenerek ortak göç ve sığınma politikasının oluşturulmasını öngören Antlaşmada, AB ve ulusal düzey arasındaki yetki alanları açık bir şekilde belirlenmiştir. Özellikle AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 79.maddesine göre üye ülkelerin üçüncü ülkelerden çalışmak veya kendi işini kurmak için gelen üçüncü ülke vatandaşlarının üye devletler tarafından kabul edeceği sayı ülkelerin yetki alanı olarak tanımlanmıştır. Buna göre AB düzeyinde alınan kararlar, üye devletleri etkilemeyecektir.²¹¹

Lizbon Antlaşması ile birlikte “Temel Haklar Bildirgesi” (Charter of the Fundamental Rights) bağlayıcı hale gelmiştir. 2000 yılında Parlamento, Konsey ve Komisyon tarafından benimsenen Bildirge'nin, 18. maddesi sığınma hakkını tanımlarken; Cenevre Konvansiyonu, Ek Protokolü ve Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmaya uygun olarak sığınma hakkını teminat altına almaktadır. Buna göre, AB'nin sığınmaya ilişkin yönerge, düzenleme gibi bütün ikincil mevzuatı, Cenevre Konvansiyonu ve Ek Protokolüne uygun olmak zorundadır. Bu bireylere Birlik yasalarına göre sığınma hakkı tanınması için öznel ve uygulanabilir bir hak tanınması anlamına gelmektedir. Temel Haklar Bildirgesi'nin bağlayıcı hale gelmesi, Birlik içerisinde sığınma arayanların haklarının güçlenmesine sebep olmuştur.²¹²

Lizbon Antlaşması ile birlikte dış sınırlar AB'nin güvenlik alanı olarak değerlendirilmiştir. Buna göre sınır kontrolleri vasıtası ile ÖGAA'nın güvenliğini sağlama işlevi yerine getirilecektir. Dış sınırların aşılmasının etkin bir şekilde izlenmesi, iç sınırlar için ortak bir yönetim sisteminin geliştirilmesi AB göç politikasında kontrol mekanizması geliştirme fikrinin hala ön planda olduğunu göstermiştir. Gerek düzensiz göçe yönelik önlemler ve insan kaçakçılığı gibi istenmeyen göçle mücadele, gerek oturma izinleri ve vize alanlarına ilişkin kararların

²¹⁰ Kaunert ve Léonard, s. 15.

²¹¹ Raphaëlle Faure, Mikaela Gavas ve Anna Knoll, **Challenges to a Comprehensive EU Migration and Asylum Policy**, Overseas Development Institute, 2015, http://ecdpm.org/wp-content/uploads/ECDPM_ODI_Migration_EU_Policy_2015.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017), s. 9.

²¹² Kaunert ve Léonard, s.17.

Konsey ve Parlamento'nun ortak politika oluşturma yetki alanına alınması, koruma temelli göç yaklaşımının ulusüstü düzeye taşınmasına olanak sağlamıştır.²¹³

2.1.6. Stockholm Programı

Tampere ve Lahey Programlarının ardından, AB ÖGAA kapsamında benimsenen ve 2010-14 yıllarını kapsayan üçüncü çok-yıllı çalışma programı Stockholm Programı'dır. Stockholm Programı mevzuatı yeniden değerlendirme ve geliştirmeye odaklanmıştır.²¹⁴ Stockholm Programı'nı etkileyen iki önemli faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda bahsedildiği üzere Lizbon Antlaşması ile birlikte, ortaya çıkan yeni kurumsal yapıdır. İkincisi ise, Lizbon Antlaşması sonrası ÖGAA Genel Müdürlükleri Adalet, Temel Haklar ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü ve İçişleri Genel Müdürlüğü olarak 2 Temmuz 2010 itibariyle ikiye ayrılmasıdır.²¹⁵

Tablo 2.3: Stockholm Programının Beş Önceliği

Vatandaşların Haklarının Geliştirilmesi- Haklar Avrupası (<i>Europe of Rights</i>)
Ulusların Yaşamlarının Kolaylaştırılması- Hukuk ve Adalet Avrupası (<i>Europe of Law and Justice</i>)
Koruyan Bir Avrupa (<i>A European That Protects</i>)
Küreselleşen Dünyada Avrupa'ya Erişim
Göç ve Sığınma Konularında Sorumlu, Dayanışmacı ve Ortalık Sahibi Avrupa

Kaynak: Stockholm Programı temel alınarak oluşturulmuştur. European Council, "The Stockholm Programme- An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens", **Official Journal of the European Union**, vol:115, s:1, 2010, <http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/EU-framework/EUframeworkgeneral/The%20Stockholm%20Programme%202010/Stockholm-Programme-2010-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 21.06.2017).

Stockholm Programı AB'nin ÖGAA'nın gerçekleştirilmesine yönelik oluşturduğu diğer iki çok yıllık öncül programlarından farklıdır. Tablo 2.3'te görüldüğü

²¹³ Pelin Sönmez, **Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu**, Avrupa Birliği Bakanlığı Akademik Araştırmalar Serisi-4, Ankara, 2015, ss. 216-217.

²¹⁴ Elizabeth Collet, "Future EU Policy Development on Immigration and Asylum: Understanding the Challenge", **MPI Policy Brief**, No:4, Mayıs 2014, <http://www.migrationpolicy.org/research/future-eu-policy-development-immigration-and-asylum-understanding-challenge> (Erişim Tarihi:27.06.2017), s.4.

²¹⁵ Sergio Carrera ve Elspeth Guild, "Does the Stockholm Programme Matter The Struggles over Ownership of AFSJ Multiannual Programming", **CEPS Paper in Liberty and Security in Europe**, no:51, Aralık 2012, s. 3.

üzere, Stockholm Programı “vatandaşların ihtiyaçları ve çıkarlarını” öncelikli alanlar olarak tanımlayıp, temel hak ve özgürlüklere saygı, hukukun üstünlüğü, uluslararası koruma kanunları ile bireysel hakların gözetilmesini vurgulanırken; diğer yandan üye ülkelerin birlikte ve karşılıklı olarak politikaları güçlendirerek ilerlemesi planlanmaktadır.

AB göç politikası, yerel, ulusal, Birlik ve uluslararası düzeyleri kapsayan çok-düzeyle bir yönetim sistemi yaklaşımı ile geliştirilmektedir. Bununla beraber, politikaların oluşturulması ve devletlerin yetki alanlarının kısıtlanması bakımından karar verme süreçleri oldukça tartışmalı hale gelebilmektedir. Lizbon Antlaşması ile ÖGAA’na ilişkin geliştirilen kurumsal değişiklikler, Konsey ile Avrupa Komisyonu arasında Programın kapsam ve uygulamasına ilişkin tartışmalara sebep olmuştur. Komisyon’un hazırladığı Eylem Planı’nın Programı ile zirveye ulaşan bu tartışmalarda Konsey Komisyon’un Program çerçevesinden uzaklaştığını iddia etmiştir.²¹⁶

Sığınma alanında, 2013 yılında tekrar düzenlenen Dublin III, yeni güvenlik önlemlerini içermesinin yanısıra sığınma arayan bir kişinin başka bir ülkeye naklinin gerçekleşmesinden önce bu transferlerin etkilerinin doğru değerlendirilmesi için ülkelere sorumluluklar getirmiştir. Bununla beraber, üye ülkelerin sığınma sistemlerinin bozulmasını önlemek amacıyla “erken uyarı mekanizması” geliştirilmiştir. Dublin sistemi daha önce vurgulandığı üzere bazı eleştiriler ve ortaya çıkan yeni mülteci akımları karşısında baskı altındadır.²¹⁷

Ayrıca, Programla birlikte, ortak sığınma prosedürleri ve tek tip uluslararası korumaya dayanan ortak bir “koruma” ve “dayanışma” alanı kurulması öngörülmüştür. Koruma boyutu ile, 2012’ye kadar ortak bir sığınma ve ikincil koruma statülerinin oluşturulması, Komisyon’un AOSS’nin destekleyici bir enstrümanı olarak EURODAC’ın dönüştürülmesi gibi olasılıkları incelemeye daveti, AOSS’ın uygulanması için EASO’ya²¹⁸, özellikle sığınma konularında üye devletler arasında pratik işbirliğinin geliştirilmesi için önemli bir rol atfedilmiştir. Diğer yandan,

²¹⁶ Ibid., s. 240.

²¹⁷ Hampshire, s. 538.

²¹⁸ Avrupa Sığınma Destek Bürosu, Avrupa Ortak Sığınma Sistemini uygulanması, üye ülkeler arasında sığınma konusunda işbirliğinin artırılması için 2010 yılında 439 numaralı Düzenleme ile resmi Avrupa Birliği Bürosu olarak kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için: <https://www.easo.europa.eu/about-us> (Erişim Tarihi: 13.06.2017).

dayanışma boyutu ise zorunlu bir yük paylaşımı değil; üye devletler arasında daha çok gönüllü bir sorumluluk paylaşımını öngören bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. Stockholm'ün üçüncü boyutu olan dış boyut ise BMMYK ile işbirliği, bölgesel koruma programları ile üçüncü ülkelerin desteklenmesi ve ortak AB yerleşim programının geliştirilmesi öngörülmüştür.²¹⁹

Bununla beraber, Stockholm Programının etkinliği önceki iki çok yıllık programa göre düşük boyutta olmuştur.²²⁰ Bu durumun oluşmasında ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve jeopolitik sorunların etkisi vardır. Ekonomik olarak 2008 itibariyle Birliğin karşı karşıya kaldığı kriz ile ortaya çıkan işsizlik ve eksik istihdam önemli bir rol oynamıştır.²²¹ 2008-2014 yılları arasında, Avrupa çapında yerli ve göçmenler arasındaki işsizlik oranları farkı üç puan iken; İspanya'da göçmenler arasındaki işsizlik oranı yerlilere göre %12 daha fazla olmuştur.²²² Bununla birlikte, devletlerin göçmenlerin entegrasyonuna yönelik harcamalarını ciddi oranlarda düşürmesi; Program ile öngörülen ikinci nesil Schengen Bilgi Sistemi'nin oluşturulması gibi reformların maliyetlerinin beklentilerin üzerinde seyretmesi Program'ın hedeflerine ulaşması önünde engeller yaratmıştır.²²³

Stockholm Programı hedeflerine ulaşamamasının siyasi nedenleri ise, Avrupa Birliği ülkelerinde kamuoyunda göçe ilişkin şüpheli tutumun artması, devletlerin göçe yönelik kontrolü kaybettiği yönündeki algı ile yükselen popülizm olarak değerlendirilebilir. Elizabeth Collet'e göre, gelecekte göçe ilişkin oluşturulacak politikalarda sadece ekonomik temelli endişeler değil aynı zamanda kamuoyunda göçmenlere karşı gelişen bu tutumun ve endişelerinde hesaba katılması gerekmektedir.²²⁴ Öyle ki 2008-9 yılları arasında göçmenlerin bir fırsattan ziyade bir sorun olduğu algısı Avrupa genelinde %50'den %54'e yükselirken, beş büyük Batı

²¹⁹ Kaunert ve Léonard, ss.17-18.

²²⁰ Collet, s.1.

²²¹ Ibid., s.4

²²² Chris Tilly, "The Impact of the Economic Crisis on International Migration: A review", **Work, Employment and Society**, vol:25, s:4, s. 684.

²²³ Collet, s.4.

²²⁴ Ibid., s.4

Avrupa ülkesinde (İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika) bu oranlar %43'ten %50'ye yükselmiştir.²²⁵

Stockholm Programı'nın göreceli olarak başarısız olmasının jeopolitik nedeni ise, yeni olmamakla birlikte Avrupa Birliği'nin güney kara ve deniz sınırlarında düzensiz göç hareketlerinin 2010 itibariyle ciddi oranda artmış olmasıdır.²²⁶ Yoğun düzensiz göç hareketleri ile karşı karşıya olan Yunanistan için, Frontex altında Hızlı Sınır Müdahale Takımları'nın²²⁷ Türkiye-Yunanistan sınırında devreye sokulması bu baskıların azaltılması için AB üye ülkeleri arasındaki dayanışma ve karşılıklı yardımın bir gereği olarak gerçekleştirilmiştir. Bu takımların ayırt edici özelliği ise, diğer Frontex operasyonlarına katılım tamamıyla gönüllülüğe bağlı iken bu takımlara katılımın “zorunlu dayanışma” örneği olmasıdır.²²⁸

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da artan çatışmalar ve özellikle Arap Baharı sonucu ortaya çıkan iç çatışmalar AB üye devletleri arasındaki uyuşmazlıkların artışında katalizör olmuştur. Özellikle İtalya'nın Tunuslu göçmenlere kısa-dönem oturma izni vermesi, iç sınırların yeniden kurulmasına yönelik siyasi tartışmaların başlamasını tetiklemiştir. Bu durum göç politikalarının dış boyutundan ziyade Schengen alanı yönetimine ilişkin iç boyut tartışmalarına yoğunlaşılmasına sebep olmuştur.²²⁹

2.2. GÖÇ VE HAREKETLİLİĞE KÜRESEL YAKLAŞIM

Son yıllarda önemi artan bir siyasi alan olan göçün “dış boyutu”, AB'nin özellikle güney ve doğudaki yakın komşuları olan ülkeler ile işbirliği ilişkilerini geliştirme çabaları olarak tanımlanmaktadır. Göçün dış boyutu, Birliğin iç politika eksikliklerinin telafi edilmesi konusunda önemli bir alan olarak Tampere'ye kadar gitmektedir. 2005 yılından itibaren “Göçe Küresel Yaklaşım” altında işlev görmekte olan göçün dış boyutu 2011 itibariyle “Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım” olarak yeniden başlatılmıştır. GHKY ile Birlik, yeni göç eğilimlerinden kaynaklanan

²²⁵ Tilly, s. 685.

²²⁶ Collet, s.4.

²²⁷ RABIT: Bu ekipler, acil veya olağanüstü göç hareketleri karşısında hızlı bir şekilde sınır koruma desteği sağlamaktadır.

²²⁸ Sarah Léonard, “EU Border Security and Migration into the European Union: Frontex and Securitization through Practices”, **European Security**, vol:19, s:2, 2010, s.245.

²²⁹ Collet, s.5.

sorunların çözülmesi ve bu yeni akımların en iyi şekilde yönetilmesi için siyasi çerçeveyi yeni şartlara göre düzenleme yoluna gitmiştir.²³⁰ Bu bağlamda öncelikle Göçe Küresel Yaklaşım ardından 2011 itibariyle yeniden başlatılan Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım incelenecektir.

GKY, ilk olarak 2005 yılında, düzensiz göç ile mücadele, yasal göçün teşviki, çalışma ve oturma izinlerinin düzenlenmesi ve AB'nin göç yönetiminde üçüncü ülkeler -özellikle Mağrip²³¹ ülkeleri- ile geliştireceği ortaklıklara yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. GKY ile birlikte daha çok itici faktörlere odaklanılmış,²³² bu çerçevede kaynak ülkelerde yoksulluğun ortadan kaldırılması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, insan haklarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Buna göre, Birlik üyesi devletler, göç yönetiminde, üçüncü ülkeler ile tutarlı, gerçekçi ve genişletilmiş ortaklıklar kuracaktır. Böylece göçün temel sebepleri araştırılırken; diğer yandan AB ve üçüncü ülkeler arasında ekonomik ve siyasi kalkınma alanlarında bir bağ oluşturulacaktır.²³³

Bununla beraber GKY özellikle Akdeniz'de düzensiz göçün sürekli artması nedeni ile bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan ilki, politik hedefler ile varılan olumsuz sonuçlar arasındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Üçüncü ülkeler ile ortaklık yoluyla düzensiz göçün kısıtlanmasına yönelik politikalar güçlenirken; Avrupa'ya doğru olan göç azalmamış aksine Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenlerin daha fazla zarar gördüğü veya ölümlerle sonuçlanan süreçler olarak gelişmiştir.²³⁴ Diğer bir eleştiri ise göçmenlerin, bu sürecin önemli bir aktörü olmalarına rağmen, ulusüstü, ulusal ve yerel organların çıkar çatışmaları ilerleyen göç yönetimi süreçlerinin dışında bırakılmalarıdır. Yine bu çıkar çatışmaları evrensel, tutarlı ve gerçekçi politikaların üretilmesine engel olmakta ve düzensiz göçmenlerin bu süreçlerin birer aktörü olarak

²³⁰ European Commission(a), "The Global Approach to Migration and Mobility", 18.11.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN> (Erişim Tarihi: 14.06.2017), s.3.

²³¹ Afrika'nın Mısır dışındaki kuzey ülkelerini kapsamaktadır. Bu ülkeler: Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya'dır.

²³² Yılmaz Elmas, s.39.

²³³ Sönmez, s. 235.

²³⁴ Michael Collyer, "Migrants as Strategic Actors in the European Union's Global Approach to Migration and Mobility", **Global Networks**, vol:12, sayı:4, 2012, s. 506.

değil; genellikle “mağdurları” veya “suçluları” olarak sınıflandırılmasına sebep olmaktadır.²³⁵

Arap Baharının sebep olduğu iç çatışmalar ve savaşlar Avrupa Birliği’nin yeni göç akımları ile karşılaşmasına sebep olmuştur. 2010 yılı sonu ve 2011 itibariyle Tunus ve Libya’da başlayan ilk ayaklanmalar en çok İtalya ve Malta üzerinden, Avrupa’ya bir göç akımının oluşmasına yol açmıştır. Popülist söylemlere göre göç Avrupa’da istihdam, refah ve dayanışma için birer tehdit unsuru olup hatta Avrupa’nın “istilasına” sebep olabilecek bir olgudur.²³⁶ Bu bağlamda, GHKY’nin 2011 yılında tekrar başlatılması Avrupa Birliği’nin Güney Akdeniz’e yönelik siyasi yaklaşımını göç alanı dahil olmak üzere yeniden değerlendirme zorunluluğuna dayanmaktadır.²³⁷

Tablo 2.4: Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım

Yasal Göç ve Hareketlilik	Düzensiz Göç ve İnsan Kaçakçılığı
Göç ve Kalkınma	Uluslararası Koruma ve Sığınma Politikası

Kaynak: Avrupa Komisyonu, Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım belgesi temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, “The Global Approach to Migration and Mobility”, Brüksel, 18.11.2011, <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN> (Erişim Tarihi: 21.06.2017)

Göçe Küresel Yaklaşım ile birlikte AB hem göç menşei ülkeler hem de transit ülkeler ile kapsamlı işbirliği geliştirmeyi hedeflemiştir. Başlangıçta bu işbirliğinin odak noktası coğrafi olarak Akdeniz ve Sahra altı Afrika olarak belirlenmiştir. Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım ile birlikte ise bu coğrafi kapsam genişletilmiş, bununla birlikte Yaklaşım’ın kapsamı geliştirilmiştir. Tablo 2.4’te görüldüğü üzere, Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım, düzensiz göç ve insan kaçakçılığı ile mücadele; göçün kalkınma üzerine olan etkisi; uluslararası koruma ve sığınma ve yasal

²³⁵ Ibid., s. 506.

²³⁶ Tamirace Fakhoury, “Securitising Migration: The European Union in the Context of the Post-2011 Arab Upheavals”, *The International Spectator*, vol: 51, s: 4, 2016, ss. 67, 70.

²³⁷ Sergio Carrera, Leonhard den Hertog ve Joanna Parkin, **EU Migration Policy in the wake of Arab Spring: What Prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?**, MEDPRO Technical Report, No:15, Ağustos 2012, <https://www.ceps.eu/system/files/MEDPRO%20TR%2015%20EU%20Migration%20Policy%20in%20wake%20of%20Arab%20Spring.pdf> (Erişim Tarihi: 27.06.2017), s.1.

göç ve hareketlilik konularından oluşan dört sütunlu yapı ile yeniden başlatılmıştır.²³⁸ Göç ve sığınma konusunda AB'nin tek bir ses olarak hareket etmesi ve ortak politika üretmesi hedeflenmiş olsa da Hampshire'nin deyişiyle uygulamada dış boyut sınırlı ve heterojen yapısını sürdürmektedir.²³⁹

Dış boyutun sınırlı ve heterojen yapısını sürdürmesinde, Avrupa Komisyonu ve Konseyi'nin göçün dış boyutuna ilişkin görüş farklılıkları önemli bir rol oynamaktadır. Ulusal göç politikalarının etkisi altında gelişen Avrupa Konseyi'nin yaklaşımı kısıtlayıcı ve kontrol odaklıdır. Böylece düzensiz göçün önlenmesi, kaçakçılıkla mücadele, sığınma başvuruları kabul edilmeyenlerin üye olmayan üçüncü ülkelere geri kabul anlaşmaları ile geri gönderilmesi gibi konular öncelik alanlarıdır. Avrupa Komisyonu ise önleyici bir yaklaşıma odaklanarak, kaynak sorunların çözümü, insani ve kalkınma yardımlarının yapılması ve mültecilerin bölgelerinde korunması gibi konulara öncelik vermektedir.²⁴⁰

Göç akımlarının ortaya çıkmasında, Kuzey-Güney eşitsizliklerinin önemli bir rol oynadığını savunan Castles, 2004 tarihli "Göç Politikaları Neden Başarısız Olur?" adlı makalesinde açıkça belirttiği gibi, Birlik üyesi devletler, kaynak sorunların çözümü için kalkınma ve insani yardımların sağlanması konusunda isteksizdirler. Üçüncü ülkeler ile 1990'lardan itibaren yapılan yapılan ikili antlaşmalar "insan hakları" maddesini içeriyor olsa da bu göç ve sığınma akımlarını önlemede etkili olmamıştır.²⁴¹ Bununla birlikte, Avrupalı devletlerin kısıtlayıcı göç politikaları, insan kaçakçılığına karlı bir uluslararası iş sağlarken; kısıtlayıcı göç politikalarının geçmişte Alman "geçici işçi" deneyiminde yaşandığı gibi başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmaktadır.²⁴²

GHKY, AB ve üçüncü ülkeler arasında "hareketlilik ortaklıkları" adı verilen birtakım anlaşmalar ile yürütülmektedir. Bu antlaşmalar, geri göndermeler için çeşitli teşvikleri ve vize kolaylaştırmalarının yanısıra sınır yönetiminde işbirliği ve göç

²³⁸ European Commission(a), s.7.

²³⁹ James Hampshire(a), "Speaking with One Voice? The European Union's Global Approach to Migration and Mobility and the Limits Of International Migration Cooperation", **Journal of Ethnic and Migration Studies**, Vol: 42, s: 4, 2016, s. 572.

²⁴⁰ Ibid., 576.

²⁴¹ Stephen Castles, "Why Migration Policies Fail?", **Ethnic and Racial Studies**, vol:28, s:2, Mart 2004, s. 218

²⁴² Ibid., s.4.

kontrollerini içermektedir.²⁴³ Başlangıçta Afrika ve daha sonra AB'nin doğu ve güneydoğu komşu bölgelerini kapsayacak şekilde geliştirilen GHKY'nın uygulanmasında bağlayıcı olmayan hareketlilik ortaklıkları hayati önem arz etmektedir.²⁴⁴ Toplam dokuz ülke²⁴⁵ ile hareket ortaklığı imzalanmıştır. Bununla birlikte Etiyopya ve Nijerya ile Ortak Göç ve Hareketlilik Gündemi imzalanmıştır.

Hareketlilik ortaklıkları ve Ortak Göç ve Hareketlilik Gündemleri kapsamlı bir siyasi diyalogun geliştirilmesi ve hareketlilik üzerine operasyonel işbirliği sağlanmasına yönelik AB ve üçüncü ülkeler arasında oluşturulan siyasi deklarasyonlardır.²⁴⁶ Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım çerçevesindeki bölgesel diyalog süreçleri ile, güneyde Afrika-AB Göç, Hareketlilik ve İş Ortaklığı ve Rabat Süreci; doğuda Prag Süreci; Latin Amerika ile Göç Diyalogu ve Budapeşte Sürecini içeren İpek yolu ülkeleri ile diyaloga öncelik verilmiştir.²⁴⁷

Hareketlilik ortaklıkları AB'nin "ortaklık" konseptinin göç politikalarına uygulanması ile ortaya çıkan bir göç yönetim enstrümanıdır. Başka bir deyişle, ortaklıklar AB'nin dış ilişkilerinde sadece göç yönetiminde değil; Doğu Avrupa ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarında, Avrupa Akdeniz Ortaklığı gibi diğer politikalarında da kullanılmaktadır. Göç yönetiminde yine ikili ortaklıklar ile, kaynak, transit ve hedef ülkelerin her üçünün de kazandığı, sık sık kazan-kazan-kazan yaklaşımları ile anılan ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır. Bununla birlikte Arap Baharının neden olduğu çatışma ve karışıklıkların ardından göç yönetiminde, özellikle AB kurumları tarafından avantajlı bir yaklaşım olarak değerlendirilen hareketlilik ortaklıklarının ağırlığı arttırılmıştır. Bu ortaklıklar ile göç yönetiminde ortak çıkarlar

²⁴³ James Hampshire, "European Migration Governance Since the Lisbon Treaty: Introduction to the Special Issue", **Journal of Ethnic and Migration Studies**, vol:42, s:4, 2016, s.540.

²⁴⁴ Katharina Eisele, "The External Dimension of the EU's Migration Policy Towards a Common EU and Rights-Based Approach to Migration", IS Academy Policy Brief, no:17, 2013, s.4.

²⁴⁵ Bu ülkeler: Moldova Cumhuriyeti, Cape Verde, Gürcistan, Ermenistan, Fas, Azerbaycan, Tunus, Ürdün ve Belarus'tur.

²⁴⁶ European Union, "Mobility Partnership and Common Agendas on Migration and Mobility in the Rabat Process", <https://processus-de-rabat.org/images/RabatProcess/Documents/infographic-mobility-partnerships-rabat-process.pdf> (Erişim Tarihi: 22.06.2017)

²⁴⁷ European Commission- Migration and Home Affairs, "Global Approach to Migration and Mobility", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/global-approach-to-migration_en (Erişim Tarihi: 22.06.2017).

ve sorumluluk paylaşımına odaklanılmıştır. Fakat bu yaklaşım göç yönetiminin kaynak ülkelerin görevi olarak algılanmasına sebep olmaktadır.²⁴⁸

Dikkate değer bir başka konu ise, GHKY göçmenleri ilgi alanının merkezine yerleştirerek göç politikalarını bireylerin ihtiyaç, amaç ve problemlerine uygun olarak geliştirmeyi öngörmüştür. Ayrıca GHKY ile birlikte Komisyon, güvenlik odaklı politikaların aksi yönünde bir yaklaşım geliştirildiğine işaret etmiştir.²⁴⁹ Bununla birlikte, eleştiriler AB'nin kontrol odaklı yaklaşımın aksine bir tutum geliştirmediği yönünde olmuştur. Buna göre AB göçmen ve insan hakları odaklı bir yaklaşım değil, ulusal çıkar odaklı yaklaşımını sürdürmektedir.²⁵⁰

2011 itibariyle, sivil karışıklıktan ayaklanmaya, devrim ve savaş gibi olaylar geliştikçe, AB'nin göç politikaları gündemindeki dışsallaştırma aşamalı olarak gün yüzüne çıkmıştır.²⁵¹ Göçün “dışsallaştırılması” kavramı göçün güvenlikleştirilmesi ile bağlantılı olarak Birliğin göç yönetiminin Birlik dışında gerçekleştirilmesi bağlamında kullanılmaktadır. Başka bir deyişle Birliğin sınırları göç yönetimi bağlamında genişlemektedir. Üçüncü ülkelerin sınır rejimlerinin güçlendirilmesine yönelik yatırımlar ile birlikte, geri kabul anlaşmaları, üçüncü güvenli bölge veya ülke anlayışı da göçün dışsallaştırılması olarak değerlendirilmektedir.²⁵²

Hampshire, AB'nin temel motivasyonu olan düzensiz göçü önleme anlayışının sürdüğünü vurgulamaktadır.²⁵³ Düzensiz göçün minimal düzeye taşınmasını hedefleyen Birlik geri kabul anlaşmaları ile bunu gerçekleştirmeye çalışırken; burada kullandıkları en önemli enstrüman koşulluluk politikasıdır. Lavanex ve Panizzon'a göre, üçüncü ülkeler ile yapılan bu anlaşmalar, hiyerarşik koşullu ortaklıklardır.²⁵⁴ Bu anlaşmalar, göçün dışsallaştırılmasında en önemli faktör haline gelmişlerdir. Geri kabul anlaşmaları devletlere ağır yükümlülükler getirdiği için, AB vize

²⁴⁸ Sandra Lavanex ve Marion Panizzon, “Multilayered Migration Governance: The Partnership Approach in the EU and Beyond”, **Draft Paper prepared for the UNRISD Conference Regional Governance of Migration and Socio-Political Rights: Institutions, Actors and Processes**, 2013, Cenevre, ss. 2-3.

²⁴⁹ Eisele, s.4.

²⁵⁰ Yılmaz- Elmas, s. 211.

²⁵¹ Carrera, den Hertog ve Parkin, s.1

²⁵² Cansu Güleç, “Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları”, **Tesam Akademi Dergisi**, vol:2, sayı:2, 2015, s.91.

²⁵³ Hampshire, s.540.

²⁵⁴ Lavanex ve Panizzon, s. 10.

kolaylaştırması, vize serbestleştirilmesi ve kalkınma yardımları gibi teşviklerde bulunarak üçüncü ülkelerle bu anlaşmaları imzalamaktadır.²⁵⁵

21 ve 22 Haziran 2002 Seville Avrupa Konseyi Sonuçlar Bildirgesi ile, yasadışı göç ile mücadele alanında AB'nin dış ilişkileri kapsamındaki tüm uygun araçların kullanılması tavsiye edilirken; göç akımlarının kök sebeplerinin araştırılması ve bu göç akımlarının temel nedenleri ile mücadele için kapsamlı ve dengeli bir yaklaşımın geliştirilmesi uzun vadeli hedef olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, AB üçüncü ülkeler ile gelecekte yapacağı, işbirliği, ortaklık ve eşdeğer tüm anlaşmaların yapılmasını göç akımlarının ortak yönetimi ve yasadışı göç durumunda zorunlu geri kabule bağlamıştır.²⁵⁶ Başka bir deyişle, geri kabul anlaşmaları imzalanmaması halinde, AB'nin herhangi bir ortaklık kurmayacağı veya anlaşma imzalamayacağı belirtilmiştir.²⁵⁷

Geri kabul anlaşmaları, Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşımın ana enstrümanı olan hareketlilik ortaklıkları ile ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, AB 17²⁵⁸ ülke ile geri kabul anlaşması imzalamıştır. Birliğin üçüncü ülkeler ile imzaladığı diğer ortaklık ve işbirliği anlaşmalarında geri kabule ilişkin maddelere yer verilmektedir. Geri kabulleri bu iki strateji ile yürüten Birlik, Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri ile 2000 yılında 20 yıllık bir dönem için imzalanan Cotonou Anlaşması ile 30 civarı geri kabul hükmü içeren anlaşmayı imzalamıştır.²⁵⁹

²⁵⁵ Melike Akkaraca Köse, **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları**, Derin Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 8, 11.

²⁵⁶ European Council, "Seville European Council 21 and 22 June 2002 Presidency Conclusions", Brüksel, 24 Ekim 2002, <http://www.refworld.org/docid/3f4e45154.html> (Erişim Tarihi: 14.06.2017), s.10.

²⁵⁷ Akkaraca-Köse, s. 11.

²⁵⁸ Bu ülkeler: Çin Halk Cumhuriyeti Hong Kong Özel İdare Bölgesi, Demokratik Sosyalist Sri Lanka Cumhuriyeti, Arnavutluk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Makedonya Cumhuriyeti, Karadağ Cumhuriyeti, Bosna-Hersek, Sırbistan, Moldova Cumhuriyeti, Pakistan İslam Cumhuriyeti, Gürcistan, Cape Verde (Yeşil Burun) Cumhuriyeti, Ermenistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti.

²⁵⁹ Yılmaz-Elmas, 235-237.

2.3. AVRUPA GÖÇ GÜNDEMİ VE SURİYE MÜLTECİ KRİZİ

2015 yılında Akdeniz’de yaşanan can kayıplarının zirveye ulaşması Avrupa Birliği’nin bu konuda ortak harekete geçme ihtiyacını bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak Acil Eylem Planı oluşturulmuştur. 10 maddelik Plan; Akdeniz’de yürütülen ortak operasyonların güçlendirilmesi; kaçakçılıkla sistematik mücadelenin geliştirilmesi; Europol, Frontex, Easo ve Eurojust gibi kurumlar düzenli toplantılar ve yakın çalışmalar ile gelişmeleri takip etmesi; Easo’nun İtalya ve Yunanistan’da sığınma başvurularının ortak yürütülmesi için takımlar görevlendirmesi; üye ülkeler tüm göçmenlerin parmak izini sağlaması; acil yeniden yerleştirme seçenekleri belirlenmesi; korumaya ihtiyaç duyan kişilerin yeniden yerleştirilmesi için AB çapında gönüllü pilot projeler oluşturulması; yeni geri gönderme programlarının oluşturulması; Libya’yı çevreleyen ülkeler ile anlaşmaların ve Nijer’e yönelik girişimlerin artırılması ve göç akımları ile ilgili bilgi toplamak üzere üçüncü ülkelere irtibat görevlilerinin gönderilmesi ve AB delagasyonlarının rolünün güçlendirmesi gibi maddeler içermektedir.²⁶⁰ Bunu takip eden süreçte oluşturulan Avrupa Göç Gündemi, 2015 yılı Mayıs ayı itibariyle, AB göçün dış boyutunun yönetiminde benimsenen yeni bir politika olarak karşımıza çıkmıştır.

2.3.1 Avrupa Göç Gündeminde Öncelikli Alanlar

Göçün ülkelerin tek başına yönetebileceği bir alan olmadığı vurgulandığı Avrupa Göç Gündemi, 2015 yılında Komisyon tarafından sunulduktan sonra, Birlik, mülteci krizine yönelik acil önlemleri içeren, güçlü bir sınır kontrolü sağlayan, adil prosedürler ve sürdürülebilir bir sistem için gereken yapı taşlarını oluşturmaya başlamıştır.²⁶¹ Acil eylem alanlarının başında, başta Akdeniz üzerinden deniz yolu ile hayatlarını tehlikeye atarak Avrupa’ya gelmeye çalışanların hayatlarının kurtarılmasına yer verilmiştir. Ayrıca, Europol ve Frontex’in yardımı ile insan

²⁶⁰ European Commission(b), “Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration”, Press Release, 20 Nisan 2015, Lüksemburg, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

²⁶¹ European Union, “A European Agenda on Migration: State of Play”, **FactSheets**, Mart 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_eam_state_of_play_en.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2017), s. 1.

kaçakçılığı yapan şebekeler ile mücadele edilmesi ve bu doğrultuda Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının etkin bir şekilde kullanılması da hedefler arasındadır. Sığınmacıların yeniden yerleştirilmesi ve uluslararası korumaya muhtaç insanlara yardım edilmesi acil eylem gerektiren alanlar olarak belirlenmiştir.²⁶²

Bunun yanı sıra göç yönetiminin en iyi şekilde yapılması için, Avrupa Göç Gündemi ile dört sütun altında çalışmalar yapılması öngörülmüştür. Tablo 2.5'te görüldüğü üzere, düzensiz göçün kök sebeplerine atıfta bulunularak, düzensiz göçe neden olan ekonomik, siyasi ve iklim değişikliği gibi kaynak sorunların çözülmesine ve insan kaçaklığı ile mücadeleye dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte, kaynak ve transit ülkeler ile işbirliğinin önemi üzerinde durulan Gündem'de ilk sütun altında etkin geri gönderme mekanizmasının oluşturulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.²⁶³

Tablo 2.5: Avrupa Göç Gündemi'nin Dört Sütunlu Yapısı

Düzensiz Göçün Kök Sebeplerini Azaltmak
Sınır Yönetimi- Yaşamları Kurtarma ve Dış Sınırlar Güvenliği
Avrupa'nın Koruma Yükümlülüğü: Güçlü Bir Ortak Sığınma Politikası
Yasal Göç İçin Yeni Bir Politika

Kaynak: Avrupa Komisyonu Avrupa Göç Gündemi belgesi temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, "A European Agenda on Migration", Brüksel, 13.5.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (Erişim Tarihi:21.06.2017).

İkinci sütun olan sınır yönetimi; Frontex'in rol ve kapasitesinin yükseltilmesi, Birlik çapında standart bir sınır yönetimi, sınır güvenlik hizmetlerinde AB koordinasyonunun güçlendirilmesi, Akıllı Sınırlar²⁶⁴ tasarısının revizyonu, üçüncü

²⁶² European Commission(c), "A European Agenda on Migration", Brüksel, 13.05. 2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2017), ss.1-4.

²⁶³ European Commission(c), s. 7.

²⁶⁴ Akıllı Sınırlar Paketi 2003 yılında Komisyon tarafından önerilmiştir. Son olarak 6 Nisan 2016 tarihinde revize edilmiştir. Schengen üyesi devletlerin dış sınır yönetimini geliştirmeyi hedefleyen Akıllı Sınırlar ile düzensiz göç ile mücadele; vize aşımalarına ilişkin bilgi sağlama ve daha önceden sınır geçişlerinde incelenen üçüncü ülke vatandaşlarının geçişlerini kolaylaştırma amaçlanmıştır. Daha güçlü ve daha akıllı sınır kontrolleri öngören Giriş/Çıkış Sistemi ile güçlendirilmiştir. Bu

ülkelerin sınırlarının yönetiminde kapasitelerinin artırılması gibi eylemleri içermektedir.²⁶⁵ Üçüncü sütunda ise; tutarlı bir Ortak Sığınma Sisteminin geliştirilmesi; 2016 yılında Dublin sisteminin revizyonu; ulusal Dublin birimleri ağının kurulması; parmak izi ve tanımlama sistemlerinin geliştirilmesi gibi hedefler belirlenmiştir.²⁶⁶

Son sütunda ise, Mavi Kart²⁶⁷ sisteminin revizyonu ve modernizasyonu; ekonomik göçe ilişkin diyalog platformunun oluşturulması, göç ve kalkınma politikaları arasındaki bağlantının daha fazla güçlendirilmesi; entegrasyon politikaları için finansmanın tekrar öncelikli alanlara geçirilmesi ve göçmenlerin daha ucuz, hızlı ve güvenli para transferlerini yapabilmelerinin sağlanması gibi hedefler belirlenmiştir.²⁶⁸

Avrupa Göç Gündemi ile orta ve uzun vadede hedeflenen ortak sığınma politikaları oluşturma çabalarına rağmen üye devletlerin sığınma politikaları, karar verme süreçleri ve giriş koşulları değişkenlik göstermektedir. AB'nin sığınma konusunda var olan Nitelikler, Prosedür ve Giriş koşulları Yönergeleri bazı ülkelerde sığınma standartlarını yükseltmiştir. Bununla birlikte, AB'nin göç rejiminin en gelişmiş boyutu düzensiz göç ve sığınma arayanlardan oluşan iç içe geçmiş "karma akımlar" ile mücadeleden oluşmaktadır. Bu mücadelede, sınırlarda yasadışı yollar kullanarak Birlik topraklarına girişlerin önlenmesi hedefi önemli bir yer tutmaktadır. 2005-16 arası dönem AB Dış Sınır Bürosu olan Frontex, kara ve deniz sınırları boyunca ortak operasyonlar yürüterek, üye ülkelerin dış sınır kontrollerini düzenlemiştir.²⁶⁹

şekilde Schengen alanında AB vatandaşı olmayan, vizeye tabi, vizeden muaf olan yolcuların bilgileri, üye ülkelerin yetkili otoritelerini tarafından kullanılmak üzere sisteme kaydedilmektedir.

²⁶⁵ European Commission(c), s. 10.

²⁶⁶ Ibid., s. 11.

²⁶⁷ Mavi Kart programı, AB dışındaki ülkelerde bulunan yüksek eğitimli ve nitelikli kişilerin AB'ne talebe dayalı göç ve çalışma iznini düzenleyen programdır. 2009 yılı Mayıs ayında Mavi Kart Yönergesi, Aralık ayı 2011 yılında ise tek izin yönergesi kabul edilerek Mavi Kart programı oluşturulmuştur.

²⁶⁸ European Commission(c), s. 17.

²⁶⁹ Hampshire, s. 539.

Ortak yasal göç mevzuatının geliştirilmesi Avrupa Göç Gündeminin orta ve uzun vadede ulaşmak istediği diğer bir hedeftir. Fakat sığınma ve düzensiz göç ile mücadeleye ilişkin eylemlerin aksine, ekonomik göç ve aile göçleri gibi alanları içeren yasal göç mevzuatı ve göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin politikalar AB’de göreceli olarak çok gelişmemiş, yönergeler ile düzenlenmeye gidilmiştir. Kabul kararları hala ulusal yetki alanında tanımlanmış olup; değişime dair halihazırda bir görüş mevcut değildir.²⁷⁰

Bu tutumun gelişmesinin sebebinin üye devletlerin “daimî karşıtlığı ve şüpheciligi” olduğunu belirten Faure, Gavas ve Knoll, üçüncü ülke vatandaşlarına giriş, oturma ve çalışma alanlarında farklı politikalar uygulandığı için mevcut Avrupa yasal göç sisteminin hiyerarşik, farklılaşmış ve belirsiz olduğundan bahseder.²⁷¹ Yüksek nitelikli işçilere yönelik Mavi Kart gibi bir dizi yönerge etkileyici olsa bile, bu düzenlemeler genellikle devletlerin ne kadar işçi kabul edeceği konularına değinmemiş; bunun yerine daha önce kabul edilenler için ortak prosedür ve haklar tanımlanmıştır. Benzer şekilde aile birleşmelerine yönelik aile göç politikaları üye devletler üzerinde çok etkili olmayıp, yüksek oranda itirazlarla karşılaşmaktadır.²⁷²

2.3.2 AB Göç Ortaklığı Çerçevesi

Yoğun dış göç hareketleri hem Avrupa Birliği hem de ortak ülkeler için “yeni olağan” bir durum olarak tanımlanmaktadır. Birliğin iç ve dış politikalarının güçlenmesi ve sinerjilerinin en üst düzeye çıkarılabilmesi için daha fazla eşgüdümlü, sistematik ve yapısal bir yaklaşım gerekmektedir.²⁷³ Bu bağlamda AB 2016 yılı Haziran ayında, AB dış politikası ile tam entegre olacak şekilde “Göç Ortaklığı Çerçevesi”ni uygulamaya koymuştur. Bu Ortaklık Avrupa Birliği Küresel Stratejisi’nin²⁷⁴ anahtar unsuru olarak tanımlanmaktadır. Bu yeni yaklaşım ile birlikte

²⁷⁰ Ibid., s. 540.

²⁷¹ Faure, Gavas ve Knoll, s. 10.

²⁷² Hampshire, s. 540.

²⁷³ European Commission(d), “On Establishing a New Partnership with Third Countries under the European Agenda on Migration”, Strasbourg 7.06.2016, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM\(2016\)0385_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM(2016)0385_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 15.06.2017), s.5.

²⁷⁴ Avrupa Birliği Güvenlik ve Dış Politika Küresel Stratejisi, 2016 yılı Temmuz ayında açıklanmıştır. Strateji ile yasadışı göç, terörizm, enerji güvenliği, şiddet içeren aşırılık ve karma savaş ile

AB üye devletleri, AB kurumları ve üçüncü ülkeler tekrar değerlendirilerek, göç akımlarının yönetiminin en iyi şekilde yapılması hedeflenmektedir. Sonuç odaklı bu yaklaşım ile birlikte AB'nin tüm araç ve kaynaklarının, göç ve mülteci akımlarının en iyi şekilde yönetilmesi için kullanılması kararlaştırılmıştır.²⁷⁵

Göçe ilişkin üçüncü ülkeler ile oluşturulacak olan Ortaklık Çerçevesi, Avrupa Göç Gündemi altında, düzensiz göç ve kök sebeplere ilişkin sorunların üçüncü ülkeler ile işbirliğini içeren kapsamlı bir yaklaşımla ele alınması için başlatılmıştır.²⁷⁶ Göçe ilişkin Ortaklık Çerçevesi özelleştirilmiş sözleşmeler ile yapılacaktır. Buna göre, ister kaynak ülke veya transit ülke ister yerinden edilmiş kişilere ev sahipliği yapan ülke olsun, anlaşmalar her ülkenin durumuna ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilecektir. Yapılacak olan göç ortaklıklarının başlıca hedefi, AB'ye olan düzensiz göçü önlemektir.²⁷⁷

Bu bağlamda kısa vadede bu sözleşmeler ile hedeflenenler, (a) Akdeniz'de yaşamları kurtarmak, (b) kaynak ve transit ülkelere geri gönderme oranlarını arttırmak, (c) göçmen ve mültecileri kaynak ülkelere yakın tutmak ve tehlikeli yolculuklara çıkmalarını engellemektir. Uzun dönem hedefleri ise, düzensiz göç akımları ve zorla yerinden edilmelerin kök nedenlerine odaklanmak, bu nedenlerin ortadan kaldırılması için ev sahibi ülkelerde kapasite gelişimi ve uygun kurumlar oluşturulmasını sağlamak olarak tanımlanmıştır.²⁷⁸

Göçe ilişkin Ortaklık Çerçevesi Nijer, Nijerya, Senegal, Mali ve Etiyopya'yı işbirliği için öncelikli ülkeler olarak belirlemiştir. 3 Mart 2017 tarihli Malta

mücadelenin daha etkin olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıntılı bilgi için: <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union> (Erişim Tarihi: 15.06.2017)

²⁷⁵ European Commission, "Migration Partnership Framework: A New Approach to Better Manage Migration", **Factsheet**, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/factsheet_ec_format_migration_partnership_framework_update_2.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2017), s.1.

²⁷⁶ European Commission, "Partnership Framework on Migration: Commission Reports on Results and Lessons Learnt One Year on", Press Release, Strasbourg, 13 Haziran 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1595_en.htm (Erişim Tarihi: 15.06.2017), s.2.

²⁷⁷ Matthias M. Mayer ve Mehrdad Mehregani, "Improving the Responses to the Migration and the Refugee Crisis in Europe", **Vision Europe Summit**, Calouste Gulbenkian Foundation, Lisbon, 21 – 22 Kasım 2016, s.39.

²⁷⁸ European Commission(d), ss. 6,16.

Deklarasyonu ile Orta Akdeniz rotası üzerinde yaşanan can kayıplarına dikkat çekilmiştir.²⁷⁹ Bu bağlamda Ortaklık Çerçevesi'nin başlangıcından bir yıl sonra, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Dördüncü İlerleme Raporu'na göre, öncelikli ülkeler ile işbirliği anlamında yeni bir aşamaya geçilmiştir. Libya ile işbirliği çalışmaları derinleştirilmiştir. İnsan kaçakçılığı ve gümrük kaçakçılığı gibi alanlarda ilerleme kaydedilmiş bununla birlikte geri gönderme ve geri kabuller hala memnun edici bir boyuta ulaşmamıştır.²⁸⁰

2.3.3 AB'nin Suriye Mülteci Krizine Yaklaşımı ve Avrupa Göç Gündemi Çerçevesinde Alman Önlemler

Avrupa Göç Gündemi altında, AB Komisyonu tarafından ilki Gündem'in oluşturulmasından iki hafta sonra Mayıs 2015'te, ikincisi Eylül 2015'te olmak üzere iki uygulama paketi oluşturulmuştur. Akdeniz'de karşı karşıya olunan acil duruma yönelik olarak ilk uygulama paketi altında altı somut önlem geliştirilmiştir. Bunlardan ilki İtalya ve Yunanistan'a yardım etmek amacıyla acil bir "yeniden yerleştirme"²⁸¹ (relocation) mekanizmasının oluşturulmasıdır.²⁸² İkinci olarak, uluslararası korumaya ihtiyacı olan üçüncü ülke vatandaşlarının AB ülkelerine "yerleştirilmesi" öngörülmüştür.²⁸³

"Yerleştirme" (resettlement), mülteciler veya yerinden edilmiş kişilerin genellikle üçüncü bir ülke olan başka bir coğrafi alandan AB ülkelerine yeniden yerleştirilmesi ve entegrasyonu anlamına gelmektedir. Bu terim, genellikle

²⁷⁹ European Council, "Malta Declaration by the Members of the European Council: Adressing the Central Mediterrean Role", <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/03-malta-declaration/> (Erişim Tarihi: 22.06.2017)

²⁸⁰ European Commission, "Fourth Progress Report on the Partnership Framework with third countries under the European Agenda on Migration", Strasbourg, 13 Haziran 2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/4th_progress_report_partnership_framework_with_third_countries_under_european_agenda_on_migration.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2017), s.2.

²⁸¹ Hatırlanacağı üzere Lahey Programı ile ilk olarak düzenlenen yeniden yerleştirme programı AB üye ülkeleri arasında dayanışma ve yük paylaşımı ilkelerinin gereği olarak, yoğun göç akımları ile karşı karşıya olan Birlik üyesi devletlerde uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin diğer üye ülkelere transferini öngörmektedir.

²⁸² EU Council Decision, s. 152.

²⁸³ European Commission(e), "Commission Recommendation of 8.6.2015 on a European Resettlement Scheme", Brüksel, 8.6.2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/recommendation_on_a_european_resettlement_scheme_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s. 3

yerleştirilecek olan mültecilerin seçimi ile başlayan ve AB ülkesine yerleştirmeleri ile son bulan süreci tanımlamak için kullanılmaktadır. Mülteciler açısından sığınmaya zorlandıkları üçüncü bir ülkeden, sığınma hakkı, diğer bir deyişle uzun vadeli ikamet ve nihayetinde mültecilik hakkı elde edebilecekleri bir AB ülkesine kabul edilmeleri anlamına gelmektedir.²⁸⁴ AB içerisinde gerçekleşen yeniden yerleştirme (relocation) çerçevesinde ise uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin bir AB ülkesinden diğerine transferi söz konusudur.²⁸⁵

2015 yılı Haziran ayında sunulan Avrupa Komisyonu Yerleştirme Planında, uluslararası korumaya ihtiyacı olan 20.000 kişinin Avrupa çapında gönüllü dağıtım ile üçüncü ülkelerden AB ülkelerine yerleştirilmesi (resettlement), bu yerleştirmelerin iki yıllık süre zarfı içerisinde gerçekleştirilmesi önerilmiştir. Ayrıca yerleştirmeler için Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Afrika Boynuzu²⁸⁶ ülkelerine öncelik verilmesi önerilmiştir.²⁸⁷ Bununla birlikte 22 Temmuz 2015'te kabul edilen öneri ile tüm AB üye ülkelerinin yanında Norveç, İsviçre, Lihtenştayn ve İzlanda'da yerleştirme programına dahil olmuştur.²⁸⁸ Nihai olarak, yerleştirme programı çerçevesinde üçüncü ülkelerden AB ülkeleri ve diğer Avrupa ülkelerine her ülke için belirlenen özel sayısal hedefler ile toplam 22,500 kişinin yerleştirilmesine karar verilmiştir.²⁸⁹ Bununla birlikte, Komisyon'un Mayıs 2015'teki önerisine dayalı olarak 14 Eylül 2015 tarihinde alınan Konsey kararı ile ilk uygulama paketi altında İtalya'dan 24,000, Yunanistan'dan ise 16,000 kişinin AB içerisinde yeniden yerleştirilmesi (relocation) kabul edilmiştir.

²⁸⁴Perruchoud ve Redpath-Cross, s. 84.

²⁸⁵ European Commission, "European Solidarity: A Refugee Relocation System", **Factsheet**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_solidarity_a_refugee_relocation_system_en.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2017), s.1.

²⁸⁶ Afrika'nın doğusunda yer alan, Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali'nin yer aldığı coğrafi bölge. Bu bölge dar anlamda Cibuti, Eritre ve Etiyopya ülkelerini tanımlamakta kullanıldığı gibi; daha geniş bağlamda Kenya, Sudan, Güney Sudan ve Uganda'yı alarak da tanımlanmaktadır.

²⁸⁷ European Commission(e), s. 4.

²⁸⁸ European Council, "Conclusions of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on resettling through multilateral and national schemes 20 000 persons in clear need of international protection", Brüksel, 22 Temmuz 2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11130-2015-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), ss. 5,6.

²⁸⁹European Commission, "The EU and the Refugee Crisis", Haziran 2016, <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/> (Erişim Tarihi: 18.06.2017), s. 3.

Buna göre 15 Eylül 2015 tarihinde başlayacak olan yeniden yerleştirmelerin 17 Eylül 2017'ye kadar tamamlanması öngörülmüştür.²⁹⁰

Mayıs 2015'te önerilen ilk paket çerçevesinde öngörülen üçüncü önlem ise göçmen kaçakçılığına yönelik 2015-20 yıllarını kapsayan yeni bir Eylem Planı oluşturulmasıdır. Eylem Planı, polis ve yargısal işbirliğinin geliştirilmesi; bilgi toplama ve paylaşımının geliştirilmesi; korunmasız göçmenlerin Avrupa'ya ulaşma rotalarının tehlikelerinin basın yayın ve sosyal medyayı da içeren yollarla duyurulmasıdır.²⁹¹ Bu bağlamda, geri gönderme sisteminin etkinliğini artırılması, üçüncü ülkeler ile ikili ve bölgesel anlaşmalar ile işbirliklerinin sağlanması gibi eylemler öngörülmüştür. İlk uygulama paketinin dördüncü önlem ayağını, parmak izi sisteminin tüm üye ülkeler tarafından etkin ve tutarlı bir şekilde kullanılmasını öngören temel prensiplerin belirlenmesi oluşturmaktadır. Mavi Kart Yönergesi ve işgücü göçünün geleceğine yönelik kamusal danışmaya²⁹² açılması paketin beşinci ayağını oluşturmaktadır. Son olarak ise, Triton²⁹³ için yeni operasyon planlarının yapılması öngörülmüştür.²⁹⁴

Komisyon tarafından, 9 Eylül 2015 tarihinde hazırlanan ikinci uygulama paketi ile ilk olarak, İtalya, Yunanistan ve Macaristan'dan 120,000 kişinin Avrupa içinde yeniden yerleştirilmesi önerilmiştir. Bununla birlikte Macaristan kendini sınır üye ülke olarak tanımlamadığını gibi acil yeniden yerleştirme planından faydalanmakta istememiştir. Macaristan'ın bu tutumu karşısında Komisyonun önerisinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunun üzerine, Konsey 22 Eylül 2015 tarihinde ikinci bir

²⁹⁰ EU Council Decision, s. 152.

²⁹¹ Çeşitli basın yayın organları ile bu yolculukların tehlikelerinin potansiyel göçmenler tarafından bilinmesi, göçmenler üzerinde caydırıcı bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde geri gönderme mekanizmasının etkinliğinin artırılması göçmenler için bu yolculuklara çıkmayı daha az çekici hale getireceği düşünülmektedir.

²⁹² Kamusal danışma ile işverenler, STK'lar ve çalışma örgütlerinin fikirlerin alınması hedeflenmiştir. 2016 yılı Haziran ayında revize edilen sistem ile daha esnek ve kolay giriş şartları sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıntılı bilgi için:

²⁹³ 1 Kasım 2014 itibarıyla, İtalya kara sularında sınır kontrolleri, denetim ve arama-kurtarma faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla Frontex tarafından başlatılmıştır. Toplam 26 AB üyesi ülke, teçhizat yardımı veya sınır muhafızları görevlendirerek Triton Ortak Operasyonuna katılmıştır.

²⁹⁴ European Commission, "EU Action Plan Against Migrant Smuggling (2015-2020)", Brüksel, 27.5.2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0285&from=EN> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), ss. 2,4,6-8.

karar almıştır. Nitelikli oy çoğunluğu ile kabul edilen karar, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Romanya ve Macaristan tarafından veto edilmiştir. Finlandiya ise çekimser oy kullanmıştır. Karar ile 22 Eylül 2015 tarihinde gelecek iki yıl içerisinde uluslararası korumaya ihtiyacı olan 120,000 kişinin Yunanistan ve İtalya'dan diğer üye ülkelere yerleştirileceği geçici ve özel bir mekanizma oluşturulmuştur.²⁹⁵

İkinci uygulama paketi ile geri göndermeye ilişkin bir eylem planı ve geri gönderme rehberi oluşturulmuştur. Daha etkili bir mekanizmanın oluşturulması hedefi, aktif bir geri gönderme mekanizmasının düzensiz göçmenler üzerinde etkili bir caydırıcı etki yaratacağı inancından kaynaklanmaktadır. Buna göre ekonomik düzensiz göçmenler geri gönderme mekanizması çalışmadığı için, Avrupa'ya ulaştıklarında kalma şanslarının yüksek olduğunu düşünmektedirler.²⁹⁶ İkinci uygulama paketi ile aynı zamanda güvenli kaynak ülke listesi oluşturulmuştur. Güvenli kaynak ülke, Uluslararası hukuk ve AB hukukuna göre çatışmaların, insan hakları ihlallerinin, şiddet tehdidinin olmadığı demokratik ülkeler olarak tanımlanmıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu ülkelerden²⁹⁷ yapılacak olan sığınma başvurularının hızlı bir şekilde incelenmesi ve sonuçlandırılması öngörülmüştür.²⁹⁸

İkinci uygulama paketi ile öngörülen diğer alanlar mülteci destek önlemlerine ilişkin kamusal kurallar bildirisi ile sığınmacıların, bürokratik engellere takılmadan, hızlı ve kolay bir şekilde acil ihtiyaçlarına, konaklamaya ve hizmetlere ulaşması hedeflenmiştir. Diğer yandan, Afrika Güven Fonu ile, düzensiz göçe neden olan kök sebeplerin ortadan kaldırılması ve istikrarın geliştirilmesi için Afrika'ya 1,8 milyar € tahsis edilmiştir. Birlik, Suriye gibi ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin yoğun

²⁹⁵ European Parliament, "Legislation on Emergency Relocation of Asylum-seekers in the EU", Briefing, Ekim 2015, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569018/EPRS_BRI%282015%29569018_EN.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2017), s.4.

²⁹⁶ European Commission, "Towards an Effective Return Policy", **Factsheet**, 9.9.2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/effective_return_policy_en.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2017), s.1.

²⁹⁷ Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova, Karadağ, Sırbistan.

²⁹⁸ European Commission, "An EU 'Safe Countries of Origin' List", **Brochure**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_safe_countries_of_origin_en.pdf (Erişim Tarihi: 30.06.2017).

olduğu bölgelere ve Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi yüksek oranda mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere finansal destek sağlamaktadır.²⁹⁹

İkinci uygulama paketi ile ilk uygulama paketine paralel olarak, insan kaçakçılığı ile mücadele krizin dış boyutunda öncelikli alan olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda üçüncü ülkeler ile yapılan işbirliği ve yürütülen diyaloglara vurgu yapılmıştır.³⁰⁰ İkinci uygulama paketi ile ele alınan dış boyut mülteci krizinin çözümünde anahtar bir role sahiptir. AB, çatışmaların olduğu ve mülteci akımlarına neden olan bölgelerde diplomatik girişimler başlatarak siyasi çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda en çok Suriyeli mültecinin bulunduğu Türkiye AB'ne yönelen mülteci akımların yönetiminde önemli bir kontrol aktörü olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın son bölümünde detaylı olarak açıklanacağı üzere, Türkiye-AB uzlaşısı bir yandan AB'ne istenmeyen akımlarının durdurulması açısından hayati önem arz ederken diğer yandan AB'nin kontrol odaklı yaklaşımının Göç Gündemi ile sürdürüldüğünü göstermektedir.³⁰¹

Bu belirlenen acil önlemlerden hareketle güncel veriler ve gelişmeler ışığında gelinen noktanın tespit edilmesi yerinde olacaktır. Avrupa Komisyonu 13 Haziran yerleştirme ve yeniden yerleştirme ilerleme raporuna göre gelinen noktada yerleştirme alanında gerçekleşen ilerlemelere bakıldığında, Şekil 2.1'de görüldüğü üzere, Avrupa çapında 22,504³⁰² kişi başarılı bir şekilde yerleştirilmiştir.³⁰³ Bununla birlikte, 25 Temmuz 2015 tarihinde belirli sayısal hedefler belirlemekle birlikte, Bulgaristan,

²⁹⁹ European Commission(f), “Refugee Crisis: European Commission Take Decisive Action”, Strasbourg, 9 Eylül 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5596_en.htm (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s.2.

³⁰⁰ Ibid., s.2

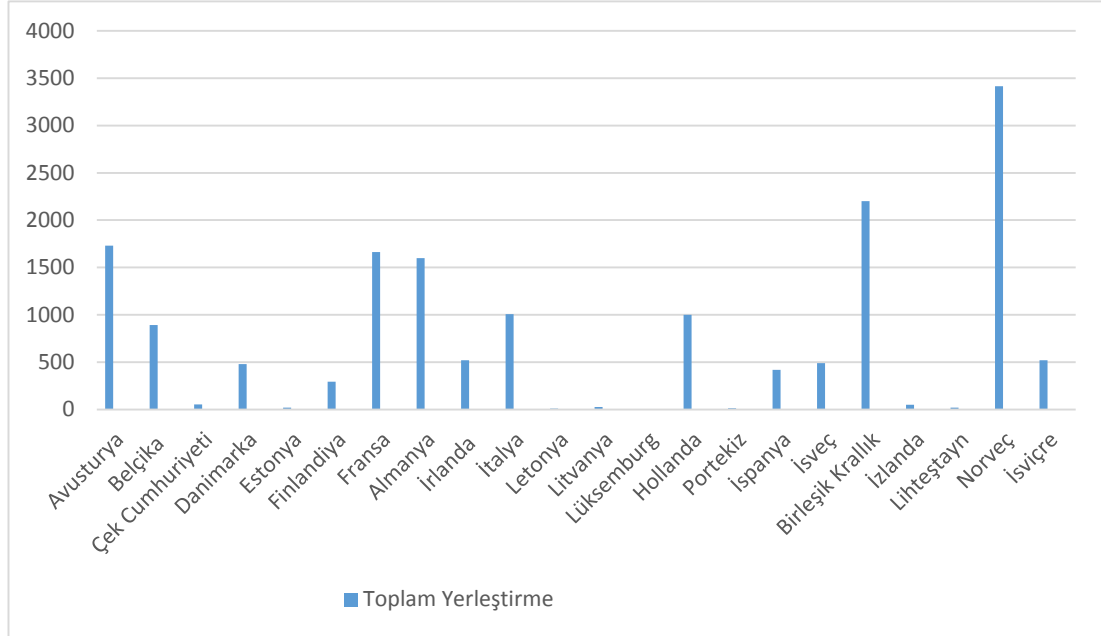
³⁰¹ Yılmaz Elmas., 280.

³⁰² Bu sayılara, 18 Mart 2016 tarihli Türkiye ile varılan uzlaşısı neticesinde yapılan transferler dahildir. Uzlaşısı, Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için AB ülkelerine Türkiye'den bir Suriyeli yerleştirilmesini öngörmektedir. Bu konu çalışmanın son bölümde detaylıca açıklanacaktır.

³⁰³ European Commission(g), “Relocation and Resettlement 13 June 2017”, **Factsheet**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_factsheet_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2017), s.1

Yunanistan, Kıbrıs, Hırvatistan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya henüz bir yerleştirme gerçekleştirmemiştir.³⁰⁴

Şekil 2.1: Yerleştirme Programı ile Yerleştirilenlerin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: Avrupa Komisyonu Yerleştirme ve Yeniden Yerleştirme 13. İlerleme Bilgi Formu temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, "Relocation and Resettlement 13 June 2017", Factsheet, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_factsheet_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2017), s.1

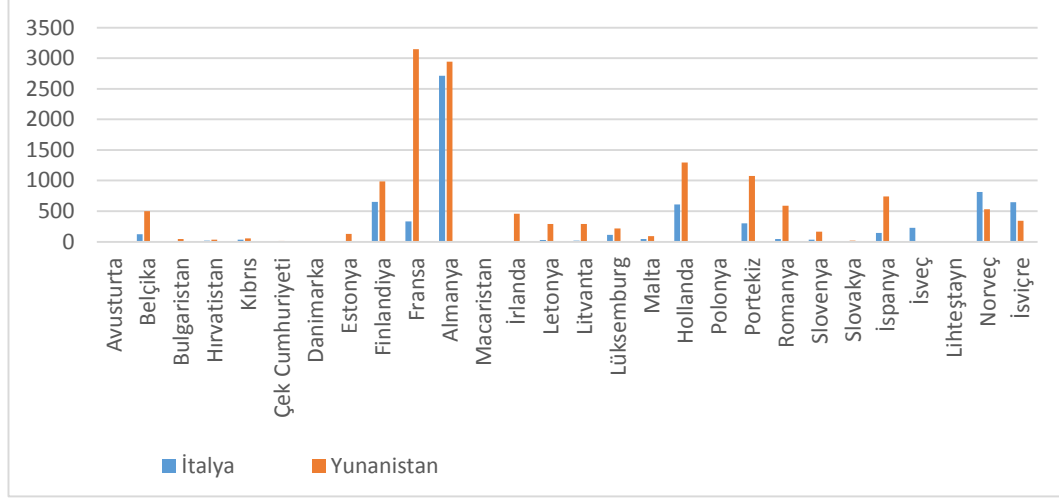
Yeniden yerleştirme Avrupa Birliği'nin göç hareketlerinin yoğun olduğu üye ülkelerin yükünün paylaşımı öngörmekte ve bu açıdan Birlik üye ülkelerinin arasındaki dayanışma ruhuna atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Göç Gündemi altında iki uygulama paketi ile 2017 yılı Eylül ayına kadar İtalya ve Yunanistan'da bulunan toplam 160.000 sığınmacının diğer üye ülkelere yeniden yerleştirilmesi öngörülmüştür. Buna karşın, Şekil 2.2'de görüldüğü üzere, 9 Haziran 2017 itibariyle İtalya'daki sığınmacıların sadece 6896'sı Yunanistan'daki sığınmacıların ise 13,973'nün transferi gerçekleşmiştir.³⁰⁵ Bu bağlamda yeniden

³⁰⁴ European Commission, "Thirteen Report on Relocation and Resettlement", Strasbourg, 13.06.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_thirteenth_report_on_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 29.06.2017), s. 8.

³⁰⁵ European Commission(g)., s. 1.

yerleştirme açısından sayısal hedefe ulaşamamakla beraber transferlerin beklenenin çok altında gerçekleştiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Şekil 2.2: Avrupa’da Yeniden Yerleştirme

Kaynak: Avrupa Komisyonu Yerleştirme ve Yeniden Yerleştirme 13. İlerleme Bilgi Formu temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, “Relocation and Resettlement 13 June 2017”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_factsheet_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2017), s.1

İtalya ve Yunanistan’da bekleyen binlerce başvuru bulunmasına³⁰⁶ karşın Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti yeniden yerleştirme programına katılmamakta diretmektedir. 2017 Eylül ayında tamamlanması gereken, 2 yıllık program ile öngörülen sayısal hedefe yaklaşılmamasıyla birlikte Avrupa Komisyonu, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan gibi yeniden yerleştirme süreçlerinde hiçbir sorumluluk almayan devletlere yaptırım uygulama konusunda ikazda bulunmaktadır. Diğer yandan, Polonya yeniden yerleştirme sistemi ile öngörülen yerleştirmelerin yapılmasının yeni mülteci akımlarını tetikleyeceğini ileri sürmektedir.³⁰⁷

Komisyon Birlik içerisinde mülteci krizinin yönetiminde dayanışmayı arttırmaya yönelik olarak Dublin Sistemi’nde bazı reformlar önermiştir. 2016 yılı Mayıs ayında yapılan Dublin Sistemi reform önerisi, mevcut Dublin Sistemi’nin bu

³⁰⁶ Sergio Carrera vd., **The European Border and Coast Guard: Addressing Migration and Asylum Challenges in the Mediterranean?**, Report of a CEPS Task Force, CEPS, Brüksel, 2017, s. 5.

³⁰⁷ Nikolaj Nielsen ve Eszter Zalan, “Czech Republic, Poland and Hungary Face EU Sanctions on Migrants”, Euobserver, 13 Haziran 2017, Brüksel, <https://euobserver.com/migration/138216> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

beklenmeyen akımlar karşısında sürdürülemez olduğu belirtilmiş ve üye devletlerden birinin baskı altında olduğuna karar verildiğinde adalet mekanizması³⁰⁸ ile bu mülteci ve sığınmacıların Birlik üyesi diğer ülkelere yerleştirilmesi önerilmiştir.³⁰⁹ Bu konuda Komisyon üye devletlerin nüfus yoğunluğu ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'larına göre düzenlenecek "düzeltici dayanışma mekanizması" ve devletler sığınmacıları kabul etmedikleri takdirde, her bir sığınmacı için reddeden devletin 250,000 € (12 ay için) ödeyeceği ceza sistemi olan "finansal dayanışma sistemi" kurulmasını önermiştir.³¹⁰

Bununla birlikte Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan güvenlik, ulusal kimlik ve egemenlik endişeleri gerekçesiyle ülkelerine kimin kabul edilip edilmeyeceğinin kararının ulusal bir karar olduğunu vurgulamakla birlikte bu finansal dayanışma sistemini sertçe eleştirmektedirler.³¹¹ Birlik içerisinde mültecilere yönelik bu tür reaktif politikalar gelişmekte; daha önce misafirperver olan ülkelerin tutumları dahi değişebilmektedir. Mülteci kabullerinde sayıları düşürdüğünü açıklayan Almanya'nın tutumu yavaş yavaş daha kısıtlayıcı bir hal almaktadır. Son yıllarda Avrupa'da meydana gelen terörist saldırılar göçmenlerin terörizmle bağdaştırılmasına sebep olurken; Avrupa'da göçmen karşıtı siyasi partilerin yükselişine de yol açmaktadır. Almanya'da göçmen karşıtı olarak bilinen bir siyasi parti olan "Almanya İçin Alternatif'in (Alternative für Deutschland) beklenmeyen yükselişi ve Macaristan'da 2 Ekim 2016'da yapılan referandumda AB göçmen kotalarının %95'lik bir oy ile reddedilmesi bunun en açık örneklerini oluşturmaktadır.³¹²

Sınır güvenliğinin sağlanması mülteci krizi ile ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri olmuştur. Nitekim, mülteci krizine AB üye devletlerinin tepkisi geçici olarak Schengen sistemini askıya almaları ve geçici sınır kontrolleri başlatmaları şeklinde gelişmiştir. 13 Kasım 2015 tarihinde sınır kontrollerini devreye sokan Fransa,

³⁰⁸ Sığınma başvurularının yoğun olduğu üye devletlerin GSYH ve nüfus oranlarına göre hesaplanan referans noktasının aşılması halinde bu ülkelerde bulunan sığınmacıların AB diğer üye ülkelere yerleştirilmesini öngören sistem.

³⁰⁹ European Commission, "The Reform of the Dublin System", Factsheet, 4 Mayıs 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/the_reform_of_the_dublin_system_en.pdf (Erişim Tarihi:23.06.2017), s.3.

³¹⁰ Carrera vd., ss. 5-6.

³¹¹ Nielsen ve Zalan.

³¹² Fakhoury, ss. 72-73.

acil durum ve devam eden terörist tehdit nedeniyle ikinci kez 15 Temmuz 2017 tarihine kadar uzatmıştır. Bununla birlikte 11 Mayıs 2017 tarihinden itibaren Almanya, Avusturya, Danimarka, İsveç ve Norveç 11 Kasım 2017 tarihine kadar geçici sınır kontrollerini Konsey önerisiyle yürürlüğe koymuştur.³¹³ AB Göç Komiseri Dimitris Avramopoulos'a göre normal Schengen alanı düzenine geçmek için son somut adımlar atılmakta olup, geçici sınır kontrolleri artık uzatılmayacaktır.³¹⁴

Bu bağlamda, ilk olarak 15 Aralık 2015'te önerilen "Sınır Paketi" ile dış sınır güvenliği, göç akımlarının yönetimi ve Schengen alanı içerisinde dolaşım özgürlüğünün korunması bakımından oldukça önemli bir grup önlem oluşturulmuştur. Komisyon Paket ile birlikte, Frontex'in himayesinde güçlendirilen bir "Avrupa Kara ve Sahil Güvenlik Bürosu" oluşturulmasını önermiştir.³¹⁵ Avrupa Göç Gündemi'nin de orta ve uzun vadede dış sınırların güvenliğinin artırılması hedefine paralel olarak, 2016 yılı Ekim ayında yapılan yeni Yönetmelik ile birlikte, Avrupa Kara ve Sahil Güvenlik Bürosu, Avrupa entegre sınır yönetiminin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için Frontex'in temelleri üzerine kurulmuştur.³¹⁶

Ulusal otoriteler ve Birliğin ortak sorumluluk alanı olarak tanımlanan entegre sınır yönetimi birçok önemli bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan en önemlileri, sahil güvenlik görevleri ve arama ve kurtarma operasyonları; AB içerisinde ve Birliğe doğru olan göç akımlarının izlenmesi; terörizm ve göçmen kaçakçılığı gibi sınır-ötesi suçların tespiti ve önlenmesi; dış sınır güvenliğini etkileyecek tehditler ve iç güvenlik risklerinin incelenmesi; zafiyetlerin değerlendirilmesi ve geri gönderme operasyonlarıdır.³¹⁷ Diğer taraftan, bu düzenleme ile birlikte, Frontex'in AB'nin geri gönderme bürosuna dönüştüğü şeklinde eleştiriler yapılmaktadır. Buna göre, bu yeni

³¹³ European Commission-Migration and Home Affairs, "Temporary Reintroduction of Border Control", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control_en (Erişim Tarihi: 18.06.2017)

³¹⁴RTE, "EU to End Internal Schengen Controls by November", <https://www.rte.ie/news/europe/2017/0502/871963-europe-border-controls/> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).

³¹⁵ European Commission, "Refugee Crisis: Commission Reviews 2015 Actions and Set 2016 Priorities", Brüksel, 13 Ocak 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-65_en.htm (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

³¹⁶ Frontex European Border and Coast Guard Agency, **Risk Analysis for 2017**, 2017, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2017), s. 11.

³¹⁷ Ibid., s. 11.

Büro'nun görevi AB'de sınırdışı etme prosedürlerinin daha etkin bir şekilde sağlanmasıdır.³¹⁸

Yeni Büro'nun kurulması Frontex'in mülteci krizinden kaynaklanan ve etkinlik kapasitesini düşüren sınırlamalara dayanmaktadır. Bu sınırlamalar, kendine has bir operasyonel ekibinin olmaması, üye ülkelerin katkılarına dayanması ve dolayısıyla üye ülkelerin izinleri olmadan kendi geri gönderme ve sınır yönetimi operasyonlarını yürütememesi olarak tanımlanmıştır. Frontex'in temelleri üzerine kurulan Büro'nun rol ve eylemleri güçlendirilmiş ve önemli oranda bu sınırlandırılmaların aşılmasına yönelik genişletilmiştir.³¹⁹ Buna karşın yapılan eleştirilere göre, bu düzenleme ile yeni Büro yine AB devletlerinin katkıları ve politik olarak işbirliği isteklerine bağımlı olmayı sürdürecektir.³²⁰

Etkin geri gönderme sisteminin oluşturulması ve etkin geri göndermelerin gerçekleştirilmesi Gündem'in mülteci krizi yönetiminde öne çıkan önemli bir diğer sorun olmuştur. Göç Gündemi altında gerçekleştirilen girişimlere rağmen, Frontex 2017 Risk Analizi raporuna göre hala istenilen düzeyde geri gönderme sağlanamamaktadır.³²¹ Ayrıca, 20-21 Ekim 2016 tarihli Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi'nde ve 3 Şubat 2017 tarihli Malta Deklarasyonu'nda geri gönderme mekanizmasının yeniden değerlendirilmesi gerekliliğine değinilmiştir. 2017 yılı Mart ayında Avrupa Komisyonu 1 Haziran 2017 tarihi itibarıyla, üye devletlerin yasadışı olarak Avrupa'da bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmeleri konusunda, entegre ve eşgüdümlü bir yaklaşımla geri gönderme kapasitelerini güçlendirmeleri gerektiğini belirtmiştir.³²² Bu bağlamda, 2 Mart 2017'de hazırlanan Yenilenmiş

³¹⁸ Carrera vd., s.47

³¹⁹ European Commission, "A European Border and Coast Guard", **Factsheet**, Haziran 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20170613_ebcg_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2017) s.2.

³²⁰ Carrera vd., s.48.

³²¹ Frontex European Border and Coast Guard Agency, s. 30.

³²² European Commission, "Commission Recommendation of 7.3.2017 on making returns more effective when implementing the Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council", 7.3.2017, Brüksel, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_commission_recommendation_on_making_returns_more_effective_en.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2017), s.6

Eylem Planı ile, üye devletlere finansal desteklerin arttırılması³²³; geri göndermelerin yürütülmesi için bilgi alışverişinin arttırılması; Avrupa Kara ve Sahil Güvenlik Bürosu'nun tüm üye devletler tarafından desteklenmesi; Nijerya, Tunus ve Ürdün gibi ülkeler ile geri kabul anlaşmalarının sonuçlandırılması ve Fas ve Cezayir ile bu bağlamda yakın ilişkiler kurulması için çalışılması; göç ortaklık çerçeveleri dahilinde üçüncü ülkeler ile geri kabul ve geri göndermelere ilişkin işbirliğinin arttırılması gibi eylemler belirlenmiştir.³²⁴

Mülteci krizinin derinleşmesi sonucu geliştirilen bir diğer önlem “Sıcak nokta alanları”nın kurulmasıdır. Sıcak nokta alanları, düzensiz göçmenlerin ve sığınma arayanların AB sınırlarını aştıktan sonra belirli alanlarda tanımlandığı ve sınıflandırıldığı merkezler olarak Lampedusa, Sicilya, Güney İtalya ve Yunan adalarında 2015 yılı Ekim ayı itibariyle Frontex, Easo ve Komisyon'un desteği ile faaliyet göstermeye başlamıştır. Sıcak nokta alanları, Frontex, Avrupa Sığınma Destek Bürosu ve Europol'ün desteği ile birlikte bir yandan geçiş ve yeniden yerleştirme alanı, diğer yandan geri çevirme ve geri gönderilme alanı olarak faaliyet göstermektedir.³²⁵

Bununla birlikte, bu noktada eleştiriler yoğunlaşmakta ve bu alanların geçiş ve yeniden yerleştirmeyi kolaylaştırmaktan ziyade daha çok geri çevirme ve geri gönderilme merkezleri olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Buna göre bu geçiş alanları, AB'nin göç ve sığınma yönetimi konusundaki zorlayıcı tutumunun bir tezahürü olmakla birlikte, blokaj, göz altına alma ve geri gönderme alanlarıdır. Ayrıca bu alanlarda polis korumasının olmaması, aşırı yoğunluk ve sağlığa zararlı koşullar bir kaos ve güvensizlik ortamı yaratmaktadır.³²⁶

Yukarıda bahsedildiği üzere üçüncü ülkeler ile imzalanan geri kabul anlaşmaları ve diğer ortaklıklar yoluyla geri kabullerin gerçekleştirilmesi mülteci krizinin derinleşmesi ile daha fazla gündeme gelmiştir. Bu anlaşmaların ve geri kabulü

³²³ Ulusal geri gönderme çabaları ve AB düzeyinde belirli ortak geri gönderme ve yeniden entegrasyon eylemleri için 2017 yılında 200 milyon € bir bütçe öngörülüyor.

³²⁴ European Commission, “European Agenda on Migration: Commission Presents New Measures for an Efficient and Credible EU Return Policy”, Press Release, Brüksel, 2 Mart 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-350_en.htm (Erişim Tarihi: 23.06.2017)

³²⁵ Leonie Ansems de Vries, Sergio Carrera ve Elspeth Guild, “Documenting the Migration Crisis in the Mediterranean: Spaces of Transit Migration Management and Migrant Agency”, **CEPS Paper in Liberty and Security in Europe**, No: 94, 2016, s.4.

³²⁶ Ibid., s.4.

içeren ortaklıkların tam olarak uygulanması ve kaynak ve transit ülkeler ile daha kapsamlı işbirliğinin geliştirilmesi bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Carrera ve Guild'e göre, AB'nin sığınmacı ve mültecilere yönelik sorumluluğu sadece Birliğin teritoryal alanında değil aynı zamanda sığınma başvurularının değerlendirilmesi süreçleri ve güvenli üçüncü ülke veya bölgelerde tutulan kişileri de kapsamaktadır. Bu bakımdan bu kişilerin güvenli üçüncü güvenli bölgelerde tutulmasının uluslararası hukuk bağlamında bazı sakıncaları bulunmaktadır. Gönderilen bölgelerde veya devletlerde insan hakları ve uluslararası hukuka göre koruma sağlanacağına garanti bulunmamaktadır. Bu bakımdan Birlik bazında denizaşırı başvuru merkezleri yoluyla geri göndermelerin gerçekleştirilmesi gibi geri kabule ilişkin anlaşmalarında yasallık ve meşruiyet sorunlarını beraberinde getirdiği savunulmaktadır.³²⁷

Son olarak, Birlik bütçesel önlemler ile mülteciler ve zorla yerinden edilmiş kişilerin buldukları bölgelerde desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu anlamda 2016 yılında başlatılan insani yardım ve sivil korumaya ilişkin geliştirdiği kalkınmacı yaklaşımdan bahsetmek yerinde olacaktır. Tam adı "Onurlu Yaşam: Yardıma Bağımlılıktan Kendi Kendine Yeter Duruma Gelme: Zorla Yerinden Edilme ve Kalkınma" olan program ile mültecilerin, zorla yerinden edilenlerin hem kendi ülkelerinde hem buldukları ülkelerde yeniden bir hayat kurabilmeleri ve kendi kendilerine yetebilir hale gelmeleri için desteklenmeleri amaçlanmıştır. Programın amacı zorla yerinden edilen bu kitlelerin eğitim, sağlık, arazi, geçim kaynakları ve hizmetlere erişimlerini sağlayarak üretim kapasitelerini kullanabilmektir. Bu bağlamda, Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım altında bugüne kadar, mültecilerin insani ihtiyaçların karşılanması, yaşadıkları bölgelerde istikrarın ve yeniden kalkınmanın sağlanabilmesi için 9,4 milyar € yardımda bulunmuştur. Bu yardımlar, yardımlar yukarıda da ifade edildiği gibi hem Suriye içerisinde yerinden edilmiş kişiler için hem de Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Mısır gibi Suriyeli mültecilerin yaşadıkları

³²⁷ Sergio Carrera and Elspeth Guild, "Offshore Processing of Asylum Applications Out of Sight, Out of Mind?", **Commentary**, Center For European Policy Studies, Ocak 2017, <https://www.ceps.eu/system/files/OffshoreAsylumProcessing.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2017), ss. 2-3.

ülkelere sağlanmıştır. Toplam 56 ülkeye sağlanan bu yardımlardan faydalanan ilk beş ülke ise sırasıyla Türkiye, Yunanistan, Suriye, Irak ve Güney Sudan'dır.³²⁸

³²⁸ European Commission-European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, "Forced Displacement: Refugees, Asylum Seekers and Internally Displaced Persons", **ECHO Factsheet**, Haziran 2017, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/Forced_Displacement_en.pdf (Erişim Tarihi: 23.06.2017), ss. 2,3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURIYE MÜLTECİ KRİZİNİN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE YANSIMALARI

Kuzey Afrika’da başlayan ve başlangıçta Orta Doğu’ya demokrasi getireceği umuduyla, “Arap Baharı” olarak anılan iç çatışma ve şiddet olayları, 2011 yılı Mart ayı itibari ile Suriye’ye sızramış; muhalif gruplar Beşşar Esad’ın yönetimi bırakmasını talep etmiş ve bunun sonucunda ülke geri dönülemeyecek ve bugün hala devam eden büyük bir insani kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 2011’den bu yana Esad yönetimi Rusya, Çin ve İran’dan aldığı destekle varlığını sürdürürken; ülkede yaşanan iç savaş neticesinde milyonlarca kişi yerinden edilmiş, çatışmalarda hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Suriye içerisinde Işid, El Nusra Cephesi ve Demokratik Birlik Partisi(PYD) gibi terör örgütleri bazı bölgeleri işgal etmiştir.³²⁹ Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansına göre 2016 ortası itibari ile 11,695,058 Suriyeli ya ülke içerisinde yerinden edilmiş ya da başka ülkelere sığınmıştır.³³⁰ Akdeniz, Arap Baharının sebep olduğu iç çatışma ve karışıklıkların bir sonucu olarak en ölümcül göç rotası olmuştur. Suriye krizi ile birlikte yerel şiddet arttıkça binlerce insan Avrupa’da sığınma aramak için komşu ülkeler üzerinden kaçımaya başlamıştır.³³¹

Mülteci krizi ilk olarak Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi yakın komşuları etkilemiştir. BMMYK’ya göre bu ülkeler kendi kapasitelerini aşan büyüklükte mülteciye ev sahipliği yapmaktadırlar. Ayrıca bu kriz artık sadece bölgesel değil, bölgelerarası bir probleme dönüşmüştür.³³² Afet ve Acil Durum Başkanlığı’nın verilerine göre Türkiye 4,8 milyon Suriyeli mülteciye 3 milyonuna ev sahipliği

³²⁹ Oğuzhan Ömer Demir ve Yusuf Soyupek, “Mülteci Krizi Denklemine AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar”, Global Analiz 6, Ankara, 2015, <http://madde14.org/images/5/50/GlobalIlkeCikarKaygi2015.pdf> (Erişim Tarihi: 12.06.2017), s.13.

³³⁰ United Nations Refugee Agency, Mid-year Statistics, http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.192939428.866428784.1495476696-1492598374.1486740519 (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

³³¹ Fatma Yılmaz-Elmas vd., “EU-Turkey Cooperation on ‘Refugee Crisis’: Is it on the Right Track”, USAK Policy Brief, no:22, Mart 2016, s.4.

³³² Ibid, s.5

yapmaktadır.³³³ Çatışmalar devam ettikçe bu sayılar artacak gibi görünmektedir.³³⁴ Suriye mülteci krizinin diğer bir özelliği ise bu krizden etkilenenlerin büyük çoğunluğunun çocuklardan oluşmasıdır. Yerlerinden edilmiş ve diğer yerlerde yaşayan Suriyelilerin %51'i çocuklardan oluşmaktadır.³³⁵ Türkiye ise krizin başından itibaren, açık kapı politikası uygulamış, hatta Ortadoğu bölgesinde bu mültecilere “geçici koruma” sağlayan tek ülke olmuştur.³³⁶

Suriye’de başlayan iç savaş ile birlikte ortaya çıkan kriz dünyanın İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana karşılaştığı en büyük göç ve mülteci krizidir. Büyük bir insani krizi beraberinde getiren Suriye krizini BM Mülteciler Yüksek Komiseri António Guterres “çağımızın en büyük insani acil durumu olarak” tanımlamakta ve mültecileri kabul eden ülkelerin uluslararası toplum tarafından aldığı desteğin yetersizliğine dikkat çekmektedir. Buna göre bu ülkeler ciddi anlamda ekonomik, toplumsal ve güvenlik tehlikeleri ile yüz yüze kalma riski altındadırlar. Fakat uluslararası yardımlar genellikle temsili boyutta kalmaktadır. Birçok araştırmacının da belirttiği üzere, AB üye devletleri bir yandan insani olarak Türkiye’nin Doğu sınırlarının Suriyeli mültecilere açık tutulmasını takdir edip devamlılığını savunurken; diğer yandan Türkiye’nin Batı sınırlarının Avrupa’ya geçit vermeyecek ölçüde sıkılaştırılmasını talep etmektedirler.³³⁷

Birlik üyesi devletlerin bu tutumundaki en önemli motivasyonları geçmişten günümüze göçün güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılmasıyla doğru orantılı gözükmektedir. Geçmişte Avrupa’ya göç eden Müslümanlarla yaşanan entegrasyon sorunları, yeni gelecek olan göç dalgalarını da etkilemektedir. Artan sanayileşme ile birlikte Avrupa ekonomisinin bel kemiğini oluşturan göçmenler; işsizlik ve yoksulluğun baş gösterdiği dönemlerde Avrupa’da hedef haline gelmeye

³³³ Afet ve Acil Yönetim Başkanlığı, “Dünyanın En Cömert ve En Çok Sığınmacıya Ev Sahipliği Yapan Ülkesi: Türkiye”, <https://www.afad.gov.tr/tr/13016/Infografik/grafik/18383> (Erişim Tarihi: 23.05.2017).

³³⁴ Ahmet İçduygu(c), “Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead”, MPC Project, Washington, 2015, <http://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead> (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s. 2.

³³⁵ Demir ve Soyupek, s. 14.

³³⁶ Özden Zeynep Oktav, “The Syrian Refugee Challenge and Turkey’s Quest for Normative Power in the Middle East”, *International Journal*, vol:70, s:3, 2015, s. 412.

³³⁷ M. Murat Erdoğan, *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 2, 10.

başlamışlardır. Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık, etnik ve dini kimliğin üzerinden artmış ve çoğu zaman Avrupa’da yaşayan Müslüman gruplar hedef haline gelmiştir. Var olan bu sorunlar, Avrupa’nın Paris, Berlin, Londra gibi şehirlerinde yaşanan terör eylemleri, Theo Van Gogh cinayeti³³⁸, Charlie Hebdo³³⁹ katliamları ile birlikte Avrupa’da yeni bir İslam korkusunun ortaya çıkmasına sebep olurken; İşid’in terör saldırıları ile iyice alevlenmiştir.³⁴⁰

Avrupa ülkelerine yapılan sığınma başvuruları, 2011’de Suriye’de çatışmaların başlamasının ardından, sürekli olarak artmıştır. Sadece 2014 yılında Avrupa’ya yapılan sığınma başvurularının 137,798’i Suriyelilerden oluşmaktadır. Nisan 2011-Mart 2017 tarihleri arasında yaklaşık olarak bir milyon Suriyeli Avrupa’ya sığınma başvurusunda bulunmuştur.³⁴¹ Avrupa’ya ulaşan mültecilerin ülkelere yerleştirilmesi ve yeniden yerleştirilmesi Birlik içerisinde tartışmalara sebep olmaktadır. Bununla beraber, Frontex verilerine göre 2012 yılından bu yana AB’ne giriş yapan düzensiz göçmenlerin çoğu (%17) Suriye kökenlilerden oluşmaktadır. Bu düzensiz mülteci akımları en yoğun olarak Türkiye’nin bulunduğu Doğu Akdeniz rotası üzerinden yapılmaktadır.³⁴² Bu ortamda Suriye krizinin sonucu olarak yaşanan mülteci akımları sadece Birliğin kendi içinde çatışmalara sebep olmamış; aynı zamanda Türkiye ile ilişkileri de derinden etkilemiştir.

Bu bağlamda bu bölümde öncelikle Türkiye’nin uluslararası göç özellikleri incelenmektedir. Bu şekilde, göç veren bir ülke, göç alan bir ülke ve transit bir ülke olarak Türkiye’nin konumu tartışılmaktadır. İkinci olarak, Türkiye- AB ilişkilerinde göç konusu hem tarihsel hem de güncel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Son kısımda ise, artan mülteci akımının Türkiye-AB ilişkilerine yansımaları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ilişkiler, geri kabul anlaşması ve vize serbestisi tartışmaları, Türkiye’de

³³⁸ İslamda kadınlara karşı yaklaşımın eleştirel bir yaklaşımla ele alındığı “Teslimiyet” adlı filmin yönetmenidir. Filmin bir sahnesinde çıplak kadının üzerinde Kuran-ı Kerim ayetleri gösterilmiştir. 2 Kasım 2004’te Fas kökenli Hollanda vatandaşı olan Muhammed Buyeri tarafından öldürülmüştür.

³³⁹ Fransız sol-anarşist mizah dergisi olan Charlie Hebdo, tüm dinleri konu alan yayınlar yapmaktadırlar. İki Cezayir asıllı Fransız vatandaşı tarafından 7 Ocak 2015’te Paris’te gerçekleşen saldırı sonucu 12 kişi katledilmiştir.

³⁴⁰ Ayhan Kaya(a), **İslam, Göç Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 228-229.

³⁴¹ UNHCR, “Syria Regional Refugee Response”, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

³⁴² Frontex European Border and Coast Guard Agency, ss. 9, 19.

sığınma ve göçe yönelik ulusal mevzuat tartışmaları ve son olarak Türkiye-AB uzlaşısı ekseninde incelenmiştir.

3.1 ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE: GÖÇ VEREN BİR ÜLKEDEN “GÖÇLER ÜLKESİ”NE DÖNÜŞÜM

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çeşitli göç türlerine ev sahipliği yapmış olsa da son yıllara kadar geleneksel olarak göç veren bir ülke olarak değerlendirilmekteydi.³⁴³ İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve süresince Türkiye’ye sığınma arayışları olmuş; küreselleşme, Soğuk Savaşın sona ermesi, Körfez Savaşı, Orta Doğu ve Asya ülkelerinde yaşanan istikrarsız yönetimler Türkiye’yi yavaş yavaş göç alan bir ülkeye dönüştürmeye başlamıştır. Ayrıca Türkiye, Avrupa’ya ulaşmak isteyen bir kısım düzensiz göçmen için transit ülke konumuna gelmiştir. İstikrarsız rejimler ile Avrupa arasında bir köprü olması bu bakımdan AB-Türkiye ilişkilerinde göçün önemli bir konu olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³⁴⁴

Türkiye’nin AB’ye tam üyelik perspektifi yine göç konusu üzerinden Birlik üyesi ülkelerde önemli bir tartışma konusu olagelmıştır. Hali hazırda Avrupa’da yaşayan Türk göçmenlerin entegrasyon problemi; tam üyelik durumunda Türkiye’den Avrupa’ya yoğun göç akımlarının gerçekleşeceği ve bu durumda Birliğin hem ekonomik hem sosyo-kültürel bağlamda zarar vereceği iddiaları uzun yıllardan beridir baskın olan bir söylemdir. Diğer yandan Avrupa’nın yaşlanan nüfusundan kaynaklanan sorunları açısından Türkiye’nin genç nüfusunun tamamlayıcı olup olmayacağı tartışılmaktadır.³⁴⁵

Son olarak, Arap Baharının ortaya çıkardığı kaos ve Suriye Mülteci Krizi ile artan endişeler, Birlik üyesi ülkeleri çeşitli insan hakları ve temel haklar bakımından eleştirel uygulamalara yönlendirirken; Türkiye ile olan ilişkilerinde göç ile ilgili

³⁴³ Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişçi, “Turkey’s International Migration in Transition”, **Land of Diverse Migration: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey**, der. Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişçi, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2009, s.1.

³⁴⁴ Ahmet İçduygu ve Ayşem Biriz Karaçay, “Demography and Migration in Transition: Reflections on Turkey-EU Relations”, **Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities**, der. Seçil Paçacı Elitok ve Thomas Straubhaar, Hamburg University Press, Hamburg, 2012, s. 20.

³⁴⁵ Ibid., s.22.

konuları daha görünür kılmıştır. Suriye krizi sonrası, Türkiye en çok Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönelen mülteci akımları çeşitlenmiş, bu durum yeni sorunları doğurmuştur. Transit ülke kavramı kaotik ve yönetilemeyen hareketlerin üreticisi olarak anlamlandırılmaya sebep olmaktadır. Türkiye'nin AB tarafından transit ülke olarak konumlandırılmış olmasından dolayı, Türkiye'nin sınır yönetimi beklenmeyen mülteci akımlarında AB açısından daha fazla önem kazanmaktadır.³⁴⁶

İçduygu ve Kirişçi'ye göre Asya ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler için transit olan; Avrupalı profesyoneller ve emeklilerle beraber eski Sovyet Birliği ülkelerinden gelen düzenli ve düzensiz göçmenler için hedef; Orta Doğu komşularından gelen sığınmacılar ile birlikte geleneksel olarak göç veren ülke olan Türkiye artık bir "geçiş ülkesi"ne dönüşmüştür. Bununla beraber Avrupa Birliği üyeliği Türkiye'nin göç politikalarının revizyonunda bir baskı unsuru haline gelmiştir.³⁴⁷ Dolayısıyla yaşanan mülteci krizi, Türkiye-AB ilişkilerinde hem işbirliği hem de çeşitli yüzleşmeleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerde göçün ve mülteci krizinin rolünü değerlendirebilmek için öncelikle Türkiye'nin göç veren, göç alan ve transit ülke olarak konumunu ortaya koymak yerinde olacaktır.

3.1.1 Göç Veren Ülke Olarak Türkiye

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ulus inşa aracı olarak kullanılan göç politikaları çerçevesinde Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçlerini teşvik ederken, gayrimüslim nüfusun ise Türkiye'den göç etmesi teşvik edilmiştir.³⁴⁸ Bu göçler, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, ikili anlaşmalar (Yunanistan ve Bulgaristan) ve zorla yerinden edilmelerden (Ermeni tehciri) oluşmaktaydı.³⁴⁹ Türkiye'ye gelen Müslümanlar ile birlikte Türkiye'den

³⁴⁶ Françoise De Bel-Air, "Migration Profile: Turkey", MPC Policy Brief, s:9, Aralık 2016, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45145/MPC_PB_2016_09.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s.1.

³⁴⁷ İçduygu ve Kirişçi, s.1.

³⁴⁸ De Bel-Air, s. 1.

³⁴⁹ Ahmet İçduygu ve Damla Aksel, "Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective", **Perceptions**, vol:18, s:3, 2013, s. 171.

yoğun şekilde gayrimüslimler de ayrılmıştır. Göç bu dönemde yeni ülkeler, yeni milletler hatta yeni medeniyetler kurulmasında önemli bir rol üstlenmiştir.³⁵⁰

Türkiye 1961 Anayasası ile Türk vatandaşlarına ülkeden serbest çıkış ve giriş iznini temel hak olarak tanımlayarak esasında dış göç olgusuna geç erişmiş bir ülkedir. Türkiye'den Avrupa'ya yönelik 1950'lerde bireysel girişimler ve özel aracilar ile birtakım dış göçler gerçekleşmiş; 1960'lı yıllarda ikili anlaşmalar ile Türkiye'den Avrupa'ya emek göçü başlamış ve yıllar içerisinde hızla artmıştır. 1961'de ilk olarak Almanya daha sonra 1964'de Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'de Fransa ve 1967'de İsveç ile benzer anlaşmalar imzalanmıştır. Bu dönemde Avrupa'ya giden konuk işçilerin bir yandan Türkiye'nin işgücü fazlasının ithali ile işsizlik sorununa çözüm olacağı; diğer yandan yurtdışında oldukları dönemde döviz havaleleri ile Türkiye'nin döviz gelirlerini arttıracığı düşünülmekteydi.³⁵¹ Bu durum her iki tarafında işgücü göçünü geçici olarak değerlendirdiğini yansıtmaktadır.³⁵²

1960'lardan 1980'lere kadar süren bu dönemde, dış göçler tek başına dış politika unsuru olmaktan ziyade, ulusal ve bölgesel kalkınma projeleri olarak ele alınmıştır. Fakat beklenenin aksine, konuk işçiler ülkelere geri dönmemiş; Avrupa'ya yönelen Türk göçü aile kurma ve aile birleştirme yolu ile devam etmiştir.³⁵³ İçduygu bu dönemdeki dış göçe ilişkin devlet bakış açısını “kalkımacı yaklaşım” olarak nitelendirilmektedir.³⁵⁴ Ayrıca bu göçler, klasik göç teorilerinin merkez-çevre ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, ucuz işgücü ihtiyacı olan merkez ülkelerin işgücü açığı geçici olarak çevre ülkelere karşılanırken; çevre ülkeler ise göçmenlerin hem ekonomik hem toplumsal sermayelerinden faydalanmaktadır.³⁵⁵

³⁵⁰ Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 18.

³⁵¹ Nermin Abadan-Unat, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 78-87

³⁵² Ahmet İçduygu(d), “Turkey's Migration Transition and its Implications for the Euro Turkish Transnational Space”, **Global Turkey in Europe Working Paper**, no:7, Nisan 2014, http://www.iai.it/sites/default/files/GTE_WP_07.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017), s. 4.

³⁵³ M. Murat Erdoğan (a), “Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve 'Euro-Turks-Barometre' Araştırmaları”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, vol:1, no:1, Ocak-Haziran 2015, s.117.

³⁵⁴ İçduygu(d), s.4.

³⁵⁵ İçduygu ve Aksel, s.173.

1980 askeri müdahalesi, 1990'larda özellikle ülkenin Doğu ve Güneydoğusunda yaşanan siyasi karışıklıklar Türkiye'den Avrupa'ya olan göçlerin sığınma şeklinde devam etmesine neden olmuştur. BMMYK'ya göre, 1980-2000 yılları arasında Türkiye'den Avrupa'nın farklı ülkelerine bir milyona yakın sığınma başvurusunda bulunulmuştur. Bununla beraber düzensiz ekonomik göçmenlerin de sığınma kanallarını hileli olarak kullandığı bilinmektedir.³⁵⁶ 1989-1990'larda başlayan Avrupa'ya yönelik bir diğer göç şekli ise ikinci ve üçüncü nesil Türk kökenlilerin Türkiye'den evlenmeleri ile gerçekleşen göçlerdir.³⁵⁷

Ayrıca 1980'lerin ortalarından itibaren yurtdışında yaşayan Türkler bir dış politika faktörü olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.³⁵⁸ Turgut Özal hükümeti döneminde başlayan, yurtdışında yaşayan Türk topluluklarının siyasallaşmasına verilen özel önem, 1960'larda yürütülen ekonomik zihniyetten toplumsal, kültürel ve siyasi bir yaklaşıma dönüşün göstergesidir.³⁵⁹ 1997'de AB Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye genişleme stratejisi dışında tutulmuş ve aday ülkeler arasında yer almamıştır. Bu durumda dönemin Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ün etkisinin büyük olması, Türkiye'nin Avrupa'da yaşayan Türk kökenlileri Almanya'daki seçimlerde Kohl'e muhalefete teşvik edici mesajlar vermesine sebep olmuştur. Bu durum yurtdışında yaşayan Türk kökenlilerin dış politikanın önemli bir enstrümanı haline gelmesi bakımından önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir.³⁶⁰

Diğer yandan, 1970'lerde Avrupa'da başlayan ekonomik durgunluk ile Orta Doğu'da yaşanan ekonomik patlamanın aynı döneme denk gelmesi, Türk işgücünün Orta Doğu ülkelerine yönelmesine sebep olmuştur. Libya, Suudi Arabistan ve Irak'a yönelen bu göçler aile birleşmelerini neredeyse hiç içermemekle birlikte, Körfez Savaşı'nın başlaması ile Irak'a yönelik göçler azalmıştır.³⁶¹ 1990'larda ekonominin liberalleşmesi, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Türkiye'nin dış göç olgusunda değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu yıllardan itibaren

³⁵⁶ Ahmet İçduygu ve Ayşen Üstübcü, "Negotiating Mobility, Debating Borders: Migration Diplomacy in Turkey-EU Relations", **New Border and Citizenship Politics**, ed. Helen Schwenken ve Sabine Ruß-Sattar, Palgrave Macmillan, New York, 2014, ss. 44-59.

³⁵⁷ De Bel-Air, s.1.

³⁵⁸ Erdoğan (a), s.118.

³⁵⁹ İçduygu ve Aksel, s. 176.

³⁶⁰ Erdoğan (a), s. 119.

³⁶¹ İçduygu ve Kirişçi, s. 5.

Türkiye’den göçler Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu’na yönelmiştir.³⁶² Bu durum Sovyetler Birliği’nin çözülmesinin ardından gelişen Rus dış politikası ile ilişkilidir. Böylece, Türkiye Cumhuriyeti’nin güçlü Batı odaklı ittifak anlayışı yerini daha çok boyutlu bir ittifak anlayışına bırakmıştır.³⁶³

Bugün yurtdışında yaşayan 5,5 milyonu aşkın Türk toplumunun 4,6 milyonu Avrupa’da yaşamaktadır. Bunların geri kalanı ise Kuzey Amerika, Asya, Orta Doğu ve Avustralya’ya yerleşmiştir.³⁶⁴ Avrupa’da yaşayan Türk kökenlilerin yurtdışında yaşayan tüm Türk kökenlilerin içerisindeki oranı %85’e ulaşmaktadır.³⁶⁵ Almanya yurtdışında yaşayan Türk kökenlilerin yaklaşık yarısının yaşadığı ülkedir. Türk vatandaşlarının en çok yaşadığı ülke olan Almanya’da Türk kökenliler Almanya nüfusunun %15.6’sına denk gelmektedir.³⁶⁶ Bununla birlikte, Avrupa’da yaşayan Türkler Hollanda nüfusunun %18.3’nü Avusturya nüfusunun %19.5’ini, Bulgaristan nüfusunun %19.4’ünü; Danimarka nüfusunun ise %11.3’nü oluşturmaktadır.³⁶⁷ Diğer yandan, Eurostat verilerine göre, Türk vatandaşları Fas ve Arnavutluk’tan sonra AB’nin yeni vatandaş gruplarının %4,2 ile üçüncüsünü oluşturmaktadırlar.³⁶⁸

Özellikle 2000’ler itibariyle, Avrupa politikasında Türkiye’nin nüfuzunun artırılması bakımından yurtdışında yaşayan Türkler ve onların kurdukları örgütler oldukça önem kazanmıştır. Ekonomik, siyasi ve aynı zamanda kültürel faktörlerden etkilenen diaspora politikasının gelişimi bu politikanın güçlenmesi için özel olarak kurulan kurumlar tarafından desteklenmektedir. Özellikle 2000’lerle birlikte Türkiye, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlarla, hem yurtdışında yaşayan Türklerle ekonomik, siyasi ve kültürel bağlarını

³⁶² Şemşit, s. 259.

³⁶³ De Bel-Air, s. 1.

³⁶⁴ Dışişleri Bakanlığı, “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları”, <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 18.05.2017).

³⁶⁵ Erdoğan (a), s.113.

³⁶⁶ Eurostat(a), “Main Countries of Citizenship and Birth of the Foreign/Foreign-born Population”, 1 Ocak 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/images/a/a0/Main_countries_of_citizenship_and_birth_of_the_foreign_foreignborn_population%2C_1_January_2016_%28%C2%B9%29_%28_in_absolute_numbers_and_as_a_percentage_of_the_total_foreign_foreign-born_population%29.png (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

³⁶⁷ Eurostat(a), 2016.

³⁶⁸ Eurostat(b), “Migrant Population”, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

sürdürmekte hem de bu bağları Türk dış politikasının önemli bir enstrümanı olarak kullanmaktadır.³⁶⁹ Nicelik olarak sayısı artan Türk toplumu, özellikle Avrupa’da, Türkiye’nin dış politikasında önemli bir yumuşak güç unsuru olarak kullanılmaktadır.³⁷⁰

Ek olarak, Türkiye Türk kökenli yüksek nitelikli Avrupalıların hareketliliğini kolaylaştırıcı adımlar atmıştır. Türk vatandaşlığını kaybetmiş Türk kökenliler için kalıcı oturma izni, çalışma izni gibi geniş haklar tanıyan Mavi Kart sistemi geliştirilmiştir. Bu şekilde 2000’ler itibariyle çok sayıda Euro-Türk, Türkiye’de ekonomimin gelişmesiyle ortaya çıkan fırsatları değerlendirmeye ve yeni fırsatlar aramaya başlamışlardır.

3.1.2 Göç Alan Ülke Olarak Türkiye

Bir ulus-devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardından Türkiye’ye gelen göçmenlerin neredeyse tamamı, eski Osmanlı topraklarından gelen Türk etnik gruplarından oluşmaktaydı. Bu bağlamda gelen göçmenlerin ekonomik, toplumsal ve siyasi yaşama dahil edilmelerinde ciddi sıkıntılar görülmemiştir.³⁷¹ 1934’de uygulamaya konulan İskân Kanunu ile “Türk soyu ve kültürüne bağlı” bu grupların Türkiye’ye yerleşmesi, vatandaşlığa kolay erişimi, ekonomik entegrasyonuna ilişkin düzenlemeler göze çarpmaktadır. Öyle ki 1923-1997 arasındaki dönemde Türkiye’ye Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya’dan 1,7 milyon kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir.³⁷²

1933 itibari ile Almanya’da yükselen Nazi rejimi Almanya’dan Türkiye’ye küçük bir grup Alman mültecinin gelmesine sebep olmuştur. Yahudi kökenli, aralarında üniversite profesörlerinin, bilim insanlarının, filozofların ve sanatçıların olduğu bu gruplar Türk sanat ve biliminde ve özellikle Türk üniversitelerinde büyük bir etki yaratmışlardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanların işgal ettikleri bölgelerden gelen birçok kişi Türkiye’de mültecilik elde etmeye çalışmıştır. Fakat

³⁶⁹ De Bel-air, ss.1-2.

³⁷⁰ Erdoğan(a), s.120.

³⁷¹ Kristen Biehl, “Örnek Vaka Analizi: İstanbul”, **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya**, der. Ahmet İçduygu, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2012, s.76.

³⁷² Ahmet İçduygu ve Kristen Biehl, “Türkiye’ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi”, **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya**, der. Ahmet İçduygu, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2012, ss.10-12.

İskân Kanunu şartlarını taşımayan bu gruplar savaşın sona ermesi ile birlikte geri dönmüşlerdir.³⁷³

Türkiye 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesine coğrafi sınırlandırma ile taraf olmuştur. Buna göre; Türkiye sadece Avrupa Konseyi ülkelerinden gelen sığınmacılara mültecilik hakkı tanımaktadır. Türkiye bu tutumunu 1967 tarihli Ek Protokol’de de devam ettirmiştir. Orta Doğu, Asya ve Afrika ülkelerinde yaşanan politik istikrarsızlıklar 1980’lerin başından itibaren Türkiye’ye buralardan düzenli bir şekilde artan göçlere yol açmıştır. 1994 yılında hazırlanan “Sığınma Yönetmeliği” ile Türkiye, gelişen bu farklı göç tiplerine yanıt olarak, Avrupalı olmayan sığınmacılara üçüncü bir ülkeye BMMYK tarafından yerleştirilinceye kadar ülkede kalma iznini içeren “geçici koruma” statüsünü oluşturmuştur.³⁷⁴ Yönetmelik, Avrupa dışından gelen sığınmacıların Türkiye’de izlemeleri gereken prosedürleri içeren ilk ulusal düzenleme olması bakımından önemlidir.³⁷⁵

Diğer yandan coğrafi sınırlamanın devam ettirilmesinin başlıca nedeni, Türkiye’nin Avrupa Birliği tarafından kabul edilmeyen mülteciler için tampon bölge haline geleceğine ilişkin ulusal güvenlik kaygıdır. Ayrıca bu sınırlamanın kaldırılması bazı mali külfetleri de beraberinde getirecektir.³⁷⁶ Hem ulusal güvenlik hem ekonomik güvenlik endişeleri nedeniyle, uluslararası toplum ve insan hakları savunucuları tarafından eleştiriliyor olsa da Türkiye coğrafi kısıtlamayı sürdürmeye devam etmektedir. Diğer yandan coğrafi sınırlama ile her ne kadar hukuken Avrupalı olmayanlar kabul edilmiyorsa da fiilen Türkiye’ye yapılan sığınma başvurularının neredeyse tamamı Avrupa dışındaki ülkelere gelmektedir.³⁷⁷

³⁷³ Kemal Kirişçi, “Migration and Turkey: The Dynamics of State, Society and Politics”, **The Cambridge History of Turkey Volume:4 Turkey in the Modern World**, der. Reşat Kasaba, Cambridge University Press, New York, 2008, ss. 186-187.

³⁷⁴ Ayşem Biriz Karaçay, “Critical Reflections on the Immigration and Asylum Policies in Turkey”, **Waves of Diversity: Socio Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul, 2015, ss. 13-14.

³⁷⁵ Özge Biner, **Türkiye’de Mültecilik: İltica Geçicilik ve Yasallık ‘Van Uydu Şehir Örneği’**, çev. Ezgi Çakmak, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 91.

³⁷⁶ Uğur Yıldız ve Deniz Sert, “Göçün Jeopolitiği ve Türkiye’nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine Farklı Bir Yorum”, **Toplum ve Bilim**, s:140, 2017, s.94.

³⁷⁷ Biehl, s. 78.

Türkiye için Suriye krizi sonrası yaşadığı kitlesel mülteci akımı ise ilk deneyim değildir. Türkiye tarihinde birçok kez kitlesel sığınma için hedef ülke olmuştur. Bu kitlesel göçler, 1989’da Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçe zorlanan Türk ve Pomak kökenli 300 binden fazla Bulgaristan vatandaşı, 1992-98 arasından Bosna’dan gelen 20.000 kişi, 1991’de Saddam Hüseyin ve ordusundan kaçarak, Türkiye’ye yönelen yarım milyondan fazla Iraklı Kürt,³⁷⁸ ve 1999’da Kosova’dan Türkiye’ye gerçekleşen kitlesel göçlerdir.³⁷⁹ Bunlardan Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçe zorlanan kitleler İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da yaşanan en yoğun zorunlu göçü oluşturmuştur.³⁸⁰ 1989 Türk ve Pomak kitlesel göçü, Bosna ve Kosova’dan Türkiye’ye yönelen göçler ve 2011 itibarıyla başlayan Suriye’den gelen göç ve mülteci akımına Türkiye’nin yönetsel yanıtı “açık kapı” politikası şeklinde olurken; 1991’de yaşanan Kürt kitlesel göç akımında ulusal güvenlik endişeleri nedeniyle kapıları açmama konusunda direnmiştir.³⁸¹

Diğer yandan Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Rusyalı tüccarlar, turizm sektörünün gelişmesi ile geçici, kalıcı veya sezonluk turistler de Türkiye’ye göç etmeye başlamışlardır. Bunlardan bir kısım “sözde turist” eğlence ve turizm sektöründe kimi zaman seks işçiliğini de içeren işlerde ya da bavul ticareti olarak bilinen işlerde çalışmaktadırlar.³⁸² Vize sürelerinin aşımı veya sık sık ülkeye giriş çıkış yaparak döngüsel olarak ekonomik faaliyette bulunmaktadırlar. Bu tip göçler İçduygu ve Üstübcü’ye göre büyüyen bir ekonomiye sahip olan Türkiye için ilk olarak gerekli olan ucuz işgücünü sağlayarak göçün ekonomikleştirilmesine; ikinci olarak

³⁷⁸ Kemal Kirişçi ve Sema Karaca, “Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Göçler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 297.

³⁷⁹ Cansu Akbaş Demirel, “Türkiye’deki Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları”, **Göçler Ülkesi**, der. Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 51.

³⁸⁰ Abdurrahman Aydemir ve Murat Kırdar, “The Integration of the 1989 Repatriates from Bulgaria to the Turkish Labour Market”, **Waves of Diversity: Socio Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul, 2015, s. 31.

³⁸¹ Kirişçi ve Karaca, s.298.

³⁸² Ayşem Biriz Karaçay (a), “The Migration System Between Russia and Turkey: Past Trends and New Prospects”, **Waves of Diversity: Socio Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul, 2015, s. 60.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin dış politika aktivizminin farklı bir göç diplomasisi formülü olarak yorumlanabilir.³⁸³

1980'lerin ortaları itibari ile Türkiye'nin dışa açılmaya başlaması, Avrupalıların daha fazla tercih ettiği bir tatil ülkesi olması ve 2005 itibari ile Türkiye-AB müzakerelerinin başlaması Avrupa'dan Türkiye'ye olan göçleri arttırmıştır.³⁸⁴ Bu göçler emeklileri, profesyonelleri, AB vatandaşı olan Türk kökenlileri, annesi veya babası Türk kökenli olan AB vatandaşları gibi geniş bir yelpazede ve çeşitli statüdeki kişilerin göçlerini içermektedir. Bu göçmelerin AB ve Türkiye arasında oluşturdukları ulusaşırı bağların Türkiye'nin AB sürecinde azımsanmayacak bir etkiye sahip olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya konmaktadır.³⁸⁵ Başka bir deyişle, Türkiye'nin AB tam üyeliği konusunda, Avrupa'da yaşayan Türkler ile ilgili konular gibi, Türkiye'de yaşayan AB vatandaşlarının Türkiye ile kurdukları ilişkiler ve bunların yansımaları da aynı şekilde Türkiye-AB ilişkilerini etkilemektedir.

3.1.3 Transit Ülke Olarak Türkiye

Transit ülke göçmenlerin hedef ülkeye doğru hareket ederken, üzerinden geçtikleri veya bir süre buldukları ülkelerdir. Bu ülkelerin genel özelliklerinin, hedef ülkeye coğrafi yakınlıklarıdır. Bununla birlikte, Düvell'e göre, transit göç kavramı AB göç politikalarının komşu ülkelerin göç kontrolü ve geri kabul anlaşmaları gibi araçlarla göç yönetimini dışsallaştırması ile yakından ilişkilidir. Avrupa Birliği tarafından 1995 yılında transit ülke olarak tanımlanan Türkiye ile birlikte, neredeyse tüm AB üyesi olmayan komşu ülkelerin transit ülke olarak tanımlanması bu kavramın siyasallaşmış bir kavram olduğu eleştirilerini beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda, transit göç tehlike olarak kavramsallaştırılırken; transit ülkeler sınırlarını kontrol edemeyen problemliler olarak tanımlanmaktadır.³⁸⁶

³⁸³ İçduygu ve Üstübcü, ss.50-51.

³⁸⁴ Canan Balkır ve Bianca Kaiser, "Türkiye'de Avrupa Birliği Vatandaşları", **Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 224.

³⁸⁵ Ibid, s. 239.

³⁸⁶ Franck Düvell(a), "Transit Migration: A Politicised and Blurred Concept", **Transit Migration in Europe**, 18-19 Haziran 2008, COMPAS, Trablusgarp, https://www.researchgate.net/publication/268327673_TRANSIT_MIGRATION_IN_EUROPE (Erişim Tarihi: 25.06.2017), ss. 1-3.

Türkiye ise 1980'lerden itibaren, özellikle istikrarsız komşulardan gelen, sadece sığınmacılar için değil aynı zamanda Avrupa'ya ulaşmak isteyen transit göçmenler için de hedef haline gelmiştir.³⁸⁷ İnsan kaçakçılarının sömürülerine maruz kalarak Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenler, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde en fazla öne çıkan konulardan biridir.³⁸⁸ Biehl'e göre, Avrupa sınırlarını kaleleştirme mantığı ile uygulanan sıkı göç politikaları Orta Doğu, Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya olan göçlerin Türkiye gibi çevre ülkelere yığılmasına sebep olmaktadır.³⁸⁹ 1980 ile 2010 arası dönemde bu bölgelerden gelen yaklaşık yarım milyon düzensiz transit göçmen olduğu tahmin edilmektedir.³⁹⁰

2000 yılı itibariyle İran, Irak ve Suriye gibi Orta Doğu ülkeleriyle vize serbestisine dair imzalanan ikili anlaşmalar, Türkiye'nin transit rota olarak kullanımını yoğunlaştırmıştır. Bu anlaşmalar, özellikle Suriye krizinin başlamasıyla beraber AB'nde ciddi endişelere neden olmuştur. Bunun sonucunda, Türkiye, Suriye, İran, Lübnan ve Mısır ile serbest vize anlaşmalarını feshetmiştir.³⁹¹ Buna ek olarak, Türkiye'de coğrafi kısıtlılık nedeni ile mültecilik statüsü elde edemeyen kişiler, son yıllarda özellikle Suriyeliler, mültecilik hakkına erişim için tehlikeli rotalardan Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar.³⁹²

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre, 2016 yılında yakalanan 174 bin düzensiz göçmenin 70 bine yakını Suriye uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Suriye'yi 32 bine yakın bir sayıyla Afganistan izlemektedir. Ayrıca 31 bine yakın Iraklı ve 20 bine yakın Pakistanlı düzensiz göçmen yakalanmıştır. Türkiye Gürcistan, Bangladeş, İran, Özbekistan, Burma ve Azerbaycan kökenli düzensiz göçmenlerin de yoğunlukla kullandığı bir güzergahtır.³⁹³ Sahil Güvenlik Komutanlığı verilerine göre 2016 yılının ilk beş ayında yaklaşık 25 bin kişi denizlerde yakalanmıştır. 17

³⁸⁷ İçduygu ve Üstübcü, s. 51.

³⁸⁸ Şemşit, s. 271.

³⁸⁹ Biehl, s. 78.

³⁹⁰ Ahmet İçduygu(e), "Turkey's Evolving Migration Policies: A Mediterranean Transit Stop at the Doors of the EU", **Istituto Affari Internazionali**, Ekim 2015, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1531.pdf> (Erişim Tarihi: 12.06.2017), s. 4.

³⁹¹ De Bel-Air, s.2.

³⁹² İçduygu(e), s. 8.

³⁹³ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(a), "Düzensiz Göçe İlişkin İstatistikler", http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik# (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Mayıs 2017 itibari ile ise toplamda 4776 kişi denizlerde yakalanmıştır.³⁹⁴ Bu iki yılın ilk beş ayı kıyaslandığından denizlerdeki düzensiz geçişlerde ciddi bir azalma gözlenmektedir. Fakat düzensiz geçiş göçlerinin deniz, hava ve kara olarak değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Diğer yandan düzensiz geçişlerin en yoğun olduğu 2014-2015 arası dönemde bir önceki yıla göre, düzensiz göçmen sayısı yaklaşık olarak %200 artmıştır. 2015-2016 arasında ise bir önceki yıla göre %19 artmıştır.³⁹⁵

Avrupa Birliği'nin entegre sınır yönetimi kurumiçi işbirliği, kurumlararası işbirliği ve uluslararası işbirliği ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda ilk defa Avrupa Komisyonu 2002-6 eylem planında Batı Balkanlar ile entegre bir sınır yönetiminden bahsedilmiştir. Özellikle AB'ye giriş süreci ile, düzensiz göç geçiş rotaları üzerinde bulunan Türkiye ile işbirliği geliştirilmeye başlanmıştır. Doğu ve güneydoğu sınırlarının kontrollerinin zor olması, bölgede yaşanan ağır kış şartları, bölgede sınır aşan tarihi ve ekonomik bağların oluşu, sınır boyunca konuşlanan güvenlik güçlerinin insan kaçakçılığı ve düzensiz göçün yanı sıra terörizmle mücadele ve terörist akımını önlemeyi içeren çoklu görevleri Türkiye'nin sınır yönetimini oldukça güçleştirmektedir.³⁹⁶

3.2 TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE GÖÇ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde göç ve hareketlilik, Avrupa'ya göç eden Türk vatandaşları, Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışan transit düzensiz göçmenler ve hali hazırda Avrupa'da yaşayan Türk uyruklular üzerinden şekillenmektedir.³⁹⁷ Türkiye ile AB arasındaki göç ilişkileri, 1960'larda ikili antlaşmalar yoluyla Türkiye'den Avrupa Topluluğu ülkelerine giden işçi göçmenler

³⁹⁴Sahil Güvenlik Komutanlığı, "Düzensiz Göç İstatistikleri", http://www.sahilguvenlik.gov.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html (Erişim Tarihi: 20.05.2017).

³⁹⁵İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(a).

³⁹⁶ Deniz Sert (b), "Turkey's Integrated Border Mangement Strategy", **Turkish Policy Quarterly**, vol:12, sayı:1, Bahar 2013, ss. 174-175.

³⁹⁷ Bianca Benvenuti, "The Migration Paradox and Turkey-EU Relations", **Istituto Affari Internazionali**, Ocak 2017, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1705.pdf> (Erişim Tarihi:12.06.2017), s.4.

ile başlamıştır. 1963'te Türkiye ile arasında imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye Topluluğun ortak üyesi olmuş ve Avrupa'ya olan Türk işçi göçleri yoğunlaşmıştır.

Ankara Antlaşması ile Türk vatandaşları, AT'de diğer üçüncü ülke vatandaşlarına göre daha geniş kapsamlı dolaşım hak ve özgürlüklerini elde etmişlerdir.³⁹⁸ 1970'de imzalanan Katma Protokol ile bu kazanılan hakları kısıtlama, başka bir deyişle geriye dönük kötüleştirme yasaklanmıştır.³⁹⁹ Bu 1960'larda işgücü ihtiyacı yüksek olan Batı Avrupa devletleri için, bir avantaj olarak görülmekteydi. Fakat 1970'lerde yaşanan ekonomik durgunluğun ardından, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Avrupa göç politikaları daha sıkı hale gelmiştir. Bunun sonucunda Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından 42 yıl sonra, 2005'te Türkiye ile AB arasında üyelik müzakereleri başladığında dahi Türk vatandaşlarının Birlik içerisinde serbest dolaşımı halen tartışmalı bir konu olmasının ötesinde birçok kişi tarafından uzak bir ihtimal olarak değerlendirilmekteydi.⁴⁰⁰

Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi kararı ile birlikte Türkiye, resmi olarak Avrupa Birliği aday ülkesi olarak tanımlanmış ve bu tarihten sonra Türkiye'de göç ve sığınma politikalarının Avrupalılaşması sürecine girilmiştir. Helsinki Zirvesi kararından bir yıl sonra Avrupa Komisyonu Katılım Ortaklığı Belgesi'ni hazırlamıştır. Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde izlemesi ve benimsemesi gereken reformları içeren belge 8 Mart 2001 tarihinde onaylanmıştır. Böylece 2001 tarihi itibari ile Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarında yeni bir dönem başlamıştır.⁴⁰¹

Ulusal mevzuat ile Avrupa Birliği müktesebatının uyumlaştırılmasında Avrupa Birliği koşulluluk ve sosyalizasyon araçlarını kullanmaktadır. Koşulluluk bir devlet ya da bir uluslararası örgütün bir devletin kendisinden beklediği -mali yardım veya üyelik gibi- çıkarları sağlayabilmesi için üçüncü devletlerin yerine getirmelerini bekledikleri

³⁹⁸ Mehmet Rifat Tınç, "1963 Ankara Anlaşması ve Schengen Anlaşması: Türk Vatandaşlarının Vizesiz Dolaşım Hakkı", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, yıl:5, s:19, 2014, s.214.

³⁹⁹ Harun Gümrükçü, "AB İle Geri Kabul Anlaşması Vizesiz Avrupa, Unutulan Haklarımız", İstanbul Barosu Dış İlişkiler Merkezi ile İstanbul Barosu AB Komisyonu, İstanbul, 10.04.2014, http://www.harungumrukcu.com/FileUpload/bs389247/File/istanbul_barosun_nda_sunum_10_nisan_2014.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2017), s.5

⁴⁰⁰ İçduygu ve Üstübcü, s.51-52.

⁴⁰¹ Sibel Karadağ, **Europeanization of Migration and Asylum Policy: A Critical Analysis of Turkish Case**, London School of Economics and Political Science, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Londra, 2012, ss. 21-22.

koşullar ve yükümlülüklerdir. Başka bir deyişle bu araç vasıtası ile uluslararası örgüt ya da bir devlet başka bir devletin elde edeceği kazanımları veya ödülleri belirli koşullara bağlayabilmektedir.⁴⁰² Avrupa Birliği koşulluluk mekanizmasını, üyelik sürecinde bulunan devletlere yönelik katılım süreçleri ve çeşitli ortaklıklar yoluyla uygulamaktadır.

Avrupalılaştırmanın diğer bir mekanizması olan sosyal öğrenme ise, AB norm ve değerlerinin yerli aktörler tarafından bu değer ve normların meşru olduğu düşünülerek benimsenmesi ve içselleştirilmesi süreciyle gelişmektedir.⁴⁰³ Bu içselleştirme süreci kimliklerini tartışma, ikna ve sosyal öğrenme aşamaları sonrası aktörlerin kimliklerini bu değer ve normlara göre tanımlamasıyla gerçekleşmektedir.⁴⁰⁴ AB koşulları bir yandan resmi olarak yürütülürken diğer yandan akademisyenler, uzmanlar, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, BMMYK gibi diğer kanallardan ve resmi olmayan yollardan iletilmektedir. Özellikle AB tarafından finanse edilen Yüksek Düzeyli Çalışma Grupları tarafından düzenlenen eğitimler önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca eşleştirme projeleri (twinning project), sosyal öğrenme veya sosyalizasyon süreçlerinde hem aday devletlerin temsilcilerinin projelerde ülkelerinin ihtiyaçlarına göre seçim yapma imkânı bulabildikleri için hem de daha az siyasallaşmış düzeyde ve uzun süreli ilişkiler inşa etmesi bakımından önemli bir araç olmuştur.⁴⁰⁵

2001 ve 2004 arası dönemde Kopenhag kriterlerini sağlamak amacıyla Türkiye’de hukuki ve kurumsal reformlar hızlıca uygulanmaya başlanmıştır.⁴⁰⁶ 1994 tarihli Sığınma Yönetmeliği ile, sığınma başvurusu formunu doldurma süresi beş gün olarak belirlenmiş iken, 1999’da değiştirilerek 10 güne çıkarılmış, 2006’da ise süre kısıtlaması tamamen kaldırılarak “makul” süre zarfında başvuru yapılması şartı getirilmiştir. Bu değişiklik ile birlikte geri göndermeme ilkesi ihlalleri ciddi oranda

⁴⁰² Sedef Eylemer, **Avrupalılaştırma Sürecinde Siyasi Koşulluluk ve Elitler: Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2010, ss. 22-23.

⁴⁰³ Alexander Burgin, “Why the EU Still Matters in Turkish Domestic Politics: Insights from Recent Reforms in Migration Policy”, **South European Society and Politics**, vol:21, s:1, 2016, s. 107.

⁴⁰⁴ Eylemer, s. 18.

⁴⁰⁵ Alexander Burgin ve Derya Aşıkoğlu, “Turkey’s New Asylum Law: A case of EU Influence”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, vol:19, s:2, 2017, s. 126.

⁴⁰⁶ Juliette Tolay, “Turkey’s “Critical Europeanization”: Evidence from Turkey’s Immigration Policies”, **Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities**, der. Seçil Paçacı Elitok ve Thomas Straubhaar, Hamburg University Press, Hamburg, 2012, s.40.

azalırken; Kirişçi'ye göre sözkonusu değişiklik Türkiye'nin sığınma sisteminin Avrupalılaşması bakımından dönüm noktası olmuştur. Ayrıca bu Türk yetkililerin bakış açısının ulusal güvenlik nosyonundan, insan hakları ve uluslararası mülteci hukuku temelli bir düşünceye kaydığını göstermektedir.⁴⁰⁷

2003 yılında ise Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun düzenlenmiş; Vatandaşlık Yasasında değişiklikler yapılmış ve insan ve göçmen kaçakçılığı ile ilgili BM Uluslararası Organize Suçla Mücadele'ye İlişkin Ek Protokol kabul edilmiştir. Ayrıca 2002—2005 yılları arasında vize sistemini Schengen sisteminin pozitif ve negatif listelerine göre düzenleme yönünde adımlar atılmıştır.⁴⁰⁸ 2004 yılında Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yeterli ölçüde sağladığı ve katılım müzakerelerine başlanabileceği kararı ile başlayan bu dönem, Türkiye-AB ilişkilerinde ve Türkiye'nin Avrupalılaşmasında altın çağ olarak nitelendirilmiştir.⁴⁰⁹

Türkiye'nin 1999 yılında Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olarak kabul edilmesinin ardından 2005'de başlayan müzakere süreci, Türkiye'nin göç politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tam üyelik perspektifine göre, Türkiye'nin göç ve sığınma politikalarını AB müktesebatına uygun hale getirmesi gerekmektedir.⁴¹⁰ 2005 yılında AB tarafından revize edilerek yayınlanan Katılım Ortaklığı'nın ardından Türkiye tarafından 25 Mart 2005'te sunulan "Göç ve Sığınma Alanlarında AB Müktesebatına Uyum İçin Ulusal Eylem Planı" Türkiye'deki göç ve sığınma sistemlerinin AB standartlarına uygun olarak geliştirilmesine yönelik atılması gereken adımları ortaya koymuştur.⁴¹¹ Ulusal Eylem Planında Türkiye, 2005 yılına kadar ulusal bir iltica yasası oluşturmayı taahhüt etmiştir. Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlılığa ilişkin olarak ise, Türkiye'nin coğrafi konumuna vurgu yapılarak, bu konunun üyelik kapsamında ele alınabileceği

⁴⁰⁷ Kemal Kirişçi(a), "Border Management and Turkey-EU Relations: Convergence or Deadlock", RSCAS, 2007, ss.14-15.

⁴⁰⁸ Tolay, s.40.

⁴⁰⁹ Senem Aydın-Düzgit ve Alper Kaliber, "Encounters with Europe in an Era of Domestic and International Turmoil: Is Turkey a De-Europeanising Candidate Country?", **South European Society and Politics**, vol:21, no:1, 2016, s. 1.

⁴¹⁰ Ayhan Kaya(b), "Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke Türkiye", **Göçler Ülkesi**, der. Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, Kasım 2015, s.19.

⁴¹¹ İçduygu ve Üstüncü, s.47.

ve AB devletlerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli sorumluluğu üstlenmeleri durumunda bu sınırlamanın kaldırılabileceği belirtilmiştir.⁴¹²

Fakat Türkiye'nin üyeliği aleyhine Birlik'ten yükselen sesler bu süreci 2006 itibariyle yavaşlatmıştır. Güney Kıbrıs'ın 2004 yılında AB'ne üyeliği sonrası, Türkiye'nin gümrük birliğini Güney Kıbrıs'a genişletmeyi reddetmesi üzerine Avrupa Birliği'nin müzakerelerde sekiz başlığı askıya alması ile koşulluluğun güvenilirliği ciddi oranda erozyona uğramıştır.⁴¹³ Bununla beraber, Birlik üyesi ülkelerin özellikle Türkiye'nin Avrupalı kimliğini üzerinden yürüttükleri tartışma Türkiye'yi Avrupalı değil bunun yerine "öteki" olarak konumlandırmaktadır.⁴¹⁴ Kaya ve Kentel'e göre, bu ayırım Avrupa kimliğinin yorumlanması üzerinden şekillenmektedir. Daha açık bir ifadeyle, muhafazakârlar tarafından tanımlanan Avrupa fikri, kültürel ve özcü bir yaklaşımı yansıtırken; ilerici yaklaşım İslam'ı ve Türkiye'yi içine alan bir Avrupa anlayışını yansıtmaktadır.⁴¹⁵ Ayrıca bu durum, AB'nin Türkiye'nin müzakere sürecinde güvenilirliğini yitirmesine sebep olmuş ve AB'nin koşulluluk stratejisiyle yürüttüğü dönüştürücü gücünü zayıflatmıştır.⁴¹⁶

Bununla beraber Türk mevzuatında göç ve sığınma konularında 2005-2008 yılları arasında bazı düzenlemeler gerçekleşmiştir. 2006'da İskân Kanunu değiştirilmiş, 2007'de yeni bir "Pasaport Kanunu" kabul edilmiş ve yabancıların mülkiyete erişimini kolaylaştıran "Tapu Kanunu" 2008'de değiştirilmiştir.⁴¹⁷ Bu reformlar sadece Avrupa Birliği giriş süreciyle ilişkili olmayıp, aynı zamanda ulusal mevzuatın ihtiyacından da kaynaklanmaktadır. Diğer yandan, 2008'de başlayan Euro krizi Avrupa'da hem elitler hem de kamuoyu düzeyinde, genişlemeye karşı tutumun olumsuz yönde değişmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin AB'ye katılımının etkilerinin ise sadece ekonomik ve politik bağlamda değil aynı zamanda toplumsal ve

⁴¹² İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, **Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri**, SETA Rapor, no:55, 2015, ss.23-24.

⁴¹³ Burgin ve Aşıkoğlu, s. 127.

⁴¹⁴ Canan Balkır ve Sedef Eylemer, "Shifting Logics: The Discourses of Turkish Political Elites on EU Accession", **South European Society and Politics**, vol:21, s:1, 2016, s.33.

⁴¹⁵ Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel, **Belçika Türkleri: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 117-119.

⁴¹⁶ Burgin ve Aşıkoğlu, s. 125.

⁴¹⁷ Tolay, ss. 40, 44.

kültürel temelde de uzun zamandır Avrupa’da tartışmalı bir konu olduğu bir gerçektir.⁴¹⁸

Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye’nin Avrupa’nın bir parçası olma arzusunda temel motivasyonlarından birisi Avrupa’dan gelecek tehlikelerden korunmaktır. Başka bir deyişle Türkiye’nin Avrupalılaşması Türkiye için bir modernleşme süreci olarak değerlendirildiği kadar, bir nevi Avrupa’ya karşı oluşan güvensizlikle de ilişkilidir. Zira, Avrupa Birliği’nin samimi olmayan, müdahaleci ve ayrımcı tavırları Türk elitleri tarafından sık sık dile getirilen bir durumdur.⁴¹⁹ Geçmişten gelen bu güvensizlik ve tam üyeliğin belirsizliği aşamalı olarak ilişkileri olumsuz etkileyerek katılım müzakerelerini fiili olarak durma noktasına getirirken,⁴²⁰ 2010’a kadar ağır aksak ilerleyen AB üyelik ilişkileri, 2010-2013 arası dönemde ise tamamıyla donmuştur.⁴²¹ Bu durum göç ve sığınma alanlarında yapılacak olan reformların fayda-maliyet analizi ile değerlendirilmesine yol açmıştır.⁴²² Bu açıdan özellikle Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlılığın, Türkiye’nin üyelik garantisi olmadan ve “yük paylaşımı” olacağından emin olunmadan kaldırılması beklenmemektedir.⁴²³

Diğer yandan, Türkiye’nin büyüyen ekonomisi ve bölgesel güç olmaya yönelik belirlediği yeni stratejik hedefin de, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğini öncelikleri arasından çıkarmasına neden olduğu tartışılmaya başlanmıştır.⁴²⁴ Bu stratejik hedef, Türkiye’nin özellikle Ortadoğu’da tarihi ve kültürel bağlarını vurgulayan, normatif bir güç olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁴²⁵ Göç ve sığınma kapsamında ise Suriye’deki mülteci krizinin çözümü için önemli çabalar sarf eden, aktif bir uluslararası aktör olma girişimi olarak yorumlanabilir. Diğer yandan, Burgin ve Aşıkoğlu’na göre her ne kadar Türkiye’nin doğu komşularıyla yakınlaşmasının AB hedefine aykırı olduğu konusunda bir kanıt olmasa bile; önceki yıllarla

⁴¹⁸ Aydın-Düzgit ve Kaliber, ss. 2.

⁴¹⁹ Balkır ve Eylemer, s. 32.

⁴²⁰ Benvenuti, s.4.

⁴²¹ Nathalie Tocci, “Turkey and the European Union: A Journey in the Unknown”, **Turkey Project Policy Papers**, Brookings, s:5, 2014, s.2.

⁴²² Benvenuti, s. 4.

⁴²³ Burgin ve Aşıkoğlu, s. 127.

⁴²⁴ Burgin, s.66.

⁴²⁵ Oktav, s. 110.

kıyaslandığında, AB üyeliğinin Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti için daha az ehemmiyette olduğu görünmektedir.⁴²⁶

Bununla birlikte, Avrupa Birliği Genişleme ve Komşuluk Politikası Yüksek Komiseri Stefan Füle, 2011 Genişleme Paketi konuşmasında, Türkiye'nin dinamik ekonomisi ve önemli bölgesel rolü ile AB için önemli bir rol oynamaya devam edeceğini ve Türkiye ile ilişkilerde katılım sürecinin en önemli araç olduğunu vurgulamıştır. Füle'ye göre Türkiye ile yeni bir pozitif gündem oluşturulması gerekmektedir.⁴²⁷ Pozitif gündemin geliştirilmesi ile birlikte yapıcı ve pozitif ilişkiler geliştirilebileceği vurgulanmıştır.⁴²⁸

2012 yılı Mayıs ayı itibarıyla Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden canlandırılması, karşılıklı güven ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Türkiye-AB pozitif gündemi Ankara'da başlatılmıştır. Gündem, durgun olan katılım sürecinin yerine değil, bu süreci canlı tutarak desteklemeyi ve tamamlamayı amaçlamaktadır.⁴²⁹ Gündem, siyasi reformlar, vize, göç ve hareketlilik, enerji, terörle mücadeleyle ilişkin yoğunlaştırılmış diyalog ve işbirliği, Türkiye'nin Topluluk programlarını daha fazla katılımı ve ticaret ve Gümrük Birliği'ni geliştirmeye yönelik hedefleri içeren geniş bir yelpazeden oluşmaktadır.⁴³⁰

3.3. ARTAN MÜLTECİ AKIMI VE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

Küresel ekonominin hacminin artması ile 2000'lerde sınırların işlevsizleşeceği öngörüsünün aksine neredeyse her ülkede sınırlar daha fazla güçlenmeye ve duvarlar yükselmeye başlamıştır. Bu sınırlar artık ideolojik veya saldırgan devletlere karşı değil

⁴²⁶ Burgin ve Aşıkoğlu, ss. 125, 128.

⁴²⁷ Stefan Füle, "Enlargement Package 2011: Address to the Committee on Foreign Affairs of the Foreign Affairs", Brüksel, 12 Ekim 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-652_en.htm (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

⁴²⁸ European Commission(h), "Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012", Brüksel, 12.10.2011, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2017), s.19.

⁴²⁹ European Commission, "Pozitive EU-Turkey Agenda Launched in Ankara", Press Release, Brüksel, 12 Mayıs 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

⁴³⁰ European Commission(h), s. 19.

doğrudan uluslararası göçe karşı yükselmektedir. Özellikle AB üye devletleri bu bağlamda sınırları uluslararası göçü engellemede önemli bir enstrüman olarak kullanmaktadır.⁴³¹ Gerçekten de uluslararası göç ve ulus-devlet arasındaki ilişki genel olarak zor bir ilişki olagelmıştır.⁴³²

Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkileri, 2010 sonrası dönemde donmuş vaziyetteyken Suriye iç savaşının başlaması, ardından artan sayıda düzensiz göçmenin Avrupa sınırlarını zorlamaya başlaması, en yoğun rotanın Türkiye'den Yunanistan'a uzanan Doğu Akdeniz göç rotası olması sebebiyle Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkiler, vize serbestisi ve geri kabul anlaşması üzerinden tekrar yoğunluk kazanmıştır. Bunun üzerine, AB tarafından finansal yardım ve giriş müzakerelerinde yeni fasıllar açma teşviki sözleri verilmiştir. Bu durum Türkiye- AB ilişkilerinde, Suriye mülteci krizini vasıtasıyla, tekrar bir uzlaşma zemininin açılmasına neden olmuştur.⁴³³

AB'nin vize ve sınır yönetimi düzensiz göçün önlenmesinde ana enstrüman olmuş, bu bağlamda AB sadece Birlik sınırlarına değil çevre ülkelerdeki sınır altyapılarına da yatırım yapmıştır. Diğer öncelikli alan ise üçüncü ülkelerde göçmen ve mültecilerin haklarını korumaya ilişkin yasal altyapının sağlanmasıdır.⁴³⁴ Bu bağlamda gelecek kısımda öncelikle, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde geri kabul anlaşması ve vize serbestisi konusu incelenecek, daha sonra Türk ulusal mevzuatındaki değişiklikler ve son olarak Türkiye-AB Uzlaşması sonucunda genel ilişkilerde gelinecek noktanın değerlendirilmesi yapılacaktır.

⁴³¹ Deniz Genç, "Türkiye'nin Yabancıların Hareketliliğine İlişkin Sınır Politikası", **Sınır ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete İlişkin Disiplinlerarası Bakışlar**, der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren, Notabene Yayınları, Ankara, 2014, s. 45.

⁴³² İçduygu ve Aksel, s.178.

⁴³³ Pınar Gedikkaya Bal, "The Effects of the Refugee Crisis on the EU-Turkey Relations: The Readmission Agreement and Beyond", **European Scientific Journal**, vol:12, sayı:8, Mart 2016, s. 16.

⁴³⁴ Ayşe Üstübcü, "EU-Turkey Cooperation on Migration", **Management of Human Movements and Migrations in the Euro-Mediterranean Region**, Euromed Survey 7th Edition, s.66.

3.3.1 Geri kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi

Suriye mülteci krizinin ortaya çıkması, AB üye devletlerinde güvenlik endişelerini artırdığı gibi, Frontex tarafından yönetilen dış sınır kontrollerinin (Triton Ortak Operasyonu gibi) yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum, AB'ne düzensiz göç akımlarını acil olarak azaltma ve durdurma aracı olarak geri kabul anlaşmalarının ön plana çıkmasına yol açmıştır.⁴³⁵ Uluslararası hukukta, transit ülkeler üzerinden başka ülkelere geçen göçmenlerin, transit ülkeler tarafından geri kabulü gibi bir zorunluluğu yoktur. Fakat ikili olarak akdedilen geri kabul anlaşmaları vasıtası ile, bir ülkeye düzensiz olarak giriş yapan göçmenin geçtiği ülkenin tespit edilmesi halinde göçmenlerin bu ülkeye geri gönderilmesi söz konusu olmaktadır.⁴³⁶

Geri kabul anlaşmaları, AB'nin sınır yönetiminin dışsallaştırılmasında ana enstrüman olarak kullanılmaktadır.⁴³⁷ Bu anlaşmalar, vize serbestisi karşılığında Birlik koşulluluk politikası yoluyla AB tarafından üçüncü ülkeler ile imzalanmaktadır. AB geri kabul anlaşması imzalanması karşılığında üçüncü ülkelerin vatandaşlarına aşamalı olarak vize kolaylaştırma veya muafiyeti tanınması vaadinde bulunmaktadır. AB genişleme sürecinde olan Batı Balkan ülkelerine bu bağlamdaki anlaşmalar karşılığında vize muafiyeti uygulamaktadır. Diğer yandan uzunca bir süre vize muafiyeti AB tarafından Türkiye için gündeme getirilmemiştir.⁴³⁸ Türk yetkililerin bu konudaki ısrarına karşın AB Türkiye ile olan ilişkilerinde uzun yıllar boyunca geri kabul anlaşması ve vize serbestisi arasındaki bağlantıyı yadsımıştır.⁴³⁹

Diğer yandan, esasında, Birlik üyesi devletler Türk vatandaşlarının serbest dolaşımına ilişkin 1963 Ankara Antlaşması'ndan⁴⁴⁰ ve Ek Protokol'den doğan hakları sayısız kez ihlal etmiştir. Öyle ki Gümrük Birliği'ne girildikten sonra, Türk iş

⁴³⁵ Gedikkaya Bal, s. 17.

⁴³⁶ Fatma Yılmaz-Elmas ve Ahmet Gümüşbaş, "AB- Türkiye Göç İş birliği: Birbirine Giren Kavramlar, Ezber Bozan Uygulamalar", **Analist**, Mart 2016, s.14.

⁴³⁷ Pelin Sönmez ve Hikmet Kırık, "Turkish-EU Readmission Agreement: A Critique of EU-Turkey Migration Dialogue", **The Journal of Security Strategies**, yıl:13, sayı:25, Nisan 2017, s. 9.

⁴³⁸ Akkaraca Köse, ss.44-45.

⁴³⁹ İçduygu ve Üstübcü, s. 55.

⁴⁴⁰ Ortaklık hukuku ile kazanılan bu haklar sadece iş kurma ve hizmet servisinde ve AB ülkelerinde çalışmak isteyen Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Bu bağlamdaki kısıtlama yasağı tüm Türk vatandaşları için değil sadece belirli kategorilerdeki vatandaşları kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.ab.gov.tr/files/stib/TR-ABVizeSerbestisi.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2017), ss.11-12.

adamlarının sermaye ve malları Avrupa pazarlarında serbest dolaşıma girdiği halde kişilerin dolaşımında Birlik üyeleri tarafından, Ankara Antlaşması'nın ihlali ile Türk vatandaşlara çeşitli engeller çıkarılmıştır.⁴⁴¹ Türkiye'nin AB ile 1996'dan beridir gümrük birliği içerisinde olduğu ve Avrupa'da yaşayan beş buçuk milyondan fazla insanın bulunduğu düşünüldüğünde, vize duvarının kaldırılmaması emsali olmayan bir durumdur.⁴⁴²

Vize uygulaması ile iş dünyası, Erasmus öğrencileri, akademik çevreler ve sivil toplum temsilcilerinin negatif yönde etkilendiğini sık sık dile getiren Türkiye için vize serbestisi oldukça önemli bir konu olmuştur. Türkiye tarafından bakıldığında, konuyla ilgili AB'nin Türkiye ve Türk vatandaşlarına çifte standart uyguladığını algısı oldukça yaygındır.⁴⁴³ Balkan devletlerine aday üyelik statüsü verilmeden tanınan vize serbestisinin Türkiye'ye sağlanmaması, Avrupa Birliği'nin kendi temel değerlerinden biri olan eşit muamele ilkesinin açıkça ihlali olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴⁴

AB tarafında ise, geri kabul müzakerelerinin yeniden açılmasında birçok farklı durum katkıda bulunmuştur. 2011'in sonuna doğru Frontex'in Türkiye üzerinden Yunanistan'a düzensiz sınır geçişlerindeki artışı raporladıktan sonra bu düzensiz akımların azaltılmasında, AB için Türkiye ile olan işbirliğinin önemi giderek belirginleşmiştir. Yakın gelecekte Romanya ve Bulgaristan'ın Schengen alanına dahi olması ile birlikte,⁴⁴⁵ Türk sınırlarının geçirgenliğinin daha fazla yoğunlaşacağı düşünülmektedir. AB'nin dış sınırlarında gerçekleşecek sorunlar, AB içindeki dolaşımı tehlikeye atmaktadır. Bu durumun Birlik tarafından fark edilmesiyle, 2012 yılı Haziran ayında Schengen Sınırlar Tüzüğü'nde⁴⁴⁶ iyileştirme yapılması kararı

⁴⁴¹ Seçil Paçacı Elitok, "A Step Backward for Turkey?: The Readmission Agreement and the Hope of Visa-Free Europe", IPC-Mercator Policy Brief, Aralık 2015, s.2.

⁴⁴² M. Murat Erdoğan(b), "İlkeler- Çıkarlar İkileminde Türkiye-AB Mülteci Uzlaşısı", **Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar ve Zorluklar**, 2 Haziran 2016, İKV, İstanbul, Ekim 2016, s. 15.

⁴⁴³ Benvenuti, s. 6.

⁴⁴⁴ Paçacı Elitok, s.3.

⁴⁴⁵ Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan ve Kıbrıs AB üye ülkeleri olmakla beraber Schengen bölgesine gerekli koşulları sağlamadıkları için henüz katılmamışlardır.

⁴⁴⁶ 2006 tarihli Schengen Sınırlar Tüzüğü, İngiltere ve İrlanda hariç tüm AB üyesi ülkelerin dış sınırlarını ve Schengen alanının iç sınırlarını aşan kişiler için geçerli olan düzenlemedir. Ayrıntılı bilgi için: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:114514> (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

alınmıştır. Böylece, herhangi bir üye devletin sınırlarını kontrol etmekte yetersiz kalacağı durumlar karşısında Birlik içerisinde kontrollerin tekrar yapılmasını sağlanacaktır. Bununla birlikte 2012'in ilk yarısı itibariyle, Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestleştirilmesi konusunda Birlik içerisindeki tutum olumlu yönde değişmeye başlamıştır. Aynı dönemde Kosova ile vize serbestleştirme sürecinin başlatılması, Türkiye tarafından Batı Balkan ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'ye yönelik tutumun çelişkili olduğunun tekrar vurgulanmasına yol açmış ve AB'nin Türk vatandaşlarının vize serbestisi konusunu tekrar değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁴⁴⁷

Geri kabul anlaşması bu bağlamda yürütülen zorlu müzakereler sonucunda nihai olarak Aralık 2013'de imzalanmıştır. Buna göre İngiltere, Danimarka ve İrlanda hariç, AB sınırlarını düzensiz olarak geçen Türk vatandaşlarının, vize süresi aşmış olmasına rağmen Avrupa'da kalmaya devam eden Türk vatandaşları ve en önemlisi Türkiye üzerinden Avrupa Birliği'ne geçmiş olan üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'ye geri gönderilmesi söz konusudur.⁴⁴⁸ Bununla birlikte, Anlaşmanın 24.maddesine göre makul bir süreç içerisinde Türk vatandaşlarının serbest dolaşımı sağlanmazsa Türkiye geri kabul anlaşmasını sonlandırma hakkını elinde bulundurmaktadır.⁴⁴⁹

Bununla birlikte Türk vatandaşlarının Schengen alanında serbest dolaşımına ilişkin diyaloglar eş zamanlı olarak başlamıştır.⁴⁵⁰ Vize serbestisine ilişkin yol haritası ile Türkiye'den tamamlanması beklenen 72 şart beş tematik alanda toplanmıştır. Bu beş tematik alan, belgelerin güvenliği; göç yönetimi, kamusal düzen ve güvenlik; temel hak ve özgürlükler ve düzensiz göçmenlerin geri kabulünden oluşmaktadır.⁴⁵¹ Knaus'a göre bu yol haritası ve öngörülen reformlar Türkiye için kazan- kazan durumu ortaya çıkaracaktır. Yani Türkiye bir yandan demokratikleşirken; diğer yandan Türk

⁴⁴⁷ Benevuti, ss. 7-8.

⁴⁴⁸ Paçacı Elitok, s. 2.

⁴⁴⁹ Sönmez ve Kırık, s. 11.

⁴⁵⁰ De Bel-Air, s. 2.

⁴⁵¹ European Commission, "Turkey's Progress on the Visa Liberalisation Roadmap", Mayıs 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/turkey_progress_visa_liberalisation_roadmap_en.pdf (Erişim Tarihi:23.05.2017), s. 1.

vatandaşları Schengen bölgesinde serbest dolaşım elde edecektir.⁴⁵² Ekim 2014’de Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan, Vize Serbestisi Yol Haritası’nın ilk değerlendirme raporunda, Komisyon Türkiye için Schengen alanında serbest dolaşımın Avrupa Konseyi ve Parlamentosuna önerilmesi için Türkiye’nin gerekli koşulları sağlamadığı belirtilmiştir.⁴⁵³

3.3.2 Ulusal Mevzuattaki Değişiklikler

Türkiye, 2014 yılı Nisan ayında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe girene kadar, ilk kademedeki Türk soyu ve kültürüne sahip olanlar ve Avrupalılara mültecilik hakkı tanıyan; ikinci kademedeki Avrupalı olmayanlara geçici koruma sağlayan iki kademeli bir sığınma politikasına sahipti. Avrupalı olmayan sığınmacılar hem Türkiye il valiliklerine hem de BMMYK’ya sığınma başvurusu yapmaktaydılar ve *de facto* bir statü olan uluslararası koruma altına alınmaktaydılar.⁴⁵⁴ Bu iki kademeli politikanın hukuki dayanakları daha önce açıklandığı gibi, 2006’da değiştirilen 1934 tarihli İskân Kanunu, 1994 tarihli Sığınma Yönetmeliği ve “coğrafi kısıtlılık” ile Cenevre Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve bu Sözleşmenin 1967 tarihli Ek Protokolü’nden oluşmaktadır.

2011’den bu yana Türkiye göç yönetiminde hem yasama hem altyapı anlamında önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir. YUKK hem düzenli hem düzensiz göçün yönetimi bakımından önemli bir adım olarak kabul edilmesinin yanısıra⁴⁵⁵ göç ve ilticaya yönelik tutumların resmi makamlarca değiştiğini ortaya koymaktadır.⁴⁵⁶ Kanunun yapımında, Türkiye’nin AB tam üyelik hedefi, AB tarafından Türkiye’ye

⁴⁵² Gerald Knaus, “EU-Turkey Relations: A Visa Breakthrough?”, **Global Turkey in Europe II: Energy, Migration, Civil Society and Citizenship Issues in Turkey-EU Relations**, der. Senem Aydın-Düzgit vd., Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2014, s.122.

⁴⁵³ Sönmez ve Kırık, s. 12.

⁴⁵⁴ Aslı Şirin Öner ve Deniz Genç, “Vulnerability Leading to Mobility: Syrian’s Exodus from Turkey”, **Migration Letters**, vol:13, s:2, 2015, s.254.

⁴⁵⁵ De Bel-Air, s. 2.

⁴⁵⁶ Biner, s. 93.

yönelik kapsamlı bir mevzuatın eksikliğinden kaynaklanan eleştiriler ve Türkiye'ye yönelik göçün artacağı yönündeki beklentiler etkili olmuştur.⁴⁵⁷

Bu kanunla, AB standartlarına uygun olarak, polis ve adli işbirliği güçlendirilmiş, yeni kurumsal bir çerçeve oluşturulmuştur.⁴⁵⁸ Kanun açıkça, geri göndermeme ilkesine atıfta bulunmuş; “ikincil koruma, şartlı mülteci ve geçici koruma” statülerini oluşturmuş ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Başkanlığı'nı kurmuştur.⁴⁵⁹ Göç İdaresi Başkanlığı, yabancıların Türkiye'ye giriş, kalış ve çıkışlarının, sığınmacı ve mültecilerin haklarının korunmasına ilişkin düzenlemelerin ve uygulamaların merkezi haline gelmiştir.⁴⁶⁰

Kanunla yapılan en önemli değişikliklerden biri sığınmacı kavramı yerine “şartlı mültecilik” statüsünün tanımlanmış olmasıdır.⁴⁶¹ Şartlı mültecilik, Avrupa dışından gelen, mültecilik şartlarını sağlayan fakat coğrafi kısıtlılık nedeniyle Türkiye'de mültecilik statüsü sağlanmayan kişilere yönelik olan prosedürdür.⁴⁶² YUKK'a kadar Türkiye'ye Avrupa'dan iltica nedeni ile gelenler mülteci; Avrupa dışından gelenler ise sığınmacı olarak kabul edilmekteydi.⁴⁶³ Kanuna göre, şartlı mülteciler üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalma hakkına sahiptirler.⁴⁶⁴ İkincil koruma ise, mültecilik ve şartlı mültecilik statüsünü alamayan fakat ülkesine gönderildiği takdirde, işkence, ölüm ve tehdide maruz kalabilecek kişileri kapsayan statüdür.⁴⁶⁵

Bu kanunun yapımında, Türkiye'nin yüzleştiği Suriye mülteci krizinin yönetimi önemli rol oynamıştır.⁴⁶⁶ YUKK'un ardından 22 Ekim 2014'de, Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiş ve bu yönetmelik ile Suriyelilerin tümü “geçici koruma” kapsamına alınmıştır. Geçici koruma statüsü ilk olarak, Yugoslavya İç savaşı

⁴⁵⁷ Akbaş-Demirel, s. 56.

⁴⁵⁸ İçduygu(e), s. 10.

⁴⁵⁹ Juliette Tolay (a), “The EU and Turkey's Asylum Policy in the Light of the Syrian Crisis”, **Global Turkey in Europe II: Energy, Migration, Civil Society and Citizenship Issues in Turkey-EU Relations**, der. Senem Aydın-Düzgüt vd., Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2014, s. 126

⁴⁶⁰ İçduygu ve Aksel, s.182.

⁴⁶¹ Kaya ve Eren, s. 25.

⁴⁶² Selim Vatandaş, “Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları”, **Bilgi Analiz**, s:3, Mart 2016, s. 8.

⁴⁶³ Akbaş Demirel, s. 57-58.

⁴⁶⁴ Kaya ve Eren, s. 25.

⁴⁶⁵ Vatandaş, s.8.

⁴⁶⁶ Öner ve Deniz, s.252.

sırasında, kitlesel göçlerde sığınma arayanların sayısının fazla olması ve bireysel korumanın belirlenmesinin zorlaşması nedeniyle, aynı ülkeden gelen kişilerin benzer durumda kabul edilmesi anlayışı ile AB Konseyi tarafından hazırlanan Geçici Koruma Yönergesi ile oluşturulmuştur.⁴⁶⁷

Geçici koruma ile birlikte, menşe ülkelerde savaş ve çatışmanın bitmesi durumunda bu kişilerin ülkelerine geri gönderilmeleri öngörülmüştür.⁴⁶⁸ Geçici koruma statüsünün uygulama konusunda geçmişten günümüze kadar bazı sıkıntıları barındırıyor olmasına rağmen, Türk resmi makamlarınca dile getirilmesi ve uygulanmaya konması Türkiye'nin sığınma konusunda uluslararası kurallara uyma zorunluluğunu kabul ettiği anlamına gelmektedir.⁴⁶⁹

Türk ulusal mevzuatında, geçici koruma statüsü, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla "kitlesel" olarak ülkeye giriş yapmış veya sınırları geçmiş kişileri kapsamaktadır.⁴⁷⁰ Statü belirme süresi boyunca, başvuru yapan kişilere, sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetler ve işgücü piyasasına erişim sınırlı olarak tanınmıştır. Ayrıca, geçici koruma statüsünün süresi konusunda net bir sınırlama yapılmamıştır.⁴⁷¹ Yönetmelik ile geçici korumanın başlangıç, bitiş ve hangi bölgelerde kimler için uygulanacağı yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir.⁴⁷²

3.3.3 Ortak Eylem Planı'ndan Türkiye-AB Uzlaşısına

AB'nin sınır güvenliği ve göç yönetimi için, özellikle coğrafi yakınlık dolayısıyla, Türkiye oldukça önemli bir aktördür. 2015'de itibarıyla AB'nin göç yönetimi ve sınır güvenliğini stratejik bağlamda Türkiye ile genişletmesi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası olmuştur.⁴⁷³ İlişkilerin bu döneme kadar, güven

⁴⁶⁷ Akbaş-Demirel, s. 55.

⁴⁶⁸ Kaya ve Eren, s. 35.

⁴⁶⁹ Erdoğan, s. 61.

⁴⁷⁰ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Türkiye'de Geçici Koruma", http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097_icerik (Erişim Tarihi: 29.05.2017).

⁴⁷¹ İçduygu (c), s.5.

⁴⁷² Erdoğan, s.55

⁴⁷³ Benvenuti, s. 12.

problemi üzerinden devam etmesine rağmen, 15 Ekim 2015 tarihli Avrupa Birliği Türkiye Ortak Eylem Planı ve 18 Mart 2016 Türkiye-AB uzlaşısı ile daha pozitif bir işbirliği ortamı oluşturulmuştur. Bu bağlamda, AB ile bozulan ilişkilerin yeniden onarılmasında, mülteci krizinin derinleşmesinin etkisi yadsınamaz. Bununla birlikte ilerleyen dönemde bu olumlu hava tekrar sekteye uğramıştır.⁴⁷⁴

Göç yönetimi üzerinden varılan mutabakatlar hem Türkiye-AB ilişkilerini bozma hem de Türkiye'nin AB üyeliğini engelleme riskini barındırmaktadır. Benvenuti'ye göre bu tezat durum, Türkiye-AB ilişkilerindeki “göç paradoksunu” ortaya çıkarmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki sebep, esasında göç yönetiminde Türkiye ve Avrupa Birliği'nin çıkarlarının tam olarak uyuşmamasıdır. Türkiye vize serbestisi ve tam üyelik perspektifi ile ilgilenmekte iken AB için esas olan göçün yönetimidir.⁴⁷⁵

Türkiye-AB Ortak Eylem Planı ile, Avrupa Birliği finansal yardım ve vize serbestisi sürecinin havuç olarak kullanımı ile Türkiye'ye mültecileri ülkede barındırma ve düzensiz geçişlerini önleme görevi yüklemiştir.⁴⁷⁶ AB 2015 yılı içerisinde üye ülkeler arasında çıkan mültecilerin kabul ve yeniden yerleştirmelerine ilişkin anlaşmazlıkları çözmek ve göç akımlarını Türkiye gibi çevrede yer alan tampon bölgeler ile işbirliği yaparak durdurmak için girişimler başlatmıştır. Bu, Türkiye ile her anlamda güçlendirilmiş bir işbirliği için diyalog kurulmasını acil bir mesele haline getirmiştir.⁴⁷⁷

Eylem planı ile mevcut kriz üç şekilde ele alınmaktadır. İlk olarak, Suriyelilerin kitlesel akınlarının altında yatan sebeplerin incelenmesi; ikinci olarak, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin desteklenmesi ve son olarak AB'ne yönelen düzensiz göçün önlenmesi için işbirliğini geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ortak Eylem Planı'nda karşı karşıya olunan sorunun ortak çaba ve eylemlerle üstesinden gelinmesi gereğini vurgulayan taraflar karşılıklı olarak bazı taahhütlerde

⁴⁷⁴ Çigdem Nas, “Türkiye- AB Vize Serbestliği Diyalogunun Üyelikle Paralel Hikayesi”, **Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar ve Zorluklar**, 2 Haziran 2016, İKV, İstanbul, Ekim 2016, s.31.

⁴⁷⁵ Benvenuti, ss. 12-13.

⁴⁷⁶ Yılmaz Elmas, s. 279.

⁴⁷⁷ Henriette Ruhrmann ve David FitzGerald, “The Externalization of Europe's Borders in the Refugee Crisis, 2015-2016”, **CCIS Working Paper**, No: 194, Ekim 2016, s.12.

bulunmuşlardır. Bu taahhütler, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin desteklenmesi ve Avrupa’ya yönelik düzensiz göçün önlenmesi adı altında iki başlıkla düzenlenmiştir.⁴⁷⁸

Türkiye, göçmenlerin uygun belgelerle kayıt altına alınmasını sağlayacak; Türkiye’deki Suriyelilerin kalış süreleri boyunca eğitim, iş, istihdam gibi alanlarda entegrasyonunu teşvik eden politikalar benimsenmeye devam edilecek; korunmasız kişilerin tanımlanması ve bakımı devam edecektir. Avrupa Birliği ise, Suriyelilerin destelenmesi için AB Katılım Öncesi Mali Aracı (IPA) harici fonlar oluşturacak; insani yardım kuruluşları ile yürütülen yardım organizasyonlarını sürdürecektir ve Türkiye’deki Suriyelilerin AB üye devletleri içerisindeki mevcut yerleştirme programlarını destekleyecektir.⁴⁷⁹

15 Ekim 2015 AB-Türkiye Ortak Eylem Planı’nda düzensiz göçün önlenmesine yönelik AB taahhütleri ise ilk olarak düzensiz göçün önlenmesinde, Türk gözetim ve devriyelerinin desteklenmesi, düzensiz göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmelerinde AB-Türkiye işbirliğinin sağlanması, ülkeler arasında düzensiz göçle mücadelede ilişkin kurum ve kuruluşlar arasında diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi, Türkiye’ye bir Frontex görevlisinin atanması ve son olarak Türkiye’nin vize serbestisi yol haritasında gerçekleştirmesi gereken şartların sağlanması için Türkiye’ye mali yardımın yapılması şeklinde sıralanmıştır.⁴⁸⁰

Türkiye ise başta Sahil Güvenlik’in gerekli teçhizatlar ve yeni yöntemler geliştirilerek güçlendirilmesini, Bulgar ve Yunan makamlarıyla işbirliğinin artırılmasını, geri kabullerin hızlandırılmasını, vize muafiyeti yol haritası kapsamında Türkiye’nin vize politikalarının AB ile daha fazla uyumlaştırılmasını, göçmen kaçaklığı ile mücadelede AB’li muhataplar ve AB kurumları ile işbirliğinin artırılmasını, Frontex ile işbirliğinin artırılmasını ve Europol nezdinde bir görevli atanmasını taahhüt etmiştir.⁴⁸¹ Ortak Eylem Planı 2015 yılı 29 Kasım AB-Türkiye zirvesi ile başlatılmış; vize serbestisinin hızlandırılması, geri kabul anlaşmasının 2016

⁴⁷⁸ Avrupa Birliği Bakanlığı(a), “15 Ekim 2015 Türkiye-AB Ortak Eylem Planı”, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eylem_plani_.pdf (Erişim Tarihi: 29.05.2017), s.1.

⁴⁷⁹ Yılmaz Elmas, s.281.

⁴⁸⁰ Avrupa Birliği Bakanlığı(a), ss. 3-4.

⁴⁸¹ Ibid., ss.4-5.

yılı Haziran ayında tam olarak uygulanmaya başlanması ve Türkiye ile katılım müzakerelerinin canlandırılması hedefleri Sonuç Bildirgesi'nde ifade edilmiştir.⁴⁸²

Eylem Planı çerçevesinde, AB'nin özellikle mültecilerin Türkiye'de orta ve uzun vadede kalmasına yönelik mali ve kurumsal taahhütleri AB'nin göçü uzaktan kontrol stratejisine örnek olarak gösterilebilir. Vize rejimi ile birlikte, göçün dışsallaştırılmasının diğer bir aracı olan transit ve kaynak ülkelerle işbirliğinin bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu plan ile birlikte Avrupa Birliği, bir kez daha mülteciler ve sığınmacılar ile ilgili sorumluluklarını komşu devletlere yüklediği için eleştirilere maruz kalmıştır.⁴⁸³

18 Mart 2016'da imzalanan uzlaşma belgesi ile Türkiye ve AB doğu Akdeniz boyunca uzanan düzensiz göç rotasındaki geçişleri engellemek için Ortak Eylem Planı'nı hayata geçirmeyi kararlaştırmıştır. Uzlaşmaya göre; 20 Mart 2016 itibariyle uygulamaya konulması öngörülen noktalar şu şekildedir:⁴⁸⁴

- Türkiye'den Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderilmesi; geri gönderilen her Suriyeli düzensiz göçmen yerine, bir Suriyelinin Avrupa'da yeniden yerleştirilmesi;
- Türkiye'nin deniz ve kara sınırlarından Avrupa'ya olan düzensiz göç rotalarının kullanımını engelleyecek önlemler alması;
- Düzensiz geçişlerin ciddi oranda azalmasıyla Gönüllü İnsani Kabul Planı aktive edilmesi;
- En geç Haziran 2016 sonuna kadar Türk vatandaşlarına yönelik vize gerekliliklerinin kaldırılması amacıyla, Vize Serbestisi Yol Haritasının yerine getirilmesine hız verilmesi ve Türkiye'nin kalan yükümlülükleri yerine getirmek için gerekli adımları atması;
- AB'nin mülteciler için Türkiye'ye üç milyon Euro yardımda bulunması ve bu kaynakların tükenmesi halinde 2018'in sonuna kadar ek üç milyon Euro yardım için harekete geçilmesi;

⁴⁸² Ruhrmann ve FitzGerald, s. 14.

⁴⁸³ Yılmaz-Elmas, s. 282-283.

⁴⁸⁴ European Council, "EU-Turkey Statement, 18 March 2016", Press Release", 18.03.2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/> (Erişim Tarihi: 29.06.2017).

- Türkiye ve AB arasında devam eden Gümrük Birliği'nin geliştirilmesi; Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin müzakerelerde 33. başlığın açılması ile yeniden canlandırılması;
- Türkiye ve AB'nin Suriyeliler için insani koşulların yükseltilmesi için çalışması.

AB Komisyonu tarafından 2 Mart 2017'de yayınlanan Türkiye-AB uzlaşısının uygulanmasını değerlendiren beşinci ilerleme raporuna göre zorlu şartlara rağmen, Türkiye-AB uzlaşısı ile somut sonuçlar elde edilmiştir.⁴⁸⁵ AB Bakanı Ömer Çelik'in ifadesi ile "1'e 1" formülü neticesinde, 2 Mayıs 2017 itibarıyla Türkiye'ye toplam 1093 Suriyeli iade edilmiş,⁴⁸⁶ 13 Haziran 2017 Avrupa Komisyonu ilerleme raporuna göre ise AB'ne toplam 5986 Suriyeli gönderilmiştir.⁴⁸⁷ Şekil 3.1'de uzlaşısı sonrası en çok yerleştirmenin sırasıyla Almanya, Hollanda ve Belçika tarafından yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, bu uzlaşısı ile AB ülkelerine yerleştirilecek toplam mülteci sayısı 72.000 gibi bir rakamla sınırlı tutulmuştur. Bu sebeple bu sınırlı sayıya ulaşılması halinde bu mekanizma durdurulacak veya yeniden değerlendirilecektir.⁴⁸⁸

Doğu Akdeniz rotası üzerinden gerçekleşen düzensiz geçişler ciddi anlamda azalmıştır. Komisyon'un Türkiye-AB Uzlaşısı altıncı ilerleme raporuna göre, 2017 Şubat-Haziran ayları arası dönemde günlük ortalama 52 kişi geçiş yapmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemi bu sayı günlük ortalama 7,000'i aşmıştır. Aynı zamanda bir yıl önce aynı dönem içerisinde toplam 1,150 ölümlü kaza ve kayıp varken bu sayı 2017 yılı Şubat-Haziran ayları arası dönemde 105'e düşmüştür.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ European Commission, "Fifth Report on the Progress Made in the Implementation of the EU-Turkey Statement", Brüksel, 2.3.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2017), s.1.

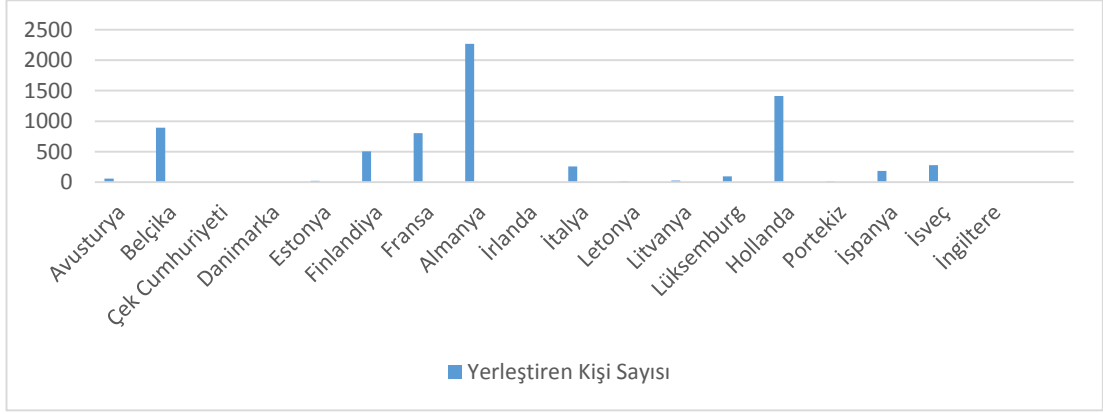
⁴⁸⁶ Yurdagül Şimşek, 1093 Göçmen İade Edildi 5024 Suriyeli AB Ülkelerine Gönderildi, Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/columnists/201705231028572029-besbin-suriyeli-ab-ulkelerine-gonderildi/> (Erişim Tarihi: 24.05.2017).

⁴⁸⁷ European Commission(f)., s. 2.

⁴⁸⁸ Ruhrmann ve FitzGerald, s. 16.

⁴⁸⁹ European Commission(1), "Sixth Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement", Strasbourg, 13.06.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_sixth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017), s.2.

Şekil 3.1: 18 Mart Uzlaşısı Çerçevesinde Türkiye’den Avrupa’ya Yerleştirilen Suriyeliler

Kaynak: Avrupa Komisyonu Yerleştirme ve Yeniden Yerleştirme 13. İlerleme Bilgi Formu temel alınarak oluşturulmuştur. European Commission, “Relocation and Resettlement 13 June 2017”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_factsheet_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2017), s.2.

Bu geçişlerin azalmasındaki en önemli sebep, geri gönderileceğini bilen potansiyel düzensiz göçmenlerin Ege Denizi üzerinden tehlikeli rotalar izleme konusunda risk almayı göze almamaları olarak değerlendirilebilir. Başka bir deyişle Yunanistan’a vardıklarında Türkiye’ye iade edileceklerini bildikleri için göçmenler hayatlarını riske atmaya daha az gönüllü hale gelmektedirler.⁴⁹⁰ Bununla birlikte, düzensiz göçün bitmesi ya da ciddi oranda azalması ile devreye sokulacak Gönüllü İnsani Kabul Mekanizması henüz başlatılmamıştır.⁴⁹¹

Vize serbestisi henüz sağlanmamakla birlikte Haziran 2017 itibariyle AB’nin Türkiye’den yerine getirmesini beklediği şart mevcuttur. Bu şartlar, Avrupa Birliği standartlarına tam uygun *biometrik seyahat belgelerinin* düzenlenmesi, *yolsuzluğun* önlenmesi için tedbirlerin benimsenmesi, *Europol ile operasyonel işbirliği anlaşmasının* neticelendirilmesi, *terörizm* ile ilgili yasama ve uygulamaların AB standartlarına uygun olarak revize edilmesi, *kişisel verilerin korunmasına* ilişkin düzenlemelerin AB standartlarına uygun hale getirilmesi, AB devletleri ile etkin *yargı*

⁴⁹⁰ Ruhrman ve FitzGerald, s. 17.

⁴⁹¹ European Commission(1), s.10.

işbirliği sağlaması ve AB-Türkiye *geri kabul anlaşmasının* tüm hükümlerini uygulaması ilgili şartlardır.⁴⁹²

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus, özellikle AB tarafından vize serbestisine ilişkin 72 şarttan bir kısmının aslında doğrudan vizeyle alakası olmamasıdır. Terörle mücadele yasası bu anlamda en çok tartışılan yasadır. Diğer yandan Türkiye açısından, terörle mücadele yasası bir iç politika baskı unsuru haline gelebilmektedir. Burada, terörle mücadele yasası ile AB'nin Türkiye'den Birliğe olası bir mülteci akımı korkusunun mu bu ısrarı tetiklediği tartışmalı bir konu olarak ele alınmaktadır.⁴⁹³

Türkiye-AB uzlaşısının bir diğer önemli ayağını ise AB'nin Türkiye'ye Suriyelilere harcanmak üzere yapacağı mali yardım oluşturmaktadır. Türkiye'deki Mülteciler İçin Fon (The Facility For Refugees in Turkey) adlı mali yardım programı ile 1 milyar Euro AB bütçesinden, 2 milyar Euro ise üye devletlerden sağlanacak toplam 3 milyar Euro yardım yapılması öngörülmüştür.⁴⁹⁴ 17 Şubat 2016'da ilk Fon İdari Komitesi toplantısı ile bu fon hayata geçirilmiştir. 2017 yılı Mayıs ayı itibariyle, 1,5 milyar dolarlık 47 proje imzalanmış; 811 milyon € ödeme yapılmıştır.⁴⁹⁵ Avrupa Komisyonu Suriye krizinin başlangıcından itibaren Türkiye içerisinde toplam 585 milyonun üzerinde yardım gerçekleştirmiştir. Haziran ayı 2016 yılında hazırlanan Türkiye İçin İnsani Uygulama Planı ile 505, 65 milyon € değerinde yardım öngörülmüştür. Bu program AB tarihinin en büyük insani programı olarak anılmaktadır. Bununla beraber bu yardımlar sadece insani yardımları değil aynı zamanda mültecilerin ve ev sahibi toplum olan Türkiye'nin en çok etkilenen şehirlerinin acil ihtiyaçlarının karşılanması için⁴⁹⁶ eğitim, sağlık ve kentsel altyapıda

⁴⁹² Ibid., s.9

⁴⁹³ Erdoğan(b), s. 16.

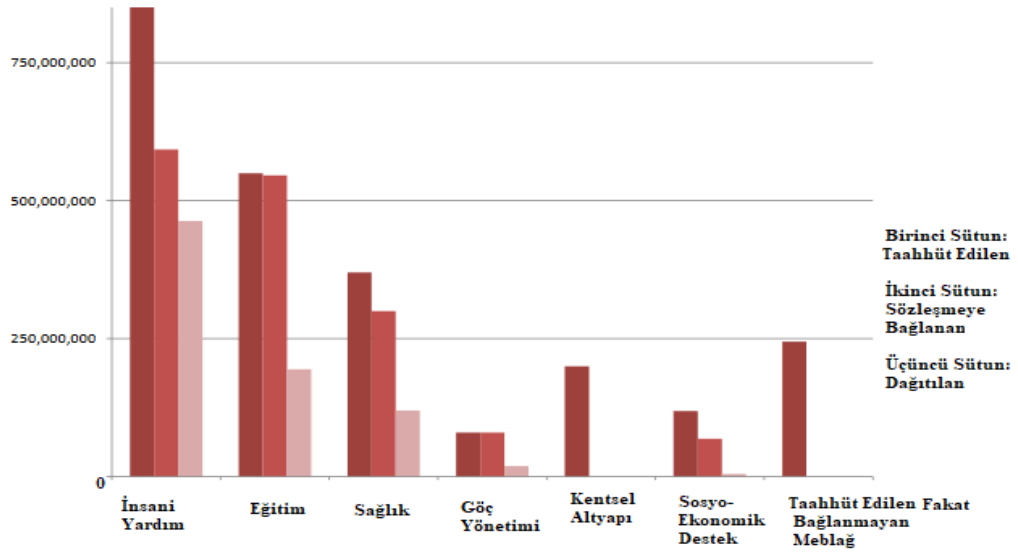
⁴⁹⁴ European Commission, "Managing the Refugee Crisis: The Facility For Refugees in Turkey", **Factsheet**, 28 Temmuz 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160713/factsheet_managing_the_refugee_crisis_the_facility_for_refugees_in_turkey_en.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2017), s.1.

⁴⁹⁵ European Commission, "The Facility for Refugees in Turkey", https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

⁴⁹⁶ Bu şehirlerden biri olan Kilis'te Suriye nüfusu yerel nüfusu geçmiş durumdadır. 2015 yılında yerel nüfus 90.000 kişi iken Suriyeli nüfusu 110000 olarak kaydedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201508251017318846/> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).

kullanılmak üzere yapılan yardımlar ve Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edilen mültecilerin ulaşım, kabul ve insan onuruna yakışır ev sahipliği için sağlanan insani olmayan yardımları da içermektedir.⁴⁹⁷

Şekil 3.2: Türkiye'deki Mültecilere Yardım Fonu (Milyon €)

Kaynak: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım 16.06.2017 Tarihli Türkiye'deki Mülteciler İçin Fon: Taahhüt Edilen, Sözleşmeye Bağlanan ve Dağıtılan Yardımlara İlişkin Durum adlı belgeden alınmıştır. European Civil Protection and Humanitarian Aid, "Facility For Refugees in Turkey: Projects Committed/Decided, Contracted, Disbursed-Status on 16.06.2017", https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/170616_facility_table_website.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s. 5.

Şekil 3.2'ye göre 16 Haziran 2016 itibari ile, yapılması öngörülen yardımların yaklaşık %25'i dağıtılmış; %50'si projelendirilip taahhüte bağlanmıştır. Diğer yandan, sadece Almanya kendi ülkesindeki mülteciler için bütçesinden her yıl 20 milyar Euro⁴⁹⁸ harcamaktadır. Bu durumda Türkiye'ye önerilen ilk etapta iki yıllığına 3 milyar Euro ve sonrasında sağlanacak olan ek 3 milyar Euro oldukça düşük bir

⁴⁹⁷ European Commission, "Managing the Refugee Crisis: The EU Facility for Refugees in Turkey", 16 Haziran 2017, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf , (Erişim Tarihi:28.06.2017), s.2.

⁴⁹⁸ 2016 yılında açıklanan rakamlara göre mültecilerin yerleştirilmesi ve entegrasyonu için harcanan miktar 20 milyar Euro'ya aşmıştır. Ayrıca Almanya 2020 yılı sonuna kadar mülteciler için 93,6 milyar Euro harcamayı planlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için: <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-germany-costs-idUSKCN0Y50DY> , <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-refugees-spend-20-billion-euros-2016-angela-merkel-crisis-budgets-middle-east-north-africa-a7623466.html> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

rakamdır. Bu yine ülkedeki Suriyeliler için kendisi 12 milyar Euro harcama yapan Türkiye ile kıyaslandığında oldukça düşük bir rakama tekabül etmektedir.⁴⁹⁹

Türkiye ve Avrupa Birliği vardığı uzlaşa üzerinden uluslararası toplum ve özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmiştir. Eleştiriler Türkiye ve Avrupa Birliği'nin bu uzlaşıda insan haklarını dikkate almadığı yönündedir.⁵⁰⁰ BMMYK geri göndermelerde keyfilik, toplu sınır dışı edilmelere sebebiyet verme durumu ve etkin denetim mekanizmalarının eksikliği nedeniyle, AB-Türkiye uzlaşısını desteklemediğini açıkça belirtmiştir.⁵⁰¹

AB ile Türkiye arasındaki uzlaşuya yönelik eleştirilerde Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke şartlarını tam olarak sağlayıp sağlamadığının Avrupa Komisyonu tarafından araştırılmadığı da ileri sürülmektedir. Buna göre, Türkiye halihazırda Avrupa Birliği üyesi birçok devlet tarafından güvenli üçüncü ülke olarak tanımlanmadığı gibi mülteciliğin tanınmasında “coğrafi kısıtlılığını” devam ettiren ülkelerden biridir. Dublin Sistemi ile üçüncü güvenli ülkeye sığınma arayanların aktarılması zaten dolaylı olarak geri gönderilmeme ilkesinin ihlali olarak kabul ediliyordu ki eleştiride bulunanlar bu uzlaşa ile birlikte yine geri gönderilmeme ilkesinin ihlal edildiğini savunmaktadırlar.⁵⁰²

Bununla birlikte üçüncü güvenli ülkeye gönderilme sistemi, sığınma arayan kişiler için yine bir AB üye ülkesi içerisinde kalmayı sağlıyordu. Türkiye'nin hala AB üye ülkesi olmaması ve Türkiye'den Yunanistan'a giden mültecilerin üçüncü güvenli ülke olarak Türkiye'ye gönderilmesi uluslararası kuruluşlar tarafından uluslararası hukukun ihlali olarak eleştirilmektedir. Ayrıca, AB'nin çoğu sığınmacıyı Türkiye'ye göndererek tampon bölge oluşturmaya çalıştığı ileri sürülmektedir.⁵⁰³

29 Kasım 2015 tarihli AB-Türkiye Zirvesi'nde ise 15 Ekim kararlarına bağlı olarak Türkiye'nin Birliğe katılım sürecinin yeniden canlandırılmasına vurgu

⁴⁹⁹ Erdoğan(b), s.17.

⁵⁰⁰ Ruhrmann ve FitzGerald, s. 17.

⁵⁰¹ Yılmaz Elmas, s. 287.

⁵⁰² Jenny Poon, “EU-Turkey Deal: Violation of, or Consistency with, International Law”, **European Papers**, vol:1, s:3, Aralık 2016, ss. 1196,1200.

⁵⁰³ Yılmaz Elmas, s. 288.

yapılmıştır.⁵⁰⁴ Bunun akabinde 17 no'lu “Ekonomik ve Parasal Politika” faslı 14 Aralık 2015 tarihinde müzakereye açılmıştır. AB-Türkiye Mülteci uzlaşısının ardından, Haziran 2016'da 33 no'lu “Mali ve Bütçesel” Fasıl da açılmıştır. Bu fasılların açılması üyelik sürecinin canlı tutulması bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte Nas'a göre Türkiye'nin üyeliğe doğru ilerlemesi oldukça zor görünmektedir. Avrupa Birliği çevrelerinde üyelik yerine ortaklık seçeneğinin daha fazla telaffuz edilmesi ve AB'nin Türkiye'nin tam üyeliğine yönelik siyasi iradesinin yoksunluğu koşulluluğun Türkiye politikasında etkisinin azalmasına sebep olmaktadır.⁵⁰⁵

Türkiye'de uzun bir çatışmasızlık döneminin ardından demokratik açılım sürecinin sekteye uğraması ile terör saldırılarındaki artış ve Işid'in Türkiye'de 2016 boyunca gerçekleştirdiği sayısız terör eyleminin yol açtığı güvenlik sıkıntıları, Türkiye'de Haziran 2015 tarihli seçimlerin ardından hükümetin Kasım ayına kadar kurulamaması, 15 Temmuz 2016 tarihli Darbe Girişimi ve son olarak Türkiye'de gerçekleştirilen 16 Nisan 2017 tarihli Anayasa Değişikliği Referandumu Türkiye ile AB ilişkilerinde bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir.⁵⁰⁶ Türkiye'yi gittikçe otoriterleştiği konusunda eleştiren Birlik üyesi devletlerle birlikte, özellikle idam cezasının tekrar yürürlüğe girmesi konusunda Türkiye'deki tartışmalara ilişkin eleştiriler yoğunlaşmıştır.⁵⁰⁷

AB Dış İlişkiler Yüksek Komiseri idam cezası uygulayan hiçbir ülkenin AB üyesi olamayacağını, Avrupa İnsan Hakları Bildirgesi'nin idam cezası ile hükmünün açık olduğunu belirtmiştir. Almanya Başbakanı Angela Merkel, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve Almanya Dışişleri Bakanı Türkiye'ye idam cezasının geri gelmesinin üyelik sürecini ortadan kaldıracağını ifade etmiştir. Avrupa

⁵⁰⁴ Avrupa Birliği Bakanlığı, “29 Kasım 2015 Tarihli Türkiye-AB Zirve Bildirisi”
,http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf
(Erişim Tarihi: 29.05.2017).

⁵⁰⁵ Nas, s. 32.

⁵⁰⁶ Benevuti, s.15.

⁵⁰⁷ Isobel Finkel ve Selcan Hacaoğlu, “Erdogan's New Powers Do Little to Address Turkey's Old Problems”, Bloomberg, 19.04.2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-04-19/erdogan-s-new-powers-do-little-to-address-turkey-s-old-problems> (Erişim Tarihi: 29.05.2017)

Parlamentosu, idam cezasının Türkiye’de yeniden uygulamaya konulmasının resmi olarak üyelik sürecini sona erdireceğini belirtmiştir.⁵⁰⁸

Diğer yandan Avrupa Birliği’nin kendi içerisindeki sağ ve mülteci karşıtı partilerin yükselişe geçmesi, Almanya Şansölyesi Merkel gibi mülteciler konusunda “açık kapı” politikası uygulayan siyasetçilerin eleştirilerle karşılaşması, Avrupa Birliği açısından göç yönetiminde yeni yüzleşmelere sebep olmaktadır. Göç ve Türkiye’nin üyelik tartışmalarının AB ülkelerinde iç politika alanında kolaylıkla bir baskı unsuru haline gelebilmesi, hem yakın dönemde vize serbestisi üzerine hem uzun vadede Türkiye’nin üyeliği konusunda ilişkilerde tartışmaları beraberinde getirecektir.

Benvenuti’ye göre Türkiye AB ilişkilerinde üç muhtemel senaryo bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği, ikincisi AB şüpheciliğinin yükselmesi ile ortaya çıkabilecek rekabet ve son olarak tam üyelik perspektifi yerine “imtiyazlı ortaklık” seçeneğinin gerçekleşmesidir. Özellikle AB-Türkiye uzlaşısı ile sağlanan ortaklıktan hareketle yazar, Türkiye ile gelecekte imtiyazlı ortaklığın daha olası olduğunu iddia etmektedir.⁵⁰⁹ Bununla birlikte Nas’ında belirttiği gibi Türkiye tam üyelik perspektifinden vazgeçmemeli, bu konuda ısrarlı olmayı sürdürmelidir.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ European Stability Initiative, “**Hang Them in Taksim**” Europe, Turkey and the Future of Death Penalty, 16 Mayıs 2017, <http://www.esiweb.org/pdf/ESI%20-%20Hang%20them%20in%20Taksim%20-%2016%20May%202017.pdf> (Erişim Tarihi: 29.05.2017), s.15.

⁵⁰⁹ Benvenuti, s.16.

⁵¹⁰ Nas, s. 32.

SONUÇ

Uluslararası göç en genel tanımı ile ulusal bir sınırın bir yabancı tarafından aşılması ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda ulusal sınırların kimler tarafından ve hangi şartlarda aşılabacağı ulus devletinin yetki alanı içerisinde yer almaktadır. Başka bir deyişle devletler açısından uluslararası göç ilk olarak egemenliğe ilişkin bir konudur. Bununla birlikte bu egemenlik alanı günümüzde çeşitli yönlerden sınırlandırılmaktadır. Bu sınırlandırma ilk olarak uluslararası hukuk yolu ile gerçekleşmektedir. Sığınma hakkının temel bir insan hakkı olarak tanımlanması, uluslararası hukukta mültecilik statüsünün belirlenmesi ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin bu bağlamda geri gönderilmesinin yasaklanması devletlerin keyfi uygulamalarının önüne geçilmesi bakımından önemli adımlar olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber mültecilik tanımı günümüz şartları açısından yetersiz bulunmaktadır. Ayrıca geri kabul anlaşmaları ile geri gönderilmeme ilkesi ihlal edildiği gerekçesi ile eleştirilmektedir.

Devletlerin egemenliğine ilişkin diğer bir sınırlandırma küreselleşme ve gelişen ulaşım ve iletişim teknolojileri ile ortaya çıkmaktadır. Uluslararası hareketlilik eskiye nazaran kolaylaşmış fakat bu durum sadece yasal yollarla göç hareketlerini değil aynı zamanda düzensiz göç akımlarını da kolaylaştırmıştır. Düzensiz göç akımları, devletler tarafından istenmeyen göç akımları olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde düzensiz göç akımları devletlerin egemenlik alanına yönelik ciddi bir meydan okumadır. Devletler bu akımları önlemeye yönelik kısıtlayıcı politikalar geliştirse de bu politikalar genellikle başarılı olmamaktadır.

Bu politikaların başarısızlığının sebebi ilk olarak göçün doğasından kaynaklanmaktadır. Buna göre göç süreçleri bir defa başladıktan sonra yeni göç akımlarına sebep olacak toplumsal ağların oluşmasına ve bu akımların kendi endüstrisini oluşturmasına sebep olmaktadır. Bu durum düzenli göç süreçleri gibi düzensiz göç veya mülteci akımları içinde geçerlidir. Nitekim daha önce göç etmiş bireylerin deneyimleri aynı bölgeden göç edecek olan potansiyel göçmenleri etkilemektedir. Bu bağlamda düzensiz göç süreçleri de kendi toplumsal ağlarını ve göçmen kaçakçılığını da içeren kendi endüstrisini ortaya çıkarmaktadır.

İkinci olarak, piyasanın ihtiyaçları insan hareketleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kalkınmış ülkelerde piyasanın ihtiyacı olan ucuz işgücü kayıt dışı göçmen

işçiler tarafından karşılanmaktadır. Bu durumda ucuz işgücü talebi devam ettikçe düzensiz ekonomik göçmen akımlarının da devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte günümüzde düzensiz göç akımları ve mülteci akımları iç içe geçmiş karma akımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin düzensiz göç yollarını sıkça kullandıkları bu konuda dikkate değer bir noktadır. AB'ye yönelik yasal göç yollarının kısıtlı olması bu durumun oluşmasında en önemli faktörlerden biridir. Bu bağlamda, AB'ye yönelen bu karma akımların Birliğe yönelik yasal göç yollarının kapalı olması nedeniyle gerçekleştiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

İç savaş, iç çatışmalar ve etnik temizlik gibi süreçlerin sonucunda ortaya çıkan mülteci akımlarına yönelik Birliğin tepkisi kısıtlayıcı ve kontrol odaklı olmayı sürdürmektedir. Kısıtlayıcı göç politikalarının uluslararası insan hareketliliğini engellemede başarısız olduğu uluslararası alanda defalarca teyit edilmiştir. Buna karşın Birliğin Suriye mülteci krizine yönelik oluşturulan politikalarında da bu anlayış sürdürülmüştür. Bu durum devletlerin göçmen ve mültecileri ulusal güvenlik, kimlik ve ekonomiye tehdit olarak kabul etmesi ile yakından ilişkilidir. Buna ek olarak göçmen ve mülteciler kolaylıkla iç politika alanlarında siyasallaştırılabilmektedirler. Avrupa'nın istila edileceği, geçmişte Afrika'da yaşandığı gibi Hristiyan üstünlüğünün kaybedileceği, yerli halkın ekonomik kaynaklarının mülteciler tarafından tüketileceği güvenlikleştirme söyleminin ulaştığı boyutları ortaya çıkarmaktadır.

Suriye krizi sonucunda ortaya çıkan mülteci krizi İkinci Dünya Savaşından bu yana dünyanın karşılaştığı en büyük insani kriz olarak nitelendirilmektedir. 2015 yılında yaklaşık bir milyon kişinin Avrupa'ya ulaşmaya çalışması ve bunlardan yaklaşık 400.000 kişinin denizlerde boğularak yaşamını yitirmesi ile kriz zirveye ulaşmıştır. Bu durum Birlik üye ülkelerinin bu akımların durdurulması amacıyla demir teller örmesi ve dış sınırlarının daha fazla yükseltilmesi yönünde önlemler almasına yol açmıştır. Bu durum hem uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin daha fazla mağdur olmasına hem de Birliğe yönelik "Avrupa Kalesi" argümanının güçlenmesine neden olmuştur.

Bununla birlikte, Suriye'de yaşanan olaylar neticesinde ortaya çıkan insani krize yönelik Birliğin tepkisi ile eski Yugoslavya coğrafyasında yaşanan insani krize yönelik Avrupa ülkelerinin etkin politika üretmemesi ve seyirci kalmasını

özdeşleştirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaklaşık üç milyon kişi ya ülke içerisinde yerlerinden edilmiş ya da mülteci haline gelmiştir. 1995 yılında Srebrenitsa'da yaşanan katliama müdahale edilememesi yakın tarihte insani krizlere yönelik uluslararası etkinliğin çoğu zaman oldukça sınırlı olduğunun önemli bir kanıtıdır.

Mülteci krizinin ülkelerin tek başına üstesinden gelemeyeceği bir alan olduğu Birlik tarafından sıkça vurgulanmaktadır. Bu durum Birliği hem Birlik üye ülkeleri arasında işbirliğine hem de kaynak ve transit ülkeler ile çeşitli anlaşmalar ve ortaklıklar kurmaya yönlendirmiştir. Birlik üye ülkeleri arasında hedeflenen işbirliği Birliğin dayanışma ilkesine paralel olarak yük paylaşımını öngörmektedir. Buna göre Birlik üye ülkeleri hem uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin insan onuruna yakışır şekilde korunmasını sağlayacak hem de mülteci akımlarının yoğun olduğu üye ülkelerin yükünü paylaşacaktır.

Fakat mülteci krizinin yönetimine ilişkin Birlik içerisinde farklı sesler yükselmektedir. Uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişilerin yerleştirilmesi veya yeniden yerleştirilmesi üye ülkeler arasında yeni krizlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Üye devletler dayanışma ilkesi gereği yük paylaşımı konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Birlik üye ülkeleri arasında yük paylaşımı ve dayanışmanın ileri düzeye taşınmaması ise Suriye mülteci krizine ilişkin politikalarda zorluk ve zafiyetlere yol açmaktadır. Ayrıca bu durum Avrupa Birliği'nde göç ve sığınma konularına ilişkin uluslararası bir yaklaşım geliştirilmesi çabalarına rağmen bu konularda en etkili aktörlerin hala devletler olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Birlik üçüncü ülkeler ile çeşitli ortaklıklar kurarak veya geri kabul anlaşmaları imzalayarak Birliğe yönelik karma akımların önlenmesini amaçlamaktadır. Fakat geri kabul anlaşmaları Birliğin yük paylaşımından ziyade yükün için ülkelere yüklendiği gerekçesi ile sıklıkla eleştirilmektedir. Bu eleştirilere göre Birlik tarafından istenmeyen kişiler üçüncü ülkelere gönderilmektedir. Bu şekilde göçün yönetimi Birlik sınırlarının dışına taşınmaktadır. Zira geri kabul anlaşmaları düzensiz göç akımlarına veya mülteci akımlarına neden olan sorunları çözmemektedir. Bu anlaşmalar daha çok geri gönderileceğini bilen göçmenler üzerinde caydırıcı etkiye sebep olmaktadır. Nitekim ekonomik, siyasi veya iklim değişikliklerinin neden olduğu kitlesel insan hareketleri sınırların daha fazla güçlendirilmesi, geri kabul anlaşmaları

veya çeşitli ortaklıklar ile durdurulmaya çalışılıyor olsa da kök nedenlerin çözülmemesi akımların belirli rotalardan diğerine geçiş yaparak devam etmesine yol açmaktadır.

Türkiye ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması da uzun süre boyunca hem sığınma hakkının ihlali hem de Türkiye'nin Birliğin tampon bölgesi haline gelme tehlikesi bakımından tartışılmıştır. Buna göre Türkiye'nin tampon bölge haline gelmesi Birliğe tam üyelik hedefi açısından tehlikeler içermektedir. Diğer yandan geri kabul anlaşmasının imzalandığı döneme kadar olan durgun ilişkiler anlaşma ve sonrasında 18 Mart 2016 tarihinde imzalanan uzlaşma ile yeniden canlanmıştır. Fakat Suriye Mülteci krizi Türkiye-AB ilişkileri açısından bazı fırsatlar yaratsa da tarafların çıkar ve öncelikleri farklılıklar göstermektedir. Türk tarafı vize serbestisi ve tam üyelik ile ilgilenirken Birlik karma akımların durdurulması ile ilgilenmektedir. Bu durum ise uzlaşma ortamını kırılma hale getirmektedir.

Bu bağlamda vize serbestisinin makul bir sürede sağlanmaması ilişkilerin eskisinden daha kötü bir hal almasına yol açabilecek tehlikeyi barındırmaktadır. Ayrıca, Türkiye ile AB arasında imtiyazlı ortaklık olasılığından daha fazla söz edilmeye başlanmıştır ki bu durum Türkiye'nin AB'ye üyelik perspektifini zayıflatma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu kavram ve içeriğinin muğlaklığı Türkiye tarafından kabul edilebilir olmamakla beraber, Türk akademik çevrelerinde eşit bir statüde tam katılım hedefinden vazgeçilmemesi gerektiği dile getirilmektedir.

Diğer yandan, Türkiye'nin iç politika dinamikleri Birlik ile Türkiye arasında mülteci krizi vasıtasıyla kurulan yoğun işbirliği sürecini sekteye uğratmaktadır. Türkiye'de devam eden OHAL, Anayasal Referandum süreci ve idam tartışmaları Birlik'ten sert eleştirilerin yükselmesine sebep olmaktadır. Anayasal referandum paketinin tam anlamıyla uygulamaya girmesinin Kopenhag kriterleri ile bağdaşmadığı Avrupa Parlamentosu tarafından vurgulanmakta iken Türkiye'nin müzakere sürecinin askıya alınması çağrısında bulunulmuştur. Parlamento Türkiye ile samimi bir şekilde göç, enerji ve terörizmle mücadele alanlarında kurulacak olan imtiyazlı işbirliğinin ilişkiler açısından daha faydalı olacağını savunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT Nermin. **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2017.
- ADAMSON Fiona B. “Crossing Borders: International Migration and National Security”, **International Security**, vol:31, Sayı: 1, 2006, ss. 165-199.
- AFET VE ACİL YÖNETİM BAŞKANLIĞI. “Dünyanın En Cömert ve En Çok Sığınmacıya Ev Sahipliği Yapan Ülkesi: Türkiye”, <https://www.afad.gov.tr/tr/13016/Infografik/grafik/18383> (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- AKALIN Ayşe. “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar:20.Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.89-105.
- AKBAŞ DEMİREL Cansu. “Türkiye’deki Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları”, **Göçler Ülkesi**, der. Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 45-68.
- AKKARACA KÖSE Melike. **Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum Türkiye’nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları**, Derin Yayınları, İstanbul, 2014.
- “AN ECONOMY FOR THE 1%”. **210 OXFAM BRIEFING PAPER**. 2016, https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf (Erişim Tarihi: 1.12.2016).
- AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI(a). “15 Ekim 2015 Türkiye-AB Ortak Eylem Planı”,http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_or_tak_eylem_plani_.pdf (Erişim Tarihi: 29.05.2017)
- AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI. “29 Kasım 2015 Tarihli Türkiye-AB Zirve Bildirisi”,http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_a_b_zirvesi_bildirisi_.pdf (Erişim Tarihi: 29.05.2017).
- AYDEMİR Abdurrahman ve Murat Kırdar. “The Integration of the 1989 Repatriates from Bulgaria to the Turkish Labour Market”, **Waves of Diversity: Socio**

- Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul 2015, s. 29-55.
- AYDIN-DÜZGİT Senem ve Alper Kaliber. “Encounters with Europe in an Era of Domestic and International Turmoil: Is Turkey a De-Europeanising Candidate Country?”, **South European Society and Politics**, vol:21, no:1, 2016, ss. 1-14.
- ATASÜ-TOPÇUOĞLU Reyhan(a). “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, **İnsan Hakları Yılığ**, vol:34, 2016, ss. 1-20.
- ATASÜ-TOPÇUOĞLU Reyhan. “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S.Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.501-518.
- BALKIR Canan ve Bianca Kaiser. “Türkiye’de Avrupa Birliği Vatandaşları”, **Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 224-241.
- BALKIR Canan ve Sedef Eylemer. “Shifting Logics: The Discourses of Turkish Political Elites on EU Accession”, **South European Society and Politics**, vol:21, s:1, 2016, ss.29-43.
- BANIFAZI Corrado. “Evolution of Regional Patterns of International Migration in Europe”, **International Migration in Europe: New Trends and New Methods of Analysis**, der. Corrado Bonifazi vd., Amsterdam University Press, Amsterdam, 2008, ss. 106-128.
- BARNICKEL Christiane ve Tim Beichelt. “Shifting Patterns and Reactions—Migration Policy in the New EU Member States”, **East European Politics and Societies and Cultures**, vol: 27, sayı:3, 2013, ss. 466–492.
- BENVENUTI Bianca. “The Migration Paradox and Turkey-EU Relations”, **Istituto Affari Internazionali**, Ocak 2017, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1705.pdf> (Erişim Tarihi:12.06.2017).
- BIEHL Kristen. “Örnek Vaka Analizi: İstanbul”, **Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya**, der. Ahmet İçduygu, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2012, ss.73-112.

- BİNER Özge. **Türkiye’de Mültecilik: İltica Geçicilik ve Yasallık ‘Van Uydu Şehir Örneği’**, çev. Ezgi Çakmak, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2016.
- BOER Monica den. “Justice and Home Affairs in European Union Current Issues”, EIPA, s:1, 1996,
http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop96_1_2.pdf (Erişim Tarihi:20.03.2017).
- BOYD Monica ve Joanne Nowak. “Social Networks and International Migration”, **An Introduction to International Migration Studies**, der. Marco Martiniello ve Jahn Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012, ss. 79-105.
- BUNYAN Tony. “How the EU Works and Justice and Home Affairs Decision Making”, Civil Liberties Workshop, Statewatch, Ocak, 2013,
<http://www.statewatch.org/analyses/no-205-cleu.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2017).
- BURGIN Alexander. “Why the EU Still Matters in Turkish Domestic Politics: Insights from Recent Reforms in Migration Policy”, **South European Society and Politics**, vol:21, s:1, 2016, ss.105-118.
- BURGIN Alexander ve Derya Aşıkoğlu. “Turkey’s New Asylum Law: A case of EU Influence”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, vol:19, s:2, 2017, s. 121-135.
- CANPOLAT Hasan ve Hakkı Onur Arıner. **Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi**, Rapor no:123, ORSAM, 2012.
- CARRERA Sergio. “The Impact of the Treaty of Lisbon over EU Policies on Migration, Asylum and Borders: The Struggles over the Ownership of the Stockholm Programme”, **The First Decade of EU Migration and Asylum Law**, der. Elspeth Guild ve Paul Minderhoud, Boston, 2012, s. 227-254.
- CARRERA Sergio ve Elspeth Guild. “Does the Stockholm Programme Matter The Struggles over Ownership of AFSJ Multiannual Programming”, **CEPS Paper in Liberty and Security in Europe**, no :51, Aralık 2012.
- CARRERA Sergio and Elspeth Guild. “Offshore Processing of Asylum Applications Out of Sight, Out of Mind?”, Commentary, Center For European Policy Studies, Ocak 2017,

- <https://www.ceps.eu/system/files/OffshoreAsylumProcessing.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2017).
- CARRERA Sergio. Leonhard den Hertog ve Joanna Parkin. **EU Migration Policy in the wake of Arab Spring: What Prospects for EU-Southern Mediterranean Relations?**, MEDPRO Technical Report, No:15, Ağustos 2012, <https://www.ceps.eu/system/files/MEDPRO%20TR%2015%20EU%20Migration%20Policy%20in%20wake%20of%20Arab%20Spring.pdf> (Erişim Tarihi: 27.06.2017).
- CARRERA Sergio vd. **The European Border and Coast Guard: Addressing Migration and Asylum Challenges in the Mediterranean?**, Report of a CEPS Task Force, CEPS, Brüksel, 2017.
- CASTLES Stephen. “Why Migration Policies Fail?”, **Ethnic and Racial Studies**, vol:28, s:2, Mart 2004, ss.205-227.
- CASTLES Stephen. “The International Politics of Forced Migration”, **Socialist Register 2003: Fighting Identities**, vol:39, 2003, ss. 172-192.
- CASTLES Stephen ve MILLER Mark J. **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev. Bülent Uğur bal ve İbrahim Akbulut, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2008.
- COHEN Roberta. “Lessons from the Development of the Guiding Principles on Internal Displacement”, **Forced Migration Review**, vol:45, Şubat 2014, ss.12-14.
- COLLET Elizabeth. “Future EU Policy Development on Immigration and Asylum: Understanding the Challenge”, **MPI Policy Brief Series**, No:4, Mayıs 2014, <http://www.migrationpolicy.org/research/future-eu-policy-development-immigration-and-asylum-understanding-challenge> (Erişim Tarihi:27.06.2017).
- COLLYER Michael. “Migrants as Strategic Actors in the European Union’s Global Approach to Migration and Mobility”, **Global Networks**, vol:12, sayı:4, 2012, ss. 505-524.
- ÇAĞLAYAN Savaş. “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı: 17, 2006, ss. 67-89.

- DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI. “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları”, http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 18.05.2017).
- DE BEL-AİR Francoise. Migration Profile: Turkey, MPC Policy Brief, Aralık 2016, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/45145/MPC_PB_2016_09.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 25.06.2017).
- DEMİR OĞuzhan Ömer ve Yusuf Soyupek. “Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar”, Global Analiz 6, Ankara, 2015, <http://madde14.org/images/5/50/GlobalIlkeCikarKaygi2015.pdf> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).
- DÜVELL Franck. “Transit Migration: A Blurred and Politicised Conception”, **Population, Place and Space**, vol:18, s:4, Temmuz/AĞustos 2012, ss. 415-427.
- DÜVELL Franck(a). “Transit Migration: A Politicised and Blurred Concept”, **Transit Migration in Europe**, 18-19 Haziran 2008, COMPAS, Trablusgarp, https://www.researchgate.net/publication/268327673_TRANSIT_MIGRATION_IN_EUROPE (Erişim Tarihi: 25.06.2017).
- ECRE. “Report on the Application of the Dublin II Regulation in Europe”, European Legal Network on Asylum, 2006, https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-ELENA-Report-on-the-Application-of-the-Dublin-II-Regulation-in-Europe-_March-2006.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2017).
- ECRE. **The Ecre Tampere Dossier**, 2000, https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/The-ECRE-Tampere-Dossier_June-2000.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2017).
- EISELE Katharina. “The External Dimension of the EU’s Migration Policy – Towards a Common EU and Rights-Based Approach to Migration?”, **IS Academy Policy Brief**, no:17, 2013.
- ERDOĞAN M. Murat. **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015.

- ERDOĞAN M. Murat (a). “Avrupa’da Türkiye Kökenli Göçmenler ve ‘Euro-Turks-Barometre’ Araştırmaları, **Göç Araştırmaları Dergisi**, vol:1, no:1, Ocak-Haziran 2015, ss.108-148.
- ERDOĞAN M. Murat (b). “İlkeler- Çıkarlar İkileminde Türkiye-AB Mülteci Uzlaşısı”, **Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar ve Zorluklar**, 2 Haziran 2016, İKV, İstanbul, Ekim 2016, ss. 15-20.
- EUROPEAN CIVIL PROTECTION AND HUMANITARIAN AID. “Facility For Refugees in Turkey: Projects Committed/Decided, Contracted, Disbursed-Status on 16.06.2017”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/170616_facility_table_website.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s. 5.
- EUROPEAN COMMISSION(a). “The Global Approach to Migration and Mobility”, 18.11.2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN> (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(b). “Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration”, Press Release, 20 Nisan 2015, Lüksemburg, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(c). “A European Agenda on Migration”, Brüksel, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(d). “On Establishing a New Partnership with Third Countries under the European Agenda on Migration”, Strasbourg, 7.06.2016, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM\(2016\)0385_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0385/COM_COM(2016)0385_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 15.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(e). “Commission Recommendation of 8.6.2015 on a European Resettlement Scheme”, Brüksel, 8.6.2015, <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/documents/policies/asylum/general/doc>

- [s/recommendation on a european resettlement scheme en.pdf](#) (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(f). “Refugee Crisis: European Commission Take Decisive Action”, Strasbourg, 9 Eylül 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5596_en.htm (Erişim Tarihi: 17.06.2017), s.2
- EUROPEAN COMMISSION(g). “Relocation and Resettlement”, Factsheet, 13 Haziran 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_factsheet_relocation_and_resettlement_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(h). “Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012”, Brüksel, 12.10. 2011, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION(i). “Sixth Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement”, Strasbourg, 13.06.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170613_sixth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Europe Without Borders: The Schengen Area”, http://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.03.2017)
- EUROPEAN COMMISSION. “Managing Refugee Crisis: Immediate Operation, Budgetary and Legal Measures under the European Agenda on Migration”, Press Release, Brüksel, 23 Eylül 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5700_en.htm (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Migration Partnership Framework: A New Approach to Better Manage Migration”, **Factsheet,**

https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/factsheet_ec_format_migration_partnership_framework_update_2.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2017)

EUROPEAN COMMISSION. “Partnership Framework on Migration: Commission Reports on Results and Lessons Learnt One Year on”, Press Release, Strasbourg, 13 Haziran 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1595_en.htm (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION. “Fourth Progress Report on the Partnership Framework with third countries under the European Agenda on Migration”, Strasbourg, 13 Haziran 2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/4th_progress_report_partnership_framework_with_third_countries_under_european_agenda_on_migration.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION. “European Solidarity: A Refugee Relocation System”, **Factsheet**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_solidarity_a_refugee_relocation_system_en.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION. “EU Action Plan Against Migrant Smuggling (2015-2020)”, Brüksel, 27.5.2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0285&from=EN> (Erişim Tarihi: 17.06.2017), ss. 2,4,6-8.

EUROPEAN COMMISSION. “The EU and the Refugee Crisis”, Haziran 2016, <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION. “EU Action Plan Against Migrant Smuggling (2015-2020)”, Brüksel, 27.5.2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0285&from=EN> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION. “Towards an Effective Return Policy”, **Factsheet**, 9.9.2015, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/effective_return_policy_en.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

- EUROPEAN COMMISSION. “Commission Recommendation of 7.3.2017 on making returns more effective when implementing the Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council”, 7.3.2017, Brüksel, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_commission_recommendation_on_making_returns_more_effective_en.pdf (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “The Reform of the Dublin System”, Factsheet, 4 Mayıs 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/the_reform_of_the_dublin_system_en.pdf (Erişim Tarihi:23.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Refugee Crisis: Commission Reviews 2015 Actions and Set 2016 Priorities”, Brüksel, 13 Ocak 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-65_en.htm (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “A European Border and Coast Guard”, **Factsheet**, Haziran 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20170613_ebcg_en.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “European Agenda on Migration: Commission Presents New Measures for an Efficient and Credible EU Return Policy”, Press Release, Brüksel, 2 Mart 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-350_en.htm (Erişim Tarihi: 23.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Pozitive EU-Turkey Agenda Launched in Ankara”, Press Release, Brüksel, 12 Mayıs 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-359_en.htm (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Turkey’s Progress on the Visa Liberalisation Roadmap”, Mayıs 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160504/turkey_progress_visa_liberalisation_roadmap_en.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2017)

- EUROPEAN COMMISSION. “Fifth Report on the Progress Made in the Implementation of the EU-Turkey Statement”. Brüksel, 2.3.2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “Managing the Refugee Crisis: The Facility For Refugees in Turkey”, **Factsheet**, 28 Temmuz 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/20160713/factsheet_managing_the_refugee_crisis_the_facility_for_refugees_in_turkey_en.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “The Facility for Refugees in Turkey”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en (Erişim Tarihi: 14.06.2017)
- EUROPEAN COMMISSION. “Managing the Refugee Crisis: The EU Facility for Refugees in Turkey”, 16 Haziran 2017, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017)
- EUROPEAN COMMISSION-EUROPEAN CIVIL PROTECTION AND HUMANITARIAN AID OPERATIONS. “Forced Displacement: Refugees, Asylum Seekers and Internally Displaced Persons”, **ECHO Factsheet**, Haziran 2017, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/Forced_Displacement_en.pdf (Erişim Tarihi: 23.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION. “An EU ‘Safe Countries of Origin’ List”, **Brochure**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_safe_countries_of_origin_en.pdf (Erişim Tarihi: 30.06.2017).
- EUROPEAN COMMISSION-MIGRATION AND HOME AFFAIRS. “20 Years of Migration Policy: the Path to a European Agenda on Migration”,

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/timeline_en/timeline_en.pdf (Erişim Tarihi: 27.03.2017).

EUROPEAN COMMISSION-MIGRATION AND HOME AFFAIRS. “Integration Fund”, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/integration-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

EUROPEAN COMMISSION-MIGRATION AND HOME AFFAIRS. “Return Fund”, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/return-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

EUROPEAN COMMISSION-MIGRATION AND HOME AFFAIRS, “Refugee Fund”, https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/refugee-fund_en (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

EUROPEAN COMMISSION- MIGRATION AND HOME AFFAIRS, “Global Approach to Migration and Mobility”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/global-approach-to-migration_en (Erişim Tarihi: 22.06.2017).

EUROPEAN COMMISSION-MIGRATION AND HOME AFFAIRS. “Temporary Reintroduction of Border Control”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control_en (Erişim Tarihi: 18.06.2017)

EUROPEAN COUNCIL(a). “The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union”, **Official Journal of the European Union**, vol:53, 2005.

EUROPEAN COUNCIL. “The Stockholm Programme- An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens”, **Official Journal of the European Union**, vol:115, s:1, 2010, <http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/EU-framework/EUframeworkgeneral/The%20Stockholm%20Programme%202010/Stockholm-Programme-2010-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 21.06.2017).

EUROPEAN COUNCIL. “Malta Declaration by the Members of the European Council: Addressing the Central Mediterrean Role”, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/03-malta-declaration/> (Erişim Tarihi: 22.06.2017)

- EUROPEAN COUNCIL. “Seville European Council 21 and 22 June 2002 Presidency Conclusions”, Brüksel, 24 Ekim 2002, <http://www.refworld.org/docid/3f4e45154.html> , (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- EUROPEAN COUNCIL. “Conclusions of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on resettling through multilateral and national schemes 20 000 persons in clear need of international protection”, Brüksel, 22 Temmuz 2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11130-2015-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPEAN COUNCIL. “EU-Turkey Statement, 18 March 2016”, Press Release”, 18.03.2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/> (Erişim Tarihi: 29.06.2017).
- EU COUNCIL DECISION. “Establishing Provisional Measures in the Area of International Protection for the Benefit of Italy and Greece”, Official Journal of the European Union, 14 Ekim 2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1523&from=EN> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- EUROPA FORUM. The Lisbon Treaty: Information Leaflet for the Citizens of European Union, http://www.europaforum.public.lu/fr/dossiers-thematiques/2008/traite-lisbonne/Traite_Lisbonne_EN_08-04-2008_def_SIP.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2017).
- EUROPEAN PARLIAMENT. “The Maastricht and Amsterdam Treaties”, Fact Sheets on the European Union, 2017, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.1.3.pdf (Erişim Tarihi: 21.03.2017).
- EUROPEAN PARLIAMENT. “Legislation on Emergency Relocation of Asylum-seekers in the EU”, Briefing, Ekim 2015, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569018/EPRS_BRI%282015%29569018_EN.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2017).
- EUROPEAN RESETTLEMENT NETWORK. “Resettlement, Relocation or Humanitarian Admission?! We explain the terminology”, **Factsheet**,

<http://www.resettlement.eu/sites/icmc.ttp.eu/files/ERN%20Factsheet%20Terminology.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).

EUROPEAN STABILITY INITIATIVE. “Hang Them in Taksim” Europe, Turkey and the Future of Death Penalty, 16 Mayıs 2017, <http://www.esiweb.org/pdf/ESI%20%20Hang%20them%20in%20Taksim%20-%202016%20May%202017.pdf> (Erişim Tarihi: 29.05.2017).

EUROSTAT(a). “Main Countries of Citizenship and Birth of the Foreign/Foreign-born Population”, 1 Ocak 2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/images/a/a0/Main_countries_of_citizenship_and_birth_of_the_foreign_foreignborn_population%2C_1_January_2016_%28%C2%B9%29_%28in_absolute_numbers_and_as_a_percentage_of_the_total_foreign_foreign-born_population%29.png (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

EUROSTAT(b). “Migrant Population”, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population (Erişim Tarihi: 14.06.2017).

EUROPEAN UNION. “Mobility Partnership and Common Agendas on Migration and Mobility in the Rabat Process”, <https://processus-de-rabat.org/images/RabatProcess/Documents/infographic-mobility-partnerships-rabat-process.pdf> (Erişim Tarihi: 22.06.2017)

EUROPEAN UNION. “A European Agenda on Migration: State of Play”, **Factsheets**, Mart 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_eam_state_of_play_en.pdf (16.04.2017).

EYLEMER Sedef. **Avrupalaşma Sürecinde Siyasi Koşulluluk ve Elitler: Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2010.

FAIST Thomas. **Uluslararası Göç ve Ulus-aşırı Toplumsal Alanlar**, çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003.

FAKHOURY Tamirace. “Securitising Migration: The European Union in the Context of the Post-2011 Arab Upheavals”, **The International Spectator**, vol: 51, s: 4, 2016, ss. 67-79.

- FAURE Raphaëlle. Mikaela Gavas ve Anna Knoll, **Challenges to a Comprehensive EU Migration and Asylum Policy**, Oversea Development Institute, 2015, [http://ecdpm.org/wpcontent/uploads/ECDPM ODI Migration EU Policy 2 015.pdf](http://ecdpm.org/wpcontent/uploads/ECDPM_ODI_Migration_EU_Policy_2_015.pdf) (Erişim Tarihi:28.06.2017).
- FAWCETT James T. “Networks, Linkages and Migration Systems”, **The International Migration Review**, Cilt:23, sayı: 3, 1989, ss. 671-680.
- FINKEL Isobel ve Selcan Hacaoğlu, “Erdogan's New Powers Do Little to Address Turkey's Old Problems”. Bloomberg, 19.04.2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-04-19/erdogan-s-new-powers-do-little-to-address-turkey-s-old-problems> (Erişim Tarihi: 29.05.2017)
- FRONTEX EUROPEAN BORDER AND COAST GUARD AGENCY. **Risk Analysis for 2017**, 2017, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf (Erişim Tarihi: 28.06.2017), s. 11.
- FÜLE Stefan. “Enlargement Package 2011: Address to the Committee on Foreign Affairs of the Foreign Affairs”, Brüksel, 12 Ekim 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-652_en.htm (Erişim Tarihi:14.06.2017).
- GEDDES Andrew. **Migration as Foreign Policy? The External Dimension of EU Action on Migration and Asylum**, Swedish Institute for European Policy Studies, sayı:2, Stockholm, 2009.
- GEDDES Andrew(a). “Migration Policy in an Integrating Europe”, **European Community Studies Assosiation**, 2001, <http://aei.pitt.edu/2086/> (Erişim Tarihi: 22.03.2017).
- GEDİKKAYA BAL Pınar. “The Effects of the Refugee Crisis on the EU-Turkey Relations: The Readmission Agreement and Beyond”, **European Scientific Journal**, vol:12, sayı:8, Mart 2016, ss. 14-35.
- GENÇ Deniz. “Türkiye’nin Yabancıların Hareketliliğine İlişkin Sınır Politikası”, **Sınır ve Sınırdışı: Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete İlişkin Disiplinlerarası Bakışlar**, der. Didem Danış ve İbrahim Soysüren, Notabene Yayınları, Ankara, 2014, ss. 41-66.

- GENÇLER Ayhan. “Avrupa Birliği’nin Göç Politikası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, sayı:49, 2005, ss.173-196.
- GLICK SCHILLER Nina, Linda Basch ve Cristian Blanc-Szanton, “Tansnationalism: Anew Analytic Framework for Understanding Migration”, **Annals of the New York Academy of Sciences**, vol:645, sayı:1, 1992, s.1-24.
- GÜLEÇ Cansu. “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, **Tesam Akademi Dergisi**, vol:2, sayı:2, 2015, s.91.
- GRIFFITS Martin. O’CALLAGHAN Terry ve ROACH Steven C., **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, çev. Cesran, Nobel Yayınları, Ankara 2013.
- GÜMRÜKÇÜ Harun. “AB İle Geri Kabul Anlaşması Vizesiz Avrupa, Unutulan Haklarımız”, İstanbul Barosu Dış İlişkiler Merkezi ile İstanbul Barosu AB Komisyonu, İstanbul, 10.04.2014, http://www.harungumrukcu.com/FileUpload/bs389247/File/istanbul_barosun_nda_sunum_10_nisan_2014.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2017).
- HAAS Hein de. “Migration and Development A Theoretical Perspective”, **The International Migration Review**, vol:44, no:1, 2010, ss.227-264.
- HAAS Hein de (a), “Migration and Development: A Theoretical Perspective”, **IMI Working Papers**, no:9, 2008, <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-09-08> (Erişim Tarihi:26.06.2017).
- HAZAN Jacob Ceki. “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. Gülfer İhlamur-Öner ve Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, 2015 İstanbul, ss. 183-198.
- HAMPSHIRE James. “European Migration Governance Since the Lisbon Treaty: Introduction to the Special Issue”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, vol:42, s:4, 2016, s.537-553.
- HAMPSHIRE James(a). “Speaking with One Voice? The European Union’s Global Approach to Migration and Mobility and the Limits Of International Migration Cooperation”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, Vol: 42, s: 4, 2016, s. 571-586.
- HUYSMANS Jef(a). “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, vol:38, s:5, 2000, s. 751-777.

- HUYSMANS Jef. **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, Routledge Press, New York, 2006, s. 66.
- INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTER. “Global Report on Internal Displacement Grid:2016”, 2016, <http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2016/2016-global-report-internal-displacement-IDMC.pdf> (Erişim Tarihi:05.06.2017), s.8.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION, “Key Migration Terms”, <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Erişim Tarihi: 04.06.2017).
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION. **International Migration Law: Laws for Legal Immigration in the 27 EU(N°16)**, Geneva, 2009, s. 19.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION: REGIONAL OFFICE FOR THE EUROPEAN ECONOMIC AREA, THE EU AND NATO. EU “Relocation Programme and IMO”, <http://eea.iom.int/index.php/what-we-do/eu-relocation> (Erişim Tarihi: 25.03.2017).
- İÇDUYGU Ahmet(a). “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde ‘Transit Göç’”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, der. M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, Bilgi Yayınları, 2015, ss.279-285.
- İÇDUYGU Ahmet(b). **Türkiye-AB İlişikleri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları**, Tüsiad, İstanbul, 2006.
- İÇDUYGU Ahmet(c). “Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead”, MPC Project, Washington, 2015, <http://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead> (Erişim Tarihi: 25.06.2017), s. 2.
- İÇDUYGU Ahmet(d). “Turkey’s Migration Transition and its Implications for the Euro Turkish Transnational Space”, **Global Turkey in Europe Working Paper**, no:7, Nisan 2014, http://www.iai.it/sites/default/files/GTE_WP_07.pdf (Erişim Tarihi:28.06.2017).
- İÇDUYGU Ahmet(e). “Turkey’s Evolving Migration Policies: A Mediterranean Transit Stop at the Doors of the EU”, **Istituto Affari Internazionali**, Ekim 2015, ss. 1-16.

- İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ(a), “Düzensiz Göçe İlişkin İstatistikler”, http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik# (Erişim Tarihi: 12.06.2017).
- İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. “Türkiye’de Geçici Koruma”, http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097_icerik (Erişim Tarihi: 29.05.2017).
- JAKUBOWICZ Linda. “Transnationalism-Migration-Integration. Migration and Nation State in the New World Order Through the Prism of Concept of Transnationalism”, **SIAK-Journal for Police Science and Practice**, vol: 2, 2012, ss. 4-18.
- KALIN Walter. “Protection of Internally Displaced Persons in Situations of Natural Disasters: a working visit to Asia by the Representative of the United Nations Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons Walter Kälin. 27 Febraury to 5 March 2005”, General Collection, Geneva:OHCHR, 2005,<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IDPersons/Tsunami.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).
- KARAÇAY Ayşem Biriz. “Critical Reflections on the Imigration and Asylum Policies in Turkey”, **Waves of Diversity: Socio Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul, 2015, ss. 11-25.
- KARAÇAY Ayşem Biriz(a). “The Migration System Between Russia and Turkey: Past Trends and New Prospects”, **Waves of Diversity: Socio Political Implications of International Migration in Turkey**, der. Ayşem Biriz Karaçay, Deniz Şenol Sert ve Zeynep Gülru Göker, The Isis Press, İstanbul, 2015, s. 57-92.
- KARADAĞ Sibel. **Europeanization of Migration and Asylum Policy: A Critical Analysis of Turkish Case**, London School of Economics and Political Science, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Londra, 2012.
- KARPAT Kemal H. **Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.
- KAUNERT Christian ve Sarah Leonard. “The European Union Asylum Policy After the Treaty of Lisbon and The Stoockholm Programme: Towards Supranational

- Governance in a Common Area of Protection?”, **Refugee Survey Quarterly**, vol, 31, sayı:4, 2012, ss.1-20.
- KAYA Ayhan. “Göç, Güvenlik ve Korkunun İktidarı”, **Uluslararası Göç Sempozyumu: Bildiriler**, 8-15 Aralık 2005, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 2006, ss.23-28.
- KAYA Ayhan(a). **İslam, Göç Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2016.
- KAYA Ayhan(b). “Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke Türkiye”, **Göçler Ülkesi**, der. Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015, s.15-26.
- KAYA Ayhan ve Ferhat Kentel, **Belçika Türkleri: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2008.
- KAYA İbrahim ve Esra Yılmaz Eren. **Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri**, SETA Rapor, no:55, 2015.
- KILIÇ Taner. “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica”, **Uluslararası Göç Sempozyumu 8-11 Aralık 2005**, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul, 2006, ss.173-191.
- KING Russel. “Towards a New Map of European Migration”, **International Journal Of Population Geography**, sayı:8, 2002, ss. 89-106.
- KİRİŞÇİ Kemal. “Migration and Turkey: The Dynamics of State, Society and Politics”, **The Cambridge History of Turkey Volume:4 Turkey in the Modern World**, der. Reşat Kasaba, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, ss. 175-197.
- KİRİŞÇİ Kemal(a). “Border Management and Turkey-EU Relations: Convergence or Deadlock”, RSCAS, 2007, s.14.
- KİRİŞÇİ Kemal ve Sema Karaca. “Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Göçler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 297-314.
- KEELEY Brian. **International Migration: The Human Face of Globalism-OECD Insights**, OECD Publishing , 2009.
- KNAUS Gerald. “EU-Turkey Relations: A Visa Breakthrough?”, **Global Turkey in Europe II: Energy, Migration, Civil Society and Citizenship Issues in Turkey-EU Relations**, der. Senem Aydın-Düzgit vd., Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2014, ss. 107-122.

- KOSER Khalid. **International Migration: A Very Short Introduction**, Oxford Press, New York, 2007.
- KÜMBETOĞLU Belkis. “Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik, (der: Ayhan Kaya ve Günay Göksu Özdoğan), **Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003, ss.271-298.
- LAVANEX Sandra. **Safe Third Countries: Extending the EU Asylum and Immigration Policies to Central and Eastern Europe**, Central European University Press, Budapeşte, 1999.
- LAVANEX Sandra ve Marion Panizzon. “Multilayered Migration Governance: The Partnership Approach in the EU and Beyond”, **Draft Paper prepared for the UNRISD Conference Regional Governance of Migration and Socio-Political Rights: Institutions, Actors and Processes**, 2013, Cenevre, ss. 2-3.
- LEWITT Peggy ve B.Nadya Jaworsky. “Transnational Migration Studies: Post Developments and Future Trends”, **Annual Review of Sociology**, vol:33, sayı:1, 2007, ss.129-156.
- LEE Everet S. “A Theory of Migration”, **Demography**, vol:3, s:1, 1996, ss. 47-57.
- LEONARD Sarah. “EU Border Security and Migration into the European Union: Frontex and Securitization through Practices”, **European Security**, vol:19, s:2, 2010, ss.231-254.
- LIMA Alvaro. “Transnationalism: A New Mode of Immigrant Integration”, **The Mauricio Gastón Institute Scholar Works**, 2010, <http://www.bostonplans.org/getattachment/b5ea6e3a-e94e-451b-af08-ca9fcc3a1b5b/> (Erişim Tarihi: 28.02.2017)
- MASSEY Douglas S. vd. “Uluslararası Göç Kuramlarının bir Değerlendirilmesi”, **Göç Dergisi**, Ekim 2014, <http://www.tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/1> (Erişim Tarihi: 21.02.2017), ss.11-46.
- MASSEY Douglas vd.(a). “Evaluation of International Migration”, **Population and Development Review**, vol:20, sayı:4, 1994, ss.699-751.
- MAURER Andreas ve Roderick Parkers. “Asylum Policy and Democracy in the European Union from Amsterdam towards the Hague Programme”, **German**

Institute for International and Security Affairs Working Paper, Berlin,
Kasım 2006,
https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Hague_progKS_update2.pdf (Erişim Tarihi:27.06.2017).

MAYER Matthias M. ve Mehrdad Mehregani. “Improving the Responses to the Migration and the Refugee Crisis in Europe”, **Vision Europe Summit**, Calouste Gulbenkian Foundation, Lisbon, 21 – 22 Kasım 2016.

MORAWSKA Ewa. “Historical Structural Models of International Migration”, **An Introduction to International Migration Studies**, der. Marco Martiniello ve Jan Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012, 57-72.

MOUNTZ Alison ve KEMPIN Ronja. “The Spatial Logics of Migration Governance Along the Southern Frontier of the European Union”, **Territoriality and Migration in the E.U. Neighbourhood: Spilling over the Wall**, der. Margeret Walton-Roberts ve Jenna Hennebry, Springer, Dordrecht, 2014, ss.85-95.

NIELSEN Nikolaj Nielsen ve Eszter Zalan. “Czech Republic, Poland and Hungary Face EU Sanctions on Migrants”, *Euobserver*, 13 Haziran 2017, Brüksel, <https://euobserver.com/migration/138216> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

NAS Çigdem. “Türkiye- AB Vize Serbestliği Diyaloğunun Üyelikle Paralel Hikayesi”, **Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar ve Zorluklar**, 2 Haziran 2016, İKV, İstanbul, Ekim 2016, ss. 27-34.

OKTAV Özden Zeynep. “The Syrian Refugee Challenge and Turkey’s Quest for Normative Power in the Middle East”, **International Journal**, vol:70, s:3, 2015, ss. 408-420.

ØSTERGAARD-NIELSEN Eva. “Transnational Migration”, **An Introduction to International Migration Studies**, der. Marco Martiniello ve Jahn Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2012, ss.107-129.

ÖNER N. Aslı Şirin. “Çabalar Sonuç Verecek mi? Avrupa Birliği’nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N.Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.577-598.

ÖNER Aslı Şirin ve Deniz Genç. “Vulnerability Leading to Mobility: Syrian’s Exodus from Turkey”, **Migration Letters**, vol:13, s:2, 2015, ss. 251-262.

- ÖZCAN Nazlı Şenses. “Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus-Devletler, Göçmenler”, **Göç Dergisi**, sayı:15, 2015, ss.22-39.
- PAÇACI ELİTOK Seçil, **A Step Backward for Turkey?: The Readmission Agreement and the Hope of Visa-Free Europe**, IPC-Mercator Policy Brief, Aralık 2015, s.2.
- PERRUCHOUD Richard ve Jilyanne Redpath-Cross. **Glossary on Migration**, IOM, Cenevre, 2011.
- PIORE Michael Joseph. “Notes for a Labor Market Stratification”, Massachusetts Institute of Technology Working Paper, no:95, Ekim 1972, <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/64001/notesfortheoryof00pior.pdf> (Erişim Tarihi:26.06.2017).
- PIORE Michael Joseph (a). **Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Society**, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- POON Jenny. “EU-Turkey Deal: Violation of, or Consistency with, International Law”, **European Papers**, vol:1, s:3, Aralık 2016, s. 1196
- PORTES Alejandro. Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities, **Working Papers**, Princeton University, 1997, ss. 1-27.
- PORTES Alejandro ve R.G. Rumbaut. **Immigrant America: A Portrait**, University of California Press, London, 2014.
- RADU Dragos ve Thomas Straubhaar. “Beyond Push-Pull: The Economic Approach to Modelling Migration”, **An Introduction to International Migration Studies: European Perspectives**, der. Jan Rath ve Marco Martiniello, Amsterdam University Press, Amsterdam 2012, ss. 25-57.
- RAVENSTEIN E.G (a). “The Laws of Migration”, **Journal of Statistical Society of London**, vol: 52, s:2, Haziran 1889, ss. 241-305.
- RAVENSTEIN E.G. “The Laws of Migration”, **Journal of Statistical Society of London**, vol: 48, s:2, Haziran 1885, ss. 167-235.
- REFUGEE COUNCIL BRIEFING. “The Dublin Convention on Asylum Applications: What It Means and How It’s Suppose to Work”, 2002, s. 1, https://www.refugeecouncil.org.uk/assets/0001/5851/dublin_aug2002.pdf (Erişim Tarihi: 18.03.2017).

- RICA Sara de la, GLITZ Albrecht ve ORTEGA Francesc. “Immigration in Europe: Trends, Policies and Empirical Evidence”, **The Institute for the Study of Labor(IZA) Discussion Paper Series**, No: 7778, 2013, <http://ftp.iza.org/dp7778.pdf> (Erişim Tarihi:28.06.2017).
- RUHRMANN Henriette ve David FitzGerald.“The Externalization of Europe’s Borders in the Refugee Crisis, 2015-2016”, **CCIS Working Paper**, No: 194, Ekim 2016.
- RTE. “EU to End Internal Schengen Controls by November”, <https://www.rte.ie/news/europe/2017/0502/871963-europe-border-controls/> (Erişim Tarihi: 17.06.2017).
- SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI. “Düzensiz Göç İstatistikleri”, http://www.sahilguvenlik.gov.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html (Erişim Tarihi: 20.05.2017).
- SASSEN Saskia. **Guest and Aliens**, The New Press, New York, 1999.
- SCHIERUP Carl-Ulrick. Poe Hansen ve Stephen Castles, **Migration, Citizenship, and the European Welfare States: A European Dilemma**, Oxford University Press, New York, 2006.
- SERT Deniz. “Küresel Hareketlilik ve Göç”, der. Evren Balta, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, 505-524.
- SERT Deniz Şenol (a). “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der. S.Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.29-48.
- SERT Deniz (b). “Turkey’s Integrated Border Management Strategy”, **Turkish Policy Quarterly**, vol:12, sayı:1, Bahar 2013, ss. 173-179.
- SİRKECİ İbrahim ve Jeffrey H. Cohen. “Hareketsizlik, Göç ve Güvensizlik”, **İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi**, s:15, 2015, s. 8-21.
- STANCOVA Katerina. **Integrating EU Migration Policy into the European Neighbourhood Policy: The Origins, Achievements and Prospects**, Verlag Dr. Müller(VDM), Saarbrücken, 2009.

- STRAUBHAAR Thomas. “The Causes of International Labour Migrations-A Demand-Determined Approach”, **International Migration Review**, vol:20, s:4, Kış 1986, ss.835-855.
- SÖNMEZ Pelin. **Avrupa Birliği’nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyalogu**, Avrupa Birliği Bakanlığı Akademik Araştırmalar Serisi-4, Ankara, 2015.
- SÖNMEZ Pelin ve Hikmet Kırık. “Turkish-EU Readmission Agreement: A Critique of EU-Turkey Migration Dialogue”, **The Journal of Security Strategies**, yıl:13, sayı:25, Nisan 2017, ss. 1-26.
- ŞEMŞİT Sühal. **Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2010, s. 94.
- ŞİMŞEK Yurdagül. 1093 Göçmen İade Edildi 5024 Suriyeli AB ülkelerine gönderildi, Spunik, <https://tr.sputniknews.com/columnists/201705231028572029-besbin-suriyeli-ab-ulkelerine-gonderildi/> (Erişim Tarihi: 24.05.2017).
- “TAMPERE EUROPEAN COUNCIL 15 AND 16 OCTOBER 1999 PRESIDENCY CONCLUSIONS”. http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (Erişim Tarihi: 23.03.2017).
- TINÇ Mehmet Rıfat. “1963 Ankara Anlaşması ve Schengen Anlaşması: Türk Vatandaşlarının Vizesiz Dolaşım Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, yıl:5, s:19, 2014, ss.207-241.
- TILLY Chris. “The Impact of the Economic Crisis on International Migration: A review”, **Work, Employment and Society**, vol:25, s:4, s. 675-692.
- THOLEN Berry. “Privileging the near and dear? Evaluating Special Ties Considerations in EU Migration Policy”, **Ethnicities**, vol:9, sayı:1, 2009, ss. 32-52.
- TOCCI Nathalie. “Turkey and the European Union: A Journey in the Unknown”, **Turkey Project Policy Papers**, Brookings, s:5, 2014.
- TOLAY Juliette (a). “The EU and Turkey’s Asylum Policy in the Light of the Syrian Crisis”, **Global Turkey in Europe II: Energy, Migration, Civil Society and**

- Citizenship Issues in Turkey-EU Relations**, der. Senem Aydın-Düzgit vd., Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2014, ss. 123-138.
- TOLAY Juliette. “Turkey’s “Critical Europeanization”: Evidence from Turkey’s Immigration Policies”, **Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities**, der. Seçil Paçacı Elitok ve Thomas Straubhaar, Hamburg University Press, Hamburg 2012, ss.39-62.
- UÇARER Emek M. “Justice and Home Affairs”, **European Union Politics**, der. Michelle Cini, Oxford University Press, Oxford, 2005, ss. 298-299
- UĞUR Mehmet, “Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the ‘Insider’- ‘Outsider’ Divide in the European Union”, **The International Migration Review**, vol:29, s:4, Kış 1995, ss. 964-999.
- UNITED NATIONS, **International Migration Report 2015**, United Nations Publishing, 2016, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf#page=7> (Erişim Tarihi: 13.02.2017), s.1.
- UNITED NATIONS REFUGEE AGENCY.“Global Trends Forced Displacement in 2015”, 2016, <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2017).
- UNITED NATIONS REFUGEE AGENCY. Mid-year Statistics, http://popstats.unhcr.org/en/overview#_ga=2.192939428.866428784.1495476696-1492598374.1486740519 (Erişim Tarihi: 12.06.2017).
- UNHCR. “Syria Regional Refugee Response”, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim Tarihi: 25.06.2017).
- UNUTULMAZ Onur, “Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu” Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, der. Gülfer İhlamur-Öner ve Aslı Şirin Öner, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss.135-160.
- ÜSTÜBİCİ Ayşe, “EU-Turkey Cooperation on Migration”, **Management of Human Movements and Migrations in the Euro-Mediterranean Region**, Euromed Survey 7th Edition, ss.66-72.

- VATANDAŞ Selim, “Avrupa’ya Göçmen Akışı ve Türkiye’de Göç Politikaları”, **Bilgi Analiz**, s:3, Mart 2016.
- VRIES Leonie Ansems de, Sergio Carrera ve Elspeth Guild, “Documenting the Migration Crisis in the Meditterrean: Spaces of Transit Migration Management and Migrant Agency”, **CEPS Paper in Liberty and Security in Europe**, No: 94, 2016, ss.1-10.
- WALLERSTEIN Immanuel, “The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis”, **Comparative Studies in Society and History**, vol:16, s:4, Eylül 1974, ss. 387-415.
- WALLERSTEIN Immanuel, **The Modern World System I: Capitalist Agriculture and the Origing of the European World Economy in the Sixteenth Century**, University of California Press, California, 2011.
- WELLS Spencer, **Journey of Man: A Genetic Odyssey**, NATGEO: BELGESEL, Yönetmen: Clive Maltby 2003.
- WICKRAMASINGHE A.A.I.N. ve Wijitapure Wimalaratana, “International Migration and Migration Theories”, **Social Affairs: A Journal for the Social Sciences**, s:5, 2016, s. 13-32.
- WOOD Charles H., “Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration”, **The International Migration Review**, vol:16, sayı:2, 1982, ss. 298-319.
- YARDIM Müşerref, “Göçmen Algısından Mülteci Fobyasına”, **Sosyoloji Divanı**, yıl:3, sayı:6, 2015, ss. 129-148.
- YILDIZ Uğur ve Deniz Sert, “Göçün Jeopolitiği ve Türkiye’nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine Farklı Bir Yorum”, **Toplum ve Bilim**, s:140, 2017, ss. 93-105.
- YILMAZ ELMAS Fatma, **Avrupa ‘Kapı Duvar’: Göç Yaklaşımında Söylem Eylem Tutarsızlığı**, USAK Yayınları, Ankara, 2016.
- YILMAZ-ELMAS Fatma vd., **EU-Turkey Cooperation on ‘Refugee Crisis’: Is it on the Right Track**, USAK Policy Brief, no:22, Mart 2016.
- YILMAZ-ELMAS Fatma ve Ahmet Gümüşbaş, “AB- Türkiye Göç İş birliği: Birbirine Giren Kavramlar, Ezber Bozan Uygulamalar”, **Analist**, Mart 2016, s.12-16.

YÜCEL Alev, “Batı Avrupa’da Göçmenliğin Değişen Algısı ve Türkiye Kökenli Göçmenler”, **İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi**, s:15, Ankara, 2015, ss.66-101

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Nagihan SÖYLEMEZ
Doğum Yılı-Yeri: 26.12.1991- Ağrı
Yabancı Dil: İngilizce

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Uluslararası İlişkiler Bölümü/Tezli Yüksek Lisans Programı (2014-2017)
Lisans: Ege Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Uluslararası İlişkiler Bölümü (2009-2014)
Lise: Ağrı Anadolu Lisesi (2005-2009)

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Örnekköy Mahallesi 7445/1 Sokak No:17 Daire:1 Karşıyaka-İZMİR

NAGİHAN SÖYLEMEZ
AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE SURİYE
MÜLTECİ KRİZİNİN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE
YANSIMALARI
YL
İZMİR 2017